

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE, POLITICE ȘI SOCIOLOGICE

**REZILIENȚA GEOPOLITICĂ
A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII
MOLDOVA: REPERE METODOLOGICE
ȘI CONCEPTUAL-TEORETICE**

CULEGERE DE ARTICOLE ȘTIINȚIFICE

Chișinău, 2025

CZU 327:351.86(478)=135.1=111=161.1

R 49

CZU:351.86:327(478)

DOI <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025>

Lucrarea este recomandată pentru publicare de către Consiliul Științific al Universității de Stat din Moldova, proces-verbal nr. XX din XX decembrie 2025.

Culegerea este elaborată în cadrul proiectului 25.80012.0807.33SE **Consolidarea rezilienței geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene**, finanțat de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare.

Lucrarea conține articole științifice prezentate la masa rotundă națională *Reziliența geopolitică a securității naționale a Republicii Moldova: repere metodologice și conceptual-teoretice*, din 23 octombrie 2025, Chișinău, Republica Moldova.

Editor: *Juc Victor, doctor habilitat, profesor universitar, membru corespondent al AȘM.*

Recenzenți:

Sprincean Serghei, doctor habilitat, conferențiar universitar

Cebotari Svetlana, doctor habilitat, profesor universitar.

Autorii poartă întreaga răspundere pentru conținutul științific al textelor.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Reziliența geopolitică a securității naționale a Republicii Moldova: repere metodologice și conceptual-teoretice: culegere de articole științifice / Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice; editor: Victor Juc. – Chișinău: Editura USM, 2025. – 320 p.: tab.

Cuprins paral.: lb. rom., engl. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Rez.: lb. rom., engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – [120] ex.

ISBN 978-9975-62-959-1.

327:351.86(478)=135.1=111=161.1

R 49

ISBN 978-9975-62-959-1

CUPRINS

Veaceslav UNGUREANU. FUNDAMENTAREA INTERDISCIPLINARĂ A NOII DIRECȚII ȘTIINȚIFICE DE CERCETARE A SECURITOLOGIEI – GEOSSECURITOLOGIA	7
Victor JUC. SECURITATEA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL EUROPEAN	43
Liliana BENIUC. INTEGRAREA REPUBLICII MOLDOVA ÎN MECANISMELE ȘI INIȚIATIVELE DE SECURITATE ALE UNIUNII EUROPENE: ABORDARE GEOSSECURITOLOGICĂ	59
Paula TATAMIROV. ANALIZA SWOT ÎN CERCETAREA REZILIENȚEI GEOPOLITICE A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA	80
Aurelia PERU-BALAN. NARAȚIUNILE STRATEGICE ÎN DISCURSUL DE SECURITATE ÎN CONTEXT ELECTORAL: ABORDARE TEORETICĂ ȘI EMPIRICĂ	92
Valeriu MÎNDRU. JUSTIȚIE DE CALITATE – CONDIȚIE DE BAZĂ PENTRU ADERAREA REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ	103
Лилия БРАГА. ПОЛИТИЧЕСКИЙ КЛИМАТ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА СКВОЗЬ ПРИЗМУ ПРОБЛЕМЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	116
Andrei GUȘTIUC. Ludmila GUȘTIUC. COMUNICAREA NONVERBALĂ – INSTRUMENT DE SPORIRE A REZILIENȚEI GEOPOLITICE A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA.....	133
Anna CHUVALNIKOVA. FUNCTIONAL CAPABILITIES OF THE CONCEPTUAL MODEL OF THE LEGAL SYSTEM’S SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN ENSURING GEOPOLITICAL RESILIENCE OF NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	152
Marcel BENCHECI. Diana HÎRBU. SECURITATEA POLITICĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN ERA AMENINȚĂRILOR HIBRIDE	162
Marcel BENCHECI. Diana HÎRBU. PROVOCĂRILE LA ADRESA SECURITĂȚII CIBERNETICE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ	175
Veronica ROTARU. Lolita MELNIC. TEHNOLOGII ȘI PRACTICI DE DIRIJARE A SOCIETĂȚILOR MODERNE PRIN INTERMEDIUL DEZINFORMĂRII: IMPLICAȚII PENTRU REPUBLICA MOLDOVA.....	187
Carolina BUDURINA-GOREACII. MANAGEMENTUL PROIECTELOR EUROPENE ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR DIN MOLDOVA: REALITĂȚI ȘI NECESITĂȚI	207

Inga GRIGORIU. IMPACTUL FINANȚĂRIILOR ENI (2014–2020) ȘI INDICI–GLOBAL EUROPE (2021–2024) ASUPRA DIMENSIUNILOR SOCIO-ECONOMICE ȘI ENERGETICE ALE SECURITĂȚII UMANE DIN REPUBLICA MOLDOVA.....	220
Albert ANTOCI, Alexandru SPÎNU. ANALIZA JURISPRUDENȚEI NAȚIONALE AL REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND CONSTATAREA INFRAȚIUNII DE CONTRABANDA COMISĂ PRIN CANALELE TRIMITERILOR POȘTALE INTERNAȚIONALE.....	235
Ion BÎTCĂ. INDEMNIZAȚIA DE IMOBILIZARE ÎN CAZUL PACTULUI DE OPȚIUNE	247
Svetlana CIUMAC, Marina BĂDILEANU, Olesia BALAȘA. PROCESUL DE INTEGRARE EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA: EVOLUȚII, PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE, AVANTAJE ȘI IMPEDIMENTE.....	265
Laura-Maria GIANĂ. INVESTIGAREA INFRAȚIUNILOR CARE AMENINȚĂ SECURITATEA NAȚIONALĂ PRIN PRISMA DETECTORULUI DE COMPORTAMENT SIMULAT	278
Andrei BĂȚ, Snejana CIOCHINĂ, Nicolae SLUTU. CONCEPTUL DE NERESPECTARE A NORMELOR ECOLOGICE A UNIUNII EUROPENE ȘI CONSECINȚELE LOR	293
Tatiana TURCO, Gheorghe MOȘNEAGA, Grigore PÎRȚAC. DIASPORA MOLDOVENĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ: CUM AJUTĂ EA LA INTEGRAREA EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA.....	304

CONTENT

Veaceslav UNGUREANU. INTERDISCIPLINARY ESTABLISHMENT OF A NEW DIRECTION OF SCIENTIFIC RESEARCH IN SECURITOLOGY – GEOSSECURITOLOGY.....	7
Victor JUC. NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE EUROPEAN CONTEXT	43
Liliana BENIUC. INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA INTO THE EUROPEAN UNION’S SECURITY MECHANISMS AND INITIATIVES: A GEOSSECURITOLOGICAL APPROACH.....	59
Paula TATAMIROV. SWOT ANALYSIS IN RESEARCHING THE GEOPOLITICAL RESILIENCE OF THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA ...	80
Aurelia PERU-BALAN. STRATEGIC NARRATIVES IN SECURITY DISCOURSE IN AN ELECTORAL CONTEXT: THEORETICAL AND EMPIRICAL APPROACH.....	92
Valeriu MÎNDRU. JUSTICE QUALITY – BASIC CONDITION FOR THE ACCESSION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA TO THE EUROPEAN UNION.....	103
Лилия БРАГА. THE POLITICAL CLIMATE IN REPUBLICA MOLDOVA TROUGH THE PRISM OF NATIONAL SECURITY PROBLEMS	116
Andrei GUȘTIUC. Ludmila GUȘTIUC. NONVERBAL COMMUNICATION - A TOOL FOR INCREASING THE GEOPOLITICAL RESILIENCE OF THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	133
Anna CHUVALNIKOVA. FUNCTIONAL CAPABILITIES OF THE CONCEPTUAL MODEL OF THE LEGAL SYSTEM’S SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN ENSURING GEOPOLITICAL RESILIENCE OF NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	152
Marcel BENCHECI. Diana HÎRBU. THE POLITICAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE ERA OF HYBRID THREATS	162
Marcel BENCHECI. Diana HÎRBU. CHALLENGES TO THE CYBER SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN UNION	175
Veronica ROTARU. Lolita MELNIC. TECHNOLOGIES AND PRACTICES FOR STEERING MODERN SOCIETIES THROUGH DISINFORMATION: IMPLICATIONS FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA	187
Carolina BUDURINA-GOREACIL. THE MANAGEMENT OF EUROPEAN PROJECTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN MOLDOVA: REALITIES AND NEEDS ...	207

Inga GRIGORIU. THE IMPACT OF ENI (2014–2020) AND NDICI–GLOBAL EUROPE (2021–2024) FUNDING ON THE SOCIO-ECONOMIC AND ENERGY DIMENSIONS OF HUMAN SECURITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	220
Albert ANTOCI, Alexandru SPÎNU. ANALYSIS OF THE NATIONAL CASE LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA REGARDING THE ESTABLISHMENT OF THE OFFENCE OF SMUGGLING COMMITTED THROUGH INTERNATIONAL POSTAL CHANNELS	235
Ion BÎTCĂ. IMMOBILIZATION COMPENSATION IN CASE OF OPTION AGREEMENT ...	247
Svetlana CIUMAC, Marina BĂDILEANU, Oleseă BALAȘA. THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: DEVELOPMENTS, CHALLENGES AND PERSPECTIVES, ADVANTAGES AND OBSTACLES	265
Laura-Maria GIANĂ. INVESTIGATING CRIMES THAT THREATEN NATIONAL SECURITY THROUGH THE LENS OF THE SIMULATED BEHAVIOR DETECTOR.	278
Andrei BĂȚ, Snejana CIOCHINĂ, Nicolae SLUTU. THE CONCEPT OF NON-COMPLIANCE WITH THE EUROPEAN UNION’S ENVIRONMENTAL NORMS AND THEIR CONSEQUENCES	293
Tatiana TURCO, Gheorghe MOȘNEAGA, Grigore PÎRȚAC. MOLDOVAN DIASPORA IN THE EUROPEAN UNION: HOW IT HELPS THE EUROPEAN INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	304

FUNDAMENTAREA INTERDISCIPLINARĂ A NOII DIRECȚII ȘTIINȚIFICE DE CERCETARE A SECURITOLOGIEI – GEOSURITOLOGIA^{1 2}

INTERDISCIPLINARY ESTABLISHMENT OF A NEW DIRECTION OF
SCIENTIFIC RESEARCH IN SURITOTOLOGY – GEOSURITOTOLOGY

CZU:351.86:327(100)

DOI <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.01>

Veaceslav UNGUREANU, doctor habilitat în științe politice,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universității de Stat din Moldova
e-mail: veaceslav.ungureanu@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7780-8479>

Rezumat

Dimensiunea geopolitică a securității abordată multinivelar, sistemic și structural-funcțional în contextul transformărilor structurale de sistem internațional din perioada postrăzboi rece se impune actualmente cu tot mai mare perspicacitate prin exploatarea evoluției factorilor propice necesari pentru reflecții interdisciplinare cu scopul de a fundamenta o nouă direcție științifică în domeniul cercetării securitologiei Geosuritologia. Fundamentarea teoretică interdisciplinară constă în corelația, interacțiunea și interdependența a două ramuri științifice complexe ale cunoașterii „geopolitica” și „securitologia”, care în cadrul cercetării fiind combinate sub aspectul consolidării dimensiunii geopolitice, în contextul imposibilității securitologiei de una singură, neavând instrumentarul teoretico-aplicativ necesar, să argumenteze impactul fenomenului geopolitic în stabilizarea sau destabilizarea procesului de asigurare a securității la nivel internațional, regional și național. Totodată, pentru demonstrarea empirică a necesității fundamentării interdisciplinare a unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – Geosuritologia este elaborat și prezentat un cadru teoretico-metodologic complex, fundamentat interdisciplinar sub aspect metodologic și analitico-epistemologic fiind ajustate la obiectul de cercetare definițiile de sinteză ale noțiunilor „securitate internațională”, „securitate regională” și „securitate națională”, în cadrul cărora este accentuată dimensiunea geopolitică, ca un element fundamental în abordarea fenomenului securității, precum și definitivarea conceptelor

¹ Articolul este elaborat în cadrul Proiectului 25.80012.0807.33SE cu titlul: **Consolidarea rezilienței geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova, finanțat de ANCD în baza organizării concursului: Stimularea excelenței cercetărilor științifice 2025-2026, Prioritatea strategică IV, Provocări societale, Direcția strategică: Securitatea națională: aspecte geopolitice și informaționale.

² Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

și noțiunilor „sistem internațional”, „ordine mondială”, „complexe de securitate regională”, „arhitectură geopolitică mondială a securității internaționale”, „sferă de influență geopolitică”, „interes geopolitic”, „conjunctură geopolitică a mediului de securitate regională”, „spațiu geopolitic al Europei Centrale și de Est”, „mare putere”, „putere regională”, și „mică putere”, care au contribuit la elucidarea aspectelor teoretico-metodologice în cadrul procesului de edificare interdisciplinară a Geosecuritologiei.

Cuvinte-cheie: Geosecuritologia, geopolitica, securitologia, sistem internațional, interese geopolitice, securitate internațională, securitate regională, securitate națională.

Summary

The geopolitical dimension of the security, approached at multiple levels, systemically, structurally, and functionally in the context of the structural transformations of the international system in the post-Cold War period, is currently asserting itself with greater perspicacity by exploiting the evolution of the enabling factors needed for interdisciplinary reflections to establish a new scientific direction in the field of securitology research – the Geosecuritology. The interdisciplinary theoretical establishment consists of the correlation, interaction and interdependence of two complex scientific branches of knowledge: „geopolitics” and „securitology”, which are combined in the research as to consolidate the geopolitical dimension, when the securitology is unable to do it alone, because of lacking the necessary theoretical and applied tools to argue the impact of the geopolitical phenomenon in stabilizing or destabilizing the process of ensuring security at the international, regional and national levels. At the same time, in order to empirically demonstrate the need for an interdisciplinary establishment of a new scientific direction in the field of securitology research – Geosecuritology, a complex theoretical-methodological framework is developed and presented, reasoned interdisciplinary from a methodological and analytical-epistemological perspective by reshaping the synthesis definitions of the „international security”, „regional security” and „national security” notions to the object under research, within which the geopolitical dimension is emphasized as a fundamental element in approaching the security phenomenon, as well as in the finalization of the following concepts and notions: „international system”, „world order”, „regional security complexes”, „global geopolitical architecture of international security”, „geopolitical sphere of influence”, „geopolitical interest”, „geopolitical conjuncture of the regional security environment”, „geopolitical space of the Central and Eastern Europe”, „great power”, „regional power”, and „small power”, which contributed to the elucidation of the theoretical-methodological aspects within the process of interdisciplinary establishment of the Geosecuritology.

Keywords: Geosecuritology, geopolitics, securitology, international system, geopolitical interests, international security, regional security, national security.

Introducere

Necesitatea fundamentării interdisciplinare a noii direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – Geosecuritologia este determinată de imperativul consolidării indispensabile a supoziției de promovare a unei analize actualizate și pertinente pentru procesul de cunoaștere a evoluției fenomenului geopolitic, care a impulsionat realizarea evenimentelor și acțiunilor de securitate din partea statelor în cadrul sistemului internațional postrăzboi rece. Edificarea teoretică a Geosecuritologiei abordată în calitate de nouă direcție științifică de cercetare în cadrul securitologiei reprezintă prin conținut un fenomen combinativ multiaspectual și

interdisciplinar, ce întrunește valențe corelative ale două ramuri științifice complexe a cunoașterii *geopoliticii* și *securitologiei*, care fiind supuse analizei bazate pe interacțiune pentru stabilirea raporturilor între aceste domenii, a creat oportunitatea fundamentării unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, fiind condiționată primordialitatea cercetării impactului dimensiunii geopolitice asupra proceselor de asigurare a securității multinivelare.

1. Aspecte teoretico-metodologice și diversificarea conceptuală a geopoliticii

Considerăm absolut necesară pentru consolidarea aparatului categorial-ideatic interdisciplinar al Geosecuritologiei, aprofundarea cercetării teoretico-metodologice și conceptual-teoretice a științei geopolitice prin abordarea problemelor științifice investigate în perioadele de evoluție a gândirii geopolitice, specificând constituirea școlilor naționale de geopolitică și fundamentarea disciplinei geopolitice în sistemul științelor politice și examinând detaliat principalele teorii și concepții ai celor mai remarcabili reprezentanți ai școlilor naționale de geopolitică evidențiind contribuția lor în procesul de promovare a științei geopolitice. Prezentarea teoriilor geopolitice va fi realizată într-o ordine cronologică în cadrul celor două direcții fundamentale ale gândirii geopolitice: categoria teoriilor geodeterminate, care include teoria statului organic și teoria spațiului vital și categoria teoriilor geostrategice care încorporează teoria puterii continentale și teoria țărmurilor.

Reliefăm principalele acțiuni ale perioadelor de evoluție a științei geopolitice, care s-au desfășurat având în centru atenției preocupările de cercetări ale fenomenului geopolitic. Un rol determinant în elaborarea primelor concepții geopolitice și în consacrarea noii discipline îi revine *școlii geopolitice germane*, percepție condiționată de numeroasele preocupări în acest domeniu ale oamenilor de știință germani, chiar dacă în ideile inițiale F. Ratzel nu a utilizat termenul de geopolitică ci doar a operat cu cel de geografie politică, el este perceput ca întemeietorul geopoliticii, însă primul care a folosit termenul de geopolitică în discursurile sale științifice a fost R. Kjellen, iar primul profesor universitar pentru această disciplină este considerat K. Haushofer. Geograful german F. Ratzel (1844-1904), creatorul disciplinei *Antropogeografiei*, acordă o importanță deosebită raporturilor dintre grupurile umane și mediul geografic înconjurător, completând concepția deterministă cu idei organiciste. Inspirat din naturalismul și scientismul epocii sale, F. Ratzel fundamentează geografia politică, creând în același timp baza de cercetare a unei alte discipline denumită ulterior Geopolitica.

În opinia lui S. Neguț, prin faimoasa sa lucrare *Politische geographie* (Geografia politică), F. Ratzel pune practic bazele geopoliticii elaborând *Teoria statului organic* în cadrul curentului științific organicist, prezentând statul drept un organism care reunește o fracțiune a umanității într-o fracțiune a teritoriului planetei [1, p. 12]. A. Burian evidențiază că, F. Ratzel atribuie o importanță deose-

bită proprietății dimensionale caracterizată prin, așezarea geografică și frontierele statului, caracterul și forma pământului cu vegetația și apele sale, precum și raportarea statului la alte părți ale suprafeței terestre [2, p. 37]. Mai târziu F. Ratzel realizează *Teoria spațiului vital* (lebensraum), care a fost mult speculată de A. Hitler, începând chiar cu a sa lucrare „Mein Kampf”, iar ulterior parțial contestată de comunitatea științifică mondială [1, p. 12]. Conform lui S. Mehedinți, F. Ratzel afirma că statul nu este o ficțiune cartografică, ci o realitate biologică [3, p. 12]. În accepția M. Stănciulescu, F. Ratzel, nu privea statul ca un obiect static, în perimetrul unor frontiere cartografice, ci îl studia asemenea unui organism însuflețit și dinamic, subordonat aceluiași influențe ca tot ceea ce viețuiește. Însăși procesul de extindere a statelor este cauza *simțului spațiului*, pe care unele state îl au, iar altele nu [3, p. 12].

În viziunea noastră, F. Ratzel este primul cercetător, care conceptualizează termenul spațiu vital dezvoltând teoria conform căreia evoluția oricărei specii, inclusiv umane, depinde, în primul rând, de adaptarea acesteia la condițiile de mediu, considerând necesară expansiunea teritorială în procesul de evoluție a unei națiuni, spațiul inițial devenind insuficient odată cu creșterea numărului populației. Astfel, pentru F. Ratzel spațiul vital devine un teritoriu geografic delimitat de granițe în interiorul căruia o populație își produce și reproduce mijloacele necesare vieții, se formează ca etnie și își afirmă personalitatea istorică. Odată cu creșterea numărului populației și dezvoltarea civilizației teritoriul devine insuficient, fiind necesare noi spații pentru o dezvoltare sănătoasă.

Conform lui R. Săgeată, F. Ratzel abordează raportul dintre populația și suprafața unui stat, evidențiind caracterul logic al creșterii acestuia, stabilind legile de expansiune ale statelor, concluzionând că doar câteva din statele lumii au posibilitatea de a deveni mari puteri. În altă ordine de idei, I. Sava menționează că rezultatul construcției teoretice ratzeliene se concretizează în fundamentarea conceptului politico-geografic *Europa Centrală* (Mitteleuropa), Germaniei fiindu-i atribuită cea mai mare parte a acestei regiuni, căreia F. Ratzel i-a acordat frontierele geografice de la munții Alpi până la Marea Nordului și de la Canalul Mânecii până pe culmile munților Carpați și de-a lungul marilor fluvii europene Rhinul și Dunărea [4, p. 56].

A. Dughin consideră că o influență considerabilă asupra lui F. Ratzel a avut cunoașterea Americii de Nord, pe care a studiat-o dedicându-i două lucrări științifice: *Hărțile orașelor și civilizațiilor nord americane* și *Statele Unite ale Americii de Nord*, în care a fost formulată o nouă concepție geopolitică, concepția *puterii mondiale* (Weltmacht). F. Ratzel era convins că fiecare popor și fiecare stat își au propria *concepție spațială*, iar vulnerabilitatea sau lipsa acesteia va conduce inevitabil la degradarea statului [5, p. 34]. Potrivit lui A. Burian, spațiul geografic ce se poate manifesta ca o forță politică a fost pusă de F. Ratzel la temelia unei noi

științe – geopolitica. Prin elaborarea *teoriei ciclului oceanic*, precursorul geopoliticii a demonstrat, în cadrul acestei teorii, ideea deplasării ascendente a centrelor strategice ale lumii din Marea Mediterană în Oceanul Atlantic, iar mai apoi în Oceanul Pacific, pe care l-a numit ocean al viitorului [2, p. 39-40].

Un alt exponent al școlii geopolitice germane este R. Kjellen (1864-1922), care descoperă geopolitica studiind statul din perspectiva politologică, definind-o știința despre stat ca organism geografic, întruchipat în spațiu [5, p. 35] și asigurându-și meritul de a se impune în mediul științific prin introducerea termenului de *geopolitică*, utilizat pentru prima dată într-o prelegere publică în 1899 și ulterior folosit în premieră în monografia *Inledning till Sveriges Geografi* (Introducere în geografia Suediei), publicată în 1900 și preluat la scurt timp în 1903 de literatura de specialitate germană. Însă adevărata consacrare internațională a termenului de *geopolitică* va începe abia în 1916 odată cu publicarea lucrării lui R. Kjellen *Problemele științifice ale războiului mondial*. R. Săgeată precizează că de la început R. Kjellen n-a considerat geopolitica o nouă disciplină sau știință care să se adauge geografiei, istoriei sau diplomației, ci doar un capitol al științelor politice, ce studiază statul ca așezare, formă și teritoriu, ulterior apreciind-o ca știință autonomă [6, p. 37].

Aflat sub puternica influență a culturii germane [7, p. 19], R. Kjellen preia concepția lui F. Ratzel despre stat ca o formă de viață, dezvoltând abordarea acestuia din multiple perspective, care să poată explica mai bine funcționalitatea sa, una fiind cea geopolitică care ar urma să se ocupe de suportul geografic, natural al statului [6, p. 37]. A. Dughin este de părerea că în lucrarea sa fundamentală *Statul ca formă de viață*, publicată în 1916, R. Kjellen a dezvoltat postulatele expuse în lucrarea lui F. Ratzel, considerându-se la fel ca și F. Ratzel, discipolul *organicismului* german care respingea abordarea mecanicistă a statului și a societății [5, p. 35-36]. E. Pozdneakov punctează că reluând ideile lui F. Ratzel despre stat ca ființă vie, R. Kjellen afirma că statul nu este un conglomerat întâmplător sau artificial al laturilor diverse ale vieții umane, menținute în același trunchi doar de formulele legiuitoare, el este înrădăcinat în realitățile istorice și aspectele concrete, având o proprie creștere organică [8, p. 22]. În aceeași ordine de idei, G. Hayden reliefează supoziția lui R. Kjellen că, statele, ca și organisme vii, duc o luptă pentru existență în care înving cei mai puternici [9, p. 108].

I. Conea evidențiază ideea promovată de R. Kjellen în care fiecare putere a fost concepută ca unitate politică cu cinci componente, putând fi privită: din punct de vedere geografic, etnic, economic, social și juridic, totodată, având și cinci fețe ale ființei ei: țară, neam, gospodăria țării, structura socială și guvernământ [10, p. 3-36.]. Potrivit lui S. Neguț, R. Kjellen aplică această analiză cu precădere marilor puteri, privite ca *organisme politice*, supuse imperativului creșterii, accentuând vocația statelor mici, în epoca marilor puteri, manifestată prin interpunerea între acestea realizând rolul de *state tampon* și supraviețuind, dacă promovează o poli-

tică de echilibru sau devine *satelitul* unei mari puteri, altminteri statul dispare [7, p. 19]. Acceptând ideea că statul este o formă de viață, R. Kjellen consideră că marile puteri sunt, înainte de toate, întrupări ale vieții. Totodată, susținând că politica este știința statului, iar geopolitica este o componentă a sa, ce se ocupă cu analiza statului din punct de vedere geografic. R. Kjellen realizează o deosebire clară între poziția geografică și poziția geopolitică, afirmând că prima este fixă și poate fi determinată cu exactitate prin măsurare fixă, iar cea de-a doua este mereu fluctuantă, deoarece se referă la poziția unui stat în raport cu statele înconjurătoare, deci implică raportarea la un mediu politic conjunctural [6, p. 38].

Instituționalizarea ideilor, conceptelor și teoriilor inițiate și dezvoltate de F. Ratzel și R. Kjellen, ce au contribuit substanțial la dezvoltarea geopoliticii germane, fără a fi însă creatori de școală, s-a datorat generalului și profesorului K. Haushofer (1869 - 1946), care a înființat în 1924 o catedră de geopolitică la Universitatea din München, metropolă care a jucat un rol major în lansarea dezbatelor despre geopolitică, iar ulterior în 1939 a devenit Institut de Geopolitică, ce a constituit un veritabil simbol al școlii geopolitice germane. M. Stănciulescu afirmă că din punct de vedere teoretic, K. Haushofer face distincție între geografia politică, al cărei obiect este studierea distribuției puterii statale în spațiile terestre, și geopolitică care este știința preocupată de studierea dependenței dintre viața politică a unui stat și condiționările naturale ale spațiului statului respectiv [3, p. 13]. La baza sistemului său geopolitic, K. Haushofer a pus *Teoria Spațiului Vital*, preluată de la F. Ratzel, care în opinia lui R. Săgeată a fost dezvoltată prin convingerea situației dificile a Germaniei după Primul Război Mondial ce se datora lipsei de spațiu. K. Haushofer stabilind o relație directă între populație și teritoriul locuit a lansat ideea frontierelor în mișcare, care rezultă din tendința de expansiune a statelor mari, politica externă a căroră va trebui să țină seamă de cerințele natural-geografice, demografice, economice sau culturale ale spațiului vital [6, p. 40]. În acest context, geopolitica germană era gândită de K. Haushofer, ca o modalitate de a preîntâmpina și exclude în viitor conflictele și ca unul dintre cele mai bune mijloace de a evita pe viitor catastrofe mondiale [11, p. 164].

În această ordine de idei, geopolitica germană s-a dorit a fi înainte de toate o disciplină științifică și nu o abordare subiectivă, K. Haushofer, demonstrând reticenta în a o defini, preocuparea de fond fiind de a nu dogmatiza prematur noua disciplină. C. Hlihor punctează că viziunea geopolitică a lui K. Haushofer a fost influențată de concepțiile și teoriile geopolitice a școlii anglo-saxone, îndeosebi de teza *Heartland-ului* elaborată de H. Mackinder, în care a observat posibilitatea ca Germania să-și poată reocupa locul pierdut în urma încheierii Primului Război Mondial în ecuația de putere de pe continentul european [12, p. 51, 53]. S. Tămaș relevă că transpunerea în practica relațiilor internaționale a scenariului geopolitic elaborat de K. Haushofer ar fi făcut imposibilă orice tentativă de blocare din partea

puterilor maritime, însă evoluția istorică a demonstrat că în analiza geopolitică nu pot fi aplicate concepții și scheme logice de tip mecanicist, deoarece interesul unui actor poate să conducă la realizarea unor alianțe care să nu se încadreze în astfel de logici [13, p. 83].

Gh. Văduva este de părerea că, K. Haushofer considera, în contextul fidelității geopoliticii lui F. Ratzel că, spațiul vital pentru un stat este constituit din țările a căror demografie este viguroasă, iar puterea economică a acelor țări este slabă. În accepția lui K. Haushofer, hegemonia, este singurul mod de a realiza autarhia, dar o astfel de hegemonie asupra lumii nu este realizabilă, deoarece, în zonele de interes strategic major, se intră în competiție cu alte state puternice, ajungând la ideea că, este necesar să fie elaborate mari zone de hegemonie ale Nordului asupra Sudului, pe care ulterior le-a numit zone *Pan-Ideen* (pan-idei), concept care include cel puțin două viziuni: 1. Unitatea geografică, etnică și culturală concretizată în noțiuni precum pan-germanismul, pan-slavismul, pan-elenismul, pan-turcismul, pan-islamismul etc.; 2. Dominarea grupurilor etnice și culturale asupra spațiului lor vital [14, p. 36-38].

În perioada clasică își face apariția o altă școală geopolitică independentă de cea germană și evoluează în opoziție puternică cu promotorii gândirii geopolitice germane, aceasta fiind *școala geopolitică anglo-americană* care s-a fundamentat pe surse mult mai variate, asociind mulți gânditori ai fenomenului geopolitic, principalii fiind: britanicul H. Mackinder și americanii A. Mahan și N. Spykman care au avut o viziune orientată predominant strategică în abordarea geopolitică a valorificării oportunităților de mobilitate de către statele maritime în fortificarea pozițiilor sale de mari puteri în raport cu statele continentale. Potrivit lui C. Hlihor, lucrărilor semnate de H. Mackinder, A. Mahan și N. Spykman, au fundamentat cercetările teoretice ce justifică menținerea și consolidarea poziției geopolitice de mare putere pentru țările lor. În cadrul curentului geostrategic, geograful britanic H. Mackinder (1861-1947) se distinge ca cel mai cunoscut susținător al teoriei continentaliste, în accepția căruia Marea Britanie trebuie să-și mențină poziția de mare putere în noua conjunctură internațională de la începutul sec. al XX-lea. Teza centrală a gândirii geopolitice a lui H. Mackinder, a fost enunțată pentru prima dată în 1904 în fața Societății Regale de Geografie într-o prezentare *Pivotul geografic al istoriei*, care oferă o concepție largă asupra istoriei mondiale, elementul central de analiză constituindu-l lumea ca întreg și conflictele ei, care dintotdeauna au opus puterea continentală celei maritime [12, p. 43].

Prin urmare, *puterea continentală*, considera H. Mackinder, își are originea în centrul Eurasiei, de aici realizându-se toate dinamicele geopolitice ale planetei, totodată, acest spațiu, reprezentând aria pivot a istoriei și centrul insulei mondiale care este plasată în reprezentarea cartografică europocentristă în partea centrală a planisferei. H. Mackinder accentua că orice mare putere continentală care ar cuceri

o poziție dominantă în zona *pivotului geografic*, poate învălui de la flancuri lumea maritimă, avertizând puterile talasocratice împotriva unei apropieri a puterilor telurocratice ruso-germane sau chiar a uneia chino-japoneze, care să înlocuiască Rusia și zona pivot, deoarece s-ar produce un dezechilibru geopolitic de putere în favoarea statului pivot, subliniind confruntarea centru-periferie, în contextul exercitării în permanență a presiunii geopolitice din centrul Heartland-ului asupra periferiei continentale sau ceea ce numea H. Mackinder centura insulară [12, p. 44].

R. Săgeată punctează că *Teoria pivotului geografic al istoriei* elaborată de H. Mackinder prevede organizarea spațiului planetar într-un sistem din două cercuri concentrice, în centrul cărora se află *axa geografică a istoriei* (pivot area) sau *inima pământului* (Heartland). Primul spre exterior urmează *semicercul interior* (inner crescent), care se suprapune pe spațiul litoral al continentului eurasiatic, caracterizat prin dezvoltarea cea mai intensă a civilizației cuprinzând Germania, imperiul Austro-Ungar, imperiul Otoman, India și China, iar al doilea este *semicercul exterior sau insular* (outer crescent) și include Canada, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Africa de Sud, Japonia, și Australia [6, p. 53]. C. Hlihor relevă că ulterior această teorie a fost completată cu o nouă idee, *insula lumii* (world island), care a fost publicată în 1919 în lucrarea *Idealurile democratice și realitatea*. Acest concept precizează că insula mondială este o masă continentală compactă, înconjurată de Oceanul planetar, de Europa, de Asia și de Africa, ceea ce îi atribuie un statut geopolitic special datorită poziției geografice și strategice, devenind în mod inevitabil locul principal de dispunere pe planeta noastră [12, p. 44-45].

Menționăm că, în acest nou studiu, H. Mackinder aduce modificări atât în ce privește denumirea de zonă pivot, care este înlocuită cu conceptul de *Heartland*, cât și poziției acesteia, care este extinsă spre vest incluzând bazinele Mării Baltice, Mării Negre precum și întreaga Europă centrală și de est până la insula Elba din Marea Adriatică, investind Europa de Est cu o poziție geopolitică cheie în controlul Eurasiei. În această ordine de idei, considerăm elementul fundamental al teoriei lui H. Mackinder este cine stăpânește Heartland-ul” (inima pământului), numai acel stat are o bază suficient de solidă pentru a concentra forțele care pot să amenințe libertatea lumii din interiorul insulei mondiale. R. Săgeată reliefează că H. Mackinder a stabilit o formulă care a devenit legitate geopolitică: *Cine conduce Europa de Est stăpânește Heartland-ul; Cine stăpânește Heartland-ul conduce Insula lumii (world island) Eurasia; Cine conduce Insula lumii stăpânește lumea*. Descifrând această formulă ar însemna că cea mai favorabilă poziție geografică pentru un stat este cea de mijloc, centrală, deoarece centralitatea este o noțiune relativă în funcție de contextul geografic concret, însă la nivel planetar, în centrul lumii, se află continentul Eurasia, iar în centrul acestuia se află *inima pământului* sau *Heartland-ul* [6, p. 53]. În opinia lui A. Burian, teoria lui H. Mackinder presupunea următoarele ipoteze: 1. Factorii geografici exercită o influență nemijlocită

asupra evoluției procesului istoric; 2. Așezarea geografică determină în mare măsură forța sau vulnerabilitatea potențială a statului; 3. Progresul tehnic modifică mediul de trai al statelor și în același timp, influențează pozitiv sau negativ forțele lor potențiale; 4. Eurasia este centrul proceselor politice globale. Cercetătorul afirmă că totalizarea acestor idei a fundamentat o concepție despre harta geopolitică a lumii [2, p. 47].

Un alt reprezentant al școlii geopolitice anglo-americană este celebrul amiral american A. Mahan (1840-1914) care oferă geopoliticii o nouă abordare privind structura și obiectivele acesteia. Noul statut științific al geopoliticii promovat de A. Mahan constă în cercetarea tezelor fundamentate pe geostrategie, îmbinând experiența practică militară cu informațiile istorice. Potrivit lui R. Săgeată, conceptul geopolitic elaborat de A. Mahan în termeni strategici a fost utilizat pe larg de către SUA la acea vreme. A. Mahan fiind considerat primul geopolitolog de formare americană care a dezvoltat o teorie geopolitică opusă celei promovate de H. Mackinder, ce a revoluționat gândirea geostrategică din domeniul naval, argumentând avantajele de care pot să beneficieze puterile maritime în raport cu cele continentale, prin controlul rutelor de transport și prin condițiile oferite de natură pentru a preveni agresiunile, demonstrând că SUA nu se pot baza doar pe protecția conferită de distanțe [6, p. 55-56].

R. Săgeată precizează că opera lui A. Mahan poate fi caracterizată drept o pledoarie pentru constituirea de către SUA a unei puternice flote navale, indispensabile noului său statut de mare putere. Prin aceasta se urmărea extinderea frontierelor defensive până la țărmul opus al oceanelor care scaldă litoralul SUA, prin instalarea unor baze strategice în insulele din Atlantic și Pacific, precum și controlul bazinului Mării Caraibilor și în special a Istmului Panama, ceea ce A. Mahan numea edificarea unui *imperiu al oceanului*, iar pentru a deveni o mare putere, o țară trebuie să întrunească trei condiții: 1. Să fie învecinată pe o lungime considerabilă cu oceanul planetar sau să aibă acces printr-o mare deschisă spre oceanul planetar; 2. Să nu aibă în vecinătatea imediată state puternice; 3. Să dispună de o capacitate navală și de un potențial sporit al flotei militare maritime. [6, p. 56]. S. Neguț relevă părerea lui A. Mahan că principalul instrument al *puterii maritime* este comerțul maritim, iar garantul asigurării comerțului este flota militară maritimă. Mai mult ca atât, el aprecia că *forța maritimă*, reprezintă un tip distinct de civilizație, predestinată pentru dominația mondială [7, p. 32].

E. Pozdneakov susține că A. Mahan a luat ca ipoteză de lucru ideea potrivit căreia emisfera nordică a mapamondului în raport cu cea sudică este cheia în politica mondială și în lupta pentru supremație. Totodată, o eventuală alianță între Rusia și Germania, la care s-ar fi adăugat și Japonia, era considerată de A. Mahan o mare primejdie pentru puterile maritime ale SUA și Marii Britanii. C. Hlihor punctează că pentru a asigura supremația puterilor maritime, A. Mahan a conceput

un scenariu geopolitic cunoscut sub denumirea de *politica Anaconda*, care prevedea acțiuni de încercuire a masei continentale eurasiatice, unde se află puterile terestre Rusia, China și Germania considerându-le drept pericol pentru evoluția *civilizației maritime*, printr-un lanț de baze maritime, blocând teritoriile dușmane dinspre mare și pe liniile de țărm, strivind-o pe seama scoaterii de sub controlul ei a zonelor de țărm și închizându-i, ieșirile spre spațiile maritime, ceea ce duce la epuizarea strategică a adversarului [12, p. 46].

A. Burian reliefează condițiile identificate de A. Mahan care influențează asupra forței națiunilor maritime, acestea fiind: așezarea geografică; structura fizică incluzând productivitatea naturală și clima; dimensiunile teritoriului; numărul de populație; trăsăturile poporului; caracterul guvernului și a instituțiilor naționale [2, p. 49]. A. Dughin susține că A. Mahan considera că, pentru a deveni o putere mondială, SUA trebuie să întrunească următoarele condiții: să colaboreze activ cu puterea maritimă britanică; să se împotrivească pretențiilor de putere maritimă ale germanilor; să urmărească vigilent expansiunea Japoniei în Oceanul Pacific și să i se opună; să coordoneze, împreună cu europenii, acțiunile comune împotriva statelor asiatice [5, p. 45].

O nouă perspectivă în studiile geopolitice ale școlii anglo-americane este introdusă de reprezentantul curentului geostrategiei N. Spykman (1893-1943), care a inoculat în analiza geopolitică conceptul de *securitate de stat*, ca fiind unul dintre cele mai importante obiective pe care le urmărește geopolitica, afirmând că există trei mari categorii de factori ce determină securitatea unui stat în cadrul relațiilor internaționale: factori geografici (mărimea teritoriului, poziția geografică), factori economici (resurse agricole, industriale și demografice) și factori politici (stabilitatea politică internă și gradul de integrare socială). N. Spykman a dezvoltat teoriile lui H. Mackinder și A. Mahan elaborând propriile concepții prin care a încercat să coreleze geografia cu politica globală, păstrând același curent pragmatic ce a caracterizat gândirea geopolitică anglo-americană. R. Săgeată este de părerea că contribuțiile geopolitice ale lui N. Spykman se fundamentează pe concepția că geopolitica este cel mai important instrument al politicii internaționale, dar și o metodă analitică ce permite elaborarea celei mai eficiente strategii [6, p. 58].

În opinia lui A. Burian, N. Spykman fiind discipolul operelor lui H. Mackinder recunoștea meritele teoriei Heartland-ului. Apreciind perspectiva globală în abordarea relațiilor dintre state și modul în care se confruntă tipurile de putere maritimă cu cele continentale în cadrul relațiilor internaționale, N. Spykman a elaborat propria teorie, încadrată în curentul geostrategic, pornind de la o poziție critică față de rolul geopolitic mondial al Heartland-ului care este reprezentată în demersul *Teoriei Rimland-ului* (teoria țărmurilor). Teza principală a lui N. Spykman în această teorie este că H. Mackinder a supraestimat importanța geopolitică a Heartland-ului, însă în reflecțiile sale N. Spykman nu elimină și nici nu diminuează

rolul geopolitic al Heartland-ului, oferindu-i ca alternativă, în construcția strategică a relațiilor internaționale, un teritoriu aflat la exteriorul zonei centrale a Eurasiei, un spațiu al țărmurilor, prin controlul căruia se asigură dominarea Heartland-ului. N. Spykman păstrează divizarea lumii în trei sfere: *Heartland* (inima pământului); *Rimland* (semicercul interior, care include: țările de pe continentul Europa, țările din regiunea Orientul Apropiat și Mijlociu și unele țări din regiunea Orientul Îndepărtat) și *Semicercul exterior* (cu continentele: America de Nord, America de Sud, Africa și Australia), totodată, confruntând Heartland-ul cu Rimland-ul se pronunță în favoarea Rimland-ului ca spațiu dominant asupra Heartland-ului [2, p. 53].

Suntem de părerea că N. Spykman utilizând argumentele teoretice, dar și practice demonstrează identificând spațiul *Rimland* ca o nouă zonă pivot a geopoliticii mondiale, fiind reprezentată de o regiune intermediară, oferindu-se calitate de spațiu tampon dintre *Heartland* și mărele riverane ale acesteia, în care se definește adevăratul raport de forțe între puterea continentală (*telurocratică*) și puterea maritimă (talasocratică). R. Săgeată precizează că ideea lui N. Spykman nu se contrazice cu teoria lui H. Mackinder, dar și cu reflecțiile lui A. Mahan, relevând următoarele argumente în sprijinul teoriei sale: 1) masa continentală compactă eurasiatică este prea întinsă și deci foarte greu de controlat; 2) zona de coastă dispune de numeroase căi de acces spre regiunea eurasiatică propriu zisă, inclusiv albiile râurilor; 3) aproximativ două treimi din populația lumii locuiește în zonele de coastă ale Eurasiei; 4) fâșia de pământ care încercuiește Eurasia este mult mai ospitalieră, în comparație cu alte regiuni din interiorul Eurasiei, greu accesibile și cu o climă aspră. N. Spykman reformulează în spiritul teoriei sale pașii spre o dominație globală: *Cine domină Rimland-ul domină Eurasia; Cine domină Eurasia deține destinul lumii în mâinile sale* [6, p. 58-59].

A. Burian subliniază ideea lui N. Spykman, potrivit căreia SUA ocupă o poziție extraordinar de favorabilă, atât în raport cu Heartland-ul, cât și cu Rimland-ul: traversând oceanele Pacific și Atlantic controlează două părți opuse ale Rimland-ului, iar dincolo de Oceanul Înghețat de Nord, apar chiar în inima Heartland-ului. N. Spykman evidențiază zece criterii în baza cărora trebuie determinată puterea geopolitică a statului: 1) suprafața teritoriului; 2) caracterul frontierelor; 3) volumul populației; 4) prezența sau lipsa bogățiilor minerale; 5) dezvoltarea economică și tehnologică; 6) puterea financiară; 7) omogenitatea etnică; 8) nivelul integrării sociale; 9) stabilitatea politică; 10) spiritul național [2, p. 53-54].

În perioadele repudierii și renașterii geopoliticii școala geopolitică anglo-americană a cunoscut o ascensiune teoretico-metodologică bazată pe evenimentele din cadrul relațiilor internaționale îmbunătățind și diversificând cadrul ideatic al științei geopolitice. V. Bodocan susține că demersul lui S. Cohen (1925-2021) reflectă aserțiunea fundamentată pe o ierarhizare în ordine descrescătoare, în raport de mărimea spațială a structurilor regionale. Cercetătorul propune un nou model

de structurare a realității internaționale bipolare, împărțind lumea în două regiuni geostrategice, fiecare dominată de către o supraputere, și regiuni geopolitice, insistând asupra distincției dintre cele două tipuri de regiuni, explicând că primele au o extindere globală și un rol strategic, iar celelalte, au o extindere regională și un rol tactic [15, p. 62].

În opinia lui R. Săgeată, S. Cohen își nuanțează teoria sa prin detalierea structurii spațiilor ca urmare a introducerii unor noi concepte, ce definesc zone cu importante resurse geostrategice, denumindu-le *shatterbelts* care sunt fragmentate din punct de vedere geopolitic, situate la interferența dintre marile spații continentale și maritime, supuse implicit unor mari presiuni geopolitice, asigurând legătura între aceste regiuni. Cel de-al doilea concept major introdus de S. Cohen este cel de *gateway*, ce desemnează zone distincte din punct de vedere cultural și istoric, ce joacă un rol integrativ între regiuni, fiind mai dezvoltate economic decât zonele din jur, iar din punct de vedere geografic, statele situate în asemenea zone sunt, ca întindere și populație, mici sau cel mult medii, însă ocupă poziții ce leagă de obicei două căi comerciale importante, cel mai adesea maritime [6, p. 64-65].

Una dintre cele mai mai prestigioase personalități ale diplomației cu viziuni geopolitice în soluționarea problemelor de securitate, în promovarea intereselor geopolitice ale SUA prin intermediul politicii externe și un susținător al conceptelor geopolitice ale școlii anglo-americane, în special a teoriei atlantismului elaborată de N. Spykman, rămâne a fi H. Kissinger (1923-2023). În perioada activității sale diplomatice a promovat o politică de deschidere a SUA către China, de asemenea, implicându-se activ în problemele Orientului Mijlociu, după războiul de Yom Kippur din 1973 dintre Israel și coaliție de națiuni arabe condusă de Egipt și Siria, precum și în negocierile cu URSS privind armele nucleare. H. Kissinger și-a expus principiile de politică externă în lucrarea *Diplomația*, care reprezintă o sinteză a istoriei relațiilor internaționale din epoca modernă și contemporană. A. Burian punctează că H. Kissinger promovând ideea *centurilor discontinue*, considera că strategia politică a SUA constă în unificarea zonelor dispartate de coastă într-un tot întreg, inserând acele sectoare de țarm care și-au păstrat neutralitatea sau au gravitat spre Eurasia, ceea ce le va permite atlantiștilor să obțină un control deplin asupra Eurasiei și asupra spațiului postsovietic. Concepțiile lui H. Kissinger erau strâns legate de doctrina reținerii nucleare a SUA și NATO, care s-a realizat prin amplasarea armelor nucleare luându-se în considerare particularitățile geopolitice ale zonelor [2, p. 60-61].

Semnificația geopolitică majoră a Eurasiei, care își păstrează importanța și în zilele noastre, a fost reliefată și de Z. Brzezinski (1928-2017), care revine asupra temei, într-un nou context geopolitic postrăzboi rece în lucrarea sa *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice* evidențiind liniile generale ale geopoliticii americane în spiritul ideilor lui H. Mackinder conturând o

imagine a spațiului eurasiatic din care rezultă rolul său esențial în rivalitatea dintre marile puteri pentru edificarea statutului de supraputere. În opinia sa, Eurasia fiind cel mai mare continent de pe glob și totodată, o axă geopolitică, reprezintă o necesitate a dominării acestuia în lupta pentru puterea globală prin controlul a două din cele trei zone cele mai avansate și mai performante sub aspect economic din lume [16, p. 43-48].

Actualmente, în perioada renașterii geopoliticii, gândirea geopolitică a școlii anglo-americane este divizată în două curente distincte, *neatlantismul* promovat de S. Huntington (1927-2008) și *sfârșitul istoriei* susținut de F. Fukuyama. Conform lui R. Săgeată, teoria *neatlantistă* a fost descrisă de S. Huntington în monografia *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale* care a apărut ca răspuns la elaborarea și dezvoltarea de către F. Fukuyama în lucrarea *Sfârșitul istoriei și ultimul om* a bazei de idei a noii teorii *neomondialismul*. S. Huntington evidențiază că ideea centrală a teoriei *neatlantiste* constă în faptul că succesul strategic al Occidentului împotriva ideologiei comuniste nu presupune și o victorie civilizațională, considerând că civilizației occidentale i se opun alte șapte civilizații și în consecință este necesar ca Occidentul să nu permită tendințelor centrelor geopolitice antiatlantiste să se coalizeze într-o alianță continentală periculoasă celei maritime [6, p. 67].

În opinia noastră, conceptele lucrării *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale* care au fundamentat teoria *neatlantistă* s-au dovedit a fi nerealiste și nerealizabile, deoarece identificarea civilizațiilor pe criteriul religios, considerat cel mai important în această clasificare, nu a edificat civilizații cu caracter unitar în domeniul geopoliticii, mai mult ca atât, acestea împărțășind aceleași valori religioase, culturale, lingvistice aflându-se într-o proximitate geografică regională nu se pronunță solidar în favoarea unei conflict militar cu alte civilizații. Prin urmare, baza teoretică a teoriei *neatlantiste* necesită regândită în contextul acțiunilor geopolitice inconsecvente de politică externă a statului-nucleu.

A. Dughin subliniază că F. Fukuyama propune următoarea versiune a procesului istoric, considerând că din epoca întunecată a *legii forței*, a *obscurantismului* și a *manageriatului nerațional al realității sociale*, omenirea se îndreaptă spre o societate mult mai rațională și mai logică, întruchipată în capitalism, în civilizația occidentală contemporană, în economia de piață și ideologia liberal-democrată [13, p. 90]. În accepția lui A. Burian, F. Fukuyama a preluat ideile pozitiviștilor T. Hobbes, A. Comte și H. Spencer susținând că *noua ordine* este fondată pe universalizarea sistemului atlantic, aceasta trece dincolo de limitele atlantismului, iar toate regiunile lumii încep să se reorganizeze după un model nou, în jurul centrelor sale mai dezvoltate din punct de vedere economic [2, p. 66-67].

Constituită în perioada clasică școala de geografie politică și geopolitică franceză se identifică prin studiile de cercetare vizând problematica internă a spațiului

francez, revendicându-se din geografia umană și dezvoltându-se, pe de o parte, ca o reacție de ripostă în confruntarea cu creșterea expansionismului german, mai ales după înfrângerea Franței de către Prusia, în 1871, iar pe de altă parte, necesitatea extinderii influenței franceze asupra noilor spații de pe continentul african și din regiunea asiatică, cu scopul de a forma un mare imperiu colonial, a accentuat concurența cu Marea Britanie. Principalii precursori, ideile cărora au stat la baza formării curentului de gândire geopolitică franceză fundamentat pe coordonatele necesității de a face față rivalităților pe continent împotriva Germaniei și pe mare împotriva Marii Britanii, au realizat în plan teoretico-metodologic printr-un curent de reacție la determinismul promovat de F. Ratzel favorizat de formația geografică a celor mai importanți reprezentanți ai școlii franceze de geopolitică: P. Vidal de la Blache, E. Réclus și J. Ancel.

Termenul de geografie politică este creat și folosit inițial în 1750 de economistul francez A.-R.-J. Turgot, pentru care acest termen acoperă o arie apropiată celei a geografiei umane actuale, dar cu o componentă de reflecție asupra unor condiții mai bune de viață, iar termenul de geopolitică, este utilizat pentru prima dată, în cadrul școlii franceze de J. Ancel în lucrarea sa *Geopolitique* (Geopolitica), publicată în 1936. Ca și în cazul școlii geopolitice germane, unde F. Ratzel este considerat fondatorul acesteia, aportul substanțial în întemeierea școlii geopolitice franceze este realizat de P. Vidal de la Blache (1845-1918), care pe lângă poziția de precursor are și un rol de formator al viitoarelor concepții geopolitice, construcția teoretică ale cărora este bazată pe analiza critică a geografiei politice a lui F. Ratzel, dar și pe reliefarea a mai multor aspecte contradictorii ale școlii geopolitice germane. Potrivit lui A. Dughin, P. Vidal de la Blache în lucrarea sa *Tabloul geografic al Franței*, publicată în 1903, apelează la teoria solului, atât de importantă pentru geopoliticienii germani, fiind de acord cu factorul geografic și influența lui asupra culturii, totodată, considerând că F. Ratzel a supraapreciat, factorul natural, ca fiind unul determinant. P. Vidal de La Blache subliniază că omul este și el un factor geografic de cea mai mare importanță dar, totodată, el mai este înzestrat și cu inițiativă [5, p. 47-48].

A. Dughin insistă că critica lui P. Vidal de la Blache a supraaprecierii excesive a lui F. Ratzel a factorului spațial l-a determinat să elaboreze o concepție geopolitică deosebită intitulată *posibilismul*. Conform acesteia, istoria politică are două aspecte – spațial (geografic) și temporal (istoric). Factorul geografic este reflectat în mediul înconjurător, iar cel istoric – în omul însuși. Conceptul *posibilismului* a lui P. Vidal de la Blache a fost acceptat de către majoritatea școlilor geopolitice, fiind considerat ca o modificare a determinismului geografic dur al cercetătorilor școlii geopolitice germane [5, p. 48].

Un alt renumit reprezentant al școlii geopolitice franceze din perioada clasică a fost E. Réclus (1830-1905) care și-a fundamentat demersul său științific geopo-

litic prin exprimarea adeziunii la conceptul geografic reflectând rezultatele observațiilor realizate cu ocazia mai multor călătorii în lume împărtășind principiului naturalist ce a fost dezvoltat în Germania de K. Ritter. R. Săgeată este de părere că E. Réclus a constatat că geografia nu este altceva decât istorie în spațiu, tot așa cum istoria este geografie în timp, precizând că o viziune asupra Terreii este ca o totalitate complexă în permanentă schimbare, iar acțiunea omului asupra mediului este văzută ca o sursă de progres și regres [6, p. 69]. Cercetătorul de marcă al aceleiași perioade a geopoliticii franceze este J. Ancel (1879-1943) care a continuat cercetările ipotezelor susținute de P. Vidal de la Blache și E. Réclus dezvoltându-le, fiind adeptul unor analize și sinteze foarte riguroase, pornind de la datele istorice și geografice, dar și a metodei combinate dintre analiza inductiv-deductivă cu cea istorică, care rămâne în actualitatea construcției teoretice a geopoliticii în explicarea evenimentelor geopolitice, plecând de la anumite *constante geografice*, a ripostat ideilor lui F. Ratzel și K. Haushofer. R. Săgeată punctează că principala preocupare a lui J. Ancel este reprezentată de problematica frontierei, într-un context oferit de propria viziune geopolitică în care realitățile geopolitice trebuie analizate pornind de la relațiile de interdependență existente între grupurile umane și teritoriile pe care le ocupă [6, p. 71].

Revenirea geopoliticii în perioada renașterii s-a făcut simțită îndeosebi în Franța, când a fost constituită cea mai puternică școală contemporană de geopolitică din spațiul european. Dintre cele mai reprezentative contribuții la dezvoltarea geopoliticii moderne și cu un aport substanțial la refondarea acestei științe la avut Y. Lacoste, care prin conținutul lucrărilor sale a marcat noi direcții și moduri de abordare a științei geopolitice. Remarcăm că geopolitica lui Y. Lacoste este puternic centrată pe două dimensiuni, cea statală care include analiza problemelor naționale și cea socială care încorporează investigația problemelor minorităților etnice, fiind considerate printre factorii principali ai scenei politice. În opinia lui R. Săgeată, Y. Lacoste și-a concentrat atenția în a repune în drepturi ideile geopolitice valoroase ale perioadei interbelice, considerându-le puncte de plecare pentru demersurile contemporane, readucând în gândirea geopolitică opera lui E. Réclus, evidențiindu-i valoarea geopolitică, și totodată, a eliberat geopolitica germană interbelică de imaginea *știință nazistă* supunând-o unei analize obiective. În susținerea concepției sale geopolitice, Y. Lacoste se bazează pe hartă, pe care o consideră *prima formă de percepere a spațiului*, pe istorie, în măsura în care se poate explica evoluția actuală și pe analiza frontierelor, ca expresie a raportului de forțe [6, p. 74-75].

Un alt exponent al școlii geopolitice franceze contemporane este H. Coutau-Bégarie (1956-2012), care în opinia lui S. Neguț relevă motivele revenirii în forță a științei geopolitice, precizând că declinul ideologiilor în general și al marxismului, în special, care nu mai putea oferi explicații credibile ale evenimentelor

internaționale, precum și faptul că lumea a devenit foarte complexă, în care totul este complicat și imaginile sunt distorsionate și este nevoie de o anumită logică pentru a le descifra. În același timp, H. Coutau-Bégarie abordează bulversarea extraordinară a sistemului internațional remarcând dilatarea sistemului internațional și a sistemului strategic [1, p. 31-32]. O. Serebrian evidențiază activitatea științifică notorie a geopolitologului M. Foucher, care a analizat evoluția fenomenul frontierei în timp în perioada contemporană, precum și locul frontierei în reflecția geopolitică, introducând noțiunea de *horogeneză*, acea parte a geopoliticii care studiază originea și dezvoltarea frontierelor [17, p. 95]. S. Neguț reliefează afirmațiile lui F. Thual că geopolitica ne învață să descifrăm actualitatea, și anume în cazul unui eveniment de tensiune, de criză, de conflict, de război, necesitând identificarea actorilor, analiza motivațiilor, cercetarea intențiilor, investigarea alianțelor în curs de formare sau pe cale de dezintegrare, la nivel subregional, regional, continental sau internațional. La rândul său, P. Claval consideră că geopolitica acționează în mai multe direcții, principalele fiind: identificarea puterilor prezente pe scena internațională care decid utilizarea forței și a factorilor care-i influențează; determinarea intereselor vitale ale actorilor internaționali și studierea ideologiilor pe care le legitimează; demonstrarea modului în care mijloacele fiecăruia sunt aplicate prin geostrategii pentru realizarea scopurilor comune [1, p. 32-33].

O altă școală geopolitică importantă care a contribuit substanțial la dezvoltarea științei geopolitice este școala geopolitică rusă, în cadrul căreia s-au realizat cercetări fundamentate pe două coordonate majore ale gândirii geopolitice: 1) la nivel național, orientată spre interiorul țării; 2) la nivel internațional, orientată spre exteriorul țării.

Conform lui R. Săgeată, deschiderea geografiei ruse la începutul sec. XX a creat premisele interacțiunii cu cercetările și studiile realizate în țările occidentale, ceea ce a determinat evoluția geopoliticii ruse abordate în baza criticismului și determinismului de către S. Soloviev (1820-1879) și G. Plehanov (1856-1918), istorici de formație, ce și-au fundamentat demersurile pe explicarea istoriei prin geografia locului unde aceasta s-a derulat. Principalul exponent al primei tendințe a fost P. Kropotkin (1842-1921), renumit geograf, care a preluat elemente din gândirea geopolitică a lui K. Haushofer și le-a adaptat circumstanțelor politice din Rusia, promovând o linie anarhistă de la care s-au inspirat multe dintre sloganurile și acțiunile politice ale lui V. Lenin [6, p. 77].

Primul geopolitolog rus este considerat P. Savițkii (1895-1968), economist de formație, care împreună cu cneazul N. Trubețkoi (1890-1938) au pus bazele mișcării eurasiatice fundamentată pe concepția de *panslavism*, specificând istoria *velikorușilor*, care afirmau că Rusia este un stat civilizațional, definit prin centralitatea poziției sale, prin apartenența sau chiar prin identificarea sa cu Heartland-ul, subliniind că Rusia are mai multe argumente, decât China să se numească stat

central. Mai mult ca atât, P. Savițkii considera că spre deosebire de centralitatea Germaniei, limitată la nivelul Europei, catalogată ca o peninsulă vestică a Eurasiei, Rusia deține poziția centrală în cadrul întregului bloc continental eurasiatic [6, p. 77]. Succesorul concepției eurasiatice a lui P. Savițkii a fost istoricul și etnograful L. Gumiliov (1912-1992), care a pornit de la abordările organicisto-deterministe preluate din geopolitica germană și de la vechile popoare din spațiul eurasiatic, formulând propria sa teorie despre etnogeneză, oferind o nouă imagine a istoriei politice a Orientului eurasiatic, pe care îl reprezintă ca un centru distinct de etnogeneză, cu o cultură și o dezvoltare statală proprie [6, p. 77-78].

Un alt reprezentant al școlii contemporane de geopolitică rusă, considerat și fondator al acesteia este A. Dughin care a promovat și dezvoltat *curentul neoeurasianismului*, preluând concepția lui H. Mackinder despre *Heartland*, punând semnul de egalitate între Eurasia și Rusia. Analizând linia bipolarității, A. Dughin accentuează că procesului geopolitic presupune confruntarea dintre polul oceanic (talasocratic), identificat prin SUA și cel terestru (telurocratic), identificat prin Rusia, totodată, stabilind principiile fundamentale ale gândirii neoeurasiatiste care constau în: 1) păstrarea influenței asupra *străinătății sale apropiate* (spațiul postsovietic) care este necesară pentru reafirmarea Rusiei ca mare putere; 2) cooperarea cu Occidentul pentru dezvoltarea economică și tehnologică a Rusiei, cât și pentru evitarea izolaționismului în cadrul sistemului internațional; 3) păstrarea unicității culturale și geografice a Rusiei pentru conservarea statutului de mare putere eurasiatică [5, p. 105-111].

Alături de celelalte școli de gândire geopolitică, menționăm prezența și rolul școlii geopolitice românești în sistemul mondial de cercetare a științei geopolitice prin contribuția substanțială adusă la dezvoltarea științei geopolitice oferind un ansamblu teoretic și aplicativ al lucrărilor elaborate de numeroși oameni de știință, care sunt fundamentate pe revendicarea necesităților vremii, identificând și orientarea pur defensivă a studiilor. Fondatorul școlii geopoliticii românești este considerat S. Mehedinți (1868-1962), care potrivit teoriei sale susținea că, înțelegerea geopolitică a unui popor trebuie să se fundamenteze pe două repere: cea legată de dinamica spațiilor și cea legată de dinamica popoarelor, specificând în ideea centrală a studiului său că, istmul ponto-baltic, strâmtorile ponto-mediteraneene, Dunărea și Carpații sunt de importanță strategică pentru statul național român în raport cu vecinătățile sale. Ulterior, în contextul necesității supraviețuirii și continuității etnice și politice a poporului român, S. Mehedinți și-a axat demersul său științific pe argumentarea geopolitică, susținând ideea *geopoliticii națiunii și a statului național cu caracter defensiv*, centrată pe apărarea pamântului și neamului românesc [6, p. 83].

Un alt reprezentant celebru al școlii geopolitice românești este I. Conea (1902-1974), care este considerat primul teoretician al geopoliticii românești, ce a formu-

lat o concepție proprie, unitară, asupra noii științe. R. Săgeată subliniază că I. Conea a corelat apariția geopoliticii cu permanentul proces de îngustare a frontierelor, acestea devenind în timp din fâșii largi, din ample spații de interferență etnică și culturală, niște linii simbolice. Totodată, aplicând modul său de abordare a științei geopolitice, cercetătorul a afirmat că geopolitica studiază jocul politic dintre state. În studiile sale, axate îndeosebi pe spațiul montan carpatic, I. Conea combate teza *hotarelor naturale*, demonstrând că nici munții și nici fluviile nu despart, ci mai curând unesc, precizând că munții au rolul de conservator al elementului național, în vreme ce mările și stepele sunt artizanii schimbului intercultural, al nivelării civilizațiilor. De asemenea, pornind de la teoria spațiului vital a lui F. Ratzel, I. Conea susține că Transilvania este nucleul etnic și cultural al românilor, care este un veritabil *mittelpunkt* al României [6, p. 83].

În viziunea lui R. Săgeată, ideile geopolitice ale lui I. Conea au fost ulterior dezvoltate de către N. Rădulescu (1905-1989) analizând poziția geostrategică a României pornind de la statutul geopolitic al Dunării, denumit *drum fluvial* reprezentând graniță între Europa Centrală, Europa Orientală și Europa Balcanică. Preluând și analizând opiniile mai multor cercetători ca, J. Ancel, E. Martonne, G. Wirsing și J. Cvijič, N. Rădulescu susține apartenența României la spațiul central-european, fapt argumentat prin convergența dintre elementele fizico-geografice, economico-sociale și etno-culturale [6, p. 84].

Un alt promotor al ideilor lui I. Conea este V. Mihăilescu (1890-1978), care a studiat rolul României la interferența geografică și geopolitică, precum și capacitatea sa de absorbție, de atenuare și neutralizare a conflictelor, abordând frontiere pacifice și frontiere conflictuale, susținând teza efectelor difuze ale deplasărilor de frontieră. V. Tufescu (1908-2000), a analizat poziția geopolitică a României prin prisma rețelelor economice continentale, respectiv a plasamentului economic al țării în raport cu relația dintre Europa și Asia. M. Popa-Vereș la fel prin abordarea în studiile sale a aspectului economic a adus în discuție unitatea pământului românesc, punând în centrul atenției sistemul de comunicații, ca factor determinant în viața economică și socială a statului [6, p. 85-86].

Conform lui R. Săgeată, discursul geopolitic al lui Gh. Brătianu (1898-1953) fundamentează teza *spațiului de securitate*, care reliefează diferențierile între spațiul etnic, teritoriul național și spațiul de securitate. În opera sa geopolitică Gh. Brătianu evidențiază rolul geostrategic al celor trei componente definitorii ale spațiului românesc: Munții Carpați, Râul Dunărea și Marea Neagră, susținând că există două poziții geopolitice cheie, pe care România trebuie să le includă obligatoriu în calculele sale geostrategice, acestea fiind: sistemul de strâmțori Bosfor și Dardanele și Peninsula Crimeea, ca un avanpost peste tot complexul maritim al Mării Negre. În analizele sale A. Golopenția (1909-1951) a pornit de la distincția dintre frontierele etnografice (realitățile din teren) și frontierele politice (rezulta-

tele decise în urma negocierilor politice), în care abordează fenomenul forme fără fond, care reprezintă acele entități statale ce nu conțin componenta etnică corespunzătoare, ale căror granițe sunt trasate necorespunzător în raport cu factorul etnic [6, p. 87].

Prin urmare, geopolitica a evoluat de la primele tentative de a se separa de la geografia politică prin elaborarea teoriilor generale, care viza cu predilecție determinarea edificării curenților științifici în cadrul școlilor de gândire geopolitică, până la conceperea geopoliticii în calitate de știință atotcuprinzătoare și integratoare, identificând și utilizând totalitatea de metode și concepții de cercetare teoretică a geopoliticii, atât în manifestările relaționale concrete dintre subiecții geopolitici și obiectele geopolitice, cât și a factorilor obiectivi geografico-spațiali, care determină politicile în plan intern și extern ale actorilor geopolitici, contribuind la promovarea pluralismului teoretic și metodologic în domeniu ce a devenit o normă general acceptată a investigațiilor în materie. Totodată, geopolitica în plan epistemologic, ca obiect de investigație, urmărește direct descrierea, descifrarea, explicarea, interpretarea și înțelegerea complexității fenomenelor și proceselor geopolitice, care este în măsură să contribuie la definirea statutului disciplinar al geopoliticii, atât sub aspect ontologic, cât și în plan epistemologic, ca în ultimă instanță să se asigure demarcarea cadrului științific precum și să se definească identitatea academică a domeniului.

2. Repere epistemologice ale securitologiei

Vom aborda în continuare conceptul de securitate din perspectiva securității naționale, care în mod special ocupă un loc central, întrucât statele domină multe din condițiile ce determină stabilitatea securității la diferite niveluri, iar ele până la urmă par a fi incapabile să coopereze în domeniul securității naționale și să coexiste armonios într-un context geopolitic constructiv. În pofida faptului că actualmente în securitologie încă nu există o școală de gândire coerentă, ideile căreia să fie pe larg acceptate de majoritatea cercetătorilor și experților din domeniu, totuși se constată o cantitate mare de lucrări care servesc drept referințe bibliografice în cadrul dezbaterilor teoretice ce se situează de partea empirică, tratând problemele și soluțiile securității naționale. Majoritatea dintre aceste surse provin din subdomeniul studiilor strategice unde securitatea este un punct central normativ, care este abordat prin prisma politicilor externe, militare, economice etc., în vederea asigurării securității naționale, la care se pot alătura numeroasele cercetări științifice din studiile de securitate cu dezbateri și soluții pertinente cazurilor abordate, având toate componentele necesare pentru consolidarea cadrului teoretico-aplicative prin integrarea acestor două domenii în unul singur denumit Securitologie, termen cunoscut și utilizat doar în cercurile restrânse ale cercetătorilor și experților din do-

meniul de securitate, fapt care necesită a fi promovat și susținut pe larg în cadrul programelor de studii universitare și postuniversitare.

A. Wolfers susținea supoziția că securitatea națională reflectă în mod cert orientarea dominantă empirică în complexitățile multidimensionale ale conceptului de securitate. Cercetătorul a caracterizat fenomenul de securitate ca fiind un simbol ambiguu, care s-ar putea să nu aibă absolut niciun înțeles, descurajând interesul în dezvoltarea securității ca abordare fundamentală în înțelegerea relațiilor internaționale. H. Bull, B. Brodie, F. Trager și F. Simonie și-au adus valoarea contribuind la elucidarea dificultăților aplicării conceptului de securitate în timpul debaterilor la începutul anilor '80. H. Macdonald a supus analizei ambiguitatea conceptului de securitate, concluzionând ca fiind unul neadecvat, opinie împărtășită și de H. Mouritzen [18, p. 46-47]. R. Jervis în cercetările sale a examinat ideea regimurilor de securitate care se axează pe reorientarea obiectului de investigație de la stat la nivel de analiză sistemică a securității [19, p. 83-85], iar G. Krell a aplicat metoda de analiză critică a conceptului de securitate excesiv de militarizat din perspectiva cercetărilor pentru pace [20, p. 17]. A. Wolfers, de asemenea, a criticat conceptul de securitate ca fiind unul excesiv de îngust, considerându-l slab conceptualizat, dar puternic politizat, fiind dominat în perioada războiului rece de către ideea de *securitate națională*, precum și de interpretarea militarizată a securității care a accentuat această abordare în cadrul teoriei securității [20, p. 17]. R. Ashley, deopotrivă n-a fost de acord cu abordările reduționiste a analizei securității, din punctul de vedere al actorului, exprimând părerea că este necesară o viziune mai cuprinzătoare și mai sistematică pe relațiile dintre state care va servi drept un factor principal de exacerbare a dilemei securității [21, p. 68-75].

În altă ordine de idei, K. Booth a susținut că limitările etnocentrice, referitoare la state, din cadrul studiilor strategice, sunt nu doar dezechilibrate față de caracterul problemei, ci și periculoase, în identificarea și realizarea soluțiilor prin intermediul politicilor de stat, care agravează problema securității naționale. R. Ashley susține supoziția lui K. Booth potrivit căreia acele strategii care nu încearcă să facă parte din soluție, vor deveni fără îndoială o parte tot mai importantă a problemei de securitate [22, p. 133]. De remarcat că și L. Beaton a considerat necesitatea de a extinde concepțiile cu privire la securitate cu excepția securității naționale, excluzând o serie de considerații sistemice [23, p. 125-128]. S. Hoffmann a argumentat, din altă perspectivă, necesitatea de a transforma securitatea națională într-un aspect al ordinii politice mondiale [24, p. 252], iar, H. Bull disociindu-se de S. Hoffmann s-a pronunțat împotriva autointeresului excesiv în abordările securității naționale, în sensul unei priviri mai largi a perspectivelor comune și legăturilor dintre securitățile tradiționale [25, p. 28-29].

J. N. Rosenau a încercat să abordeze evoluția mediului de securitate internațională, înainte și după războiul rece, prin prisma teoriei a complexității identificând

corelația dintre teoria complexității și conceptul de securitate, concluzionând că securitatea este adânc implicată într-un proces de transformare epocală, proces susținut de o nouă viziune asupra lumii și, implicit, asupra mediului de securitate [26, p. 35-39]. L. Krause și J. Nye îl contrazic pe J. N. Rosenau, fiind de părerea că nici economiștii, nici cercetătorii din științele politice nu au acordat suficientă atenție complexității conceptului de securitate, inclusiv rolului său în amplificarea altor valori [27, p. 329]. În același timp, A. Wolfers acreditează opinia că noțiunea de securitate restrânsă la nivelul statelor individuale și al problemelor militare este în mod inevitabil inadecvată, care conduce dilema securității într-un punct de o maximă intensitate [28, p. 147]. În această ordine de idei, A. Wolfers se pronunță și în contextul ambiguității fenomenului securității, la fel ca și C. Schultze care punctează că conceptul de securitate națională nu duce în sine la o formulare exhaustivă a fenomenului, evidențiind o largă varietate de riscuri și amenințări [29, p. 529-530].

În pofida acestor avertismente un număr mare de cercetători au încercat să definească noțiunea de securitate. J. Balazs consideră că securitatea internațională este determinată în fond de securitatea internă și externă a diferitelor sisteme sociale, de măsură în care, în general, identitatea sistemului depinde de circumstanțele externe [30, p. 146]. D. Baldwin subliniază că conceptul de securitate, în pofida multiplelor dezbatere, rămâne încă nebulos, deseori utilizat ca pretext, scuză sau justificare pentru diferite măsuri politice strategice mai mult sau mai puțin îndreptățite [31, p. 9]. I. Bellany susține că securitatea în sine este o relativă absență a războiului, combinată cu o relativ solidă convingere că niciun război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrângere [32, p. 102]. P. Hartland-Thunberg este de părerea că securitatea națională este capacitatea unei națiuni de a-și urmări cu succes interesele naționale, așa cum le concepe ea, oriunde în lume [33, p. 50]. W. Lippmann afirmă că o națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericol de a trebui să sacrifice valori esențiale, iar dacă este provocată, să și le mențină obținând victoria într-un război [28, p. 150].

M. Louw opinează că securitatea națională include politica tradițională de apărare și de asemenea, acțiunile nonmilitare ale unui stat, pentru a-i asigura totala capacitate de a supraviețui ca entitate politică, în scopul de a-și exercita influența și de a-și realiza obiectivele interne și internaționale [34, p. 4]. G. Luciani accentuează că securitatea națională poate fi definită drept capacitatea unui stat de a se opune agresiunii din exterior [35, p. 151]. L. Martin reliefează că securitatea este asigurarea bunăstării viitoare [36, p. 12], iar J. Mroz se pronunță în favoarea ideii că securitatea este absența relativă a amenințărilor cu distrugerea [37, p. 105]. F. Trager și F. Simonie definesc securitatea națională ca o parte a politicii guvernamentale care are drept obiectiv crearea condițiilor politice, naționale și internaționale, favorabile pentru protejarea sau extinderea valorilor naționale vitale împotriva adversarilor

existenți sau potențiali [38, p. 36]. R. Ullman exprimă părerea că o amenințare a securității naționale este o acțiune, care amenință un timp îndelungat sau scurt degradarea calității vieții locuitorilor statului [39, p. 133].

A. Wolfers a încercat să promoveze o altă viziune în care securitatea națională este abordată în calitate de valoare, afirmând că securitatea este o valoare, pe care un stat o poate avea într-o măsură mai mică sau mai mare, comparând-o cu puterea și bunăstarea, alte două valori de importanță crucială în teoria securitologiei [40, p. 482-489]. Prin urmare, A. Wolfers evaluează securitatea din perspectiva a două sensuri obiectiv și subiectiv. Sensul obiectiv se referă la prezența sau absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar sensul subiectiv vizează prezența sau absența temerii că asemenea valori vor fi atacate [28, p. 150]. Din acest punct de vedere K. Booth specifică referindu-se la state și la indivizi că cineva se poate simți în siguranță fără a fi de fapt în siguranță, la fel cum cineva poate fi liber de amenințări reale, însă nu crede în lipsa acestora [41, p. 105].

În același timp, B. Buzan afirmă că securitatea națională nu trebuie confundată cu funcționarea instituțională a statului, precizând că securitatea se referă la absența amenințărilor care periclitează existența statului și/sau individului ce subminează condiția acceptabilă de calitate a vieții comunităților de indivizi [20, p. 30]. K. Booth completează această idee specificând că securitate este, de fapt, și supraviețuirea, referindu-se la lipsa amenințărilor față de valorile de bază, cum ar fi: libertatea de a alege din mai multe opțiuni [41, p. 102]. În accepția lui A. Burian dimensiunea geopolitică a conceptului de securitate națională înseamnă supraviețuirea fizică a statului, apărarea și menținerea suveranității și integrității teritoriale, capacitatea de a reacționa în mod adecvat la orice amenințări reale și potențiale din exterior. Totodată, cercetătorul nu face diferență dintre noțiunile: *securitate*, *securitatea națională*, *securitatea statului* și *asigurarea supraviețuirii statului* [2, p. 196].

O altă viziune privind conceptul de securitate națională este expusă de N. Albu, potrivit căreia fiecare stat în procesul de identificare a ideii de asigurare a securității naționale, trebuie să țină cont de trei aspecte: 1) tendințele majore de evoluție a sistemului internațional; 2) modalitatea în care statul are posibilitatea să cunoască și să înțeleagă necesitatea evaluării corecte a proceselor interne manifestate prin gradul de coeziune socială; 3) capacitatea de mobilizare pentru protejarea de eventualele riscuri și amenințări la adresa securității naționale. În opinia sa, și gradul de importanță a conceptului interesului național în definirea securității naționale a devenit unul major, transformându-se într-un factor fundamental în edificarea consensului național [42, p. 14-15].

În accepția lui B. Buzan, două abordări au dominat gândirea referitoare la problema conceptului de securitate până în anii '80, determinând o polarizare puternică și conflictuală în contextul dezbaterilor teoretice privind securitatea, exprimată

prin afirmația realiștilor că securitatea este un derivat al puterii manifestată de un actor cu suficientă putere pentru a deține o poziție dominantă obținând securitatea ca rezultat al acesteia, pe când idealiiști se pronunțau în favoarea ideii că securitatea trebuie tratată ca pe o consecință a păcii durabile care ar asigura securitatea tuturor [20, p. 14]. Suntem de acord cu ideea lui B. Buzan că, securitatea națională se referă în primul rând la soarta colectivităților umane și abia în al doilea rând la securitatea personală, a ființelor umane individuale. Întrucât statele sunt elementele dominante de cercetare, securitatea națională este problema centrală, atât în cazul referirii la stat, cât și în aplicarea directă la elementele sale etnoculturale, care pot fi afectate de factori din cinci sectoare principale: militar, politic, economic, societal și de mediu, care operează izolat unul de celălalt fiecare definind un punct central în cadrul problematicii securității naționale și ordonând prioritățile care se află într-o strânsă interdependență [20, p. 30].

Considerăm că din punct de vedere teoretic, conceptualizarea ideii de securitate a cunoscut o profundă redimensionare, mai ales la începutul perioadei postrăzboi rece, când s-a prefigurat două curente de gândire critică în securitologie, care și-au păstrat actualitatea în cercetare până în prezent. Primul pledează pentru extinderea noțiunii tradiționale de securitate, dar și a cercetărilor în acest domeniu păstrând viziunea inițială în care statul este obiectul principal de referință al investigațiilor în securitologie, dar care prezintă și o analiză a impactului politicii externe și interne, a situației economice, a condițiilor societale asupra asigurării securității naționale, iar al doilea susține ideea aprofundării conceptului de securitate națională în contextul noilor investigații științifice, confirmând schimbările de perspectivă asupra fundamentelor ontologice și epistemologice în securitologie promovând astfel de factori importanți ca individul și problematica identității sociale respingând elementele constitutive ale statului în studierea securității naționale, accentuând importanța contextului istoric și politic în formarea ideilor despre conceptul de securitate.

Reprezentanții grupului de extindere a conceptului de securitate M. Ayoob, O. Waver, M. Klare, D. Thomas, H. Haftendorn, R. Keohane și C. Wallander constată, în dezacord cu supoziția grupului de aprofundare a conceptului de securitate națională, necesitatea de a examina corelația dintre securitate și factorii interni ce determină dinamica geopolitică a statelor, precum și problema de impact pe care instituțiile internaționale o exercită asupra securității internaționale. M. Ayoob relevă că, deși orice criză internă unui stat poate fi considerată un potențial factor de destabilizare a securității aceluia stat, totuși, ea va depinde întotdeauna și de contextul spațial geopolitic, dacă o anumită situație va fi considerată o amenințare sau nu [43, p. 142-144]. O altă analiză a lui M. Ayoob relevă ideea diferențelor dintre statele în curs de dezvoltare și cele dezvoltate, afirmând că există cel puțin două viziuni diferite despre securitate, structurate pe axa diferențierii scenei internaționale

în Nord și Sud. Mai mult ca atât, cercetătorul precizează că relațiile de securitate dintre țările din Nord și cele din Sud sunt diferite, ceea ce reprezintă o asimetrie, prin care M. Ayoob promovează supoziția că securitatea rămâne un concept corelat de stat și conectat la problematica securității internaționale [44, p. 9, 24-25].

P. Ricketts, R. Keohane, C. Wallander și H. Haftendorn păstrează statul ca obiect de referință al securității susținând din punctul de vedere al abordării neolibérale a relațiilor internaționale ideea importanței resurselor economice în relațiile dintre state și efectele pozitive pe care instituțiile internaționale le pot genera pentru consolidarea securității naționale. Prin urmare, fără a formula o definiție neapărat nouă despre securitate, experții sugerează faptul că în perioada postrăzboi rece amenințările la adresa securității naționale s-au transformat mai degrabă în riscuri și vulnerabilități ale statului [45, p. 22].

R. Stoicescu este de părerea că importanța teoretică a analizei pe care o prezintă adepții grupului de extindere a conceptului de securitate nu este neapărat valoarea sa de adevăr științific, ci faptul că reflectă în ce direcții au evoluat dezbaterele epistemologice despre securitate. În opinia sa, fără a elabora o definiție nouă, autorii sugerează interdependența dintre elementele, inclusiv geopolitice, care creează o nouă situație de securitate [46, p. 83]. În această ordine de supoziții, ideea riscului ca element necesar și din ce în ce mai prezent în analiza problematicii securității naționale a fost introdusă de U. Beck și N. Luhman, fondatorii noțiunii de *societate de risc*, potrivit cărora riscul poate fi definit ca un mod sistematic de a gestiona insecuritățile produse și create de procesul de modernizare al societății [47, p. 183]. Nu suntem de acord cu R. Stoicescu că riscurile nu au devenit elementele centrale ale cercetării în securitologie, ci doar amenințările și vulnerabilitățile statului, deoarece în 2014 când a revenit în forță dimensiunea geopolitică a securitologiei, riscurile fie interne sau externe au început să reprezinte un grad mult mai sporit de pericol făcând parte din categoria celor iminente pentru securitatea statului pe o perioadă medie sau lungă, iar ignorarea acestora într-o analiză de identificare și combatere realizată în cadrul documentelor strategice ale politicilor de asigurare a securității naționale va rezulta în amplificarea pericolele riscurilor care vor deveni amenințări reale, contracararea cărora va fi mult mai dificilă sau chiar imposibilă.

B. Buzan și O. Waever exponenții Școlii de la Copenhaga, sunt de asemenea susținătorii grupul de extindere a ideii de securitate, promovând o perspectivă complexă asupra securității naționale, astfel contribuind la elucidarea în primul rând, a aspectului național al abordării securității, accentuând importanța securității naționale ale unui stat, iar în al doilea rând, a semnificației dinamicii securității care este relațională și bazată pe interdependența dintre state, ce determină securitatea internațională manifestându-se mai mult în condițiile sistemice influențând felului în care statele se simt mai mult sau mai puțin în siguranță [20, p. 22]. Potrivit lui

O. Waever, care completează ideea lui B. Buzan ce oferă o imagine complexă a agendei ambițioase pentru securitologie, un stat este preocupat de păstrarea și consolidarea suveranității pe când o societate caută să-și întărească și să-și prezerve identitatea, astfel, cercetătorul concluzionează că securitatea statului și securitatea societală sunt egale într-o țară și pot oricând să fie amenințate sau să fie percepute în pericol [48, p. 132].

Reprezentanții Școlii de la Copenhaga oferă o metodă operațională constructivistă în definirea conceptului de securitate națională, ce ilustrează cadru de analiză care este aplicat, atât în domeniul militar, cât și în cele non-militare ale securității, iar rezultatul constă în elaborarea unei hărți a problemelor contemporane ale securității, fiecare fiind identificată de patru variabile: caracteristica spațială (local, regional, global), localizarea sectorială (militar, politic, economic, societal și de mediu), identitatea principalului actor (state, actori sociali, organizații internaționale) și natura obiectului de referință (state, națiuni, mediul înconjurător) [49, p. 10].

În opinia noastră, argumentele exponenților curentului de extindere a conceptului de securitate, adepții cărora suntem și noi, constată factorii care au fost ignorați în legătură cu securitatea națională, cu puține excepții, păstrând statul ca obiect principal de referință accentuând și factorii domestici sau instituționali considerându-i importanți, cum ar fi: supraviețuirea statului sau suveranitatea sa, care rămân ideea principală a acestui grup de cercetători, ce nu pun în dezbatere securitatea individului și acceptă multe elemente complementare esențiale ca, interesele naționale, statalitatea, societatea etc. În contextul contradicțiilor permanente între stat și individ, persoană sau om ca obiectul de referință al securității naționale, considerăm că statul trebuie să-și păstreze importanța primordială în cercetarea domeniului de securitate națională, deoarece un stat cu un sistem instituțional vulnerabil în domeniul securității menit să asigure toate componentele securității naționale nu va fi în stare să asigure un grad înalt de securitate individuală, care este determinat de capacitatea instituțională a structurilor de stat și nu invers, iar argumentul că însăși statul poate deveni o amenințare la adresa securității persoanei sau anumitor grupuri de indivizi nu rezistă argumentelor care afirmă că și persoana sau grupuri de indivizi pot deveni o amenințare la adresa securității naționale.

Un al curent de cercetare a conceptului de securitate este studiul de analiză critică al securității care realizează investigații în profunzime fiind creat pe marginea ideii necesității reformulării importante a conceptului. Elaborată de cercetători și experți această abordare propune câteva premise ontologice și epistemologice importante, fără a pretinde la statutul de școală de gândire propriu-zisă. K. Krause exprimă opinia că principalii actori în relațiile internaționale sunt, atât statele, cât și alte entități care sunt construcții sociale produse ale conexiunilor istorice, politice, economice și sociale, ce sunt constituite prin practici sociale care creează procese

ce determină întemeierea de identități și de interese naționale [50, p. 298-302].

Reprezentanții studiilor critice de securitate contestă statul ca singur obiect referent al securității și se opun ideii că anarhia internațională este o realitate, susținând importanța securității individului și a implicațiilor pe care aceasta le poate avea asupra modului în care decidenții politici acționează și optând pentru adâncirea cercetării conceptului de securitate incluzând problema pericolelor ecologice, economice și a migrației ilegale ca factori ce pot redefini nivelul de înțelegere a securității naționale. K. Krause și M. C. Williams sunt de părerea că, în majoritatea analizelor realizate despre securitate se vorbește mult despre conceptul acestui fenomen și mai puțin despre ceea ce este securitatea de fapt, precizând că acest lucru nu este neapărat negativ, ci dimpotrivă obiectul de cercetare al securității interacționează cu contextul spațial geopolitic și poate fi un act sau mai degrabă o practică decât un lucru în sine [51, p. 37].

O altă idee a securității, totalmente diferită, este expusă de A. Mathias, care consideră că securitatea se referă la capacitatea unui sistem de a procesa elementele de diferență cu alte sisteme și în acest sens are legătură cu identitatea sa politică, socială și militară, reliefând că securitatea va fi întotdeauna legată de ideea de siguranță și supraviețuire a statului [52, p. 26].

Alte abordări critice ale securității statului evidențiază faptul că conceptul, în viziunea lui D. Campbell a fost, în unele cazuri, fundamentat și condiționat de discursuri ale pericolului, fiind explorat mecanismul creării *ortodoxiei* de către SUA în materie de securitate, utilizând dihotomia alterității în scopul definirii a ceea ce SUA nu sunt și trebuie să combată ca potențial pericol [53, p. 57-63].

O altă cercetare critică în abordarea problematicii securității naționale este modalitatea în care amenințările la adresa securității unui stat sunt identificate pentru a le încadra într-o anumită perspectivă. E. Adler prezintă *teoria comunităților epistemice* în contextul studiului critic la prezența amenințărilor, susținând că comunitățile epistemice sunt existența unor corpuri de cunoștințe și interese comune ce interacționează depășind hotarele statelor implicate într-un conflict, care pot determina o înțelegere reciprocă privind eventualitatea dezamorsării discursurilor ce încurajează o atitudine ostilă față de un alt stat [54, p. 111-116]. La fel și P. Haas împărtășește teoria comunităților epistemice considerându-le elemente propice dezvoltării comunităților de securitate, care sunt percepute ca o garanție împotriva potențialelor conflicte. În opinia sa, argumentul comunităților de securitate promovează ideea că securitatea are nevoie de actori care să posede o înțelegere comună a lumii în care evoluează [55, p. 7-16]. A. Mathias susține că securitatea este o practică ce creează hotare și sprijină diferențele dintre sisteme, constituind o sumă de mecanisme ce poate contribui la o mai bună înțelegere a transformărilor structurale în evoluția de sistem [52, p. 32-35]. A. Wendt consideră, în contextul studiului securității naționale, că securitatea națională este în primul rând ceea ce

statele înțeleg prin securitate și capacitatea de a asigura acest concept care este legat de circumstanțele naționale ale statelor [56, p. 423-425].

Considerăm că securitatea va fi întotdeauna legată de ideea de siguranță și supraviețuire geopolitică a statului ca element fundamental al securității. Subliniem că noțiunea de securitate nu poate fi analizată fără a lua în considerare schimbările de perspectivă a contextului de revenire a subiectului *geopolitic* în abordarea problematicii securității, fiind determinată de anexarea, în 2014 a Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă. Prin urmare, prima etapă a perioadei postrăzboi rece s-a încheiat în 2014, în care a fost edificat un nou sistem internațional *uni-multipolar echilibrat geopolitic*, ce era structurat, pe de o parte, de o supraputere geopolitică – Statele Unite ale Americii, iar pe de altă parte, de mai mulți poli de putere geopolitică – franco-german, Federația Rusă și China. Deși, fiecare pol de putere avea propria agendă de realizare a intereselor geopolitice în plan internațional, însă prioritatea comună a acestora era soluționarea problemelor globale și gestionarea crizelor de securitate internațională prin cooperare, astfel nepermițând dezechilibrul sistemului internațional. După 2014 a început a doua etapă a perioadei postrăzboi rece în care geopolitica și-a intensificat pozițiile în cadrul relațiilor internaționale, a consolidat dimensiunea geopolitică a arhitecturii sistemului de securitate internațională și a păstrat același sistem internațional *uni-multipolar echilibrat geopolitic*, dar cu un aspect geopolitic mai consistent, care de asemenea, s-a încheiat în 2022, an în care a început a treia etapă a perioadei postrăzboi rece prin desfășurarea evenimentului semnificativ pentru securitatea europeană, acesta fiind, agresiunea armată neprovocată a Federației Ruse pe întreg teritoriul statului vecin Ucraina, fiind edificat un sistem internațional *uni-multipolar neechilibrat geopolitic*, după încheierea căreia se va finaliza și perioada postrăzboi rece, care va pune bazele unui nou război rece.

După 24 februarie 2022 sistemul internațional *uni-multipolar neechilibrat geopolitic* se manifestă printr-un război declanșat la scară largă de către Federația Rusă împotriva Ucrainei, ambele părți beligerante fiind susținute politic, diplomatic, militar și economic, prima de statele autoritare precum: China, Coreea de Nord, Iran și Belarus, iar a doua de statele democratice Occidentale, ceea ce a contribuit la demararea cursei înarmării convenționale a țărilor de pe continentul eurasiatic și ulterior va determina redimensionarea structurii geopolitice a unui nou sistem de securitate internațională fundamentând procesul de reconfigurare și a unui nou sistem internațional care va fi unul *bipolar militar-asimetric neechilibrat geopolitic* (polul Occidental și polul anti-Occidental), în care polul nu va fi reprezentat de o singură supraputere, dar de un grup de state cu interese geopolitice și cu viziuni de asigurare a securității internaționale comune, în fruntea căruia se va poziționa statul-lider cu cea mai mare capacitate și potențial politico-militar ce va garanta securitatea statelor aliate ca urmare a edificării unei alianțe/organizații

în care vor fi regândite și promovate de către statele membre *subiecți geopolitici* a valorilor geopolitice în domeniul securității, cum ar fi: relațiile geopolitice de securitate; arhitectura geopolitică de securitate; geopolitica mediului de securitate; interese geopolitice de securitate; sferă de influență geopolitică de securitate, iar pentru securitatea statelor non-membre *obiecte geopolitice* geopolitica va devenit un factor extern de risc și o amenințare, care le va determina politicile de securitate prin adoptarea statutelor de neutralitate sau de aderare la una dintre aceste entități politico-militare de securitate și apărare colectivă.

3. Interdisciplinaritatea noii direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – Geosecuritologia

În opinia noastră, factorii epistemologici de bază, care constituie știința geopolitică sunt: geografici, politici, militari, economici, societali, demografici, culturali, confesionali și ecologici, ce corespund cu componentele securității la nivel național, demonstrează o corelație, o interacțiune și o interdependență în procesul de cercetare a dimensiunii geopolitice, care este determinantă în investigarea securitologiei și fundamentează o nouă direcție științifică în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, ce va aborda dimensiunea geopolitică ca fiind un element esențial al echilibrului de putere al sistemului de securitate internațională, al arhitecturii mediului de securitate regională, precum și al politicilor de asigurare a securității naționale.

Considerăm necesară fundamentarea teoretică și definirea unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, care va consolida aserțiunea lansării și promovării unor analize actualizate și perfecționate, fiind indispensabile pentru procesul de cunoaștere a fenomenului geopolitic postrăzboi rece, ce determină realizarea evenimentelor și acțiunilor de securitate din partea statelor în contextul transformărilor structurale de sistem internațional. *Fundamentarea teoretică a Geosecuritologiei abordată în calitate de nouă direcție științifică de cercetare în cadrul securitologiei reprezintă prin conținut un fenomen combinativ multiaspectual, ce întrunește valențe corelative ale două ramuri științifice complexe a cunoașterii „geopoliticii” și „securitologiei”, care fiind supuse analizei bazate pe interacțiune pentru stabilirea raporturilor între aceste domenii, au provocat numeroase dezbateri academice evidențiind aspectul geopolitic ca fiind unul determinant în comportamentul statelor în procesul de asigurare a securității, totodată, alimentând luări de poziție atât convergente ca esență, cât și diametral opuse din cauza naturii și cadrului epistemologic dificil supus investigațiilor științifice comparativ cu obiectele de studiu ale altor științe sociale. Geosecuritologia este o nouă direcție științifică de cercetare în cadrul securitologiei care investighează dimensiunea geopolitică a domeniului de securitate analizând totalitatea valorile*

geopolitice, care determină evoluția/involuția fenomenului de securitate, cum ar fi: relațiile geopolitice de securitate dintre state; arhitectura geopolitică de securitate; geopolitica mediului de securitate; interesele geopolitice de securitate ale statelor; sfera de influență geopolitică de securitate din perspectiva prevenirii, identificării și combaterii riscurilor și amenințărilor sub aspectul asigurării și stabilității securității internaționale, constituirii și consolidării complexelor de securitate regională și sporirii rezilienței componentelor securității naționale.

Caracterul inovator al rezultatelor obținute în cadrul cercetării constau în formularea definițiilor de sinteză ale conceptelor și noțiunilor de bază ale Geosecuritologiei, prin ajustarea acestora la obiectul de investigație prin valorificarea dimensiunii geopolitice a securității:

1) **„ordinea mondială”** este starea relațiilor internaționale determinată de procesul de transformare structurală a sistemului internațional, având un aranjament geopolitic a puterii stabilite în cadrul relațiilor dintre actorii internaționali și acreditând anumite reguli și principii generale de comportament al acestora pentru a păstra pacea și securitatea internațională;

2) **„sistemul internațional”** este rezultatul care reprezintă redistribuirea puterii geopolitice mondiale prin interacțiunea de cooperare sau de violență dintre state în calitate de actori principali ai relațiilor internaționale, care dețin statute de supraputere sau de mari puteri, sau dintre organizații internaționale, alianțe, blocuri cu interese geopolitice, manifestând capacitatea de autoorganizare, autoreglare și de autoregenerare în lipsa unei autorități centrale;

3) **„geopolitica”** este știința care cercetează fenomenul influenței factorilor spațiali geografici asupra tuturor formelor, aspectelor și mijloacelor de comportament exercitate de către actorii geopolitici în cadrul proceselor complexe politice la nivel internațional, regional și național, totodată, prin investigațiile sale geopolitica contribuie și la elucidarea intereselor de rivalitate în contextul securității internaționale manifestate de către subiecții geopolitici în cadrul relațiilor de putere, la clarificarea transformărilor structurale geopolitice ale mediului de securitate regională și la descifrarea disputelor primordiale privind paradigma de asigurare a securității naționale;

4) **„securitatea internațională”** este un proces de asigurare a balanței geopolitice de putere între actorii majori în cadrul arhitecturii sistemului internațional care determină stabilitatea mediului securității internaționale și realizarea păcii mondiale, circumstanțe în care independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a fiecărui stat este asigurată geopolitic;

5) **„conceptul complexelor de securitate regională”** este metoda care permite realizarea unei analize și sinteze, inducții și deducții ale comportamentului atât al actorilor interni din cadrul sistemului subordonat, cât și al actorilor externi din cadrul sistemului internațional dominant, utilizând conceptul behaviorist care

servește pentru a reliefa gradul de securitate regională în cadrul cercetărilor privind securitatea internațională, precum și asigurând un suport teoretico-practic în identificarea subiecților regionali distincți, dar și a intereselor geopolitice ale marilor puteri în diferite regiuni în cadrul studiilor de securitologie;

6) **„securitatea regională”** reprezintă constituirea complexelor de securitate în cadrul subsistemelor regionale dominate de marile puteri ca urmare a distribuției sferelor de influență geopolitică, determinând relațiile de securitate în cadrul unui grup de state situate geografic în apropiere cu aceleași interese geopolitice și contribuind la consolidarea securității naționale ale acestora, dar și la asigurarea securității regionale;

7) **„securitatea națională”** poate fi definită drept capacitatea geopolitică unui stat de a-și asigura valorile existențiale prin realizarea intereselor naționale contracarând riscurile și amenințările reale și potențiale la adresa componentelor securității naționale generate de vulnerabilitatea internă a statului sau de gradul de instabilitate a mediului de securitate regională sau internațională păstrând calitatea de furnizor de securitate și determinând sau valorificând oportunitățile contextuale pentru sporirea rezilienței securității naționale;

8) **„arhitectura geopolitică mondială a securității internaționale”** reprezintă structura geopolitică a relațiilor internaționale dintre actorii geopolitici, stabilită în baza partajării sferelor de influență geopolitică mondială, ca urmare a unei conflagrații mondiale sau pe cale pașnică în baza unor acorduri, determinând un anumit grad de stabilitate a păcii și servind drept fundament geopolitic pentru edificarea sistemului internațional;

9) **„sfera de influență geopolitică”** poate fi caracterizată ca o regiune geografică, un stat sau o parte a acestuia, asupra căreia un actor geopolitic major având forță, capacitate și voință își exercită puterea geopolitică prin realizarea intereselor geopolitice, stabilind un raport de relații clientelare la un nivel înalt de cooperare în domeniul securității edificând state satelit, care fiind constituite și reconturate ca consecință a jocului de putere geopolitică al marilor actori geopolitici pot fi caracterizate ca entități cu statut provizoriu, ce este determinat de dinamica continuă a relațiilor geopolitice, ca rezultat a modificării permanente a raporturilor de putere geopolitică dintre actorii majori;

10) **„mare putere”** este calitatea unui stat care deține potențialul geopolitic și capacitatea militară de a-și impune suveranitatea și a exercita influență pentru a controla în alt spațiu decât cel pe care s-a constituit ca entitate politică de sine stătătoare, totodată, determinând gradul de stabilitate a securității internaționale și agenda politicii mondiale;

11) **„interesul geopolitic”** este obiectivul fundamental pentru vitalitatea actorului geopolitic în contextul realităților de confruntare geopolitică la nivel mondial, regional și subregional, fiind definit și adoptat unanim de către clasa politică

ca unul predictibil în plan extern și acceptabil în totalitate de întreaga societate ca unul ireversibil în plan intern, care va determina realizarea politicii externe ce va contribui la identificarea locului și rolului în arhitectura geopolitică a securității internaționale, la dezvoltarea mediului de securitate regională prin furnizarea de securitate și la consolidarea rezilienței securității naționale a subiectului geopolitic;

12) **„conjunctura geopolitică a mediului de securitate regională”** poate fi definită ca o totalitate de factori geopolitici regionali care caracterizează la un anumit moment procesul de exercitare a influenței geopolitice asupra evoluției sau involuției fenomenului de asigurare a securității regionale;

13) **„spațiu geopolitic al Europei Centrale și de Est”** poate fi definit ca o regiune geografică aflată la interferența intereselor geopolitice ale marilor puteri asupra căreia sunt concentrate potențialul și capacitățile ale acestora pentru exercitarea influenței asupra puterilor regionale și micilor puteri din regiune, determinându-le geopolitica de asigurare a securității naționale, astfel extinzând sau restrângând sferele de influență geopolitică în favoarea sau în detrimentul uneia dintre marile puteri;

14) **„putere regională”** este statul care deține calitatea de actor geopolitic cu un potențial geopolitic determinant pentru redimensionarea procesele geopolitice de securitate regională, având o poziționare geopolitică corelativă în raport cu interesele geopolitice și o capacitate politico-militară dezvoltată care poate influența securitatea regională, asigură propria securitate națională și garantează dimensiunea geopolitică a securității naționale ale micilor puteri într-o regiune geografică;

15) **„mica putere”** este un stat cu un teritoriu mic, dar nu neapărat, care nu poate să-și asigure propria securitate națională, aceasta fiind determinată de procesele geopolitice regionale sau mondiale, deține statutul de „stat-satelit” sau de „stat-tampon”, cu un potențial redus pentru realizarea dimensiunii geopolitice a securității naționale, cu o poziționare geopolitică importantă sau periferică în raport cu interesele geopolitice ale puterilor regionale sau marilor puteri, cu o capacitate instituțională redusă de a-și asigura securitatea națională și cu o capacitate militară insuficientă de a genera securitate în plan regional.

Concluzii

Așadar, marea schimbare în gândirea teoretică a securitologiei s-a produs la 24 februarie 2022 când Federația Rusă a comis o agresiune militară la scară largă asupra statului vecin Ucraina, astfel, sfidând dreptul la suveranitate, independență și integritate teritorială unui stat străin, producând la nivel academic un seism, care a zdruncinat din temelie teoriile despre securitate elaborate mai cu seamă în peri-

oada postrăzboi rece în care dimensiunile geopolitică și cea militară nu li se acorda o atenție potrivită sau chiar erau ignorate deliberat din cauza noilor condiții de existență a mediului de securitate. Revenirea în forță a dimensiunii geopolitice, dar și a componentei militare a securității naționale prin tentativa Federației Ruse de a recontura sferile de influență geopolitică de pe continentul european aplicând forța militară și subminând mediul de securitate regională, denotă prefigurarea unei noi perioade în cadrul relațiilor internaționale. În acest context, stimularea realizării noilor cercetări geopolitice în cadrul securitologiei, va determina noi reflecții epistemologice, noi abordări empirice și noi dezbateri de idei, care vor investiga în profunzime dimensiunea geopolitică a acesteia, oferind răspunsuri și soluții pertinente fundamentate pe realizarea analizelor concludente privind impactul fenomenului geopolitic asupra proceselor de asigurare a securității multinivelare, în cadrul unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, potențialul căreia necesită a fi promovat și valorificat pe deplin.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. NEGUȚ, Silviu. *Introducere în geopolitică*. București: Editura Meteor Press, 2005. 281 p. ISBN 973-728-062-8
2. BURIAN, Alexandru. *Geopolitica lumii contemporane*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2003. 456 p. ISBN 9975-78-251-5
3. STĂNCIULESCU, Mihaela. *Geostrategie și geopolitică post-Război rece în Balcani*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2013. 153 p. ISBN 978-973-595-519-9
4. SAVA, Ionel. *Geopolitica. Teorii și paradigme clasice. Școala geopolitică germană*. București: Editura Info-Team, 1997. 159 p. ISBN 973-97239-9-3
5. DUGHIN, Aleksandr. *Bazele geopoliticii. Viitorul geopolitic al Rusiei. Volumul 1*. București: Editura Eurasiatica, 2011. 447 p. ISBN 978-606-92763-1-0
6. SĂGEATĂ, Radu. *Geopolitică*. Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga”, 2008. 303 p. ISBN 978-973-739-602-0
7. NEGUȚ, Silviu, CUCU, Vasile, VLAD, Liviu. *Geopolitica României*. Târgoviște: Editura Transversal, 2004. 290 p. ISBN 973-86649-5-0
8. ПОЗДНЯКОВ, Эльгиз. *Геополитика*. Москва: Прогресс Культура, 1995. 95 c. ISBN 5-01-004528-1
9. HAYDEN, Günter. *Critica geopoliticii germane. Esența și funcția socială a unei școli sociologice reacționare*. București: Editura Politică, 1960. 547 p.
10. CONEA, Ion. Geopolitica – o știință nouă. In: *Sociologie Românească*. 1937, vol. 2, nr. 9-10.

11. HAUSHOFER, Karl. *De la géopolitique*. Paris: Fayard, 1986. 268 p.
12. HLIHOR, Constantin. *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane: considerații teoretice și metodologice*. București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2005. 330 p. ISBN 973-663-304-7
13. TĂMAȘ, Sergiu. *Geopolitica – o abordare prospectivă*. București: Editura Noua Alternativă, 1995. 344 p. ISBN 973-96060-8-3
14. VĂDUVA, Gheorghe. *Geopolitica. Teorii. Areale. Falii. Conexiuni*. București: Editura Societatea Scriitorilor Militari, 2013. 446 p. ISBN 978-973-8941-61-8
15. FRĂSINEANU, Dragoș. *Geopolitica*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Editura Fundației România de Măine, 2007. 332 p. ISBN 978-973-725-917-2
16. BRZEZINSKI, Zbigniew. *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice*. București: Editura Univers Enciclopedic, 2000. 238 p. ISBN 973-9436-24-2
17. SEREBRIAN, Oleg. *Dicționar de geopolitică*. Iași: Editura Polirom, 2006. 343 p. ISBN 973-46-0237-3
18. MOURITZEN, Hans. *Finlandization: Towards a General Theory of Adoptive Politics*. Aldershot: Avebury, 1988. 463 p.
19. JERVIS, Robert. *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press, 2017. 544 p. ISBN 978-0-691-17585-0
20. BUZAN, Barry. *Popoarele, statele și frica. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*. Chișinău: Editura Cartier, 2014. 404 p. ISBN 978-9975-79-727-6
21. ASHLEY, Richard. *The Political Economy of War and Peace: The Sino-Soviet-American Triangle and the Modern Security Problematique*. London: F. Pinter, 1980. 384 p. ISBN 0893970875
22. BOOTH, Ken. *Strategy and Ethnocentrism*. London: Croom Helm, 1979. 191 p. ISBN 0856645281
23. BEATON, Leonard. *The Reform of Power: A Proposal for an International Security System*. London: Chatto and Windus, 1972. 240 p. ISBN 0701118296
24. HOFFMANN, Stanley. *Primacy or World Order. American Foreign Policy Since the Cold War*. New York: McGraw-Hill, 1978. 331 p. ISBN 0070292051
25. BULL, Hedley. *The Control of the Arms Race. Disarmament and Arms Control in the Missile Age*. New York : Praeger for the Institute for Strategic Studies, 1961. 215 p.

26. ROSENAU, James N. Many Damn Things Simultaneously: Complexity Theory and World Affairs. In: *Conference on Complexity, Global Politics and National Security* / coord. Alberts David. Czerwinski Thomas. Washington: National Defense University, 1997, pp. 32-43.
27. KRAUSE, Lawrence, NYE, Joseph. Reflections on the Economics and Politics of International Economic Organizations. In: *International Organization*. 1975, vol. 29, nr. 1, pp. 323-342. ISSN 0020-8183
28. WOLFERS, Arnold. *Discord and Collaboration. Essays on International Politics*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1962. 283 p. ISBN 0801806917
29. SCHULTZE, Charles. The Economic Content of National Security Policy. In: *Foreign Affairs*. 1973, vol. 51, nr. 3, pp. 523-540. ISSN 00157120
30. BALAZS, Jozsef. A Note on the Interpretation of Security. In: *Development and Peace*. 1985, nr. 6, pp. 143-150. ISSN 0209-5602
31. BALDWIN, David. *Neorealism and Neoliberalism. The Contemporary Debate*. New York: Columbia University Press, 1993. 377 p. ISBN 9780231084406
32. BELLANY, Ian. Towards a Theory of International Security. In: *Political Studies*. 1981, vol. 29, nr. 1, pp. 100-105. ISSN 0032-3217
33. HARTLAND-THUNBERG, Penelope. National Economic Security: Interdependence and Vulnerability. In: *National economic security: perceptions, threats and policies* / coord. Alting von Geusau Frans. Pelkmans Jacques. Tilburg: John F. Kennedy Institute 1982, pp. 47-61. ISBN 0878559469
34. LOUW, Michael. The Introductory Note On the Purpose of the Symposium. In: *National Security: A Modern Approach: (Papers Presented at the Symposium on National Security)*, 31 March-1 April 1977, Pretoria, Republic of South Africa, pp. 3-5. ISBN 0620031247
35. LUCIANI, Giacomo. The Economic Content of Security. In: *Journal of Public Policy*. 1989, vol. 8, nr. 2, pp. 151-173. ISSN 0143-814X
36. MARTIN, Lawrence. Can There be National Security in an Insecure Age?. In: *Encounter*. 1983, vol. 60, nr. 3, pp. 11-23.
37. MROZ, John. *Beyond Security: Private Perceptions Among Arabs and Israelis*. New York: Pergamon Press, 1980. 215 p. ISBN 0080275176
38. TRAGER, Frank, SIMONIE, Frank. An Introduction to the Study of National Security. In: *National Security and American Society: Theory, Process and Policy* / coord. Trager Frank. Kronenberg Philip. Lawrence: University Press of Kansas, 1973, pp. 26-48. ISBN 0700600957
39. ULLMAN, Richard. Redefining Security. In: *International Security*. 1983, vol. 8, nr. 1, pp. 129-153. ISSN 1531-4804

40. WOLFERS, Arnold. National Security as an Ambiguous Symbol. In: *Political Science Quarterly*. 1952, vol. 67, nr. 4, pp. 481-502. ISSN 0032-3195
41. BOOTH, Ken. *Theory of World Security*. New York: Cambridge University Press, 2007. 496 p. ISBN 978-0-521-54317-0
42. ALBU, Natalia. Conceptele de securitate și securitate națională: definiții și abordări metodologice. In: *Riscuri și amenințări la adresa securității naționale: tehnici de analiză și evaluare. Ghid metodic* / coord. Albu Natalia. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2019, pp. 7-15. ISBN 978-9975-3298-0-4
43. AYOUB, Mohammed. Defining Security: A Subaltern Realist Perspective. In: *Critical Security Studies. Concepts and Cases* / coord. Krause Keith. Williams Michael. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997, pp. 121-146. ISBN 0816628572
44. AYOUB, Mohammed. Security in the Age of Globalization: Separating Appearance from Reality. In: *Globalization, Security, and the Nation State. Paradigms in Transition* / coord. Rosenau James. Aydinli Ersel. New York: State University of New York Press, 2005, pp. 9-27. ISBN 0791464016
45. HAFTENDORN, Helga, WALLANDER, Celeste, KEOHANE, Robert. *Imperfect Unions. Security Institutions Over Time and Space*. New York : Oxford University Press, 1999. 380 p. ISBN 0198207956
46. STOICESCU, Ruxandra. Conceptul de securitate. In: *Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese* / coord. Ghica Luciana Alexandra. Zulean Marian. Iași: Editura Polirom, 2007, pp. 77-98. ISBN 978-973-46-0624-5
47. BECK, Ulrich. Risk Society. *Towards a New Modernity*. London: Sage, 1992. 260 p. ISBN 080398345X
48. WAEVER, Ole. European Security Identities. In: *Journal of Common Market Studies*. 1996, vol. 34, nr. 1, pp. 103-132. ISSN 0021-9886
49. GILPIN, Robert. *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 288 p. ISBN 0521273765
50. KRAUSE, Keith. Critical Theory and Security Studies. The Research Programme of `Critical Security Studies. In: *Cooperation and Conflict*. 1998, vol. 33, nr. 3, pp. 298-333. ISSN 00108367
51. KRAUSE, Keith, WILLIAMS, Michael. *Critical Security Studies. Concepts and Cases*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997. 379 p. ISBN 9781857287332
52. MATHIAS, Albert. Security as a Boundary Function. Changing Identities

- and Securitization in World Politics. In: *International Journal of Peace Studies*. 1998, vol. 3, nr. 1, pp. 24-46. ISSN 10857494
53. CAMPBELL, David. *Writing Security. United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1992. 269 p. ISBN 0816622213
54. ADLER, Emanuel, The Emergence of Cooperation. National Epistemic Communities and the International Evolution of the Idea of Nuclear Arms Control. In: *International Organization*. 1992, vol. 46, nr. 1, pp. 101-145. ISSN 0020-8183
55. HAAS, Peter. Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination. In: *International Organization*. 1992, vol. 46, nr. 1, pp. 1-35. ISSN 0020-8183
56. WENDT, Alexander. Anarchy is What States Make of it. The Social Construction of Power Politics. In: *International Organization*. 1992, vol. 46, nr. 2, pp. 391-425. ISSN 0020-8183

SECURITATEA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL EUROPEAN ^{1 2}

NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE EUROPEAN CONTEXT

CZU: 327:351.86(478:4)

DOI: <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.02>

Victor JUC, *membru corespondent al AȘM,
doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
al Universității de Stat din Moldova
e-mail: juc.victor@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4413-2940*

Rezumat

Suportul legislativ-normativ privind securitatea națională a Republicii Moldova a evoluat gradual, uneori cu întârzieri la capitolele racordare sau chiar adoptare a actelor necesare. Acestă ordine de lucruri a favorizat pierderea din actualitate a mai multor acțiuni care urmau să fie implementate. Actul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei a consolidat în mod substanțial dimensiunea geopolitică a securității și aprării naționale, solicitând din partea autorităților puterii de stat, mediului universitar-academic și societății acțiuni care să racordeze baza legislativ-normativă la exigențele mediului de securitate în schimbare.

Cercetările sociologice au demonstrat elocvent că societatea din Republica Moldova este dispersată la capitolul opțiuni geopolitice pe coordonatele proeuropeană și prorusă: etnia titulară (moldo-română), este preponderent prooccidentală, proeuropeană, în timp ce etniile conlocuitoare sunt ancorate pe dimensiunea estică, mai ales etnicii bulgari și găgăuzi.

Cuvinte cheie: *Republica Moldova, securitatea națională, abordări geopolitice, fragmentare, opțiuni geopolitice suport legislativ-normativ.*

¹ Articolul este elaborat în cadrul Proiectului 25.80012.0807.33SE cu titlul: **Consolidarea rezilienței geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova, finanțat de ANCD în baza organizării concursului: Stimularea excelenței cercetărilor științifice 2025-2026, Prioritatea strategică IV, Provocări societale, Direcția strategică: Securitatea națională: aspecte geopolitice și informaționale.

² Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

Abstract

The legislative and regulatory framework governing the national security of the Republic of Moldova has evolved gradually, at times with delays in aligning with or even adopting the necessary legal instruments. This state of affairs has led to the loss of relevance of several actions that were intended to be implemented. The act of aggression by the Russian Federation against Ukraine has substantially reinforced the geopolitical dimension of national security and defense, requiring actions from state authorities, the university and academic community, and society at large to align the legislative and regulatory base with the requirements of a changing security environment.

Sociological research has clearly demonstrated that society in the Republic of Moldova is fragmented with regard to geopolitical orientations along pro-European and pro-Russian lines. The titular (Moldovan–Romanian) ethnicity is predominantly pro-Western and pro-European, whereas cohabiting ethnic groups are more strongly anchored in the eastern dimension, particularly ethnic Bulgarians and Gagauz.

Keywords: Republic of Moldova, national security, geopolitical approaches, fragmentation, geopolitical options, legislative and regulatory framework.

Introducere

În contextul actual al mediului conflictual de securitate, atât la nivel global, la cel regional, cât și la nivel național, pericolele la adresa securității și apărării naționale ale Republicii Moldova nu au întârziat să se manifeste în toată amploarea și profunzimea lor. Fiind expimate prin amenințări, riscuri și vulnerabilități, pericolele s-au amplificat și s-au extins datorită acțiunilor și efectelor unor factori atât interni, dar mai ales de proveniență externă. Lista factorilor interni include capacitățile reduse de funcționalitate a instituțiilor puterii de stat, activitatea unor formațiuni toxice, susținute din exterior, dar și alți factori, de diferit impact și intensitate. Capul de afiș al pericolelor din exterior este ținut de către Federația Rusă, în condițiile războiului declanșat în proximitatea Republicii Moldova și a atacurilor de tip hibrid la care constant este expusă. În această ordine de idei, luând act de caracterul conflictual al relațiilor de securitate, abordată pe verticală, este important de a cunoaște percepțiile și opțiunile cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv ale minorităților naționale și grupurilor etnice, privind sistemul de securitate și apărare națională, prentu o mai bună înțelegere și explicare a realităților și pentru formularea unor recomandări către autorități, mediul asociativ și mass-media.

Reperetele conceptuale și instrumentele metodologice de analiză științifică folosite în elucidarea diferitor componente ale securității și apărării sunt „minimizarea riscurilor la adresa securității” și „rolul substanțial al securității în asigurarea dezvoltării”. Notăm că suportul documentar este asigurat de „Studiul sociologic: percepțiile publice cu privire la securitate”. În plan conceptual-teoretic, cu titlul de precizare, subliniem că Școala de la Copenhaga deosebește „amenințări externe” și „vulnerabilități interne” exprimate în „pericole”, pe când abordarea clasică din cadrul Studiilor de securitate împarte pericolele în amenințări, riscuri și vulnerabilități.

1. Evoluția suportului legislativ-normativ privind securitatea națională a Republicii Moldova abordată în aspect geopolitic

Declarația de Independență circumscrie geopolitic Republica Moldova în spațiul central-european atribuind relațiilor cu statele din această subregiune un rol important, dar care au manifestat interese ce nu se înscriau în spațiul Comunității Statelor Independente, una dintre cauze fiind trecutul socialist. La rândul ei, Uniunea Europeană a tratat Republica Moldova ca pe un segment al zonei de interes geopolitic al Federației Ruse, tentativele de „evadare” din limitele lui conceptuale și geopolitice prin acceptarea în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est nu s-au soldat cu succese durabile, dat fiind că a fost „reîntoarsă” în arealul est-european prin Politica Europeană de Vecinătate, citește Planul de Acțiuni și Parteneriatul Estic, deși ultimul program datorită Acordului de Asociere, permite asocierea politică și integrarea economică.

Situația incertă în definirea statutului său geopolitic nu s-a dovedit a fi o oportunitate benefică de valorificat, ci s-a soldat cu precarități și incertitudine în realizarea priorităților de politică internă și de politică externă. Cert este că adoptarea Declarației de Independență a oferit posibilități și perspective pentru angajarea și dezvoltarea unor relații multidimensionale cu alți actori internaționali, dat fiind că mai ales pentru lumea liberă și democratică Republica Moldova, potrivit opiniei lui Gh.Cojocaru, rămânea o adevărată *terra incognita*. Pentru a valorifica oportunitățile apărute, Republica Moldova a ancorat eforturile spre asigurarea recunoașterii internaționale a independenței, obiectiv strategic care a solicitat întreprinderea mai multor acțiuni. La 26 august 1991 Guvernul Republicii Moldova a recunoscut independența de stat a Estoniei, Letoniei și a Georgiei, iar o zi mai târziu, la 27 august 1991, independența statului Republica Moldova, după cum am subliniat mai sus, a fost recunoscută de România și, respectiv, Georgia. În Declarația Guvernului României este stipulat că „proclamarea unui stat românesc pe teritoriile anexate cu forța în urma înțelegerilor secrete stabilite prin Pactul Molotov-Ribbentrop reprezintă un pas decisiv spre înlăturarea pașnică a consecințelor sale nefaste, îndreptate împotriva drepturilor și intereselor poporului român.” Recunoscând în fapt independența noului stat, Guvernul României își declara disponibilitatea să procedeze neîntârziat „la stabilirea de relații diplomatice, să acorde sprijinul necesar autorităților Republicii Moldova pentru consolidarea independenței și să acționeze pentru dezvoltarea raporturilor de colaborare frățească dintre românii de pe cele două maluri ale Prutului.” [1, p.23] Prin aceste și alte acțiuni care vor urma, Republica Moldova gradual s-a inclus în circuitul internațional, recunoașterea independenței solicitând eforturi în plan intern și extern, obiectivele trasate fiind obținerea consacrării internaționale și delimitarea de centrul unional.

Cât despre relațiile cu alte state din arealul sovietic, în special cu Ucraina și cu Federația Rusă, vom menționa că acestea nu se grăbeau să recunoască independența Republicii Moldova și practic au fost oficializate numai după denunțarea Tratatului Unional la Belovejskaia Pușcia și a scrutinului prezidențial (din Republica Moldova) din 8 decembrie 1991. Astfel, Federația Rusă comunica prin Declarația prezidențială din 18 decembrie 1991 că este decisă „să stabilească și să dezvolte relații interstatale cu Moldova în baza unui tratat bilateral atotcuprinzător, cu respectarea angajamentelor ce rezultă din principiile unanim recunoscute și normele de drept internațional”, exprimându-se speranța că „Rusia și Moldova, ca state independente, vor putea menține și intensifica, în condițiile istorice noi, vechile tradiții de colaborare frățască și de înțelegere reciprocă” și menționându-se cu satisfacție că „oficialitățile Moldovei au adoptat o poziție favorabilă față de Acordul privind crearea Comunității Statelor Independente” [2, p.229]. Independența Republicii Moldova este recunoscută de Ucraina două zile mai târziu decât Federația Rusă, la 20 decembrie 1991, în spiritul egalității în drepturi, suveranității și neamestecului în afacerile interne, integrității teritoriale și inviolabilității frontierelor de stat, asigurării și protecției drepturilor omului și minorităților etnice [1, p. 23,40].

La 21 decembrie 1991 Președintele M. Snegur a semnat la Alma-Ata Protocolul de aderare a Republicii Moldova la Comunitatea Statelor Independente, dar cu precizarea că participă numai la cooperarea economică. Acordul (Convenția) privind constituirea Comunității Statelor Independente, semnat de către Președinții Federației Ruse, Ucrainei și Bielarusiei la 8 decembrie 1991 și Statutul Comunității Statelor Independente, adoptat la 22 ianuarie 1993 de către Consiliul șefilor de state de la Minsk, au fost ratificate, cu anumite rezerve, de către Parlamentul Republicii Moldova în aprilie 1994 [3, p 111], legiferându-se cadrul politico-juridic de participare în activitățile acestei structuri de nivel subregional și de caracter devenit gradual polivalent. Republica Moldova din start a anunțat participare limitată și condiționată, însă figurând în lista membrilor fondatori, a urmărit mai multe obiective strategice: convingerea că recunoașterea internațională mai ușor va fi obținută „în pachet”, incluzând alte state postsovietice; participarea la împărțirea moștenirii Uniunii Sovietice; așteptările că Rusia (nouă, democratică) va contribui decisiv la soluționarea conflictului din raioanele de est (în interesele Republicii Moldova); participarea la procesele de cooperare în spațiul postsovietic, mai ales că pe filiera europeană și euroatlantică prezența sa practic era lipsă, chiar dacă se produceau unele contacte la nivelul Consiliului Europei și Organizației Nord-Atlantice, dar și în plan bilateral, independența fiind recunoscută pînă la sfârșitul anului 1991 de Statele Unite ale Americii, Elveția, Argentina [2, p 230]. Cert este însă, că promovarea, mai degrabă din inerție, a cooperării pe filiera eurasiatică și întârzierea, din lipsa de voință și clarviziune, a apropierei europene și euroatlantice, n-au contribuit la așezarea eficientă pe fundamente economice, politice, geoeconomice, geopoliti-

tice și cultural-civilizaționale a independenței de stat a Republicii Moldova și la realizarea interesului său național.

Vom preciza că prima etapă de recunoaștere internațională a independenței statului Republica Moldova a culminat cu acceptarea ca membru cu drepturi depline de Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa la 30 ianuarie 1992, urmată de semnarea Actului Final de la Helsinki la 26 februarie 1992, culminând cu un alt act internațional de importanță, prin devenirea la 2 martie 1992 a membrului deplin al Organizației Națiunilor Unite, obținând vot unanim al Adunării Generale.

Vom sublinia, în același timp, că după decretarea independenței au fost întreprinse mai multe acțiuni de caracter legislativ-normativ și structural-instituțional, care aveau ca obiectiv elaborarea și implementarea politicii externe, urmărindu-se realizarea priorităților și direcțiilor trasate. Astfel, prin Declarația privind aspecte ale securității și dezarmării din 10 septembrie 1991 Republica Moldova și-a exprimat adevărată adăziunea la unele tratate și documente cu privire la neproliferarea mai multor tipuri de armament și subscrierea expresă la principiile menite să contribuie la consolidarea încrederii și asigurarea stabilității în Europa, reafirmându-se, în context, necesitatea retragerii forțelor armate ale Uniunii Sovietice de pe teritoriul său. Obiectivele prioritare de politică externă au fost prezentate în Parlamentul Republicii Moldova de Președintele M. Snegur în aceeași zi de 10 septembrie 1991, care s-au rezumat la necesitatea distanțării de centrul unional, asigurării independenței și elaborării cadrului politico-juridic democratic pentru obținerea recunoașterii internaționale [4, p.707-708].

Fiind documentul principal care reglementează expres politica externă, Constituția stipulează că Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, își asumă angajamentul să fondeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, reafirmând primordialitatea dreptului internațional în raport cu dreptul național (articolul 8). Este de notat că aceste prevederi au fost dezvoltate și concretizate în Legea privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova din 24 septembrie 1999. Astfel, în conformitate cu articolul 19, Republica Moldova nu poate invoca prevederile legislației sale interne ca justificare a neexecutării unui tratat la care este parte. Totodată, potrivit articolului 22, tratatele la care Republica Moldova este parte, recunoscute de Curtea Constituțională ca fiind incompatibile cu Constituția Republicii Moldova (la capitolul constituționalitate), nu sunt puse în vigoare și nu sunt aplicate [5].

Revenind la elucidarea prevederilor din Constituție, menționăm că prin articolul 11 Republica Moldova a proclamat neutralitatea sa permanentă și nu admite dislocarea de trupe militare străine pe teritoriul său. Angajamente de acest conținut se regăsesc și în alte documente de politici - Concepția politicii externe a Repu-

blicii Moldova din 8 februarie 1995, Doctrina militară a Republicii Moldova din 6 iunie 1995, Concepția securității naționale a Republicii Moldova din 22 mai 2008, Strategia securității naționale a Republicii Moldova din 15 iulie 2011 și în Planurile Individuale de Acțiuni ale Parteneriatului cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord din 19 mai 2006, actualizat la 18 august 2010 și prelungit pentru anii 2014-2016 la 30 iulie 2014.

Luând ca bază principiului separării și colaborării puterilor (articolul 6), Constituția definește prerogativele structurilor supreme de stat, inclusiv în domeniul politicii externe. Parlamentul aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe (articolul 66 lit.d), iar Guvernul asigură realizarea lor (articolul 96 (1)), conducându-se de programul său de activitate acceptat de legislativ (articolul 96 (2)). Altă prerogativă a Parlamentului constă în ratificarea, denunțarea, suspendarea și anularea acțiunii tratatelor internaționale încheiate de Republica Moldova (articolul 66 lit.g). Președintele poartă tratative și participă la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova și le prezintă Parlamentului spre ratificare (articolul 86 (1)), la propunerea Guvernului acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova, aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice (articolul 86 (2)), primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai altor state în Republica Moldova (articolul 86 (3)) [6].

Concepția politicii externe plasează Republica Moldova în zona geopolitică din Europa de Sud-Est și stipulează că integrarea în structurile europene îi oferă o reală posibilitate de consolidare a securității naționale și de asigurare a integrității teritoriale, având șanse majore de a deveni un nod regional important de comunicare interregională. Acest document trasează prioritățile, principiile și direcțiile principale ale politicii externe, reliefându-se prioritatea relațiilor bilaterale cu Federația Rusă, Ucraina și Republica Belarus, în timp ce cooperarea cu România are drept obiectiv depășirea dependenței economice a Republicii Moldova și integrarea ei în comunitatea europeană. Capitolul „Dezvoltarea relațiilor multilaterale interstatale” prevede expres, pe de o parte, că drept scop final al colaborării cu țările Comunității Statelor Independente este „crearea unui spațiu economic comun”, iar pe de alta, „un obiectiv major și de perspectivă este integrarea treptată în Uniunea Europeană”. Capitolul „Cooperarea internațională culturală și științifică” vizează necesitatea și oportunitatea de a întreprinde măsuri pentru a stabili contacte cu diaspora moldovenească din străinătate, dar și de a crea peste hotare o imagine veridică de țară, aliniată la standardele europene, angajată ireversibil pe calea democratizării și pluralismului politic, interesată să dezvolte relații normale cu statele vecine, cu toate statele lumii [7, p.97-100].

Doctrina militară a Republicii Moldova este determinată de politica externă și politica internă, de neutralitatea permanentă proclamată constituțional, poartă un

caracter în exclusivitate defensiv și are la bază obiective în domeniile politic și militar. Asigurarea securității militare a poporului și a statului reprezintă scopul politicii militare exercitate de Republica Moldova, iar în calitate de surse potențiale ale pericolului militar figurează pretenții teritoriale ale altor state, tentative de amestec în afacerile interne și de destabilizare a situației politice interne, prezența trupelor străine, activitatea organizațiilor separatiste și crearea formațiunilor militare ilegale. Vom specifica, de asemenea, că o sarcină primordială a statului rezidă în asigurarea „purității mediului înconjurător”, fiind acceptate numai activitățile, tehnologiile militare și armamentul care nu pun în pericol echilibrul ecologic, nu produce, nu păstrează și nu procură arme de nimicire în masă, nu admite dislocarea, tranzitarea și depozitarea pe teritoriul său a mijloacelor de nimicire în masă care aparțin altor state [8, p.90-91].

Legea securității statului din 31 octombrie 1995 nu conține stipulări cu privire la neutralitate, iar securitatea statului este definită ca parte integrantă a securității naționale, pentru „descoperirea, prevenirea și contracararea în timp a amenințărilor” fiind trasate direcțiile principale ale activității de asigurare (a securității statului). Unele dintre direcțiile principale ale activității în domeniu țin de formarea politicii interne și a politicii externe în funcție de condițiile asigurării securității statului, stabilirea și aplicarea unui sistem de măsuri cu caracter economic, politic, juridic, organizatoric, militar și de altă natură, coordonarea eforturilor cu alte state [9, p.101-102].

Concepția securității naționale a Republicii Moldova se dovedește a fi cu mult mai explicită în comparație cu Legea elucidată mai sus, stabilește principiile, valorile generale, obiectivele și liniile directorii de bază ale securității naționale, determină amenințările, riscurile și vulnerabilitățile cu impact asupra securității Republicii Moldova, în calitate de „principiu de bază, piatră de temelie a conceptului securității naționale” figurind statutul de neutralitate permanentă, statut incompatibil cu dislocarea de trupe militare sau de armament ale altor state și ale blocurilor militare pe teritoriul său. În Concepție se stipulează expres că securitatea națională nu se rezumă la securitatea statului, ci include de asemenea securitatea societății și a cetățenilor Republicii Moldova, în interior și peste hotare, solicitând măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, juridică, educativă, administrativă, socială și militară, activitate de informații și contrainformații, precum și de depășire eficientă a crizelor, în conformitate cu legislația în vigoare și cu dreptul internațional. Restabilirea integrității teritoriale, consolidarea independenței și suveranității statului, dezvoltarea economică și socială ascendentă a țării prin accelerarea reformelor politice, economice și instituționale, în primul rând a celor care să permită îndeplinirea criteriilor de aderare la Uniunea Europeană, menținerea proceselor de integrare europeană într-o stare dinamică avansată, asigurarea dezvoltării democratice a societății și consolidarea securității ei interne, eliminarea prezenței militare străine, consolida-

rea dimensiunii economice, sociale, energetice, ecologice a securității, dezvoltarea potențialului uman, alături de asigurarea respectării statutului de neutralitate permanentă, formează liniile directorii de care urmează să se ghideze Republica Moldova în politica de securitate națională [10, p.7-8].

De fapt, securitatea națională este o categorie multidimensională, o categorie care nu se asociază în exclusivitate cu aspectele politice sau militare (potrivit lui A.Wolfers, această asociere este justificată numai în condiții de conflicte și războaie), însă actualmente a crescut esențial ponderea componentelor geopolitică, economică și socială, demografică și alimentară, energetică, ecologică și de alt conținut. Prin prisma intereselor naționale, susține I.Sava, securitatea națională reprezintă capacitatea unui stat de a-și menține și promova identitatea națională și integritatea funcțională. Concepția securității naționale a Republicii Moldova, ca și Strategia securității naționale a Republicii Moldova, document la care ne vom referi mai jos, include amenințările, riscurile și vulnerabilitățile cu impact asupra securității naționale a Republicii Moldova: conflictul din raioanele de est; eventualitatea unor tensiuni interetnice; terorismul internațional; amenințări de sorginte economică; de origine socială; care derivă din activitatea umană, factorii tehnogeni și calamitățile naturale; din domeniul tehnologiilor informaționale; provenite din partea crimei organizate și corupției [10, p.7].

Se cuvine de subliniat că practic a devenit axiomatică aserțiunea care atestă că „securitatea este o noțiune complexă și controversată”, deficiențele de factură teoretico-metodologică și de caracter aplicativ fiind determinate, în opinia noastră, de mai mulți factori, precum:

1. interdependența în creștere dintre politica internă și politica externă în lumea globalizată, în care se diminuează delimitarea strictă dintre național (intern) și internațional;
2. descentralizarea și extinderea numărului actorilor internaționali, transformarea treptată a relațiilor internaționale din strict politice sau, altfel zis, interstatale în transnaționale, incluzând și alți agenți;
3. stratificarea securității, aceasta devenită o categorie complexă, care conține diferite niveluri, de la individual până la global, fiecare incluzând valori și interese deosebite. Aceste diferențe provenite și din lipsa unei baze comune n-au favorizat acordul cu privire la definiția securității, care ar cuprinde strategii și mecanisme „nonviolente concepute și utilizate de actori”, îndreptate spre minimizarea amenințărilor, contracararea riscurilor și reducerea din intensitate a vulnerabilităților, urmărindu-se tranșarea motivațiilor de a provoca și alimenta insecuritatea atât la nivelul agenților, cât și la nivelul sistemic.

Strategia securității naționale a Republicii Moldova bazându-se pe Concepție, în același timp pornește de la supoziția că în prezent securitatea națională a unui

stat european nu poate fi privită ca un fenomen izolat și se impune o cooperare internațională intensă. Strategia stabilește că politica de securitate a Republicii Moldova reprezintă un ansamblu de concepte, de norme juridice, de acțiuni orientate spre promovarea și protejarea intereselor sale naționale prin identificarea, prevenirea și contracararea amenințărilor și a riscurilor cu impact asupra securității statului, iar în procesul de „promovare a intereselor naționale se va ține cont de statutul de neutralitate permanentă”. Politica externă a Republicii Moldova este parte integrantă a politicii de securitate națională, fiind îndreptată „spre asigurarea, în plan extern, a unor condiții satisfăcătoare pentru starea de securitate națională și a unui mediu propice pentru promovarea intereselor naționale peste hotarele țării”. Integrarea în Uniunea Europeană, promovarea unor relații reciproc avantajoase și edificarea unor parteneriate strategice cu Uniunea Europeană, România, Ucraina, Statele Unite ale Americii și Federația Rusă, intensificarea cooperării internaționale în vederea preluării practicilor bune folosite în țările Uniunii Europene pentru edificarea unui sector funcțional de securitate națională alcătuiesc principalele repere de politică externă a Republicii Moldova ce țin de asigurarea stării de securitate națională și de asigurarea promovării eficiente a intereselor naționale [11, p.38]. Este important de precizat că Strategia nu înserează nemijlocit amenințările și riscurile cu impact, ci prezintă, în mod justificat și corect, căile de asigurare a securității naționale, mai multe dintre care și-au pierdut din actualitate și din relevanță, fiind oportună elaborarea unei redacții noi, dar având ca suport de referință o concepție nouă. Potrivit Strategiei, cooperarea Republicii Moldova cu Alianța Atlanticului de Nord se înscrie în limitele Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic și ale Parteneriatului pentru Pace, fapt care nu aduce atingere statutului constituțional de neutralitate și nu excede cadrul constituțional respectiv.

2. Strategia securității naționale a Republicii Moldova - răspuns la tendințele noi în domeniul securității și apărării

Fiind aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 391/2023, Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova, în calitate de document de referință pentru autoritățile publice centrale și locale abilitate cu atribuții în domeniul securității și apărării naționale, definește obiectivele de securitate națională, stabilește principiile politicii de securitate națională și atingere a obiectivelor trasate, descrie mediul de securitate global și regional (european), identifică spectrul de amenințări, riscuri și vulnerabilități care sunt în măsură să periclitizeze securitatea națională, stabilește metodele și trasează direcțiile de acțiune în scopul prevederii, minimizării sau neutralizării provocărilor la adresa securității naționale.

Referindu-ne punctual la unele compartimente, menționăm că la nivelul regional al mediului de securitate sunt reliefate următoarele tendințe-cheie relevante.

- revenirea războiului de înaltă intensitate în Europa (declanșat de către Federația Rusă în Ucraina);
- decuplarea economică a Uniunii Europene de Federația Rusă;
- creșterea centralității Uniunii Europene și Organizației Tratatului Atlanticului de Nord;
- insecuritatea în bazinul Marii Negre;
- tendința unor țări de renunțare la neutralitate și de revizuire a acesteia (Finlanda, Suedia și Elveți, precizăm noi).

La compartimentul privind „amenințări la adresa securității naționale a Republicii Moldova”, Strategia definește agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei și ambiția de a crea un coridor terestru către Republica Moldova, cu impact asupra ordinii constituționale și existenței statului. Alt pericol substanțial la adresa securității naționale vizează operațiunile de tip hibrid desfășurate de Federația Rusă, asistată de interpuși din interior, și prezența militară ilegală a acesteia în raioanele de est ale Republicii Moldova.

Riscurile la adresa securității naționale a Republicii Moldova sunt identificate ca fiind de caracter militar (proliferarea diferitor tipuri de arme), economic (crize la nivel global sau regional), cibernetice (atacuri cinetice sau cibernetice lansate de actori statali externi), alte tipuri (atacuri din partea unor entități extremiste, revizioniste sau teroriste).

Fiind adoptată pentru o perioadă de 6 ani, Strategia stabilește mai multe direcții de acțiune pe domenii de securitate, printre care:

- securitatea militară și apărarea națională prevede: construcția Forțelor Armate moderne, profesioniste, înzestrate cu echipament și tehnologii avansate; consolidarea credibilității strategice a Republicii Moldova prin asigurarea creșterii graduale a alocațiilor bugetare pentru a atinge nivelul de 1% din PIB în cursul deceniului curent; pregătirea și integrarea graduală în cadrul structurilor și inițiativelor de apărare ale Uniunii Europene; avansarea și consolidarea cooperării cu Alianța Nord-Atlantică;
- securitatea regională și internațională: solicită alinierea la pozițiile Uniunii Europene în domeniul politicii externe de securitate comună; participarea la operațiunile și misiunile de menținere a păcii sub egida Organizației Tratatului Atlanticului de Nord și Organizației Națiunilor Unite.

Prin urmare, Strategia definește expres că principala amenințare externă la adresa securității și apărării naționale a Republicii Moldova provine din partea Federației Ruse, angajată în războiul neprovocat și plenar nejustificat pe care l-a declanșat în proximitate și antrenată în atacuri de tip hibrid împotriva Republicii Moldova. Notăm, în același timp, că transformările care se produc în mediul internațional contribuie fie la consolidarea unor tendințe, fie la diminuarea altora, incontestabil fiind că securitatea este un fenomen ce se află în permanentă schim-

bare. În acest sens, în condițiile actuale, adoptarea pentru o perioadă de 6 ani pare a fi prea mare, chiar dacă sunt prevăzute revizuirea și adaptarea în scopul racordării la realități și îmbunătățirii politicilor în domeniu.

3. Neutralitatea Republicii Moldova – mecanism de asigurare a securității naționale

Conceptul de neutralitate întrunește mai multe coordonate: în plan politic se referă la politica internă, în sensul că este menită să asigure securitatea și apărarea națională, iar pe dimensiunea de politică externă prevede expres neparticiparea în conflictele armate, neadmiterea staționării pe teritoriul său suveran a unor forțe armate străine și neangajarea în blocuri militare. Din punct de vedere istoric, nu există și nici nu poate exista un singur regim de neutralitate, o uniformitate în asigurarea neutralității, dat fiind că statele care apelează la acest concept îl tratează într-un mod diferit. În calitate de exemplu se invocă frecvent varianta clasică, cea elvețiană. Însă Elveția pentru prima dată a declarat că va deveni neutră în anul 1516 și doar în 1815 i s-a legiferat acest statut.

În perioada interbelică, în contextul activităților Ligii Națiunilor, care și-a propus să elaboreze un sistem de securitate colectivă, mai multe țări și-au declarat neutralitatea. Însă, în prima etapă a cel de-al Doilea război mondial, Islanda a fost ocupată de Marea Britanie, Danemarca și Norvegia - de Germania, iar Grecia - de Italia. De fapt, primele trei țări au repetat destinul neutralității Belgiei, proclamată în 1839 și garantată de Marea Britanie, dar încălcată de Germania în Primul război mondial.

Prin urmare, *neutralitatea te apără atât timp, cât nu ești atacat*. Nu este întâmplător că Islanda, Danemarca și Norvegia figurează în lista țărilor fondatoare ale Alianței Nord-Atlantice în 1949, menită să asigure apărarea colectivă, mai întâi a statelor occidentale, iar mai târziu, după încheierea războiului rece, și a unor state de din Europa Centrală și de Sud-Est. Din 1999, șaisprezece popoare au preferat să fie parte a arealului euroatlantic și să participe la mecanismele apărării colective, asugată cu predilecție prin descurajare.

Referindu-ne la diversitate, nominalizăm și alte tipuri de regim de neutralitate: în anul 1922, Irlanda s-a declarat neutră, fără ca să fi fost adoptat un document legislativ; în 1983, la Adunarea Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, statele europene au recunoscut neutralitatea Maltei, proclamată în 1974. Însă, este cu mult mai important de a fi remarcată, în ordinea reliefată de idei, neutralitatea activă impusă Ucrainei prin Memorandumul din 4-5 decembrie 1994 și cu asigurări de a fi garantată de marile puteri, inclusiv Statele Unite și Federația Rusă.

Un exemplu interesant ține de Turkmenistan, exemplu care este folosit frecvent de unele forțe social-politice din Republica Moldova pentru a justifica neutralita-

tea. În anul 1995, Turkmenistan și-a proclamat neutralitatea permanentă, a expus decizia sa suverană la tribuna Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, iar aceasta, la rândul său, a recunoscut-o și a cerut să fie sprijinită. Însă Adunarea Generală a Națiunilor Unite adoptă rezoluții și declarații, neutralitatea Turkmenistanului practic nu este garantată de nimeni, doar s-a luat act de anunțul/decizia că s-a proclamat.

De fapt, și în Republica Moldova statutul de neutralitate este, mai degrabă, abordat ca un act de voință internă. În Declarația cu privire la suveranitatea Republicii Sovietice Socialiste Moldova, punctul 12 prevede în mod expres că statul suveran se declară zonă demilitarizată, pentru a contribui la asigurarea securității internaționale, în general și a securității europene, în particular. Notăm că ideea de neutralitate deși nu se regăsește în mod formal în Acordul cu privire la reglementarea conflictului din raioanele de est din 21 iulie 1992, totuși, Federația Rusă a insistat verbal de a legitima acest regim.

Introducerea în Constituția Republicii Moldova (art.11) a prevederilor cu privire la autoproclamarea neutralității permanente a urmărit mai multe obiective:

- primul alineat vizând dreptul constituțional, proclamă neutralitatea, iar alineatul doi ține de un aspect de drept internațional public, în sensul că forța militară străină care staționa pe teritoriul suveran al Republicii Moldova trebuia evacuată în regim imediat, dat fiind că (Republica Moldova) s-a proclamat stat neutru;
- s-a urmărit ca Republica Moldova să nu se apropie de Alianța Nord-Atlantică, aceasta rămânea în continuare o sperietoare, deși la 16 martie 1994 semnase Programul Parteneriat pentru Pace, considerat instrument preparator pentru integrarea euroatlantică;
- mai târziu, neutralitatea primește o încărcătură mai largă și vizează atât asigurarea securității și apărării naționale, cât și suport politico-juridic pentru reglementarea pașnică a conflictului din raioanele de est.

Totuși, autoritățile Republicii Moldova nu și-au format o opțiune clară referitor la asigurarea și garantarea neutralității. În aspect operațional, chiar dacă este autoproclamată în textul constituțional, neutralitatea Republicii Moldova este mai degrabă asemănătoare cu o simbioză dintre neutralitatea Maltei și cea a Irlandei. În același context, conceptul de *finlandizare*, invocat uneori în Republica Moldova că ar fi trebuit să fie aplicat, a devenit istorie, Finlanda a considerat că mai bine să facă parte din cadrul unui sistem consolidat de apărare colectivă.

Neutralitatea nu înseamnă dezarmare, aceasta sporește gradul de vulnerabilitate, ci din contra, solicită o armată puternică, bine dotată și rezerviști bine pregătiți. Înmarmarea și modernizarea Armatei Naționale sunt în măsură să contribuie la consolidarea apărării naționale și a neutralității, actualmente destul de șubredă, dat fiind caracterul conflictual și anarhic al mediului internațional de securitate. Arhi-

itectura de securitate internațională se schimbă în mod esențial, inclusiv în arealul euroatlantic [12].

În concluzie, statutul de neutralitate și-a demonstrat funcționalitatea prin contribuția că unele forțe străine nu au solicitat formarea pe teritoriul suveran al Republicii Moldova a unei baze militare, dar, totodată, a alimentat vulnerabilitatea sectorului de securitate și apărare națională, contribuind la neglijarea într-o mare măsură a acestui domeniu.

4. Percepții privind amenințări externe la adresa securității naționale a Republicii Moldova

În condițiile războiului declanșat de Federația Rusă în Ucraina și ale atacurilor de tip hibrid la care este expusă Republicii Moldova, cunoașterea percepțiilor și opțiunilor cetățenilor privind securitatea și apărarea națională este foarte importantă. Cunoașterea asigură înțelegerea și explicarea acestora în scopul de a formula recomandări de politici și acțiuni. Luând ca bază „Studiul sociologic: percepții publice cu privire la securitate” desfășurat de CBS-Reserch în lunile ianuarie-februarie 2025 pe un eșantion de 1760 de respondenți, constatăm următoarele percepții și opțiuni:

- „războiul din Ucraina” cu 27,2% și „un război în zonă” cu 18,7% ocupă locurile cinci și, respectiv, șase în lista „lucrurilor care deranjează cel mai mult la moment”. Sugestiv este că „războiul din Ucraina” deranjează mai mult etnicii moldoveni/români (27,9%) și cei ucraineni (27,8%), iar un „război în zonă” - etnicii găgăuzi (29,1%) și bulgari (26,0%). Etnicii ruși (41,2%) și cei moldoveni/români (40,4 %), spre deosebire de etnicii ucraineni (27,7%), susțin că „războiul din Ucraina” este „una din cele mai grave probleme cu care se confruntă Republica Moldova la moment”. Notăm că această îngrijorare se plasează pe locul șapte, departe de „creșterea prețurilor - 68,04%”, aflată pe primul loc;
- „starea de lucruri în domeniul securității și apărării statului Republica Moldova” este „foarte bună”/„destul de bună” în accepția doar a 25,5% din respondenți, pe când 59,0% o apreciază ca fiind „deloc bună”/„nu chiar bună”. Etnicii moldoveni/români au exprimat opinii mai pozitive cu 29,1%, în timp ce etniile ucraineni (65,1%) și cei găgăuzi (65,3%) manifestă cel mai înalt nivel de scepticism;
- „statutul de neutralitate ca mecanism de fortificare a securității naționale în contextul actual” a întrunit 45,4% de opțiuni „cu siguranță da”/„mai degrabă da” și 41,9% „cu siguranță”nu/„mai degrabă nu”. Cea mai mare încredere este exprimată de către etnicii ruși (53,1%), cea mai mică - etnicii moldoveni/români (46,2%) și ucraineni (46,9%);

- referitor la relațiile Republicii Moldova cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, „dezvoltarea parteneriatului” dintre cele două părți este apreciat „foarte pozitiv”/„destul de pozitiv” de 35,2% din respondenți, 42,8% îl califică drept „foarte negativ”/„destul de negativ”. În același context, pentru „aderare la NATO” se propunță 28,3%, împotriva - 47,3%. Notăm că procentul celor care „nu ar participa”/„nu știu, nu m-am decis” și „nu răspund” este destul de mare, fiind de 24,2 la sută. În plus, circa o cincime din repondenți sunt de părere că „posibila extindere a NATO” reprezintă o „problemă gravă cu care se confruntă Republica Moldova la moment”. La acest capitol etnicii moldoveni/români se dovedesc a fi mai favorabili pentru consolidarea parteneriatului cu Alianța Atlanticului de Nord (ceva mai mult de o pătrime), la polul opus aflându-se etnicii găgăuzi și bulgari.
- „pentru” aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană s-au pronunțat 46,9%, iar „pentru” Uniunea Eurasiatică militează 27,5% din cei intervievați, alte răspunsuri au acumulat circa 30%. Etnicii moldoveni/români în proporție de 51,6% predomină în lista opțiunilor pentru Uniunea Europeană, pe când 6,8% din etnicii găgăuzi sunt favorabili (aderării la Uniunea Europeană). Cifrele se inversează privind opțiunile ce țin de aderare la Uniunea Eurasiatică: „pentru”: 61,6% etnicii găgăuzi și 15,1% moldovenii/românii. În același timp, 76,4% din respondenți consideră că „din cauza creditelor oferite de Uniunea Europeană, Republica Moldova are datorii externe foarte mari”, 14,9% nu sunt de acord;
- la „referendumul privind Unirea Republicii Moldova cu România” se propunță „pentru” 35,7%, în timp ce 44,0% ar vota „împotriva”. Etnicii moldoveni/români în proporție de 39,3% sunt favorabili Unirii, iar 37,8%, se pronunță împotriva, la polul opus situându-se etnicii găgăuzi cu 2,9% „pentru” și 91,9% „împotriva”;
- la referendumul privind „integrarea” Republicii Moldova cu Federația Rusă, 28,0% ar vota „pentru” și 50,4% „împotriva”. Astfel, 21,0% dintre respondenți moldoveni/români, 48,7% ruși, 56,4% ucraineni, 67,5% bulgari și 71,7% găgăuzi s-ar pronunța „pentru”, în timp ce 54,2% moldoveni/români, 33,9% ruși, 26,4% ucraineni, 16,6% găgăuzi și 16,7% bulgari aleg opțiunea „împotriva”. Totodată, la întrebarea dacă „Rusia prezintă un pericol pentru securitatea Republicii Moldova”, 45,0% dintre persoanele interviuate consideră „categoric da/mai degrabă da”, iar 48,8% „deloc nu/mai degrabă nu”. 49,5% din etnicii moldoveni/români au ales opțiunea pentru „da”, opțiunile „nu” au fost accesate de ruși și ucraineni în proporție de circa 71 la sută, iar etnicii găgăuzi - 90 la sută. În același timp, 73,6% din respondenți sunt de acord cu afirmația că „Republica Moldova pierde

accesul la piețele economice din Rusia și altor piețe din CSI datorită orientării politicii externe spre Uniunea Europeană”, 16,5% nu sunt de acord și 9,9% nu au răspuns [13].;

În baza acestor date, conchidem: societatea din Republica Moldova este profund divizată la capitolul „percepții și opțiuni privind politica externă, securitatea și apărarea națională” din punctul de vedere al apartenenței etnice, dar și lingvistice. Pe de o parte, se află etnicii moldoveni/români, pe de alta, etnicii rușii și ucrainenii, bulgarii și gagauzii. Pe unele paliere discrepanțele sunt mai mici, dar care nu indică asupra coeziunii.

Precaritățile de factură etno-lingvistică sunt complementate de capacitățile reduse de funcționalitate a instituțiilor puterii de stat, în sensul de încredere modestă a pregătirii unor instituții să exercite eficient obligațiunile de apărare a statului: încrederea în Armata Națională, Ministerul Apărării și Serviciul de Informație și Securitate variază la 27% -29%.

Cu titlul de recomandări și sugestii, propunem:

1. a crește sustenabil alocațiile din Produsul Intern Brut pentru sectorul de securitate și apărare națională a Republicii Moldova până la 1,5% în doi-trei ani, în conformitate cu politicile Uniunii Europene, mai ales că 60% din respondenți susțin investiții mai mari în bani și resurse în securitatea statului;
2. a fortifica statutul de neutralitate nu atât prin căutarea unor garanții ale neutralității, ci prin modernizarea Armatei Naționale, a întregului sector de securitate și apărare, prin parteneriate bilaterale și multilaterale, în special cu Uniunea Europeană, antrenată în elaborarea și implementarea politicilor noi în domeniul securității.

Bibliografie

1. Cojocaru Gheorghe E. Politica externă a Republicii Moldova. Studii. Chișinău: Civitas, 2001. 205 p.
2. Juc Victor. Cojocaru Gheorghe. Politica externă. În: Republica Moldova pe calea modernizării: studiu enciclopedic. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2015. p.228-256. Juc Victor. Integrarea europeană. În: Republica Moldova pe calea modernizării: studiu enciclopedic. Op. cit. p. 257-278. Manolache Constantin. Securitatea națională. În: Republica Moldova pe calea modernizării: studiu enciclopedic. Op.cit. p. 279-298.
3. Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-208). Chișinău: Cartdidact, 2009. 192 p.
4. Juc Victor. Politica externă. În: Republica Moldova: Ediție enciclopedică. Chișinău: Tipografia „Bons Offices”, 2010. p.706-715; Coropcean

- Ion. Manolache Constantin. Securitatea națională. În: Republica Moldova: Ediție enciclopedică. Op.cit. p. 716-723.
5. Legea privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova nr. 595-XIV din 24 septembrie 1999. În :<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311696&lang=1> (vizitat: 20 mai 2014).
 6. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731 (vizitat: 22 ianuarie 2014).
 7. Concepția politicii externe a Republicii Moldova nr.355-XIII din 2 februarie 1995. În: Cernencu Mihai, Galben Andrei. Rusnac Gheorghe. Solomon Constantin. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol.I. Chișinău: USM, 2000. p.96-101.
 8. Doctrina militară a Republicii Moldova nr.482-XIII din 6 iunie 1995. În: Cernencu Mihai, Galben Andrei. Rusnac Gheorghe. Solomon Constantin. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol.I. Chișinău: USM, 2000. p.90-93.
 9. Legea securității statului nr.618-XIII din 31 octombrie 1995. În: Cernencu Mihai, Galben Andrei. Rusnac Gheorghe. Solomon Constantin. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol.I. Chișinău: USM, 2000. p.101-105.
 10. Concepția securității naționale a Republicii Moldova nr.112-XVI din 22 mai 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.97-98 din 3 iunie 2008. p.7-10.
 11. Strategia securității naționale a Republicii Moldova nr.153-XIX din 15 iulie 2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.170-175 din 14 octombrie 2011. p. 37-46
 12. Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro (accesat:28.03.2025).
 13. Studiul sociologic: percepții publice cu privire la securitate (ianuarie-februarie 2025) În: <https://soros.md/wp-content/uploads/2025/08/Perceptia-publica-asupra-securitatii-in-Republica-Moldova.pdf> (accesat: 18.12.2025).

INTEGRAREA REPUBLICII MOLDOVA ÎN MECANISMELE ȘI INIȚIATIVELE DE SECURITATE ALE UNIUNII EUROPENE: ABORDARE GEOSECURITOLOGICĂ^{1 2}

INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA INTO THE EUROPEAN UNION'S SECURITY MECHANISMS AND INITIATIVES: A GEOSECURITOLOGICAL APPROACH

CZU:351/354(478:4):061.1EU

DOI <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.03>

Liliana BENIUC, *doctor în științe politice,*
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-1094-2662
e-mail: liliana.beniuc@usm.md

Rezumat

Articolul analizează procesul gradual de integrare a Republicii Moldova în mecanismele și inițiativele de securitate ale Uniunii Europene, într-un mediu regional marcat de volatilitate accentuată. Adoptând o perspectivă geosecuritologică, studiul conceptualizează integrarea europeană ca o re poziționare strategică a unui stat de frontieră, care evoluează de la vulnerabilitate structurală către co-producerea securității europene. Metodologic, cercetarea se bazează pe analiza calitativă a documentelor strategice europene și ale Republicii Moldova, precum Acordul de Asociere UE–Republica Moldova, Busola Strategică a UE, strategiile naționale de securitate, apărare și militare, precum și Acordul-cadru privind participarea la misiunile PESC/PSAC. Sunt examinate, de asemenea, contribuțiile concrete ale Republicii Moldova la operațiile europene de gestionare a crizelor, Parteneriatul UE–Republica Moldova în domeniul securității și apărării (2024) și Misiunea de Parteneriat a UE în Republica Moldova – un instrument civil inovator al PSAC, axat pe consolidarea rezilienței și contracararea amenințărilor hibride. Constatările indică o tranziție progresivă de la neutralitatea „pasivă” către o neutralitate „activă”, compatibilă cu o participare aprofundată la aranjamentele

¹ Articolul este elaborat în cadrul Proiectului 25.80012.0807.33SE cu titlul: **Consolidarea rezilienței geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova, finanțat de ANCD în baza organizării concursului: Stimularea excelenței cercetărilor științifice 2025-2026, Prioritatea strategică IV, Provocări societale, Direcția strategică: Securitatea națională: aspecte geopolitice și informaționale.

² Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

europene de securitate și apărare. Republica Moldova este tot mai frecvent încadrată, atât normativ, cât și operațional, ca actor de primă linie în consolidarea rezilienței flancului estic al Uniunii Europene. Articolul concluzionează că integrarea cumulativă a Republicii Moldova în mecanismele și inițiativele de securitate ale Uniunii Europene modifică substanțial profilul strategic al statului și consolidează un spațiu comun de securitate UE–Republica Moldova, cu implicații semnificative asupra procesului de extindere a UE și asupra stabilității regionale.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova; Uniunea Europeană; securitate și apărare; misiuni PSAC; geosecuritologie; amenințări hibride.

Summary

This article analyses the gradual integration of the Republic of Moldova into the European Union's security mechanisms and initiatives in a highly volatile regional environment. Adopting a geosecuritological perspective, it conceptualises integration as the strategic repositioning of a border state from structural vulnerability to co-production of European security. Methodologically, the study relies on qualitative analysis of EU and national strategic documents, including the EU–Moldova Association Agreement, the EU Strategic Compass, the national security, defence and military strategies, as well as the framework agreement on participation in CSDP missions. It also examines Moldova's concrete contributions to EU crisis-management operations, the 2024 EU–Moldova Security and Defence Partnership, and the EU Partnership Mission in Moldova as an innovative civil CSDP instrument focused on resilience and hybrid-threat response. The findings indicate a progressive shift from “passive” neutrality towards “active” neutrality, compatible with deeper participation in EU security and defence arrangements. Moldova is increasingly framed, normatively and operationally, as a frontline contributor to the resilience of the EU's Eastern flank. The article concludes that this cumulative integration redefines Moldova's strategic geography and consolidates a shared EU–Moldova security space, with significant implications for EU enlargement and regional stability.

Keywords: Republic of Moldova; European Union; security and defence; CSDP missions; geosecuritology; hybrid threats.

Introducere

Integrarea Republicii Moldova în spațiul de securitate al Uniunii Europene se desfășoară într-un context regional profund instabil, marcat de războiul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei, de intensificarea competiției între centre de putere și de accentuarea amenințărilor hibride. Pentru UE, aceste evoluții au accelerat consolidarea profilului său de actor de securitate prin Busola Strategică (2022) și întărirea Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC). Pentru Republica Moldova, stat candidat și stat de frontieră al ordinii europene, problema integrării în mecanismele de securitate ale UE nu mai este una opțională, ci o condiție a supraviețuirii și a rezilienței strategice.

Actualitatea temei decurge din suprapunerea a trei dinamici: intensificarea sprijinului UE pentru reziliența Republicii Moldova, transformarea neutralității constituționale în „neutralitate activă” și trecerea de la rolul de beneficiar la cel de co-producător al securității europene. Acordul de Asociere UE–Republica Moldova oferă cadrul juridic și politic prin care Chișinăul este integrat în spațiul de securitate

europăană, prin convergență în domeniul PESCE/PSAC, cooperare în gestionarea crizelor și implicare în agende tematice precum neproliferarea, combaterea terorismului și controlul frontierelor [1]. Noile strategii naționale – de securitate, de apărare și militară – consacră explicit integrarea în arhitectura de securitate și apărare a UE drept obiectiv strategic [11–13].

Scopul cercetării este de a analiza, dintr-o perspectivă geosecuritologică, modul în care Republica Moldova este integrată gradual în mecanismele și inițiativele de securitate ale UE, pe baza cadrului normativ european și național, a practicilor operaționale și a noilor aranjamente de parteneriat. În realizarea acestui scop, studiul urmărește: (1) să examineze prevederile Acordului de Asociere relevante pentru integrarea în spațiul de securitate europeană; (2) să analizeze reflecția integrării europene în strategiile sectoriale ale Republicii Moldova; (3) să evalueze participarea Republicii Moldova la misiunile și operațiunile PSAC ca formă de integrare practică; (4) să investigheze rolul Parteneriatului de securitate și apărare UE–RM și al EUPM Moldova în reconfigurarea poziționării geosecuritologice a țării [3; 14; 16; 19].

Materiale și metode. Studiul are un caracter calitativ, analitic și explicativ, fiind construit ca un studiu de caz aprofundat asupra integrării Republicii Moldova în mecanismele și inițiativele de securitate ale Uniunii Europene. Abordarea metodologică este ancorată în paradigma geosecuritologică, care analizează raportul dintre spațiu, putere și securitate, și permite interpretarea integrării europene nu doar ca proces juridic sau instituțional, ci ca reproiectare a poziționării strategice a Republicii Moldova în arhitectura de securitate europeană. Baza empirică a cercetării este constituită în principal din documente oficiale ale Uniunii Europene și ale Republicii Moldova, completate de literatura de specialitate și de analizele experților. În plan european, au fost analizate: Acordul de Asociere UE–Republica Moldova [1], Busola Strategică pentru securitate și apărare a UE [12], Acordul-cadru privind participarea Republicii Moldova la operațiunile UE de gestionare a crizelor [9], Parteneriatul de securitate și apărare UE–Republica Moldova [14], documentele privind Misiunea de Parteneriat a UE în Republica Moldova (EUPM) [19; 20; 21], precum și comunicate, fișe informative și pagini oficiale relevante (Consiliul UE, EEAS, MAEIE, Misiunea RM pe lângă UE etc. [3; 6; 8; 18]).

În plan național, au fost examinate Strategia securității naționale (2023) [11], Strategia Națională de Apărare (2024–2034) [13], Strategia militară (2025–2035), Legea nr. 1156/2000 privind participarea la operațiunile internaționale de menținere a păcii [5], precum și alte acte normative și documente programatice privind sectorul de securitate și apărare [7]. Literatura de specialitate (Roșu, Cioabanu, Dobrescu, analize Finabel și studii de politică publică [2; 4; 15; 16]) a fost utilizată pentru contextualizarea empirică, clarificarea conceptelor și triangularea concluziilor.

Delimitarea temporală acoperă perioada 2000–2025, cu accent pe etapele decisive: instituționalizarea participării la operațiunile de menținere a păcii (după 2000), aprofundarea cooperării în cadrul PSAC (după 2013/2014), recalibrarea mediului de securitate regional după 2014 și, mai ales, după 24 februarie 2022, obținerea statutului de stat candidat la UE și lansarea noilor aranjamente de securitate și apărare (Parteneriatul de securitate și apărare din 2024, consolidarea EUPM după 2023).

Au fost utilizate preponderent metode calitative: a) *Analiza documentară* și juridico-normativă, aplicată Acordului de Asociere, strategiilor naționale, acordurilor UE–RM și actelor normative interne, pentru identificarea obligațiilor, obiectivelor și vectorilor de convergență în domeniul securității și apărării; b) *Analiza de conținut calitativ*, utilizată pentru a extrage și sistematiza referințele la integrarea în PESC/PSAC, la participarea la misiuni de gestionare a crizelor, la neutralitatea activă și la rolul Republicii Moldova în securitatea europeană; c) *Analiza comparativă și diacronică*, aplicată evoluției cadrului strategic național și a instrumentelor UE, pentru a surprinde schimbarea treptată a rolului Republicii Moldova de la beneficiar la contribuitor de securitate și trecerea de la o neutralitate pasivă la una activă.

Prevederile Acordului de Asociere UE-Republica Moldova privind integrarea în spațiul de securitate europeană

În logica Acordului de Asociere, integrarea Republicii Moldova în spațiul de securitate al Uniunii Europene nu se reduce la o simplă relație de vecinătate, ci presupune transformarea graduală a statului într-un actor care „co-produce” securitatea europeană. Preambulul acordului recunoaște explicit aspirațiile europene ale Republicii Moldova, caracterul comun al valorilor democratice și angajamentul de a promova pacea și securitatea prin multilateralism eficace în cadrul ONU și OSCE, subliniind în același timp importanța participării active a Chișinăului la diverse formate de cooperare regională și voința UE de a sprijini suveranitatea, integritatea teritorială și reintegrarea țării [1, pp.2-6]. Din perspectivă geosecuritologică, aceste prevederi redefinesc poziția Republicii Moldova drept stat de frontieră al ordinii europene, plasat la intersecția dintre spațiul UE, regiunea extinsă a Mării Negre și zona post-sovietică, iar stabilitatea și reziliența sa devin componente ale arhitecturii de securitate a Uniunii.

Articolul 1 din Acord precizează că obiectivele asocierii includ, între altele, promovarea asocierii politice și a integrării economice pe baza unor valori comune, creșterea participării Republicii Moldova la politicile, programele și agențiile UE, precum și promovarea, menținerea și consolidarea păcii și stabilității în regiune prin îmbunătățirea securității frontierelor, cooperare transfrontalieră și bune

relații de vecinătate [1, p.7]. Totodată, asocierea își propune consolidarea cooperării în spațiul de libertate, securitate și justiție, cu accent pe statul de drept, drepturile omului și mobilitatea persoanelor. Aceste obiective plasează securitatea – în sens larg, care include dimensiunea politică, juridică, societală și de frontieră – în centrul relației Republica Moldova – UE și conturează rolul Republicii Moldova nu doar ca beneficiar de securitate, ci și ca furnizor de stabilitate în vecinătatea estică a Uniunii.

Titlul II al Acordului consacră dialogului politic și cooperării în domeniul politicii externe și de securitate un cadru distinct. Articolul 3 prevede dezvoltarea și consolidarea dialogului politic „în toate domeniile de interes reciproc, inclusiv în ceea ce privește aspectele externe și de securitate”, cu obiectivul de a crește eficacitatea cooperării politice și de a promova convergența în materie de politică externă și de securitate [1, p.11]. În termeni geosecuritologici, aceasta înseamnă că vectorii de politică externă ai Chișinăului sunt așteptați să se alinieze tot mai mult cu cei ai Uniunii, reducând ambiguitățile strategice și consolidând previzibilitatea comportamentului Republicii Moldova într-un spațiu marcat de competiția între centre de putere.

Articolul 5, dedicat politicii externe și de securitate, detaliază această convergență: părțile își intensifică dialogul și cooperarea și „promovează convergența treptată în domeniul politicii externe și de securitate, inclusiv în domeniul politicii de securitate și apărare comună (PSAC)”, abordând teme precum prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor, stabilitatea regională, dezarmarea, neproliferarea, controlul armamentului și controlul exporturilor de armament. Cooperarea este fundamentată pe valori comune și interese reciproce, iar părțile își reafirmă angajamentul față de principiile suveranității, integrității teritoriale și inviolabilității frontierelor, astfel cum sunt consacrate în Carta ONU și Actul final de la Helsinki [1, p.14]. În acest fel, Acordul de Asociere integrează Republica Moldova în „imaginea strategică” al UE ca stat care contribuie la menținerea ordinii europene bazate pe reguli, în opoziție cu logica revizionistă și cu practicile de modificare prin forță a frontierelor.

Dimensiunea operațională a integrării în PSAC este precizată în articolul 7, „Prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor”, unde părțile se angajează să îmbunătățească cooperarea practică în acest domeniu, „în special în vederea unei posibile participări a Republicii Moldova la operațiunile civile și militare de gestionare a crizelor, conduse de UE, precum și la exercițiile și activitățile de formare” corespunzătoare [1, p. 16]. Astfel, Republica Moldova este invitată să devină furnizor de capacități pentru misiunile și operațiile PSAC – de la participarea cu personal civil și militar la misiuni de monitorizare sau instruire, până la implicarea în exerciții multinaționale. În grila geosecuritologică, aceasta reprezintă o extindere a „perimetrului funcțional” al securității europene către est, prin conectarea resur-

selor, infrastructurilor și expertizei moldovenești la mecanismele de gestionare a crizelor ale Uniunii.

Articolul 8 privind „*Stabilitatea regională*” consacră rolul Republicii Moldova ca actor-cheie în arhitectura securității din bazinul Nistru–Marea Neagră. Părțile își intensifică eforturile comune pentru promovarea stabilității, securității și dezvoltării democratice în regiune și colaborează pentru soluționarea pașnică a conflictelor regionale, cu referire directă la problema transnistreană. Transnistria este definită ca unul dintre principalele subiecte de pe agenda dialogului politic și a cooperării Republica Moldova – UE, iar soluționarea sa durabilă, respectând suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova, devine un element structural al contribuției Chișinăului la securitatea europeană [1, p. 17]. Din punct de vedere geosecuritologic, gestionarea acestui conflict înghețat are implicații directe asupra controlului frontierelor, securității infrastructurii critice și rezilienței regiunii la influențe externe destabilizatoare.

Acordul consacră, de asemenea, o serie de domenii tematice prin care Republica Moldova contribuie la securitatea europeană în sens extins. Articolul 9 califică proliferarea armelor de distrugere în masă și a vectorilor acestora drept una dintre cele mai grave amenințări la adresa păcii și stabilității internaționale și prevede că părțile cooperează pentru combaterea acestora prin punerea integrală în aplicare a tratatelor și acordurilor internaționale relevante, această dispoziție reprezentând un element esențial al Acordului [1, pp. 18-19]. Articolul 10 vizează armele de calibru mic și armamentul ușor (SALW) și controlul exporturilor de arme convenționale, angajând părțile să combată comerțul ilicit cu SALW și să țină seama, în cooperarea lor, de normele comune stabilite prin Poziția comună 2008/944/PESC privind controlul exporturilor de tehnologie și echipament militar [1, pp.19-20]. Prin asumarea acestor obligații, Republica Moldova devine parte a regimurilor europene și internaționale de neproliferare și control al armamentelor, contribuind la reducerea riscurilor de securitate la nivel regional și continental.

În domeniul combaterii terorismului, articolul 11 stabilește cooperarea bilaterală, regională și internațională pentru prevenirea și combaterea terorismului, în conformitate cu dreptul internațional, rezoluțiile ONU, standardele în materie de drepturile omului, dreptul refugiaților și dreptul umanitar. Acordul prevede schimbul de informații privind organizațiile, grupările și rețelele teroriste, precum și sprijinirea procesului de definire juridică a actelor teroriste și de negociere a unei convenții generale privind terorismul internațional [1, p. 21]. Alăturându-se acestor eforturi, Republica Moldova își aliniază instrumentele naționale de securitate la standardele europene și internaționale, ceea ce întărește reziliența frontierei estice a UE în fața rețelelor transnaționale de violență politică.

Preambulul și articolul 1 evidențiază explicit componenta de securitate internă și societală: părțile se declară hotărâte să prevină și să combată criminalitatea

organizată, traficul de ființe umane și corupția, să aprofundeze dialogul și cooperarea privind mobilitatea, migrația, azilul și gestionarea frontierelor, în spiritul politicii UE în domeniul migrației externe, inclusiv prin combaterea migrației ilegale și aplicarea eficientă a acordului de readmisie. Din perspectivă geosecuritologică, aceste prevederi integrează Republica Moldova în rețelele europene de guvernanță a mobilității și control al frontierelor, transformând-o într-un nod important al infrastructurilor de securitate ale Uniunii pe axa est-vest.

În ansamblu, prevederile Acordului de Asociere configurează un cadru complex în care Republica Moldova este concomitent beneficiar și furnizor de securitate. La nivel geostrategic, statul este ancorat în sistemul de alianțe și parteneriate al UE prin convergență în domeniul PESC/PSAC și prin posibilitatea participării la misiuni de gestionare a crizelor. La nivel geoeconomic și societal, cooperarea în domeniile neproliferării, controlului armelor, combaterii terorismului, criminalității organizate și migrației contribuie la securizarea fluxurilor de persoane, bunuri și informații care traversează frontiera estică a Uniunii. La nivel geoinformațional și normativ, apropierea de acquis-ul UE și asumarea standardelor internaționale consolidează capacitatea instituțiilor moldovenești de a funcționa ca parte a „ecosistemului” european de securitate. În această logică, integrarea Republicii Moldova în mecanismele și inițiativele de securitate ale Uniunii Europene nu reprezintă doar o extindere simbolică a spațiului european, ci o recalibrare a arhitecturii de securitate a UE, în care frontiera estică devine tot mai mult o zonă de co-gestionare a riscurilor și de producere comună a stabilității regionale.

Viziunile strategiilor sectoriale ale Republicii Moldova privind integrarea în mecanismele și inițiativele de securitate ale Uniunii Europene.

Strategia securității naționale a Republicii Moldova (15 decembrie 2023) [11], fundamentată pe statutul de candidat la aderarea la Uniunea Europeană, fixează explicit obiectivul alinierii treptate a Republicii Moldova la „*Busola strategică pentru consolidarea securității și apărării UE*” (2022) [12], documentul-cadru al noii arhitecturi de securitate europene. În logica geo-securitologică *spațiu-putere-securitate*, aceasta echivalează cu recunoașterea faptului că mediul de securitate al Republicii Moldova este, de facto, cel al UE și al flancului estic euro-atlantic. Printre obiectivele naționale de securitate, Strategia menționează expres aderarea la UE și contribuția la restabilirea păcii și stabilității în bazinul Mării Negre, ceea ce inserează Republica Moldova în „hartă” ca *actor de frontieră al securității europene, nu doar ca stat periferic*. Din această perspectivă, integrarea în mecanismele de securitate ale UE devine simultan un obiectiv de politică de stat și un vector de reproiectare a poziției geostrategice a țării. Documentul caracterizează UE drept unul dintre „pilonii de bază ai securității pe continentul european”, iar opțiunea de

aderare este justificată nu doar prin imperative economice, ci explicit prin „securitatea cuprinzătoare”. În plan operațional, Strategia proiectează Republica Moldova ca „stat de facto membru al UE”, printr-un set de angajamente concrete: sporirea alinierii la politica externă și de securitate comună (PESC), extinderea participării la misiunile și operațiunile UE, cooperarea cu UE în combaterea amenințărilor hibride și alinierea la agenda europeană privind schimbările climatice. Tot Strategia trasează direcția de „pregătire și integrare graduală a țării în structurile și inițiativele de apărare ale UE”, ceea ce transformă integrarea în PSAC și în instrumentele derivate ale Busolei Strategice într-un obiectiv explicit al politicii de securitate. Din unghi geosecuritologic, aceasta înseamnă transpunerea frontierelor geopolitice (granița UE în proximitatea Ucrainei) în frontiere de securitate comune, în care Republica Moldova devine verigă a sistemului european de apărare și reziliență.

Strategia Națională de Apărare a Republicii Moldova (2024–2034) operationalizează, în plan militar, orientarea politică pro-europeană a Republicii Moldova, formulând în mod explicit, între obiectivele generale ale politicii de apărare, „integrarea în arhitectura de securitate și apărare a UE” [13]. În acest fel, Forțele Armate ale Republicii Moldova sunt plasate în centrul procesului de convergență cu standardele europene, iar domeniul apărării devine unul dintre principalii vectori ai integrării în spațiul de securitate al Uniunii. Documentul ancorează această opțiune în transformările recente de la nivelul UE, marcate de consolidarea Politicii de securitate și apărare comună prin Busola Strategică, axată pe sporirea capacității de acțiune, gestionarea eficientă a crizelor, sprijinirea partenerilor și dezvoltarea bazei industriale de apărare. În acest context, Parteneriatul de Securitate și Apărare RM–UE este prezentat ca principal cadru politico-strategic de cooperare [14], iar asistența oferită prin Instrumentul European pentru Pace este interpretată ca dovadă concretă a includerii Republicii Moldova în mecanismele europene de dezvoltare a capacităților de apărare.

Totodată, Strategia de apărare tratează „integrarea în arhitectura de securitate și apărare europeană” nu doar ca obiectiv declarativ, ci ca direcție de acțiune distinctă. Aceasta urmează a fi realizată prin intensificarea dialogului politic și a cooperării practice cu UE în domeniile PESC și PSAC – de la prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor, până la consolidarea stabilității regionale. Implementarea obiectivelor din Planul național de acțiuni pentru aderarea la UE, specifice sectorului de securitate și apărare, conferă acestui proces un caracter etapizat și programatic, ancorând integrarea în mecanismele de securitate ale UE în instrumentele interne de planificare strategică. Dintr-o perspectivă geosecuritologică, Strategia de apărare reinterpretează poziționarea Republicii Moldova în contextul războiului de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei și al creșterii centralității UE și NATO în arhitectura de securitate europeană. UE este definită explicit ca

furnizor de securitate, iar interesul său pentru stabilitatea flancului estic și pentru succesul extinderii către noii candidați, inclusiv Republica Moldova, este integrat în viziunea națională de apărare. Astfel, integrarea în arhitectura de securitate și apărare a UE apare simultan ca răspuns la un mediu strategic profund deteriorat și ca instrument de re poziționare a Republicii Moldova din zonă de vulnerabilitate în actor care contribuie la securitatea regională.

Strategia militară a Republicii Moldova (2025-2035) avansează, într-o manieră explicită, obiectivul general al „asigurării integrării Republicii Moldova în arhitectura de securitate și apărare a Uniunii Europene”. Acest obiectiv vizează integrarea contribuției Forțelor Armate în efortul strategic mai larg de apropiere de UE, prin participarea la mecanismele create în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC) și prin compatibilizarea graduală cu standardele operaționale europene. Documentul prevede, pe de o parte, sporirea reprezentării Forțelor Armate în structurile militare și formatele de cooperare ale UE și, pe de altă parte, participarea cu expertiză și/sau contingente la misiunile și operațiunile PSAC destinate menținerii păcii și securității internaționale. În acest context, Strategia militară a Republicii Moldova insistă asupra valorificării mecanismelor UE, precum Instrumentul European pentru Pace și programele comune de achiziții în domeniul apărării, ca instrumente de compatibilizare operațională, modernizare tehnologică și eficientizare a contribuției Republicii Moldova la eforturile colective de securitate.

În plan conceptual, Strategia militară clarifică relația dintre neutralitatea permanentă, consacrată constituțional, și cooperarea în domeniul apărării. Neutralitatea este redefinită în termeni de „*neutralitate activă*”, compatibilă cu participarea la mecanisme regionale și internaționale de securitate, la exerciții multinaționale, misiuni internaționale și inițiative de cooperare, atât timp cât acestea nu implică garanții de apărare mutuală și neangajarea în conflicte armate. În paralel, documentul reafirmă aspirația Republicii Moldova de a deveni stat membru al UE, subliniind că modernizarea capabilităților militare și creșterea interoperabilității cu partenerii europeni susțin parcursul de aderare și contribuie la configurarea unui mediu de securitate compatibil cu cerințele integrării. Într-o perspectivă geosecuritologică, Strategia militară operaționalizează „geografia securității” Republicii Moldova: de la o neutralitate interpretată preponderent în termeni strict-teritoriali la o neutralitate activă, ancorată în rețele de cooperare cu UE și în participarea la operațiunile PSAC, în linie cu practicile unor state membre neutre ale Uniunii (precum Austria sau Irlanda). Această transformare reconfigurează spațiul de securitate al Republicii Moldova ca parte integrantă a perimetrului de stabilitate europeană, reducând statutul de zonă de vulnerabilitate și consolidând rolul de contribuitor la securitatea regională.

Participarea Republicii Moldova în misiunile Uniunii Europene de gestionare a crizelor

Participarea statelor terțe la misiunile și operațiunile PSAC nu este un fenomen marginal, ci face parte din arhitectura „extinsă” de securitate a UE: peste 45 de state terțe au contribuit la misiuni UE de la 2003 încoace, iar în unele cazuri contribuțiile lor au atins circa 10% din personalul desfășurat. Aceasta conferă Uniunii resurse suplimentare și legitimitate politică, fără a afecta autonomia decizională a UE [15, p.539-541]. Cercetătoarea Mădălina Dobrescu susține că, spre deosebire de Ucraina și Georgia, Republica Moldova se auto-percepe ca „stat mic, neutru, cu capacități limitate” [15, p.548], ceea ce explică opțiunea pentru un angajament foarte reținut în operațiunile de peacekeeping în general și în PSAC în particular. Neutralitatea a fost folosită frecvent în discursul oficial pentru a explica implicarea limitată în misiuni internaționale.

Participarea Republicii Moldova la misiunile și operațiunile desfășurate sub egida Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC) reprezintă una dintre cele mai tangibile forme de integrare graduală în spațiul de securitate al Uniunii Europene [3]. Această participare marchează trecerea de la statutul de „beneficiar de securitate” la cel de furnizor de securitate europeană, chiar dacă dimensiunea numerică a contribuțiilor Republicii Moldova este modestă. Din perspectivă geosecurologică, implicarea Republicii Moldova în misiunile UE proiectează „vectorul de securitate” al Chișinăului dincolo de propriul teritoriu, conectându-l la rețeaua europeană de gestionare a crizelor și consolidând statutul țării ca stat-tampon responsabil la frontiera estică a Uniunii. Această evoluție reconfirmă teza „indivizibilității” securității europene, formulată atât în Strategia Europeană de Securitate (2003), cât și în documentele naționale de securitate ale Republicii Moldova, care subliniază că „securitatea națională nu poate fi concepută în afara contextului securității europene și globale” [4]. Această dinamică este extrem de utilă pentru abordarea geosecurologică: ea arată trecerea Republicii Moldova de la un imaginar de securitate centrat pe „evitarea implicării” la un imaginar în care neutralitatea este reinterpretată ca neutralitate activă, compatibilă cu participarea la mecanismele PSAC. Totuși, în doctrină și în documentele strategice recente este perceptibilă o schimbare de rol: Republica Moldova începe să se definească drept „contribuitor la arhitectura de securitate existentă”, nu doar beneficiar de securitate, iar acest nou rol justifică inițierea unor contribuții modeste, dar constante, la misiuni ale ONU, NATO și UE după 2002/2003 și, în special, după 2014.

Un prim pilon al acestei implicări îl constituie Acordul dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova de stabilire a unui cadru pentru participarea Republicii Moldova la operațiunile UE de gestionare a crizelor (semnat la 13 decembrie 2012, intrat în vigoare la 1 iulie 2013) [9]. Acordul reglementează modalitatea în care

Chișinăul poate accepta invitațiile UE de a contribui la operații civile și militare și consacră principiul tratamentului egal. În ceea ce privește gestionarea curentă a operațiilor, Republica Moldova beneficiază de aceleași drepturi și este supusă acelorași obligații ca statele membre participante [3]. În plan financiar, Republica Moldova își suportă cheltuielile naționale legate de participare, contribuind la costurile comune conform regulilor UE (inclusiv mecanismului Athena, în cazul operațiilor militare), iar în plan juridic acordul stabilește regimul de răspundere și mecanismele de despăgubire pentru eventualele prejudicii. Acest aranjament contractual plasează Republica Moldova într-un *regim „cvasi-intra-european”* în domeniul gestionării crizelor, fără a fi stat membru, dar integrată în logica operațională a PSAC [5].

Cadrul normativ național – în special Legea nr. 1156/2000 privind participarea la operațiunile internaționale de menținere a păcii – precizează limitele mandatului extern al forțelor moldovene, condiționând participarea de existența unui acord de încetare a focului și de consimțământul părților, și excluzând implicarea în operațiuni ofensiv-combatante [5]. Pe această bază, după 2014, autoritățile de la Chișinău au început să valorifice cadrul oferit de Acordul-cadru prin detașarea de personal în misiuni și operațiuni PSAC, în special în Africa, unde UE testează formule de „proiecție de stabilitate” în contexte fragile [3]. Ulterior, Acordul Republica Moldova–UE privind procedurile de securitate pentru schimbul de informații clasificate (2017/2018) a creat un cadru suplimentar pentru participarea la misiuni ce presupun acces la informații sensibile [10].

Literatura de specialitate și datele oficiale relevă că, în perioada 2014–2021, Republica Moldova și-a concentrat contribuțiile pe misiunile de instruire și consiliere militară [2]. Au fost asigurate trei rotații consecutive în Misiunea UE de instruire în Mali (EUTM Mali), la pozițiile de medic militar și instructor de artilerie, precum și o contribuție cu un expert militar în Misiunea de consiliere militară în Republica Centrafricană (EUMAM/EUTM RCA), cu prelungirea mandatului în 2016. Studiile de politică publică dedicate PSAC arată că, deși simbolice din punct de vedere numeric, aceste contribuții reprezintă o tendință pozitivă în cooperarea cu UE pe dimensiunea managementului crizelor, fiind comparabile sau chiar mai consistente decât aportul altor state din Parteneriatul Estic. În total, în intervalul 2014–2021, nouă experți naționali au fost detașați în misiunile UE de gestionare a crizelor, ceea ce a permis dezvoltarea de competențe operaționale și interoperabilitate cu standardele UE [4].

În paralel cu dimensiunea militară, Republica Moldova a fost invitată să se implice în misiuni civile și de consolidare a capacităților, printre care EUCAP Somalia, EUBAM Libia, EUMAM RCA, EUCAP Sahel Mali și EUTM Mali, ceea ce reflectă recunoașterea de către UE a potențialului Chișinăului de a contribui în domenii de nișă (expertiză juridică, medicală, instruire militară) [3].

Importanța acestor contribuții este recunoscută explicit în deciziile Comitetului Politic și de Securitate (COPS) al UE. Decizia din 13 mai 2014 privind acceptarea contribuțiilor statelor terțe la EUTM Mali, precum și decizia din 21 aprilie 2015 referitoare la misiunea EUMAM RCA, califică aportul Republicii Moldova drept „contribuție semnificativă”, ceea ce o scutește de obligația de a contribui financiar la bugetele acestor operații [7]. Hotărârea Guvernului nr. 266 din 18 mai 2015 a autorizat detașarea unui ofițer de legătură la EUMAM RCA, cu acoperirea cheltuielilor de diurnă, asigurare și indemnizații din fondul de rezervă al Guvernului, ceea ce confirmă asumarea politică internă a participării la misiunile UE [4]. Pagina Ministerului Apărării a Republicii Moldova, dedicată „Misiunilor UE de instruire”, menționează explicit contribuția Republicii Moldova la Misiunea de instruire a UE în Mali (EUTM Mali) pentru perioada 2018–2021, ceea ce confirmă o prezență susținută și repetată în acest teatru de operații. La nivelul UE, contribuția Republicii Moldova la EUTM Mali este calificată drept „semnificativă”, state precum Georgia, Republica Moldova și Muntenegru fiind acceptate ca participanți și scutite de contribuții financiare directe la bugetul misiunii, ceea ce indică o recunoaștere politică a rolului lor în arhitectura de securitate europeană. Pagina Ministerului Apărării a Republicii Moldova, dedicată „Misiunilor UE de instruire” [8], menționează explicit contribuția Republicii Moldova la Misiunea de instruire a UE în Mali (EUTM Mali) pentru perioada 2018–2021, ceea ce confirmă o prezență susținută și repetată în acest teatru de operații. La nivelul UE, contribuția Republicii Moldova la EUTM Mali este calificată drept „semnificativă”, state precum Georgia, Republica Moldova și Muntenegru fiind acceptate ca participanți și scutite de contribuții financiare directe la bugetul misiunii, ceea ce indică o recunoaștere politică a rolului lor în arhitectura de securitate europeană.

Parteneriatul de securitate și apărare UE–Republica Moldova în arhitectura geosecuritologică europeană

Dimensiunea cea mai inovatoare a cooperării în domeniul misiunilor PSAC este însă legată de noul Parteneriat de securitate și apărare dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, semnat la 21 mai 2024. Documentul pornește explicit de la premisa unui mediu de securitate tot mai periculos, generat în principal de războiul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei, și ancorează Parteneriatul în Acordul de Asociere, în valorile democratice comune și în documentele strategice recente – Busola Strategică a UE și Strategia de Securitate Națională a Republicii Moldova [16].

Republica Moldova devine astfel primul stat partener al UE care beneficiază de un asemenea aranjament, conceput ca un cadru cuprinzător pentru consolidarea rezilienței, abordarea în comun a provocărilor de securitate și extinderea cooperării

în domeniul securității și apărării. Documentul prevede explicit că Republica Moldova va continua să participe la misiunile și operațiunile PSAC, iar UE și Republica Moldova se angajează să dezvolte și să întărească forțele și capacitățile militare ale țării, inclusiv în vederea unei implicări sporite în misiunile militare ale UE. Textul explorează posibilitatea unei contribuții viitoare la Capacitatea de desfășurare rapidă a UE și a participării la exerciții militare europene, inclusiv în scenarii realiste, precum și dezvoltarea capacităților civile, având în vedere trimiterea de experți în misiunile civile PSAC. Aceste prevederi ridică participarea Republicii Moldova de la nivelul unei prezențe punctuale la statutul de potențial contribuitor sistemic la arhitectura de reacție rapidă a UE.

În termeni geosecuritologici, Republica Moldova este redefinită nu doar ca „zonă tampon” între UE și spațiul post-sovietic, ci ca nod de cooperare în arhitectura de securitate a flancului estic.

Parteneriatul funcționează ca un „*aranjament-cadru de securitate și apărare*”, care ordonează cooperarea pe mai multe axe tematice: 1) misiuni și operațiuni PSAC și consolidarea capacităților, 2) contracararea amenințărilor hibride și a dezinformării, 3) cooperarea în domeniul cibernetic, non-proliferare, contraterorism, 4) gestionarea integrată a frontierelor și 5) implementarea Agendei „Femeile, Pacea și Securitatea” [16]. În domeniul PSAC, Parteneriatul prevede continuarea participării Republicii Moldova la misiunile și operațiunile UE, consolidarea interoperabilității cu forțele armate ale statelor membre, modernizarea echipamentelor și intensificarea pregătirii personalului, inclusiv prin extinderea participării la activitățile Colegiului European de Securitate și Apărare (ESDC) și prin explorarea opțiunilor de implicare în proiecte PESCO și în dialogul cu Agenția Europeană de Apărare [16]. Din perspectivă geosecuritologică, această dimensiune plasează forțele moldovenești într-un spațiu operațional comun cu cele europene, reducând decalajele de capabilități la nivelul frontierei estice a UE.

Un al doilea pilon central îl constituie răspunsul la amenințările hibride, manipularea informațională și atacurile cibernetic. Parteneriatul instituționalizează consolidarea cooperării în domeniul securității cibernetic, al combaterii dezinformării și al comunicării strategice, inclusiv prin valorificarea rolului Misiunii de Parteneriat a UE în Republica Moldova (EUPM) și al structurilor naționale specializate. Această cooperare este completată de utilizarea instrumentelor financiare și operaționale ale UE – în special Facilității Europene pentru Pace – pentru întărirea rezilienței instituțiilor de securitate ale Republicii Moldova și pentru dotarea lor cu echipamente esențiale (mobilitate, supraveghere aeriană, război electronic, logistică) [16].

Dintr-o perspectivă geosecuritologică, Republica Moldova este astfel tratată ca un „punct de impact” al amenințărilor hibride din vecinătatea estică, iar parteneriatul creează o zonă de „securitate partajată” UE–RM în spațiul informațional și cibernetic.

Parteneriatul extinde cooperarea și în domenii clasice de hard security, precum non-proliferarea, controlul armamentelor convenționale și combaterea traficului de arme, dar și în domenii de securitate umană: gestionarea integrată a frontierelor, combaterea migrației neregulamentare și a traficului de ființe umane, precum și cooperarea în materie de contraterorism și prevenire a extremismului violent [16]. Un accent deosebit este pus pe aplicarea integrală a Agendei „Femeile, Pacea și Securitatea” și pe integrarea sistematică a dimensiunii de gen în toate domeniile de cooperare, ceea ce apropie Republica Moldova de standardele normative și operaționale ale UE în materie de securitate umană.

Guvernanța Parteneriatului se realizează prin Dialogul UE–Moldova în materie de securitate și apărare, care evaluează periodic progresele și raportează Consiliului de Asociere, precum și prin încadrarea tematicilor de securitate în formatul mai larg al Consiliului de Asociere și al viitorului Summit UE–Moldova [18].

La primul aniversar al Parteneriatului, cel de-al 9-lea Consiliu de Asociere UE–RM (iunie 2025) a marcat extinderea mandatului EUPM până în 2027, a reconfirmat faptul că Republica Moldova este al doilea cel mai mare beneficiar al Facilității Europene pentru Pace (197 milioane EUR pentru perioada 2021–2025) și a salutat alinierea aproape completă a Chișinăului la pozițiile PESC, inclusiv prin participarea la misiunile PSAC în Somalia și Bosnia și Herțegovina [18]. În noiembrie 2024, Dialogul de securitate și apărare UE–Moldova desfășurat la Chișinău a confirmat funcționarea efectivă a Parteneriatului ca platformă de coordonare strategică privind implementarea Busolei Strategice, combaterea amenințărilor hibride și consolidarea rezilienței, inclusiv în perspectiva deschiderii negocierilor de aderare [17].

Abordat din perspectiva „geosecuritologică”, Parteneriatul de securitate și apărare transformă Republica Moldova dintr-un spațiu periferic, vulnerabil la presiuni geopolitice și hibride, într-un actor de securitate conectat structural la mecanismele UE: la nivel strategic (alinierea la Busola Strategică și la standardele PESC/PSAC), instituțional (dialoguri regulate, EUPM, EPF, posibile participări la PESCO/EDA) și operațional (misiuni PSAC, instruire, exerciții, gestionarea frontierelor) [16]. Din această perspectivă, aportul Republicii Moldova la securitatea europeană nu se reduce la contribuții simbolice de trupe sau experți, ci constă în consolidarea unui „coridor de stabilitate” pe axa Marea Neagră–Ucraina–UE, în blocarea vectorilor de influență hibridă ai Federației Ruse și în exportul gradual de norme și practici europene de securitate în spațiul dintre UE și conflictul din Ucraina.

Misiunea de Parteneriat a Uniunii Europene în Republica Moldova

Lansarea Misiunii de Parteneriat a Uniunii Europene în Republica Moldova (*EU Partnership Mission – EUPM Moldova*) în mai 2023 reprezintă o etapă calita-

tiv nouă. EUPM este o misiune civilă PSAC, neexecutivă și neînarmată, creată la solicitarea autorităților moldovene, având ca obiectiv întărirea structurilor de gestionare a crizelor și consolidarea rezilienței față de amenințările hibride, inclusiv securitatea cibernetică și contracararea manipulării și ingerințelor informaționale străine (FIMI).

Consiliul UE a decis prelungirea mandatului misiunii până la 31 mai 2027 și extinderea personalului până la 72 de membri, cu un buget de peste 19,8 milioane de euro pentru perioada 2025–2027, ceea ce transformă Moldova într-un laborator avansat al UE pentru testarea instrumentelor de răspuns la amenințările hibride în proximitatea imediată a războiului din Ucraina.

Privită dintr-o perspectivă geosecuritologică, participarea Republicii Moldova la misiunile UE și găzduirea EUPM produc o reconfigurare profundă a poziționării sale strategice. La nivel geostrategic, Chișinăul își extinde „orizontul de securitate” în teatre precum Sahelul sau Africa Centrală, dar în același timp devine un nod esențial în lanțul de reziliență al frontierei estice a UE. La nivel geoeconomic și societal, participarea la misiuni și accesul la instrumente precum Facilitatea Europeană pentru Pace susțin modernizarea forțelor armate, creșterea standardelor de pregătire și profesionalizare, precum și întărirea încrederii partenerilor europeni în capacitatea Moldovei de a gestiona riscuri complexe. La nivel geoinformațional, integrarea în rețelele de schimb de informații, cooperarea în domeniul contracarării amenințărilor hibride și mandatul EUPM contribuie la recalibrarea „spațiului cognitiv” al securității naționale, diminuând vulnerabilitatea față de dezinformare și presiune informațională externă.

În concluzie, participarea Republicii Moldova la misiunile UE nu poate fi redusă la un bilanț numeric al experților detașați. Ea trebuie înțeleasă ca un proces cumulativ de integrare operațională, normativă și cognitivă în mecanismele PSAC, în care contribuțiile la misiuni în Mali sau Republica Centrafricană, dialogul politic și de securitate, Parteneriatul de securitate și apărare din 2024 și prezența EUPM la Chișinău se leagă într-un „arc de securitate” comun. Acest arc redefineste Republica Moldova ca actor de linie întâi în consolidarea securității europene, în condițiile unui mediu regional profund marcat de războiul Rusiei împotriva Ucrainei și de fragmentarea ordinii internaționale.

Misiunea de Parteneriat a Uniunii Europene în Republica Moldova (EUPM): instrument operațional al integrării geosecuritologice în arhitectura de securitate a UE

Misiunea de Parteneriat a Uniunii Europene în Republica Moldova (EUPM) reprezintă unul dintre cele mai avansate mecanisme prin care Republica Moldova este integrată, de facto, în arhitectura de securitate a Uniunii Europene. EUPM este

o misiune civilă PSAC, non-executivă și neînarmată, instituită în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună pentru a sprijini consolidarea rezilienței sectorului de securitate al Republicii Moldova în domeniile gestionării crizelor și al contracarării amenințărilor hibride, inclusiv securitate cibernetică și manipulare/influențare informațională străină (FIMI) [19].

Misiunea a fost formal stabilită la 24 aprilie 2023, la solicitarea autorităților moldovene, iar lansarea sa operațională a avut loc în mai 2023, în contextul escaladării riscurilor la adresa stabilității interne a Republicii Moldova ca efect indirect al agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei și al presiunilor hibride asupra flancului estic al UE [19].

Mandatul inițial de doi ani a fost prelungit de Consiliul Uniunii Europene, în urma unei revizuirii strategice, până la 31 mai 2027, cu un buget estimat de 19,8 milioane EUR pentru perioada 2025–2027, decizie care consolidează caracterul de angajament pe termen mediu al UE față de securitatea Republicii Moldova [21]. În noul mandat, accentul este pus explicit pe sporirea rolului de consiliere strategică a EUPM în raport cu autoritățile moldovene în domeniul reformei și guvernantei sectorului de securitate, misiunea devenind un nod de expertiză între instituțiile naționale și mecanismele PSAC.

Funcțional, EUPM Moldova combină dimensiunea de consiliere strategică cu un rol operațional de sprijin printr-o „*unitate de proiecte a misiunii*” dedicată. Conform fișei oficiale a misiunii, EUPM asigură: (a) întărirea structurilor de management al crizelor prin consiliere strategică, identificarea necesităților de organizare, instruire și echipamente și sprijin gradual pentru implementarea soluțiilor propuse; (b) dezvoltarea rezilienței la amenințările hibride prin elaborarea de strategii și politici pentru contracararea FIMI, creșterea securității cibernetică și protecția informațiilor clasificate; (c) sprijin operațional ținut (echipamente, training, proiecte) în linie cu abordarea integrată a UE și în coordonare strânsă cu autoritățile moldovene [19].

Această combinație de consiliere, consolidare instituțională și suport proiectiv plasează EUPM la intersecția dintre reformă internă și securitatea colectivă europeană.

Misiunea este direct integrată în arhitectura PSAC: ea se înscrie în logica Bușolei Strategice, care acordă prioritate consolidării rezilienței partenerilor estici și contracarării amenințărilor hibride la granițele Uniunii, și funcționează în sinergie cu alte instrumente, inclusiv Facilitarea Europeană pentru Pace (EPF), prin care UE finanțează modernizarea și interoperabilizarea Forțelor Armate ale Republicii Moldova [20].

În cadrul Parteneriatului de securitate și apărare UE–Republica Moldova [14], EUPM este menționată expres ca instrument dedicat consolidării structurilor de gestionare a crizelor și creșterii rezilienței la amenințările hibride, precum și ca

furnizor de consultanță strategică și sprijin operațional pentru Agenția Națională pentru Securitate Cibernetică și pentru implementarea legislației naționale privind securitatea cibernetică adoptată în 2023.

Din perspectivă geosecuritologică, EUPM reconfigurează poziționarea Republicii Moldova pe „harta” securității europene. Prin instalarea unei misiuni civile PSAC pe teritoriul unui stat candidat, UE transformă spațiul moldovenesc dintr-o zonă tampon vulnerabilă într-un nod al propriei arhitecturi de securitate, conectat structural la mecanismele de avertizare timpurie, management al crizelor și contracarare a amenințărilor hibride ale Uniunii [19].

EUPM funcționează, astfel, ca un „multiplicator de reziliență”: ea ancorează instituțiile naționale de securitate într-o rețea europeană de standarde, practici și proceduri, reducând spațiul de manevră al actorilor ostili care exploatează vulnerabilitățile interne ale Republicii Moldova și ale regiunii extinse a Mării Negre. Totodată, caracterul civil, neînarmat și non-executiv al EUPM face ca misiunea să fie pe deplin compatibilă cu neutralitatea constituțională a Republicii Moldova, oferind un cadru de cooperare aprofundată cu UE fără asumarea unor obligații de apărare mutuală sau participarea la operațiuni de luptă. În termeni geosecuritologici, aceasta permite trecerea de la o neutralitate „statică”, centrată exclusiv pe non-aliniere militară, la o neutralitate „activă”, care capitalizează pe instrumentele PSAC pentru a consolida reziliența internă și pentru a contribui la securitatea regională, în condițiile în care frontiera de est a UE se mută progresiv mai aproape de spațiul moldovenesc. În consecință, EUPM nu reprezintă doar un instrument tehnic de asistență, ci un vector de integrare graduală a Republicii Moldova în mecanismele și inițiativele de securitate ale Uniunii Europene, plasând țara în interiorul perimetrului de stabilitate proiectat de UE la granița sa estică [19].

Concluzii

Analiza geosecuritologică a integrării Republicii Moldova în mecanismele și inițiativele de securitate ale Uniunii Europene confirmă că acest proces nu mai poate fi interpretat drept o opțiune politică facultativă, ci drept o condiție de supraviețuire și de reziliență strategică într-un mediu regional profund instabil, marcat de războiul Rusiei împotriva Ucrainei și de intensificarea amenințărilor hibride. Studiul arată că, în intervalul 2000–2025, Republica Moldova a trecut treptat de la postura de beneficiar pasiv al securității europene la aceea de co-producător, chiar dacă încă modest, al securității continentale.

Cercetarea demonstrează că Acordul de Asociere UE–Republica Moldova constituie nu doar un instrument de integrare economică, ci și veriga normativă centrală a integrării în spațiul de securitate european. Prevederile privind dialogul politic, cooperarea în domeniul PESC/PSAC, prevenirea conflictelor, gestionarea

crizelor, neproliferarea, combaterea terorismului și controlul frontierelor inserează Republica Moldova în „imagarul strategic” al UE ca stat de frontieră al ordinii bazate pe reguli, nu doar ca vecin vulnerabil. Acordul configurează un cadru în care Chișinăul devine simultan beneficiar și furnizor de securitate, iar frontiera estică a UE este concepută ca zonă de co-gestionare a riscurilor.

Analiza strategiilor naționale de securitate, apărare și militare confirmă internalizarea opțiunii europene în însăși doctrina de securitate a Republicii Moldova. Integrarea în arhitectura de securitate și apărare a UE este consacrată ca obiectiv strategic explicit, iar neutralitatea este reinterpretată în termenii unei „neutralități active”, compatibile cu participarea la mecanismele PSAC și cu cooperarea structurată cu UE. Din perspectivă geosecuritologică, aceste documente redesenează „harta” Republicii Moldova: de la zonă periferică și vulnerabilă la actor de frontieră al securității europene, inserat în flancul estic euro-atlantic.

Evaluarea participării la misiunile și operațiunile PSAC arată că, deși numeric reduse, contribuțiile Republicii Moldova (în special la misiunile de instruire și consiliere în Mali și Republica Centrafricană) au o valoare strategică disproporționat de mare. Ele consolidează interoperabilitatea cu UE, antrenează forțele armate într-un cadru operațional european și materializează trecerea de la imagarul „evitării implicării” la cel al neutralității active. În termeni geosecuritologici, proiecția „vectorului de securitate” al Chișinăului în teatre externe extinde perimetrul funcțional al securității europene și ancorează Republica Moldova într-o rețea comună de gestionare a crizelor.

Studiul evidențiază caracterul profund transformator al Parteneriatului de securitate și apărare UE–RM și al Misiunii de Parteneriat (EUPM). Aceste aranjamente ridică cooperarea de la nivelul unei participări punctuale la misiuni la un cadru sistemic, multi-nivel: strategic (aliniera la Busola Strategică și la PESCO/PSAC), instituțional (dialoguri periodice, EUPM, EPF, posibile conexiuni cu PESCO/EDA) și operațional (misiuni PSAC, instruire, gestionarea frontierelor, combaterea amenințărilor hibride). Geosecuritologic, Republica Moldova nu mai este tratată ca „zonă tampon” între UE și spațiul post-sovietic, ci ca nod de cooperare în arhitectura de securitate a flancului estic și element al unui „coridor de stabilitate” Marea Neagră–Ucraina–UE.

În ansamblu, rezultatele cercetării confirmă că integrarea Republicii Moldova în mecanismele și inițiativele de securitate ale Uniunii Europene reprezintă un proces cumulativ de convergență normativă, instituțională, operațională și cognitivă. În pofida constrângerilor de capacitate și a persistenței unor riscuri semnificative, traiectoria ultimelor două decenii indică o re poziționare clară: de la periferie la frontieră strategică a securității europene și de la vulnerabilitate structurală la construcția graduală a unei reziliențe împărtășite cu Uniunea Europeană.

Referințe bibliografice

1. Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. [online]. Disponibil: <https://mecc.gov.md/sites/default/files/acordul-de-asociere-rm-ue.pdf> (accesat: 10.10.2025)
2. Roșă, Victoria. Cooperarea în domeniul de securitate dintre Republica Moldova și UE: de la securitate individuală la securitate europeană comună. Chișinău: PISA, 2022.
3. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova. „Politica europeană de apărare și securitate comună”. [online] Disponibil: <https://mfa.gov.md/ro/content/politica-europeana-de-aparare-si-securitate-comuna> (accesat: 11.10.2025)
4. Ciobanu, Natalia. Dimensiunea securității și apărării în colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, studiu, pp. 360–381. [online] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/360-381_0.pdf (accesat: 12.10.2025)
5. Legea Nr. 1156 din 26-06-2000 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunile internaționale de menținere a păcii. În: Monitorul Oficial, 30-11-2000, Nr. 149 art. 1106. [online] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=4686&lang=ro (accesat: 13.10.2025)
6. Misiunea Republicii Moldova pe lângă Uniunea Europeană. Dialogul politic și politica de securitate. [online] Disponibil: <https://ue.mfa.gov.md/ro/content/dialogul-politic-%C8%99i-politica-de-securitate> (accesat: 13.10.2025)
7. Legislația Republicii Moldova cu privire la sectorul de securitate și apărare națională. Centrul de la Geneva pentru Controlul Democratic asupra Forțelor Armate (DCAF) CID NATO în Republica Moldova. 2015. pp.38-48.
8. Misiuni de pacificare / Misiuni UE de instruire. Ministerul Apărării Republicii Moldova. [online] Disponibil: <https://www.army.md/?lng=2&action=show&cat=163> (accesat: 14.10.2025)
9. Acord între Uniunea Europeană și Republica Moldova de stabilire a unui cadru pentru participarea Republicii Moldova la operațiile Uniunii Europene de gestionare a crizelor. [online] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:008:0002:0007:RO:PDF> (accesat: 15.10.2025)
10. Acord între Republica Moldova și Uniunea Europeană privind procedurile de securitate pentru schimbul și protecția informațiilor clasificate (Bruxelles, 31 martie 2017) <https://share.google/yLUtLMZAppyES9gKH> (accesat: 15.10.2025)

11. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova Nr. 391 din 15-12-2023 privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial, 17-01-2024 în Nr. 17-19 art. 28. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro (accesat: 15.10.2025)
12. O Busolă strategică pentru securitate și apărare. Pentru o Uniune Europeană care își protejează cetățenii, valorile și interesele și contribuie la pacea și securitatea internațională. [online]. Disponibil: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/ro/pdf> (accesat: 15.10.2025)
13. Hotărâre nr. 319 din 26-12-2024 pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare a Republicii Moldova pentru anii 2024–2034. În: Monitorul Oficial. 03-01-2025. Nr. 1-4 art. 15. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146655&lang=ro (accesat: 16.10.2025)
14. Parteneriat de Securitate și Apărare între Republica Moldova și Uniunea Europeană. [online]. Disponibil: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/PARTENERIAT%20DE%20SECURITATE%20%C8%98I%20AP%C4%82RARE.pdf> (accesat: 16.10.2025)
15. Dobrescu, Madalina. Explaining third-country participation in CSDP missions: the case of the association trio – Ukraine, Georgia and Moldova. In: *European Security*, 2023. No. 17, pp. 539-557, [online]. Disponibil: <https://doi.org/10.1080/09662839.2023.2196018> (accesat: 16.10.2025)
16. Velimirović, Kristina. 2024. „Moldova and the EU: a comprehensive overview of security and defence partnership”, Finabel – Info Flash, iunie 2024. [online]. Disponibil: <https://finabel.org/wp-content/uploads/2024/06/KV-PDF.pdf> (accesat: 16.10.2025)
17. Euneighbours East / EEAS. 2024. Moldova: Security and Defence Dialogue with the EU in Chisinau, 14–15 noiembrie 2024. [online]. Disponibil: <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/moldova-security-and-defence-dialogue-with-the-eu-in-chisinau/> (accesat: 16.10.2025)
18. The European Union and the Republic of Moldova confirm their strong partnership at the 9th EU-Moldova Association Council meeting. [online]. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/06/05/the-european-union-and-the-republic-of-moldova-confirm-their-strong-partnership-at-the-9th-eu-moldova-association-council-meeting/> (accesat: 16.10.2025)
19. European External Action Service (EEAS). About EU Partnership Mission in the Republic of Moldova. 31 mai 2023, actualizat 2025. [online]. Disponibil: https://www.eeas.europa.eu/eupm-moldova/about-eu-partnership-mission-republic-moldova_en?s=410318 (accesat: 17.10.2025)

20. European Union. European Union Partnership Mission Moldova (EUPM) – Factsheet. Bruxelles, iunie 2023. [online]. Disponibil: <https://share.google/mU3Qt09Auawa2cRAf> (accesat: 17.10.2025)
21. Consiliul Uniunii Europene. Moldova: Council extends the mandate of the EU civilian mission for two years. Comunicat de presă, 21 mai 2025. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/05/21/moldova-council-extends-the-mandate-of-the-eu-civilian-mission-for-two-years/> (accesat: 17.10.2025)

ANALIZA SWOT ÎN CERCETAREA REZILIENȚEI GEOPOLITICE A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA^{1 2}

SWOT ANALYSIS IN RESEARCHING THE GEOPOLITICAL RESILIENCE OF THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU:327(478):061.1EU

<https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.04>

Paula TATAMIROV, master în relații internaționale
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universității de Stat din Moldova
e-mail: paula.tatamirov@gmail.com

Rezumat

Într-un context geopolitic instabil, marcat de conflictul din Ucraina și presiuni externe constante, Republica Moldova caută să-și consolideze securitatea prin dezvoltarea rezilienței geopolitice. Poziționată la granița dintre Est și Vest, țara se confruntă cu vulnerabilități persistente – de la dependența energetică și fragilitatea instituțională, până la impactul conflictului transnistrean. Totuși, aceste provocări pot deveni oportunități printr-o abordare strategică bazată pe cooperare internațională și integrare europeană. Analiza SWOT evidențiază sprijinul partenerilor europeni și angajamentul pentru reforme ca puncte forte, în timp ce riscurile hibride și presiunile geopolitice rămân principalele amenințări. Consolidarea instituțiilor, diversificarea energetică și apropierea de Uniunea Europeană apar drept direcții decisive pentru asigurarea stabilității și transformarea vulnerabilităților în avantaje strategice.

Cuvinte-cheie: reziliență geopolitică, integrare europeană, securitate națională, integrare europeană, dependență energetică, neutralitate constituțională.

Summary

In an unstable geopolitical context marked by the conflict in Ukraine and constant external pressures, the Republic of Moldova seeks to strengthen its security by developing geopolitical resilience. Located at the border between East and West, the country faces persistent vulnerabilities—from energy dependence and institutional fragility to the impact of

¹ Articolul este elaborat în cadrul Proiectului 25.80012.0807.33SE cu titlul: **Consolidarea rezilienței geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova, finanțat de ANCD în baza organizării concursului: Stimularea excelenței cercetărilor științifice 2025-2026, Prioritatea strategică IV, Provocări societale, Direcția strategică: Securitatea națională: aspecte geopolitice și informaționale.

² Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

the Transnistrian conflict. However, these challenges can become opportunities through a strategic approach based on international cooperation and European integration. The SWOT analysis highlights the support of European partners and the commitment to reforms as strengths, while hybrid risks and geopolitical pressures remain the main threats. Strengthening institutions, diversifying energy sources, and moving closer to the European Union appear to be decisive directions for ensuring stability and transforming vulnerabilities into strategic advantages.

Key-words: *geopolitical resilience, national security, European integration, energy dependence, constitutional neutrality.*

Introducere

Într-o lume caracterizată de transformări rapide și interdependențe geopolitice complexe, securitatea națională a Republicii Moldova reprezintă un element - cheie influențat atât de factorii interni, cât și de dinamica regională în contextul conflictului armat din Ucraina. Poziția geografică a Republicii Moldova, la hotarul dintre Est și Vest, o plasează într-o zonă de convergență a intereselor strategice ale marilor puteri, generând atât oportunități, cât și provocări semnificative. În acest context, reziliența geopolitică devine un concept fundamental pentru asigurarea stabilității și securității naționale, reflectând capacitatea statului de a se adapta, de a rezista presiunilor și de a transforma vulnerabilitățile în avantaje strategice.

Importanța studiului constă în necesitatea de a înțelege modul în care Republica Moldova își poate consolida securitatea națională într-un mediu regional instabil, printr-o abordare bazată pe cooperare internațională, integrare europeană și dezvoltare instituțională durabilă. Analiza rezilienței geopolitice oferă un cadru teoretic și practic pentru identificarea punctelor forte și a vulnerabilităților care definesc capacitatea statului de a face față amenințărilor hibride, presiunilor energetice și riscurilor geopolitice, conturând totodată direcțiile de acțiune strategică în domeniul securității.

Problema de cercetare abordează lipsa unui model integrat de evaluare a rezilienței geopolitice a Republicii Moldova, care să combine analiza contextului politic, economic, energetic și instituțional. În absența unei astfel de abordări, strategiile de securitate națională tind să reacționeze punctual la crize, fără o viziune pe termen lung asupra adaptabilității sistemului național în fața transformărilor externe. Scopul studiului este de a examina factorii determinanți ai rezilienței geopolitice a Republicii Moldova și de a evidenția interdependențele dintre securitatea națională, neutralitatea constituțională, integrarea europeană și dependența energetică. Prin aplicarea metodei analizei SWOT, cercetarea urmărește să ofere o imagine cuprinzătoare asupra punctelor forte, slăbiciunilor, oportunităților și amenințărilor care modelează stabilitatea geopolitică a țării.

Pentru a răspunde acestei probleme, cercetarea se bazează pe un ansamblu de **metode complementare:**

1. **Metoda analizei SWOT** – utilizată pentru identificarea și evaluarea punctelor forte, a slăbiciunilor, oportunităților și amenințărilor la adresa rezilienței geopolitice a Republicii Moldova. Această metodă oferă o imagine sintetică a echilibrului intern–extern, permițând formularea unor direcții strategice de consolidare a securității naționale.
2. **Metoda analizei sistemice** – care permite abordarea rezilienței ca un sistem complex, compus din factori politici, economici, energetici și instituționali interdependenți. Prin această metodă, cercetarea tratează securitatea nu ca un element izolat, ci ca un ansamblu dinamic aflat în permanentă interacțiune cu mediul extern.
3. **Metoda analizei comparative** – aplicată pentru a corela experiența Republicii Moldova cu cea a altor state aflate în situații similare (de exemplu, statele baltice sau Georgia), în vederea identificării bunelor practici privind consolidarea rezilienței geopolitice în condiții de neutralitate sau presiune externă.
4. **Metoda documentară și analiza de conținut** – prin care sunt studiate documente strategice, rapoarte internaționale, politici publice și lucrări de specialitate. Această metodă permite corelarea teoriei cu realitatea actuală a Republicii Moldova, oferind o bază empirică solidă pentru interpretarea fenomenelor analizate.
5. **Metoda analitico-descriptivă** – folosită pentru interpretarea logică a datelor și formularea concluziilor, punând accent pe relația cauză–efect dintre vulnerabilități și mecanismele de reziliență.

Cercetarea va contribui la elaborarea unui cadru integrat de analiză a rezilienței geopolitice a Republicii Moldova, identificarea factorilor interni și externi care influențează securitatea națională și formularea unor recomandări strategice privind consolidarea instituțiilor, diversificarea energetică și alinierea la standardele europene. În final, cercetarea își propune să demonstreze că reziliența geopolitică nu este doar o reacție la criză, ci o strategie de dezvoltare durabilă a statului, orientată spre stabilitate, independență și adaptare la realitățile unui mediu internațional imprevizibil.

Totodată, studiul se va concentra pe două direcții fundamentale. Prima vizează analiza conceptului de reziliență geopolitică și corelația sa cu securitatea națională a Republicii Moldova, oferind o bază teoretică solidă pentru înțelegerea mecanismelor prin care statul își poate menține stabilitatea într-un mediu regional imprevizibil. Această secțiune urmărește să clarifice fundamentele conceptuale și să evidențieze particularitățile Moldovei, determinate de poziția sa geostrategică și de statutul de neutralitate constituțională. Cea de-a doua direcție, analiza SWOT a rezilienței geopolitice, are un caracter aplicativ și își propune să identifice punctele forte și vulnerabilitățile interne ale statului, precum și oportunitățile și

amenințările externe care influențează securitatea națională. Prin îmbinarea acestor două dimensiuni — teoretică și practică — studiul va permite conturarea unei perspective integrate asupra rezilienței Republicii Moldova, evidențiind potențialul de adaptare strategică și consolidare instituțională în fața provocărilor geopolitice contemporane.

1. Fundamentele rezilienței geopolitice și securitatea națională a Republicii Moldova

Deși pare un concept nou, reziliența este studiată încă din anii '70, când C. Holling a definit-o drept „măsura persistenței sistemelor și a capacității lor de a absorbi schimbarea și perturbarea și totuși de a menține aceleași relații între populații sau variabile de stare” [1, p.4]. Această definiție se referă la supraviețuirea sau persistența populațiilor la nivelul sistemului ecologic și a fost utilizată mai mult în ecologie decât în științele sociale.

În științele sociale au apărut definiții sociologice, precum cea a lui W. Adger, care afirmă că reziliența este „abilitatea grupurilor sau comunităților de a face față stresurilor și perturbărilor externe ca rezultat al schimbării sociale, politice și de mediu” [2, p.347-364], dar și definiții economice, precum cea care susține că reziliența este „probabilitatea tranziției între stări ca funcție a activităților de consum și producție ale factorilor de decizie” [3, p.261-289], sau cea care afirmă că reziliența este „capacitatea sistemului de a rezista fie șocurilor de piață, fie celor de mediu, fără a-și pierde abilitatea de a aloca resurse în mod eficient”. Prima definiție este inovatoare prin faptul că explică modul în care comunitățile pot face față perturbărilor, adică ca rezultat al schimbărilor sociale, politice sau de mediu, dar rămâne prea generală, deoarece nu oferă metrici. Următoarele două definiții propun concepte și indicatori economici, cum ar fi capacitatea de a aloca resurse după o adversitate, dar includ și șocurile de mediu, ceea ce le face mai cuprinzătoare.

Percepția rezilienței în științele politice se suprapune cu cea din studiile sociale și culturale. Potrivit sociologilor și politologilor J. Joseph și J. A. McGregor, reziliența se referă la capacitatea de a se recupera după crize, șocuri și dezastre sau de a face față riscurilor și stresului, dar definiția exactă rămâne neclară. J. Joseph și J. A. McGregor consideră reziliența ca fiind un mod de gândire care poate fi aplicat sistemelor, instituțiilor, societăților și indivizilor [4, p.40].

În arena militar-strategică, reziliența este definită ca fiind capacitatea indivizilor obișnuiți de a se apăra împotriva atacatorilor, ceea ce înseamnă că un individ sau o comunitate rezilientă nu se bazează pe armata țării lor pentru a-i proteja. În schimb, aceștia își iau soarta în propriile mâini și se apără activ împotriva oricăror amenințări. În această înțelegere, reziliența este răspunsul la o amenințare, unde o amenințare este adesea înțeleasă ca ceva „extern, ceva legat de o schimbare extremă sau de condiții extrem de nefavorabile.

Potrivit lui J. Reid, principiul de bază al rezilienței în context militar-strategic este ideea că societatea trebuie să se apere singură. J. Reid afirmă, de asemenea, că această idee este analogă cu modul în care reziliența este aplicată în alte domenii de politică, precum economia, sănătatea și dezvoltarea. În aceste domenii, oamenii sunt învățați să fie autosuficienți și să-și asume responsabilitatea pentru propria siguranță, mai degrabă decât să depindă de guvern pentru a-i salva. Conceptul de **securitate națională** depășește simpla protecție militară, reprezentând un ansamblu de politici, instituții și măsuri prin care statul asigură protecția valorilor fundamentale – suveranitatea, independența, integritatea teritorială și stabilitatea internă. În accepțiunea modernă, securitatea națională nu mai este doar o chestiune de apărare împotriva amenințărilor externe, ci include dimensiuni politice, economice, sociale, energetice și de mediu. Astfel, după cum afirmă B. Buzan, securitatea „nu poate fi separată de contextul societal și de structurile interne care determină capacitatea unui stat de a reacționa la riscuri” [5, p.40-50].

Pentru Republica Moldova, conceptul de securitate națională are o particularitate distinctă, rezultată din poziția sa geopolitică între spațiul euroatlantic și cel estic, precum și din statutul de **neutralitate constituțională**. Această neutralitate, deși oferă un cadru juridic de evitare a implicării directe în conflicte militare, nu elimină vulnerabilitățile strategice. Din contra, ele se manifestă sub forma **dependenței energetice, presiunilor economice și războiului informațional**, care pot afecta stabilitatea instituțională și încrederea cetățenilor în structurile statului. După cum remarcă Kissinger, „neutralitatea este un echilibru fragil, viabil doar atunci când este recunoscută de toate părțile implicate în sistemul de putere” [6, p.87].

În acest sens, **reziliența instituțională** devine un pilon central al securității naționale – capacitatea statului de a anticipa, răspunde și recupera în fața crizelor fără a compromite funcționarea democratică și ordinea de drept. Consolidarea acesteia implică modernizarea instituțiilor, creșterea transparenței și adaptarea mecanismelor de guvernare la riscurile hibride și la noile realități geopolitice. Așadar, **reziliența geopolitică și securitatea națională** nu sunt concepte paralele, ci complementare. Prima oferă statului capacitatea de a-și păstra stabilitatea în fața presiunilor externe, în timp ce a doua definește obiectivul strategic de protejare a ordinii interne și a intereselor fundamentale. În cazul Republicii Moldova, această sinteză se reflectă în necesitatea de a construi o cultură a securității bazată pe **educație strategică, cooperare internațională și independență energetică**, elemente care consolidează coeziunea internă și poziția țării într-un mediu regional instabil.

În acest context, securitatea națională a Moldovei nu poate fi privită doar prin prisma apărării militare, ci ca un **proces de consolidare a rezilienței statului** în ansamblul său. Aceasta presupune o guvernare eficientă, capabilă să răspundă ris-

curilor complexe și interdependente — de la crize economice și energetice, până la dezinformare și atacuri cibernetice. După cum observă J. Nye, „puterea inteligentă (*smart power*) este capacitatea unui stat de a combina forța hard cu influența soft, pentru a obține stabilitate durabilă” [7, p. 13]. Moldova, prin urmare, are nevoie de un echilibru între **capacitățile interne de apărare și relațiile externe strategice** bazate pe cooperare și interdependență.

În arhitectura securității naționale, un rol central îl joacă **reziliența instituțională** – adică abilitatea instituțiilor statului de a rezista șocurilor, de a se adapta și de a se reforma în condiții de criză. Conform raportului Uniunii Europene privind Strategia de Securitate din 2016, societățile reziliente sunt cele care pot gestiona conflictele interne, pot asigura buna guvernare și pot proteja drepturile fundamentale ale cetățenilor [8, p.25]. Poziția geografică a Republicii Moldova – situată la intersecția dintre spațiul estic postsovietic și cel euroatlantic – a determinat evoluția sa politică, economică și de securitate. Din momentul obținerii independenței în 1991, Republica Moldova a fost nevoită să navigheze între două paradigme geopolitice distincte: orientarea proeuropeană, bazată pe valorile democratice și integrarea economică, și influența estică, determinată de legături istorice, energetice și culturale cu Federația Rusă.

Totuși, în absența unui mecanism internațional de recunoaștere și garantare, neutralitatea Republicii Moldova rămâne în mare parte declarativă, fără efecte de protecție în fața riscurilor regionale. Conflictul nerezolvat din regiunea transnistreană continuă să reprezinte o vulnerabilitate majoră, amplificând incertitudinea strategică și afectând procesul de integrare europeană [9]. Pe plan economic și energetic, Republica Moldova depinde în continuare, într-o măsură considerabilă, de importurile de resurse din est, ceea ce o face vulnerabilă la presiuni externe. Crizele energetice din 2006, 2009 și 2022 au demonstrat că **dependența energetică** poate fi transformată în instrument de influență geopolitică. În paralel, **capacitățile de apărare ale statului** rămân limitate, ceea ce impune o orientare strategică către cooperare internațională și securitate colectivă, fără a contraveni principiului neutralității [10, p. 7-10].

Prin urmare, analiza conceptelor de reziliență, securitate națională și context geopolitic evidențiază interdependența dintre dimensiunea internă și cea externă a securității Republicii Moldova. Poziționarea geostrategică între Est și Vest impune adoptarea unei **abordări adaptative și pragmatice**, în care politica externă și cea internă devin părți ale aceluiași mecanism de consolidare a stabilității statului. În acest sens, **rolul instituțiilor naționale** devine crucial: ele sunt cele care transformă orientarea geopolitică în politici concrete, capabile să asigure reziliența și securitatea pe termen lung. Această dimensiune ne conduce firesc spre analiza **rezilienței instituționale**, ca fundament al securității moderne a Republicii Moldova.

2. Analiza SWOT a rezilienței geopolitice a Republicii Moldova

Republica Moldova se află astăzi într-unul dintre cele mai complexe și fragile spații geopolitice din Europa de Est. De la obținerea independenței în 1991, Republica Moldova a parcurs un proces sinuos de afirmare a suveranității, încercând să-și definească propriul model de securitate într-un mediu caracterizat prin instabilitate regională, vulnerabilități interne și influențe externe persistente.

În contextul ultimelor transformări geopolitice, în special conflictul armat din Ucraina, Republica Moldova a simțit nevoia de a-și consolida reziliența geopolitică. Acest concept se referă la capacitatea unui stat de a anticipa, de a rezista și de a se adapta presiunilor externe și interne fără a-și compromite funcționalitatea politică, economică și socială. Într-un sens mai larg, reziliența geopolitică presupune nu doar supraviețuire, ci și capacitatea de a transforma crizele în oportunități strategice, prin reforme și adaptare instituțională.

Pentru Republica Moldova, reziliența devine instrumentul cheie al securității naționale, mai ales în contextul extinderii frontierelor de instabilitate din proximitatea estică a Uniunii Europene. Războiul din Ucraina a redefinit arhitectura de securitate regională și a testat limitele neutralității constituționale a Moldovei, în timp ce presiunile energetice și economice externe au evidențiat gradul ridicat de interdependență al statului față de vecini și parteneri. Totodată, procesul de integrare europeană, accelerat după obținerea statutului de țară candidată la UE în iunie 2022, oferă un cadru de consolidare instituțională și de transformare a vulnerabilităților în avantaje geopolitice.

Astfel, unul dintre factorii critici pe care trebuie să se construiască reziliența Republicii Moldova sunt instituțiile statului, care trebuie să funcționeze în mod independent, transparent, integru și eficient. Capacitatea acestora de a elabora și implementa politici coerente pentru dezvoltarea economică, precum și de a menține continuitatea serviciilor publice esențiale, contribuie direct la stabilitatea generală a societății și la prevenirea dezechilibrelor sociale.

Cel de-al doilea factor constituie implicarea și angajamentul cetățenilor în viața politică a țării. Participarea activă la organizații civice, inițiative publice și monitorizarea respectării valorilor democratice contribuie la consolidarea rezilienței politice a societății. O populație bine informată, responsabilă și implicată poate influența în mod real deciziile autorităților și poate garanta respectarea principiilor bunei guvernări.

Cel de-al treilea factor ce determină reziliența Republicii Moldova este interacțiunea cu partenerii externi și organizațiile interguvernamentale. O cooperare internațională eficientă cu Uniunea Europeană, Alianța Nord-Atlantică, Organizația Națiunilor Unite și alte structuri relevante contribuie la menținerea și

consolidarea proceselor politice democratice, oferind sprijin și asistență în gestionarea crizelor politice și economice care pot afecta stabilitatea internă [11].

În acest sens, analiza SWOT a rezilienței geopolitice Republicii Moldova scoate în evidență nu doar punctele forte – precum identitatea europeană și sprijinul partenerilor internaționali – ci și vulnerabilitățile sistemice, cum ar fi dependența energetică și fragilitatea economică. De asemenea, identificarea oportunităților, precum integrarea europeană și cooperarea regională, împreună cu analiza amenințărilor – de la presiunile geopolitice la riscurile hibride – oferă o imagine completă asupra perspectivelor de dezvoltare a rezilienței geopolitice a țării.

Principalul pilon al rezilienței geopolitice a Republicii Moldova îl constituie neutralitatea constituțională — un ideal care, deși simplu în formulare, se transformă într-o balanță delicată între constrângere și protecție. Instituită în 1994 și consacrată în Constituție, neutralitatea stabilește un cadru de nealinieri militară, impunând interdicția dislocării trupelor străine pe teritoriul țării (Art. 11). Din punct de vedere practic, acest principiu funcționează într-un mediu tensionat, întrucât încă din perioada 1992, după proclamarea independenței Republicii Moldova, neutralitatea statului a fost pusă la încercare de realitățile geopolitice și de conflictul armat din regiunea transnistreană. În urma confruntărilor militare dintre forțele constituționale și separatiștii sprijiniți de Federația Rusă, pe teritoriul țării au rămas dislocate trupe ale Armatei a 14-a ruse, ulterior redenumite *forțe de menținere a păcii*, contrar prevederilor constituționale ce interzic prezența oricăror contingente străine. La nivel internațional statutul de neutralitatea nu poate fi recunoscut atât timp cât trupele rusești staționează pe teritoriul RM, fapt ce este o problemă, care perturbază stabilitatea și securitatea statului.

Odată cu escaladarea conflictului armat din Ucraina, dependența energetică a devenit una dintre cele mai mari provocări pentru Republica Moldova, punând la încercare capacitatea statului de a gestiona simultan presiuni economice, sociale și geopolitice. Dependența istorică de gazele naturale importate din Federația Rusă și de energia electrică produsă în regiunea transnistreană la centrala de la Cuciurgan a evidențiat vulnerabilitățile structurale ale țării. Sistemul energetic moldovenesc a fost construit, în mare parte, pe o infrastructură moștenită din perioada sovietică, neinterconectată suficient cu rețelele europene și controlată parțial de actori politici aflați în afara jurisdicției Chișinăului [12].

Pe fondul creșterii prețurilor la nivel internațional și al întreruperilor deliberate de livrări din partea Gazprom, autoritățile de la Chișinău s-au confruntat cu o criză energetică de proporții, care a amenințat stabilitatea economică și coeziunea socială. În toamna anului 2022, Republica Moldova a fost nevoită să declare stare de urgență în domeniul energetic iar Guvernul a apelat la sprijinul partenerilor externi. Uniunea Europeană, prin intermediul Instrumentului de Vecinătate și al Fondului European pentru Energie, a acordat asistență financiară și tehnică, in-

clusiv compensații pentru consumatorii vulnerabili și suport bugetar de urgență [13].

Ca răspuns la suspendarea livrărilor de gaze de către Gazprom, Republica Moldova a început pentru prima dată să importe volume de gaze din Uniunea Europeană, prin gazoductul Iași-Ungheni-Chișinău, marcând o etapă istorică în procesul de diversificare a surselor. Această decizie strategică a redus dependența de monopolul rusesc, dar a produs efecte colaterale importante asupra regiunii transnistrene, care se baza aproape integral pe gazul rusesc pentru producția de energie electrică. Sistarea livrărilor a dus la deconectări masive de la rețelele de gaze, apă caldă și energie termică în localitățile de pe malul stâng al Nistrului, generând o criză umanitară și economică locală. Instabilitatea energetică din regiunea transnistreană are implicații directe asupra întregii Republici Moldova, deoarece centrala de la Cuciurgan asigură aproximativ 70% din necesarul de electricitate al țării [14]. Întreruperea producției în regiune a amplificat riscul unei penurii energetice naționale, transformând criza într-o problemă strategică complexă, la intersecția dintre securitate, economie și politică externă. În acest context, Chișinăul s-a aflat în fața unei dileme delicate: cum să gestioneze urgența energetică fără a destabiliza echilibrul fragil al negocierilor cu regiunea transnistreană și fără a compromite neutralitatea constituțională.

Rezolvarea durabilă a acestei crize nu se poate limita la măsuri tehnice — ea necesită o soluție politică cu valențe de reintegrare națională. Integrarea sistemelor energetice din regiunea transnistreană în rețeaua națională, sub un cadru reglementat și transparent, ar reprezenta un pas major spre consolidarea unității economice și instituționale a Republicii Moldova. În plus, tranziția către surse de energie regenerabilă, crearea de stocuri strategice și interconectarea completă cu rețelele europene (ENTSO-E) ar putea transforma o vulnerabilitate istorică într-un catalizator al rezilienței geopolitice.

În contextul situației tensionate atât pe plan economic, cât și în domeniul securității, integrarea europeană a devenit nu doar un obiectiv politic, ci un imperativ strategic pentru Republica Moldova. Războiul din Ucraina, criza energetică și presiunile hibride din partea Federației Ruse au demonstrat cât de fragilă poate fi independența unui stat aflat la frontiera dintre două lumi geopolitice. Într-un asemenea climat, apropierea de Uniunea Europeană nu mai reprezintă o simplă opțiune de politică externă, ci o cale de consolidare a rezilienței interne, de garantare a păcii și de asigurare a unui viitor bazat pe stabilitate și prosperitate.

Pe măsură ce Moldova își adâncește alinierea politică, economică și instituțională cu UE, instituțiile europene își intensifică sprijinul pentru a consolida reformele și a spori reziliența. În martie 2025, Parlamentul a aprobat Facilitatea de Reformă și Creștere pentru Moldova, în valoare de 1,9 miliarde EUR, care constituie cel mai mare pachet de sprijin financiar al UE pentru Republica Moldova de

la independența țării. Granturile și împrumuturile cu dobândă redusă vizează accelerarea reformelor socio-economice, consolidarea rezilienței țării și promovarea integrării sale în UE. Planul de sprijin urmărește, de asemenea, să atenueze impactul Rusiei și să îmbunătățească finanțarea și supravegherea democratică [14].

Comisia a propus, de asemenea, un pachet în valoare de 250 de milioane de euro pentru a sprijini independența și reziliența energetică a țării. Fondurile ar trebui să contribuie la reducerea facturilor la energie pentru consumatorii moldoveni, inclusiv în regiunea transnistreană, să sprijine decuplarea Republicii Moldova de aprovizionarea cu energie a Rusiei și să integreze Republica Moldova în piața energetică a UE.

La momentul de față, una dintre cele mai mari amenințări a Republicii Moldova este desfășurarea conflictului armat din Ucraina, care a transformat întreg spațiul est-european într-o zonă de insecuritate strategică. Războiul din Ucraina a creat o **nouă realitate geopolitică**, în care securitatea Republicii Moldova nu mai poate fi privită în izolare. Din punct de vedere geopolitic, Republica Moldova se confruntă cu presiuni din partea Rusiei, care își menține influența în regiune prin diverse instrumente, inclusiv sprijinul acordat separatiștilor din regiunea transnistriană și utilizarea energiei ca instrument politic. Aceste presiuni pot afecta suveranitatea și independența Moldovei și necesită o abordare fermă și unită din partea comunității internaționale pentru a contracara efectele negative ale acestora. În plus, amenințările la adresa securității cibernetice și energetice reprezintă preocupări semnificative pentru Republica Moldova, având în vedere nivelul ridicat de dependență de resursele energetice importate și infrastructura digitală vulnerabilă la atacurile cibernetice. Îmbunătățirea capacităților de securitate cibernetică și diversificarea surselor de energie sunt aspecte importante ale strategiilor de politică externă ale Moldovei în contextul actual.

3. Concluzii

Analiza rezilienței geopolitice a Republicii Moldova relevă faptul că securitatea națională a statului este determinată de un complex de factori interdependenți — politici, economici, energetici, instituționali și sociali. Într-un context geopolitic marcat de conflictul din Ucraina și de extinderea frontierelor de instabilitate în regiunea estică a Europei, consolidarea rezilienței devine o condiție indispensabilă pentru menținerea suveranității și stabilității interne.

Studiul a demonstrat că **reziliența geopolitică** nu se reduce la o simplă capacitate de supraviețuire în fața crizelor, ci reprezintă o strategie de adaptare și transformare. Republica Moldova, prin poziția sa geografică între Est și Vest, își construiește securitatea pe baza unui echilibru fragil între neutralitatea constituțională și orientarea proeuropeană. Acest echilibru, deși dificil de menținut, poate fi transformat

într-un avantaj strategic prin consolidarea instituțiilor democratice, diversificarea energetică și aprofundarea cooperării internaționale.

Analiza SWOT a evidențiat **puncte forte** precum sprijinul partenerilor europeni, angajamentul pentru reforme și potențialul de modernizare instituțională; **slăbiciuni** precum dependența energetică, vulnerabilitatea economică și influența persistentă a factorilor externi; **oportunități** precum integrarea europeană, cooperarea regională și tranziția către un model durabil de guvernare; dar și **amenințări** generate de riscurile hibride, presiunile geopolitice și insecuritatea regională.

În esență, consolidarea rezilienței geopolitice a Republicii Moldova presupune trecerea de la o abordare reactivă la una preventivă și strategică. Aceasta implică dezvoltarea unei **culturi instituționale a rezilienței**, capabile să anticipeze crizele, să gestioneze amenințările complexe și să transforme vulnerabilitățile în avantaje de durată. Integrarea europeană, reformele structurale și parteneriatele internaționale oferă cadrul optim pentru atingerea acestui obiectiv.

Prin urmare, reziliența geopolitică devine pilonul central al securității naționale a Republicii Moldova — nu doar o reacție la presiuni externe, ci o **viziune strategică de dezvoltare**, menită să asigure stabilitatea, independența și prosperitatea statului într-un mediu internațional în continuă schimbare.

Referințe bibliografice

1. Holling, C. S. Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 1973, 26p. <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/26/1/RP-73-003.pdf> (vizitat 02.09.2025).
2. Adger, W. N. Social and ecological resilience: Are they related? *Progress in Human Geography*. 2000. 364p.
3. Gunderson, H. *Panarchy: understanding transformations in human and natural systems*. Washington, D.C., USA. Island Press. 2002. 507p.
4. Allister, J. *Wellbeing, Resilience and Sustainability. The New Trinity of Governance*. Palgrave Pivot, Cham. 2023. 74p. <https://pubdata.leuphana.de/server/api/core/bitstreams/86fe559a-c0d2-4d92-a902-60e71ead5824/content> (vizitat 20.09.2025).
5. Buzan, B. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. London. 1991. 272p.
6. Kissinger, H. *Word Order*. Penguin Press, New York. 241p.
7. Nye, J. *The Future of Power*. New York: PublicAffairs 2011. 154p.
8. *A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe*. 2016. 60p. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf (vizitat 25.09.2025).

9. Cenușa D. Why Moldova matters? CEPA, 2025. <https://cepa.org/article/why-moldova-matters/> (vizitat 16.10.2025).
10. Vardanean. E *Moldova between Russia and the West: Security, Neutrality, and Vulnerability*. European Council on Foreign Relations (ECFR), 2018. 28p.
11. IEACR, EAIBR. Reziliența politică a Republicii Moldova. 2023. <https://euroatlantic.md/ro/post/rezilienta-politica-a-republicii-moldova-11> (vizitat 08.09.2025)
12. Litra. L. The Final Frontier: Ending Moldova's Dependency on Russian Gas. 2023. <https://tol.org/client/article/the-final-frontier-ending-moldovas-dependency-on-russian-gas.html> (vizitat 15.09.2025).
13. CSIS. An Energy Crisis Provides Opportunity in Moldova. 2025. <https://www.csis.org/analysis/energy-crisis-provides-opportunity-moldova#:~:text=As%20of%20January%202025%2C%20Moldova,for%20citizens%20across%20the%20country.> (vizitat 18.10.2025).
14. European Parliament. Moldova: challenges and progress towards EU membership. 2025. <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20250606STO28765/moldova-challenges-and-progress-towards-eu-membership> (vizitat 17.10.2025).

NARAȚIUNILE STRATEGICE ÎN DISCURSUL DE SECURITATE ÎN CONTEXT ELECTORAL: ABORDARE TEORETICĂ ȘI EMPIRICĂ ¹

STRATEGIC NARRATIVES IN SECURITY DISCOURSE IN AN ELECTORAL CONTEXT: THEORETICAL AND EMPIRICAL APPROACH

CZU :327 :342.843(478)

DOI: <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.05>

Aurelia PERU-BALAN, doctor habilitat în științe politice,
conferențiar universitar,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universității de Stat din Moldova
e-mail: peruaurelia@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5199-0540

Rezumat

În acest studiu ne propunem să investigăm modul în care narațiunile strategice sunt construite, adaptate și utilizate în discursul de securitate în context electoral, pornind de la o abordare teoretică și empirică integrată. Punctul de plecare al cercetării îl constituie interesul pentru înțelegerea felului în care actorii politici recurg la discursuri de securitate pentru a modela percepțiile publice asupra riscurilor, a legitima decizii politice și a consolida sprijinul electoral. Partea empirică a cercetării utilizează analiza de conținut ca metodă principală de investigație, aplicată asupra a trei discursuri publice susținute de președinta Republicii Moldova Maia Sandu în context electoral.

Cuvinte-cheie: *narațiune strategică, discurs de securitate, context electoral, dezinformare, Republica Moldova, instituție prezidențială.*

Summary

In this study we aim to investigate how strategic narratives are constructed, adapted and used in security discourse in an electoral context, starting from an integrated theoretical and empirical approach. The starting point of the research is the interest in understanding how political actors resort to security discourses to shape public perceptions of risks, legitimize political decisions and consolidate electoral support. The empirical part of the research uses content analysis as the main investigative method, applied to three public speeches delivered by President of the Republic of Moldova Maia Sandu in electoral context.

Keywords: *strategic narrative, security discourse, electoral context, disinformation, Republic of Moldova, presidential institution.*

¹ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

Introducere

Discursul de securitate este un concept fundamental în studiile de securitate, științele politice și comunicare, care se referă la modul în care problemele sunt prezentate și construite ca amenințări la adresa securității, prin intermediul limbajului și al cadrului narativ folosit de actori instituționali (statul, armata, media, experți etc.).

Prin urmare, discursul de securitate reprezintă o categorie de discurs politic prin care un actor politic anunță despre o amenințare care pune în pericol statul, ordinea socială, valorile sau identitatea națională. Această idee vine din teoria securitizării, dezvoltată de Școala de la Copenhaga. În opinia unor autori care reprezintă Școala de la Copenhaga, cum ar fi B. Buzan, O. Waever, discursul de securitate este actul prin care un actor politic «securitizează» o problemă, adică o transformă într-o chestiune de securitate, prin intermediul unui *discurs public*, care o prezintă ca pe o amenințare existențială ce necesită măsuri excepționale de securizare. « O problemă este securitizată atunci când este prezentată ca o amenințare existențială la adresa unui obiect de referință de către un actor securitizant care câștigă suficientă acceptare a publicului»[1].

Dacă e să luăm în considerare faptul că Școala de la Copenhaga a venit cu propunerea de a extinde agenda de securitate astfel, încât să includă și aspecte din afara domeniului militar, „transformând elementele non-militare în potențiale amenințări la adresa securității» [2]. Astfel, securitizarea este descrisă ca un „act de vorbire” prin care actorii influenți, cum ar fi liderii politici și factorii de decizie, califică anumite probleme drept amenințări existențiale la adresa securității naționale sau regionale. Cu alte cuvinte, nu orice problemă este o problemă de securitate în sine, ci devine una doar dacă este «construită» ca atare în discursul politic sau mediatic.

Conform teoriei securitizării propusă de Școala de la Copenhaga (Buzan, Waever și de Wilde, 1998), un actor politic poate transforma o problemă politică obișnuită într-o chestiune de securitate, apelând la un discurs alarmist care justifică măsuri extraordinare. În acest context, potrivit lui Thierry Balzacq actorul politic devine concomitent și „agent securitizant”: „dincolo de actul de vorbire de bază și validarea venită din partea audienței, actul de securizare completează procesul prin adoptarea fie a unor măsuri extraordinare, fie a unor alte tipuri de acțiuni de către actorul securizant, constată Balzacq” [3].

Dintr-o perspectivă empirică, Thierry Balzacq propune o reconceptualizare a teoriei securitizării, articulată în jurul a **trei ipoteze fundamentale**, care permit transpunerea acesteia din plan teoretic în cercetarea empirică.

Prima ipoteză este **centralitatea publicului**, care susține că succesul unui act de securizare depinde nu doar de formularea discursivă a unei amenințări de către actorul politic, ci mai ales de **acceptarea acesteia de către publicul re-**

levant. Publicul devine astfel un participant activ în procesul de securitizare, iar relația dintre vorbitor și audiență capătă o dimensiune constitutivă proactivă, nu doar reactivă.

A doua ipoteză este **codependența dintre context și agenții securitizatori**, conform căreia acțiunea securitizatoare nu se desfășoară într-un vid, ci este condiționată de **contextul social, cultural, instituțional și istoric** în care are loc. *Agenții securitizatori* își exercită capacitatea de acțiune în limitele cadrului contextual, dar în același timp pot modela și transforma acest context prin procesul de securitizare.

Cea de-a treia ipoteză este **forța structurată a „dispozitivului”**, care extinde analiza securitizării dincolo de dimensiunea discursivă, subliniind rolul **practicilor, instituțiilor, tehnologiilor și instrumentelor** implicate în producerea și menținerea securității. „Dispozitivul” (în sens foucauldian) oferă o infrastructură materială și instituțională care conferă stabilitate și eficiență procesului de securitizare.

Prin integrarea acestor trei ipoteze, Balzacq oferă o bază solidă pentru investigarea empirică a securitizării, utilizând metode precum analiza discursului, urmărirea proceselor, cercetarea etnografică și analiza conținutului, aplicate pe studii de caz extinse.

În abordarea propusă de D.Bigo discursul de securitate este analizat ca practică instituțională și discursivă, care nu doar identifică amenințări, ci creează «insecuritate» în mod activ, pentru a justifica acțiuni politice [4].

În această logică, discursul de securitate este un discurs *politic persuasiv*. Întru accentuarea dimensiunii persuasive, vom menționa că un discurs de securitate este construit în baza unor **elemente -cheie** :

1. *Identificarea unei amenințări* (externe sau interne); prezentarea acesteia ca gravă, urgentă și existențială;
2. *Identificarea unui inamic* - fie intern sau extern - prezentat ca pe un pericol major omniprezent sau unul iminent;
3. *Chemarea la acțiune* – legitimarea unor decizii politice speciale pentru a „proteja” statul, societatea.

Promovarea elementelor-cheie din discursul de securitate se realizează prin construcția unor narațiuni persuasive, care, în contextul dat, devin *narațiuni strategice*.

Așadar, ce înseamnă «narațiune strategică»?

Narațiunea strategică este un concept central în comunicarea de securitate, relații internaționale și studii media. În esență, se referă la povestiri coerente și *persuasive* create și diseminate de actori statali sau non-statali pentru a influența percepțiile, opiniile și comportamentele publicului țintă, în scopul atingerii unor obiective strategice.

Emile Simpson definește narațiunea strategică ca fiind «o explicație susținută a unei politici publice, care are ca scop conturarea percepțiilor și influențarea comportamentului publicului, atât intern cât și extern» [5].

Conceptul de narațiune strategică a fost teoretizat în mod esențial de **Miskimmon, O'Loughlin** și Roselle (2013), care definesc *narațiunile strategice* ca fiind «instrumente prin care actorii politici construiesc semnificații comune despre trecutul, prezentul și viitorul relațiilor internaționale, în scopul influențării comportamentului altor actori și al modelării mediului politic și informațional».

Pentru a explica ordinea mondială în schimbare – ascensiunea BRICS, dilemele schimbărilor climatice, sărăciei și terorismului, dificultatea de rezolvare a conflictelor – autorii explorează modul în care actorii formează și proiectează narațiuni și modul în care terții interpretează și interacționează cu aceste narațiuni. Conceptul de narațiune strategică reunește cele mai importante concepte de relații internaționale, inclusiv legăturile dintre putere și idei; internațional și național; actori statali și nestatali.

Potrivit autorilor, narațiunile strategice nu sunt simple relatări descriptive ale realității, ci „construcții deliberate”, menite să legitimizeze anumite politici, să susțină o anumită imagine de sine (identitate) sau să redeseneze ordinea globală. Ele se manifestă pe **trei niveluri interdependente**:

1. „*Narațiunile sistemice*”, care oferă o viziune asupra arhitecturii internaționale (ex: cine sunt liderii, cine sunt amenințările);
2. „*Narațiunile de identitate*”, care exprimă cum un actor se definește și cum dorește să fie perceput;
3. „*Narațiunile tematice*”, care vizează politici specifice (ex: războiul, terorismul, securitatea energetică).

Prin această abordare, autorii susțin că, în contextul globalizării și al conflictelor hibride, narațiunile strategice devin „arme soft de influențare”, în care controlul sensului este la fel de important ca și controlul teritoriului [6]. Astfel, Miskimmon, O'Loughlin și Roselle propun cadrul conceptual al narațiunilor strategice pentru a rupe „cămașa de forță” a puterii soft și a avansa cercetarea influenței internaționale în mediul media contemporan. [7].

Narațiuni strategice prezintă atât posibilitățile, cât și limitele comunicării și puterii și aduce o contribuție importantă la teoretizarea și studierea empirică a relațiilor internaționale contemporane. Liderii politici, diplomații și cetățenii recunosc că modul în care se manifestă comunicarea modelează politica globală.

Suntem de acord cu abordarea oferită de Joanna Szostek - Conceptual, narațiunea strategică este metamorfoza pe care soft power -ul a suferit-o în debutul secolului XXI. [8].

O abordare originală fenomenului oferă Lucian Dumitrescu, care identifică

două aspecte ale narațiunii de securitate - *narațiuni strategice* și *contra-narațiuni strategice*.

Dumitrescu consideră că „trăsătura principală a narațiunilor strategice este aceea că demonstrează un obiect de referință din câmpul securității și, simultan, îl legitimează pe actorul securizării. Totodată, autorul este de părerea că narațiunile strategice sunt preponderent negative, de tipul „*self-other*”. Ele polarizează masiv și sunt utile din punct de vedere politic [9].

De regulă, orice narațiune strategică este însoțită de cel puțin o *contra-narațiune strategică*. Prin urmare, o narațiune strategică poate fi apreciată ca discurs negativ de securitate, iar alta ca discurs pozitiv de securitate. Deci mai multe narațiuni strategice pot intra în competiție pentru inima și mintea unui public, cu consecința reducerii relațiilor internaționale la următoare problemă: a cui poveste câștigă[10] ?

Putem ajunge la deducția că, de fapt, narațiunea strategică este instrumentul soft utilizat de actorii puterii, în special la nivel național, iar contra-narațiunea strategică este, prin contrariu, instrumentul opoziției. În contextul geopolitic actual, acestea pot fi narațiunile euro-integraționiștilor pe de o parte și narațiunile stataliștilor, suveraniștilor, pe de altă parte.

În principiu, orice narațiune strategică securizează. Pe scurt, o narațiune strategică indică cine e vinovat de producerea unui eveniment, cu consecința transformării respectivei entități într-o amenințare de securitate.

- **Teoria securitizării în discursul politic și aplicabilitatea ei în contextul Republicii Moldova**

Studiu de caz : discursul președintei Maia Sandu în contextul alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025

Narațiunile strategice joacă un rol esențial în procesul de comunicare și mobilizare a publicului în contextul campaniilor electorale. Impactul acestora devine semnificativ amplificat pe fundalul intensificării propagandei, promovată atât de actori externi, cât și de actori interni. În astfel de contexte, miza politică și socială a acestor narațiuni crește considerabil, contribuind la conturarea percepțiilor publice asupra riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale.

La 28 august, odată cu startul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare, Președinta Maia Sandu adresează un mesaj atât concurenților electorali, cât și tuturor cetățenilor, conținând elemente și narațiuni legate de securitatea națională. În mesajul său, alegerile parlamentare nu sunt prezentate ca o simplă competiție democratică, ci ca o veritabilă bătălie pentru supraviețuirea statului moldovean ca entitate suverană și democratică. Astfel, elementele-cheie ale securitizării sunt evidente:

Construcția dușmanului - inamicul extern și complicii interni

„Kremlinul aruncă cu sute de milioane de euro pentru a cumpăra sute de mii de voturi pe ambele maluri ale Nistrului, dar și în afara țării. Oamenii sunt intoxicați zilnic cu zeci de minciuni..”

Această abordare plasează procesul electoral în afara logicii politice obișnuite și îl tratează ca pe un act de apărare națională. Discursul face apel la o retorică binară de tip «noi versus ei», specifică discursurilor de securitate și de criză. Rusia este desemnată în mod explicit ca actor ostil, cu intenții distructive la adresa Republicii Moldova și a regiunii:

«Dacă Rusia ajunge să controleze Moldova, consecințele vor fi directe și periculoase... Europa se va termina la hotar cu Moldova... Regiunea transnistreană ar fi destabilizată.»

Apoi- imaginea dușmanului intern :

„Rusia nu acționează singură. Kremlinul are complici în Moldova. “Ei nu au țară, ei au doar stăpâni... Ei nu cred în Rusia sau în Europa. Ei cred doar în bani.”

Această strategie discursivă are rolul de a delegitima opoziția politică, nu doar prin critică ideologică, ci prin acuzații de colaborare cu un inamic extern. În contrast, opoziția este prezentată ca ilegitimă nu doar politic, ci și etic. Alegerea între cele două tabere este transformată într-o alegere între bine și rău, între loialitate și trădare, între demnitate și corupție. Această strategie este frecvent utilizată în discursurile de tip electoral cu miză securitară, pentru a mobiliza emoțional electoratul și a delegitima votul pentru adversari.

Dimensiunea emoțională și simbolică a discursului

Discursul abundă în expresii simbolice și emoționale menite să genereze o reacție afectivă puternică în rândul cetățenilor:

Dar Moldova e casa noastră. Și casa noastră nu e de vânzare. Casa noastră se ține pe oamenii noștri demni - voi sunteți zidul pe care se ține pacea și viitorul copiilor noștri. „Să nu o vindem hoților și să nu le permitem altora să o vândă.” Să fim demni de Moldova noastră! Să nu o vindem hoților și să nu le permitem altora să o vândă!

Contextul în care discursul este rostit – în ajunul alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025 – conferă textului o funcție electorală clară. Discursul urmărește:

1. Mobilizarea electoratului pro-european prin stimularea fricii și a responsabilității naționale;/ *Dacă Rusia ajunge să controleze Moldova, consecințele vor fi directe și periculoase pentru țara noastră și pentru întreaga regiune. Toți moldovenii vor avea de suferit, indiferent cu cine*

au votat. Europa se va termina la hotar cu Moldova. Fondurile europene se vor opri la Prut. Libertatea de circulație s-ar putea încheia. Pământul nostru ar putea deveni rampă de infiltrare spre regiunea Odesa. Regiunea transnistreană ar fi destabilizată./

2. Crearea unui cadru moral superior pentru propria tabără politică, prezentată ca unică apărătoare a interesului național.

Astfel, discursul îmbină funcția de securitzare politică cu cea de mobilizare electorală, într-un context în care frontierele dintre sfera securității și cea a competiției democratice devin tot mai difuze, permițând instrumentalizarea fricii în scopul consolidării capitalului politic.

Discursul președintei Maia Sandu din 28 august 2025 reprezintă un exemplu relevant de **discurs de securitate politică într-un context electoral construit din narațiuni strategice**.

1. Narațiunea anti-corupție: «*Nu vă lăsați atrași în scheme murdare de corupție electorală*». Corupția este prezentată ca o amenințare, dar și ca un potențial instrument utilizat de forțe externe pentru a submina integritatea procesului democratic. Apelul la raportarea actelor de corupție și la informare din surse oficiale funcționează ca o strategie de mobilizare a cetățenilor.
2. Narațiune anti-dezinformare: «*Fiiți atenți la informațiile false... să ajutați rudele să se informeze corect*». Prin aceasta emițătorul cultivă reziliența societală împotriva propagandei, legitimează intervențiile statului în spațiul informațional și creează o cultură a vigilenței.
3. Narațiunea unității: «*Să ne ținem uniți și dreptți pentru ca Moldova să iasă învingătoare*». Aici este un model de dihotomie etică - cetățenii buni vs. cei care trădează interesul național.

Prin urmare, mesajul Președintei Maia Sandu conține o serie de narațiuni strategice clar conturate, care urmăresc să securitizeze contextul electoral, să mobilizeze populația împotriva corupției și dezinformării și să întărească coeziunea socială în fața unor amenințări percepute ca sistematice. Aceste narațiuni nu sunt doar retorică electorală, ci instrumente de guvernare și reziliență democratică într-un context geopolitic tensionat.

Prin tehnicile specifice de securitzare, prin identificarea clară a unui inamic extern și a complicilor interni, dar și prin folosirea unei retorici emoționale și simbolice, discursul transformă alegerile parlamentare într-un act de apărare a statului și a identității naționale. Astfel, granițele dintre retorica de campanie și discursul de criză dispar, într-o formulare strategică ce vizează atât protejarea ordinii democratice, cât și consolidarea capitalului politic în fața unui electorat profund polarizat.

Spre deosebire de marile puteri, care definesc mediul internațional de secu-

ritate prin narațiuni strategice sistemice, în cazul Republicii Moldova discursul de acest tip evidențiază exclusiv amenințările de securitate la adresa sa. Deși, în unul din discursuri politice de securitate se încearcă elucidarea rolului Moldovei într-un mediu volatil de securitate. Discursul Maei Sandu în Parlamentul UE, din 9 septembrie 2025:

„Moldova poate să ajute Europa, are experiență în războiul hibrid. Prin teoria Framing (agenda –setting), Moldova este prezentată ca partener valoros, nu ca victimă.

Anul trecut am stat drepti la alegeri, acum trebuie să alegem un Parlament care să ne ducă în UE”.

- **Declarațiile Președintei Maia Sandu în urma ședinței Consiliului Suprem de Securitate din 30 iulie 2025: prezența narațiunilor strategice**

Discursul prezentat este un discurs de securitizare clasic, în care o situație politică (ingerința externă în alegeri) este transformată într-o amenințare existențială la adresa statului și democrației. Prin acest proces, autoritățile solicită susținerea publicului și legitimează măsuri speciale sau excepționale.

Important pentru un discurs de securitate este identificarea actorilor principali, adică desemnarea inamicului și construcția pericolului. Discursul identifică Rusia drept actorul ostil, cu intenția explicită de a controla Republica Moldova prin alegerile din septembrie. Este sugerată ideea despre o operațiune centralizată, sistemică, care vizează nu doar instabilizarea, ci capturarea totală a instituțiilor democratice. Totodată, este elaborată o hartă a influenței ruse, structurată în trei tipuri de vehicule politice „pentru a-și băga oamenii în următorul parlament, cu scopul de a obține controlul asupra puterii în RM”:

1. Așa-zisul curentul suveranist, care nu are nimic în comun cu suveranitatea țării noastre, și care are ca sarcină promovarea alternativei de dezvoltare a Moldovei prin subordonarea intereselor Republicii Moldova intereselor Federației Ruse, dar și promovarea euroscepticismului.
2. Curentul populist-agresiv, instrumentat direct de gruparea criminală Șor. În special, prin activități de destabilizare și construirea rețelelor de cumpărare a voturilor. Aceste forțe își propun să racoleze persoane violente pentru proteste. Se planifică acțiuni prin implicarea altor grupări de crimă organizată și comiterea unor acte de vandalism asupra instituțiilor statului.
3. Proiecte politice care țintesc electoratul proeuropean moderat și proiecte sub “steag fals”. Federația Rusă este și în spatele unor candidați independenți, care nu sunt controlați direct, dar care sunt susținuți indirect pentru a umple spațiul informațional cu critici “echidistante” la adresa statului și a unor concurenți electorali.

Toate aceste proiecte politice se coordonează din același punct de comandă și urmează să primească finanțare și sprijin propagandistic de la Moscova, în mare parte prin schemele de corupție organizate de gruparea Șor.

Analizele instituțiilor arată 10 instrumente principale de interferență în procesele politice și electorale din Moldova:

1. **Coruperea electorală și finanțarea ilicită externă** în alegerile din 28 septembrie – inclusiv prin criptomonedes, rețele de „cărăuși” și scheme de spălare de bani. (Cei care-și vând votul riscă o amendă de la 25.000 de lei la 37 500 de lei).
2. **Campanii de manipulare informațională străină.** Minciunile, scrisori, apeluri, mesaje, acte - toate false - vor intoxica zilnic spațiul nostru informațional.
3. **Organizarea protestelor plătite** – proteste artificiale în schimbul unor recompense financiare, cu scopul de a epuiza și debusola, de a crea percepția falsă a unor nemulțumiri largi în societate, de a destabiliza ordinea publică și de a pune presiune imensă pe instituțiile statului.
4. **Atacuri cibernetice asupra infrastructurii digitale care asigură desfășurarea alegerilor și asupra altor obiective de infrastructură critică.** Crearea de platforme false sau clonarea surselor oficiale
5. **Folosirea bisericii în scopul unui stat străin și instrumentalizarea religiei** – pentru a induce sperietori și a radicaliza diverse categorii de populație. (Acțiuni ale fundației „Eurasia” înregistrată de echipa lui Șor, cu sprijin extern indirect, posibil FSB)
6. **Utilizarea platformelor online de comunicare. În primul rând Telegram.** Pe Telegram se organizează în grupuri închise mobilizarea la proteste și distribuirea informațiilor despre recompense pentru participarea la proteste și, mai ales, organizarea schemelor de corupere a alegătorilor. Sigur că sunt folosite și alte platforme: TikTok, Facebook și Instagram. Pe TikTok observăm crearea a mii de conturi pentru a amplifica mesajele anti-UE și anti-guvernamentale.
7. **Implicarea crimei organizate în acțiuni de destabilizare presupune antrenarea reprezentanților lumii interlope în organizarea acțiunilor de destabilizare în instituțiile penitenciare, dar și în afara acestora.** Implicarea mediului de sportivi de risc. Acțiuni coordonate de unii lideri ai grupărilor criminale organizate precum Caramalac și Pruteanu.
8. **Sabotarea procesului electoral în diasporă.**
9. **Influențe de tip hibrid în raport cu electoratul din UTAG și stânga Nistrului:** instruire ale unor grupuri afiliate grupării Șor, acțiuni ale actorilor de acolo în favoarea unor forțe politice, acțiuni de corupere a alegători-

lor din regiune, mobilizare și deplasare organizată, utilizarea platformelor online pentru distribuirea falsurilor.

10. **Mobilizarea și radicalizarea online** – dezvoltarea de celule digitale care promovează extremismul și instigă la ură și nesupunere civică. Și inclusiv pentru aceste acțiuni sunt și vor fi folosiți influenceri plătiți de Kremlin.

Concluzii

Discursul de securitate este un tip de discurs politic prin care un lider atrage atenția asupra unor pericole sau amenințări care pot afecta țara, societatea sau valorile importante. Prin acest discurs, oamenii politici explică de ce anumite lucruri trebuie făcute urgent sau de ce este nevoie de măsuri speciale. În același timp, discursul de securitate arată cum funcționează puterea politică și cum un lider poate influența opinia publică. Un alt aspect important este că, prin acest discurs, se pot justifica decizii care, în alte condiții, ar fi greu de acceptat – cum ar fi limitarea unor drepturi, cheltuieli mari pentru apărare sau schimbări rapide în politicile publice.

În contextul instabilităților globale, al conflictelor hibride și al crizelor politice interne, discursul de securitate a devenit o componentă esențială a retoricii politice contemporane. Discursul de securitate este un model de discurs politic care face vizibile mecanismele puterii politice. Discursul de securitate este mai mult decât o reacție la amenințări externe sau interne. Dincolo de dimensiunea comunicativă, discursul de securitate este și o formă de exercitare a puterii simbolice. Discursul de securitate - prin relevanța și impactul narațiunilor strategice - devine un instrument de comunicare persuasivă, dar și un atribut al puterii liderului politic. Astfel, liderii care recurg la discursuri de securitate nu doar comunică o viziune asupra realității, ci în reorganizarea ordinii sociale.

În concluzie, articolul evidențiază faptul că narațiunile strategice reprezintă un element central al discursului politic contemporan, având capacitatea de a modela percepțiile publice asupra securității și de a influența raportul dintre lideri și cetățeni. În contextul electoral, aceste narațiuni nu doar reflectă prioritățile politice ale actorilor implicați, ci devin instrumente prin care se construiește consensul, se gestionează temerile colective și se consolidează legitimitatea politică într-un spațiu marcat de competiție și tensiuni geopolitice. Rezultatele evidențiază predominanța narațiunilor valorice și identitare, centrate pe orientarea pro-europeană, pe consolidarea statului de drept și pe combaterea amenințărilor hibride. De asemenea, se remarcă utilizarea discursului de securitate ca instrument de mobilizare electorală, de construire a unei imagini de lider responsabil și de consolidare a sentimentului de apartenență la un proiect comun de dezvoltare și stabilitate – Uniunea Europeană, care furnizează pace și securitate.

Referințe bibliografice

1. Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
2. Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, op.cit.
3. Balzacq Th. (2011). *Securitization Theory How Security Problems Emerge and Dissolve*. Routledge. ISBN 9780415556286 272 Pages
4. Bigo, D. *Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease* *Alternatives* 27 (2002), Special Issue, 63-92 https://migrantsproject.eu/wp-content/uploads/2020/08/Bigo_Security-and-Immigration.pdf
5. Simpson, Emile. 2012. *War From the Ground Up: Twenty-First-Century Combat as Politics*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0199327881
6. Miskimmon Alister, O'Loughlin Ben, Roselle Laura. *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order* *Routledge Studies in Global Information, Politics and Society* Routledge, 2014. 240p.
7. Roselle, Laura, Miskimmon, Alister and O'Loughlin Ben, 'Strategic Narrative: A New Means to Understand Soft Power', *Media, War & Conflict* 7/1 (2014) pp. 70–84.
8. Szostek, J. (2017) Defence and promotion of desired state identity in Russia's strategic narrative. *Geopolitics*, 22(3), pp. 571-593. <https://eprints.gla.ac.uk/167877/1/167877.pdf>
9. Dumitrescu, Lucian. *Narațiuni strategice în România: certitudini și incertitudini privind rolul României*, https://www.researchgate.net/publication/338409198_Naratiuni_strategice_in_Romania_certitudini_si_incertitudini_privind_rolul_national, vizitat 12.10.2025
10. Rossele, Laura, Miskimmon, Alister, Ben O'Loughlin, "Strategic narrative. A new means to understand soft power" în *Media, War & Conflict*, 2014, 7 (1), p.71
11. Zellner, Wolfgang. *Security Narratives in Europe A Wide Range of Views* Wolfgang Zellner (ed.) 218 p. ISBN 978-3-8487-4507-4 (Print) 978-3-8452-8750-8 (ePDF) 1st Edition 2017
12. Discurs Maia Sandu <https://presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedinta-maia-sandu-a-venit-cu-un-mesaj-pentru-toti-cetatenii-si-concurentii-electorali-la-inceput-de-campanie-electorala-pentru-alegerile-parlamentare-din-28-septembrie>, vizitat 01.09.25
13. Discurs Maia Sandu <https://presedinte.md/rom/discursuri/declaratiile-presedintei-maia-sandu-in-urma-sedintei-consiliului-suprem-de-securitate-din-30-iulie-2025>, vizitat 12.08.2025

JUSTIȚIE DE CALITATE – CONDIȚIE DE BAZĂ PENTRU ADERAREA REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ ¹

JUSTICE QUALITY – BASIC CONDITION FOR THE ACCESSION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA TO THE EUROPEAN UNION

CZU: [342:340.13(478:4)]:061.1EU

DOI: <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.06>

Valeriu MÎNDRU, doctor în sociologie,
conferențiar cercetător,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și
Sociologice al Universității de Stat din Moldova.
e-mail: vmindru@yahoo.com
ORCID: 0009-0000-2053-936X

Rezumat

În articol sunt analizate diverse aspecte ale procesului de reformare a sectorului justiției, percepția și nivelul de încredere al populației în instituțiile de drept. Autorul efectuează o analiză comparată și în dinamică a situației din domeniul justiției în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Utilizarea amplă a rezultatelor investigațiilor sociologice permit elucidarea principalelor probleme cu care se confruntă justiția din Republica Moldova, probleme care necesită o soluționare urgentă pentru a spori încrederea populației în actul de justiție, pentru a avea o atitudine mai pozitivă față de activitatea instanțelor judecătorești.

Cuvinte-cheie: calitatea justiției, spațiu comunitar, Acord de Asociere, Uniunea Europeană, vector european, stat de drept, instituții ale statului

Summary

In the article, author analyzes various aspects of the reform process in the justice sector, as well as the perception and level of trust among the population in legal institutions. The author conducts a comparative and dynamic analysis of the situation in the field of justice in the context of the Republic of Moldova's integration into the European Union. The extensive use of sociological research results allows for the elucidation of the main problems faced by the justice sector in the Republic of Moldova—issues that need to be addressed in order to increase public confidence in the act of justice and to foster a more positive attitude toward the activities of the courts.

Keywords: quality of justice, community space, Association Agreement, European Union, European vector, rule of law, state institutions.

¹ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

Introducere

La 23 iunie 2022, Republica Moldova obține statutul de țară candidată la Uniunea Europeană. Totodată, pentru a începe negocierile de aderare la UE, Consiliul European a elaborat și unele recomandări/condiționalități, una dintre ele vizând nemijlocit reforma justiției și combaterea corupției. Or, justiția, constituie unul dintre pilonii de bază ai societății, ai statului de drept. De modul în care funcționează justiția, depinde în mare parte dezvoltarea economică, socială și politică a unui stat, calitatea vieții și siguranța cetățenilor. Din aceste considerente, Strategia Națională de Dezvoltare “Moldova Europeană 2030”, își propune edificarea unui sistem de justiție echitabil, incoruptibil și independent. Pentru a asigura funcționarea eficientă a unui astfel de sistem de justiție, Strategia stabilește mai multe priorități, în special, asigurarea profesionalismului, independenței și integrității judecătorilor și procurorilor pentru a răspunde corespunzător provocărilor existente în societate, a asigura supremația legii și a crește încrederea cetățenilor în sistemul judecătoresc [1].

Reformele și impactul asupra calității actului de justiție

După declararea independenței și suveranității Republicii Moldova (1991), reforma în domeniul justiției întotdeauna a fost declarată o prioritate a statului. În acest scop, au fost demarate mai multe reforme, elaborate strategii de dezvoltare și implementate diverse planuri de acțiuni. Astfel, o primă reformă în domeniu a fost inițiată în iunie 1994 care stabilea separația puterilor în stat și independența justiției, după care, în anul 2007 a fost adoptată o altă strategie care prevedea deja mai multe elemente de reformă, evidențiind în mod special principiul distribuirii aleatorii a dosarelor și asigurarea imparțialității actului de justiție, eliminarea suspiciunilor de corupție.

O nouă Strategie de reformare a justiției vizează perioada 2011 -2016, iar ulterior extinsă până în anul 2017. Obiectivele principale ale Strategiei erau orientate spre modernizarea și actualizarea a șapte piloni: sistemul justiției; justiția penală; accesul la justiție și executarea hotărârilor judecătorești; integritatea actorilor din sectorul justiției; rolul justiției în dezvoltarea economică; respectarea drepturilor omului în sectorul justiției; și un sector al justiției bine coordonat, bine gestionat și responsabil [2]. În așa fel, s-a urmărit consolidarea independenței justiției, combaterea corupției în sistemul judecătoresc, îmbunătățirea calității actului de justiție și, în cele din urmă, restabilirea încrederii publice față de sistemul justiției [3].

De menționat că în scopul realizării priorităților stabilite în strategiile de reformare a sectorului de justiție, din bugetul de stat, precum și din sprijinul fi-

nanciar substanțial acordat de Uniunea Europeană, pentru justiție au fost alocate resurse considerabile. Potrivit estimărilor Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM), în anul 2016 Republica Moldova era printre primele 10 țări din Europa cu cea mai mare pondere alocată justiției din bugetul de stat care depășea cu mult media Consiliului Europei (CoE). Tendința de majorare a resurselor alocate pentru justiție a fost una constantă, astfel încât bugetul alocat justiției în perioada 2004 – 2018 a crescut de peste 8 ori, de la 4,6 mil. Euro în 2004 până la 38,3 mil. Euro în 2018 [4].

Cheltuielile considerabile pentru justiție erau determinate în mare parte de majorările substanțiale ale salariilor judecătorilor și procurorilor. În 2018, salariul judecătorilor și procurorilor începători din Republica Moldova, raportat la salariul mediu pe economie, era de circa 2,7 și respectiv 2,8 ori mai mare decât salariul mediu pe economie și era peste media Consiliului Europei, care era de 2,5 și respectiv 1,9 ori mai mare – constatau experții CRJM.

Totodată, analiza efectuată denotă că, în pofida alocațiilor financiare crescânde și a atenției permanente acordate instituțiilor de drept, în domeniul justiției există o multitudine de probleme care perpetuă ani la rând, fără a identifica soluțiile necesare. Potrivit unui raport intitulat „Raport de evaluare intermediară”, elaborat în luna septembrie 2017 în baza unor indicatori concreți, autorii constată că implementarea obiectivelor specifice prevăzute în prioritatea „Justiție responsabilă și incoruptibilă” nu a fost asigurată la unii indicatori foarte importanți. Din cei 7 indicatori de monitorizare a progresului realizării obiectivelor specifice, menționează raportorii, doar indicatorul ce vizează transparența instanțelor judecătorești a fost îndeplinit, în timp ce alți 4 indicatori au înregistrat chiar o înrăutățire a situației în comparație cu anul 2010. Alți doi indicatori ce vizează numărul de victime ale corupției și ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă nu a fost posibil de evaluat din lipsă de date statistice care ar permite măsurarea progresului [5].

În așa fel, autorii raportului concluzionează în baza analizei indicatorilor de progres, că Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” a avut un impact nesemnificativ asupra reformei justiției, desi pentru realizarea obiectivelor de reformare a sectorului justiției, în programele bugetare au fost planificate resurse financiare, care s-au bazat preponderent pe suportul Uniunii Europene, ce urma să fie acordat în cadrul Programului de suport bugetar pentru reforma sectorului justiției, în valoare de 60 milioane de euro. Din cauza crizei politice din anul 2015 și a fraudelor bancare, cheltuielile planificate în bugetul de stat pentru reformarea și dezvoltarea sectorului justiției a fost imposibil de acoperit, iar Uniunea Europeană, ca urmare a celor întâmplate, și-a suspendat ajutorul financiar promis. În consecință, prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă” a rămas în mare

parte pe hârtie, iar programul de implementare – nerealizat, concluzionează autorii raportului.

Cu aceste constatări ale autorilor raportului de evaluare intermediară, o mare parte dintre actorii sistemului de justiție nu tocmai sunt de acord sau deloc nu sunt de acord, considerând că reformarea justiției, începută în anul 2011, a avut un impact pozitiv pentru sistemul judecătoresc. Opiniile în cauză au fost exprimate în cadrul unui sondaj sociologic intitulat „Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind reforma în justiției și combaterea corupției”, realizat în anul 2020 la solicitarea Centrului de Resurse Jiridice din Moldova [6]. Astfel, la întrebarea: *În ce măsură sunteți de acord cu afirmația că reformarea sistemului judecătoresc începută în anul 2011 a avut un impact pozitiv pentru sistemul judecătoresc?*, cei mai mulți judecători – 67% sau peste 2/3 dintre ei, și mai mult de jumătate dintre procurori – 54%, considerau că reforma demarată a avut un impact pozitiv asupra sistemului justiției, iar resursele alocate au meritat. Mai puțin de acord cu această opinie sunt avocații (54%), care consideră că reformarea sistemului judecătoresc are încă multe lacune, iar impactul nu este tocmai cel așteptat.

Un alt studiu realizat în anul 2022 de către Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice în cadrul Proiectului 20.80009.1606.05 „*Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării acordului de asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană*”, deasemenea denotă că majoritatea reprezentanților instituțiilor de drept sunt mulțumiți sau foarte mulțumiți de calitatea actului de justiție din țară. Astfel, la întrebarea *Cât de mulțumit sunteți de calitatea actului de justiție în procesele judiciare în care ați participat?*, circa 2/3 sau 64% dintre subiecții chestionați s-au declarat foarte mulțumiți (9%) sau mulțumiți (55%) de deciziile judecătorești adoptate. Doar fiecare al patrulea sau 25 la sută dintre judecători și procurori se declarau nemulțumiți (21%) sau chiar foarte nemulțumiți (4%) de calitatea actului de justiție din țara noastră [7].

Astfel, din analiza investigațiilor sociologice rezultă că, majoritatea reprezentanților instanțelor judecătorești erau mulțumiți de calitatea actului de justiție, de deciziile adoptate. Și astăzi cea mai mare parte dintre procurori și judecători se declară mulțumiți de deciziile adoptate, de calitatea actelor emise. Confirmare în acest sens sunt și rezultatele unui alt studiu, care denotă că majoritatea absolută a judecătorilor (96%), apreciază calitatea actelor emise de judecători ca fiind bună sau mai curând bună. Mult mai sceptici în această privință sunt avocații. Întru totul sunt de acord cu afirmația că calitatea actelor emise de judecători este bună doar 9% dintre avocați (vezi Tabelul 1).

Tabelul 1. În ce măsură sunteți de acord cu afirmația că calitatea actelor emise de judecători este bună?

	Întru totul de acord	Mai curând de acord	Mai curând nu sunt de acord	Deloc nu sunt de acord
Judecătorii	49%	47%	3%	1%
Procurorii	27%	64%	8%	1%
Avocații	9%	48%	36%	5%

Sursa: CRJM, Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților despre justiție și fenomenul corupției, sondaj, iulie 2025

La fel, cercetările sociologice relevă faptul, că aprecierile judecătorilor privind calitatea actului de justiție corelează foarte strâns cu nivelul de siguranță al acestora că, în cazul în care ei sau cineva dintre rudele lor ar ajunge în judecată, instanța va adopta o decizie corectă. Astfel, la întrebarea *În ce măsură sunteți conștienți că, dacă Dumneavoastră sau cineva din rudele Dumneavoastră ar ajunge în judecată, judecătorii vor adopta hotărârea legală?*, nouă din zece judecători sunt întru totul siguri sau mai curând sunt siguri că aceștea vor lua o decizie obiectivă, corectă. Procurorii sunt mai puțin siguri, iar avocații și mai puțin sunt siguri că decizia luată de judecători va fi una legală (*vezi Tabelul 2*).

Tabelul 2. Percepția populației, judecătorilor, procurorilor și avocaților privind corectitudinea deciziilor adoptate în cazul în care ar ajunge în judecată

	Întru totul sigur	Mai curând sunt sigur	Mai curând nu sunt sigur	Deloc nu sunt sigur
Populația	5%	18%	29%	40%
Judecătorii	54%	37%	7%	1%
Procurorii	33%	39%	16%	7%
Avocații	10%	38%	35%	12%

Sursa: Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților despre justiție și fenomenul corupției, sondaj, iulie 2025

Percepția populației privind corectitudinea deciziilor instanțelor judecătorești în cazul în care ar ajunge în judecată este și mai negativă. Doar 5% dintre cetățeni au ferma încredere că judecătorii vor adopta o hotărâre legală, în timp ce șapte din zece respondenți mai curând nu sunt siguri sau deloc nu sunt siguri. Din analiza de mai sus rezultă, că, judecătorii sunt mai mult optimiști spre deosebire de cetățeni și avocații care au sarcina de a le proteja drepturile în instanțele de judecată.

Desigur, încrederea în justiție este determinată de un set foarte complex de factori, care pot fi sistematizați într-un mod generalist în câteva grupuri. Primul grup de factori ține de interdependența încrederii în justiție și încrederea în alte instituții ale statului. În mod particular vedem corelarea foarte strânsă între încrederea în justiție și celelalte instituții ale statului (vezi Tabelul 3). Astfel, dincolo de performanțele de factor ale sistemului justiției, dacă scade încrederea populației în tot ce înseamnă stat, se va reduce inevitabil și încrederea în justiție. Un alt grup de factori ține de fonul mediatic în jurul justiției. Măsura și volumul în care anumite evenimente legate de justiție sunt mediatizate la fel modelează pe termen scurt percepția publicului, iar dacă acestea abundă pe perioade mai îndelungate, se fac resimțite și efectele pe termen lung. Și al treilea set de factori ține de experiența proprie sau a cercului social restrâns al cetățeanului. Este evident că experiența de a fi parte la o cauză aflată pe rolul instanțelor de judecată influențează puternic opinia persoanei despre justiție [8].

Totodată, după cum denotă sondajele de opinie, nivelul redus de încredere a populației în actul de justiție are un impact direct și asupra nivelului de încredere a cetățenilor în principalele instituții ale statului – Guvern și Parlament (vezi Tabelul 3).

Tabelul 3. Dinamica răspunsurilor la întrebarea: *Câtă încredere aveți în ...?*
(Foarte multă încredere / Oarecare încredere)

Instituția	Nov. 2011	Nov. 2013	Nov. 2015	Nov. 2017	Ian. 2019	Iunie 2021	Aug. 2023	Sept. 2025
Justiție	18%	16%	12%	14%	16%	19%	23%	28%
Guvern	19%	16%	7%	16%	15%	19%	28%	34%
Parlament	14%	14%	6%	11%	11%	15%	27%	32%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, perioada 2011-2025.

Astfel, potrivit studiilor sociologice, nivelul de încredere a populației în justiție, și respectiv, în Guvern și Parlament, rămâne ani la rând unul destul de

scăzut - doar cel mult 28 la sută dintre cetățeni au foarte multă sau o oarecare încredere în justiție, în timp ce peste 70 la sută din populație nu prea are încredere sau chiar deloc nu are încredere în justiția din Republica Moldova, iar încrederea în principalele instituții ale statului – Guvern și Parlament constituie doar o treime din populație. O astfel de situație este destul de îngrijorătoare, deoarece, potrivit afirmațiilor lui Pippa Norris, în multe țări, în decursul ultimilor ani, susținerea politică pentru instituțiile guvernamentale s-a erodat în mod consistent. „Există o tensiune în creștere între idealuri și realitate. Aceasta a condus la producerea unor *cetățeni mai critici* sau a unor *democrați decepționați*. Erodarea susținerii pentru instituțiile guvernării reprezentative e îngrijorătoare, deoarece ea poate să *submineze credința în valorile democratice*” [9].

O atare situație în domeniul justiției a nemulțumit nu numai populația, dar și reprezentanții guvernării. În așa fel se impunea necesitatea unor schimbări radicale care să îmbunătățească substanțial calitatea actului de justiție, să sporească încrederea atât în justiție, cât și în instituțiile principale ale statului – guvern și parlament. Deci, era nevoie de o altă strategie, de o nouă abordare a situației. În așa fel, a urmat „Strategia pentru asigurarea independenței și integrității în sectorul justiției pentru anii 2021-2024 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia”. Deși strategia fusese votată în Parlament la finele Ianului 2020, documentul nu a fost promulgat de președinta țării, Maia Sandu, care în februarie 2021 l-a remis legislativului spre re-examinare. Șefa statului insista ca proiectul să prevadă un mecanism de evaluare externă a judecătorilor, dar și o reformă a sistemului anti-corupție. „*Este necesară și asigurarea verificării efective a declarațiilor de avere și interese ale judecătorilor și procurorilor, ca și o lege care să permită confiscarea averilor ilicite ale funcționarilor publici și demnitarilor*”, a mai menționat șefa statului. „*Nu ne mai permitem să aprobăm Strategii care arată bine pe hârtie, dar nu aduc schimbări reale în justiție*”, a subliniat președinta Maia Sandu [10].

Astfel, la 6 decembrie 2021, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat strategia într-o nouă lectură în care a fost inclusă și așa-numita evaluare externă sau procedura de pre-vetting al judecătorilor și procurorilor, care presupune ca toți judecătorii și procurorii să fie trecuți printr-un filtru atât de integritate, cât și de profesionalism, procedură, care i-a nemulțumit pe foarte mulți judecători și procurori. În cadrul studiului sociologic, efectuat la solicitarea Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM) în anul 2023, la întrebarea *În ce măsură sunteți de acord cu propunerea de evaluare externă (supranumită vetting) pentru a verifica integritatea și averea judecătorilor și procurorilor*, doar 40 la sută dintre judecători și 27% dintre procurori erau de acord să fie supuși unei astfel de proceduri care să le pună în evidență integritatea (vezi Tabelul 4).

Tabelul 4. Ponderea judecătorilor, procurorilor și avocaților care acceptau evaluarea externă

	Sunt de acord	Neutru	Nu sunt de acord
Judecătorii	40%	25%	35%
Priocurorii	27%	35%	38%
Avocații	72%	10%	18%

Sursa: CRJM, Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților despre justiție și fenomenul corupției, sondaj, iulie 2023

De menționat că reforma în cauză și-a propus drept obiectiv consolidarea independenței și responsabilității personale ale judecătorilor și a sistemului de justiție per ansamblu.

Justiția și corupția – principalele impedimente în pocesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană

După cum menționam mai sus, reforma justiției și combaterea corupției constituie una dintre condiționalitățile de bază pentru începerea negocierilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Astfel, combaterea corupției rămâne și în continuare o prioritate pe agenda negocierilor de integrare a țării noastre în spațiul comunitar. Totodată, potrivit sondajelor de opinie efectuate în rândurile judecătorilor, procurorilor și avocaților privind fenomenul corupției, acestea declară că corupția în Republica Moldova în ultimii ani are o tendință de creștere. Astfel, la întrebarea *Care este percepția Dvs. cu privire la nivelul corupției în Republica Moldova?*, ponderea judecătorilor care consideră că în țara noastră există multă sau foarte multă corupție a crescut de la 28% în 2020 la 37% în anul 2025, în timp ce proporția celor care cred că există puțină corupție a scăzut de la 55% în 2023 la 37% în 2025 (vezi Tabelul 5). În rândul procurorilor, percepția unui nivel înalt de corupție a crescut ușor (de la 43% în 2023 la 46% în 2025), iar ponderea celor care consideră că există puțină corupție a scăzut de la 50% la 29%. Avocații rămân cei mai critici: ponderea celor care percep corupția ca fiind multă sau foarte multă a crescut de la 64% în 2023 la 72% în 2025 [11].

Tabelul 5. Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind nivelul corupției în Republica Moldova

	Există foarte multă corupție	Există multă corupție	Există puțină corupție	Corupție nu există	NȘ/NR
Judecatori	5%	32%	37%	4%	21%
Procurori	9%	37%	29%	7%	19%
Avocați	24%	48%	18%	2%	8%

Sursa: Centrul de Resurse Jiridice din Moldova, Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților despre justiție și fenomenul corupției, sondaj, iulie 2025

Potrivit studiului în cauză, Parlamentul și Guvernul sunt percepute ca fiind cele mai afectate de corupție. Peste 38% dintre judecatori, 46% dintre procurori și 54% dintre avocați consideră că în aceste instituții corupția este multă sau foarte multă. Avocații exprimă cele mai critice opinii – peste jumătate dintre aceștia indică un nivel înalt de corupție în ambele instituții.

Președinția este percepută ca fiind mai puțin afectată de corupție. 17% dintre judecatori și 19% dintre avocați consideră că aici corupție nu există. Ponderea celor care susțin că în această instituție există multă sau foarte multă corupție este mai redus: 19% în rândul judecătorilor, 30% în rândul procurorilor și 23% în rândul avocaților.

Estimând nivelul corupției în sistemul judecătoresc în care activează, doar 15% dintre judecatori consideră că există multă sau foarte multă corupție, comparativ cu 29% dintre procurori și 61% dintre avocați. Fiind întrebați unde este cel mai înalt nivel al corupției în instituțiile sistemului judecătoresc, cea mai mare parte dintre respondenți au clasat pe primul Consiliul Superior al Magistraturii (4% dintre judecatori, 16% dintre procurori și 15% dintre avocați).

De menționat că conform art. 5 alineat (1) al Codului de etică și de conduită profesională al judecătorului, aprobat prin Hotărârea Adunării Generale a Judecătorilor nr. 8 din 11 septembrie 2015 (modificat prin Hotărârea AGJ nr.12 din 11 martie 2016) „Judecătorul va respecta cele mai înalte standarde de integritate și responsabilitate, pentru a asigura încrederea societății în instanțe. Este conștient de riscurile corupției și nu va admite sau nu va crea aparența unui comportament corupțional în activitatea sa; nu va cere, accepta ori primi cadouri, favoruri sau beneficii pentru îndeplinirea ori neîndeplinirea atribuțiilor funcționale sau în virtutea funcției deținute” [12]. În așa fel, documentul stabilește clar care trebuie să

fie normele de comportament al unui judecător, dar din diverse motive, ani la rând, Republica Moldova se află în topul țărilor cu cele mai multe cereri și condamnări la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CtEDO). Așa de exemplu, în anul 2023, moldovenii s-au adresat la CtEDO de 6,5 ori mai des decât media europeană, când au fost depuse 653 de cereri. Cele mai multe cereri vizează Articolul 6 *drepturile persoanei la un process echitabil* - circa o treime sau 31% din numărul total de hotărâri pronunțate. De la ratificarea CtEDO, în anul 1997 și până la 31 decembrie 2024, CtEDO a pronunțat 616 de hotărâri judecătorești în cauzele Republicii Moldova. În 531 de cazuri (86%) a fost constatată cel puțin o încălcare a drepturilor omului de către Republica Moldova. La acest capitol, devansăm cu mult așa țări ca Marea Britanie, Germania, Portugalia, Spania sau Olanda, țări care au aderat la CtEDO cu mult înaintea Moldovei și care au o populație mult mai numeroasă. *În baza tuturor hotărârilor și deciziilor pronunțate până la 31 decembrie 2024, Republica Moldova a fost obligată să plătească 22 milioane 976 mii euro, dintre care 2.639.956 euro doar în anul 2021 – se arată în analiza experților de la Centrul de Resurse Juridice din Moldova [13].*

Această constatare a experților Centrului de Resurse Juridice din Moldova, în urma analizei Raportului de activitate al CtEDO, denotă că alocațiile substanțiale pentru justiție au depășit cu mult rezultatele muncii depuse de procurori și judecători. Mai mult, corupția în diverse domenii de activitate nu numai că nu s-a diminuat, ci dimpotrivă, a luat o amploare și mai mare, afectând vădit capacitatea de funcționalitate a instituțiilor statului, nivelul de trai și calitatea vieții cetățenilor.

Potrivit estimărilor efectuate anual de către organizația internațională Transparency International privind Indicelui Percepției Corupției, Republica Moldova a înregistrat în anul 2024 un scor al IPC de *43 de puncte*, clasându-se pe locul *76 din 180 de țări* incluse în clasament și înregistrând *o creștere de 11 puncte pe parcursul ultimilor cinci ani* (2019 – 32, 2020 – 34, 2021 – 36, 2022 – 39, 2023 – 42 puncte) (vezi Tabelul 6).

Tabelul 6. Indicele Percepției Corupției în Republica Moldova și Uniunea Europeană în ultimii 10 ani

IPC	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
RM	33	30	31	33	32	34	36	39	42	43
Media UE	67	65	66	66	64	64	64	64	64	62

Sursa: Transparency International, Indicele Percepției Corupției, anii 2015 – 2024.

Notă: Indicele Percepției Corupției reflectă nivelul acestui fenomen din sectorul public perceput de către experți și oameni de afaceri și este calculat la o scară de la 0 până la 100, unde 0 înseamnă corupție totală, iar 100 lipsă totală de corupție [14].

Astfel, din tabela de mai sus observăm că în anul 2024, Republica Moldova a înregistrat un scor al Indicelui Percepției Corupției (IPC) de **43 de puncte**, plasându-se pe locul 76 din 180 țări din clasament (în anul precedent scorul indicelui a fost de 42 puncte, Moldova fiind pe locul 80). Dintr-o perspectivă mai lungă de timp – *ultimii 5 ani*, se atestă o creștere a indicelui (2019 – 32, 2020 – 34, 2021 – 36, 2022 – 39, 2023 – 42, 2024 – 43 puncte). Printre „vecinii de clasament” ai Moldovei sunt Bulgaria, China (cu scoruri ale IPC de 43 de puncte), Albania (42). Pentru comparație: Estonia a înregistrat un scor al IPC de 76 de puncte, **Lituania (63), Letonia (59), România (46), Ungaria (41)** [15].

Lipsa de progrese reale în lupta contra corupției în majoritatea țărilor este dezamăgitoare și are efecte negative profunde asupra cetățenilor din întreaga lume”- a declarat Patricia Moreira, director general al Transparency International. „Pentru a avea șansa de a contracara corupția și a îmbunătăți viața oamenilor, trebuie de abordat relația dintre politică și *bani mari*. Interesele tuturor cetățenilor trebuie să fie reprezentate în procesul decizional”. Țările cu procese consultative mai ample și transparente au o medie a IPC de 61 puncte și dimpotrivă, în țările în care nu există sau sunt puține consultări, scorul mediu al indicelui este de doar 32 puncte [12].

În concluzie, menționăm că, în ultimii ani, în domeniul justiției se atestă anume progrese în ceea ce privește îmbunătățirea cadrului legislativ, calității actului de justiție. Cu toate acestea, justiția din Republica Moldova are nevoie de o reformă substanțială, de schimbări profunde în domeniu. Astfel, din analiza datelor sociologice rezultă că, pentru o îmbunătățire substanțială a activității instanțelor judecătorești, iar în consecință și o îmbunătățire a calității actului de justiție se impune o abordare mult mai complexă, multidimensională a situației în domeniu, căci după cum constatăm, doar majorarea salariilor judecătorilor și procurorilor nu este suficientă pentru a realiza obiective concrete și de durată, ca în cele din urmă să avem și o justiție de calitate. Or, după cum arată analiza efectuată, în pofida creșterii vertiginoase a salariilor judecătorilor și procurorilor, nu a condus la o diminuare considerabilă a numărului de cereri și condamnări la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CtEDO). Astfel, Republica Moldova, ani la rând, continuă să se afle în topul țărilor cu cele mai multe condamnări la CtEDO.

O problemă majoră pentru justiția din Moldova rămâne a fi și nivelul redus de încredere a populației în sistemul de justiție, care potrivit sondajelor de opinie are un impact direct și asupra nivelului de încredere a cetățenilor în principalele instituții ale statului – Guvern și Parlament, care nu depășește nici cel puțin o treime din populație. O atare situație nu poate să nu îngrijoreze, deoarece, în asemenea condiții, și așteptările cetățenilor de la aceste instituții sunt minime. Totodată, încrederea joasă a populației în justiție ar trebui să determine sistemul judecătoresc și alți factori de decizie să ia măsuri urgente axate pe sporirea calității actului de justiție.

Referințe bibliografice

1. Strategia Națională de Dezvoltare “Moldova Europeană 2030”, Obiectivul general 8. Edificarea unui sistem de justiție echitabil, incoruptibil și independent. snd2030_obiectiv8.pdf
2. *Strategia Națională de Dezvoltare: 7 soluții pentru creșterea economică și reducerea sărăciei*. particip.gov.md/public/files/Moldova_2020_ENG1.pdf/
3. Raport privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM – UE în anii 2017-2019, pag.17, Chișinău 2020
4. GRIBINCEA VLADISLAV, VIRSCHI VICTORIA. Justiția din Republica Moldova în cifre – o privire comparativă. Document analitic, Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM), octombrie 2019, p.6.
5. Raport de evaluare intermediară a Strategiei Naționale de Dezvoltare (SND) „Moldova 2020”. raport_evaluare_md 2020_rom.pdf p.98. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Raport_evaluare_MD2020_ROM.pdf [Accessat: 01.01.2020].
6. Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind reforma în justiție și combaterea corupției. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2020/12/CRJM-Perceptia-judecatorilor-procurorilor-si-avocatiilor-2020-web.pdf> [Accessat: 01.12.2020].
7. Institutul de cercetări Juridice, Politice și Sociologice *Calitatea actului de justiție în Republica Moldova, studiul sociologic, mai - iunie 2022*.
8. Notă analitică. Încrederea în justiția din Republica Moldova 2001 - 2018. Evoluții și determinante. <https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/02/2018.12-Increderea-in-justitie.-Evolutii.pdf>
9. NORRIS PIPPA. *The Growth of Critical Citizens?* New York: Oxford, University Press, 1999. (<https://www.justitiitransparenta.md/strategia-privind-asigurarea-independentei-si-integritatii-sectorului-justitiei-2021-2024-quo-vadis/>)
10. Centrul de Resurse Juridice din Moldova, Magenta Consulting, studiu sociologic „Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților despre justiție și fenomenul corupției, aprilie 2025.
11. Codului de etică și de conduită profesională al judecătorului, aprobat prin Hotărârea Adunării Generale a Judecătorilor nr. 8 din 11 septembrie 2015 (modificat prin Hotărârea AGJ nr.12 din 11 martie 2016). https://www.csm.md/files/Acte_normative/Codul_de_etica_al_judecatorului.pdf
12. Gonic DANIEL, BAGRIN CAROLINA. Notă analitică, ianuarie 2025. Republica Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în anul

2024. <https://crjm.org/date-despre-republica-moldova-la-curtea-europeana-a-drepturilor-omului-in-anul-2024/19820/PPJ-2025-CRJM-RO-print.pdf>.
13. Transparency International, Indicele Percepției Corupției, anii 2015 – 2024. <https://www.transparency.md/indicele-perceptiei-coruptiei-2024-coruptia-joaca-un-rol-devastator-in-criza-climatica/>
14. GOINIC DANIEL, BAGRIN CAROLINA. Notă analitică, ianuarie 2025. Republica Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în anul 2024. <https://crjm.org/date-despre-republica-moldova-la-curtea-europeana-a-drepturilor-omului-in-anul-2024/19820/PPJ-2025-CRJM-RO-print.pdf>.
15. Institutul pentru Politici și Reforme Europene. Sondaj de opinie „Percepțiile cetățenilor cu privire la procesul de integrare europeană al Republicii Moldova” Chișinău, Republica, 30 iulie, 2024.
16. Institutul de Politici Publice. Barometrul Opiniei Publice, perioada 2011 – 2025

ПОЛИТИЧЕСКИЙ КЛИМАТ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА СКВОЗЬ ПРИЗМУ ПРОБЛЕМЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ¹

THE POLITICAL CLIMATE IN REPUBLICA MOLDOVA TROUGH THE
PRISM OF NATIONAL SECURITY PROBLEMS

CZU:323:327(478)

DOI: <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.07>

Лилия БРАГА, доктор философии,
Институт Юридических, Политических и
Социологических Исследований
Молдавского Государственного Университета,
e-mail: 009braga@gmail.com,
ORCID: 0000-0003-1617-5983

Summary

The article is devoted to the study of the Republic of Moldova political climate from the point of view of the national security problems. The author shows that the national security is a complex problem, and the protection of the country's democratic choice in the face of increasing hybrid challenges is the one of the most important aspects of it. The author is convinced that the strengthening of the country's democratic regime is closely related to the formation of a political climate favorable to democratic development. The study shows that the country dominant political climate now is represented by moods of apathy, skepticism and negativism more than anything. The author believes that this state of society serves as the "internal" subjective basis for the strengthening of authoritarian trend in politics.

Keywords: *political climate, national security, Republic of Moldova, democratic regime, hybrid war, challenges, political sentiments.*

Обеспечение национальной безопасности – проблема, которая во все времена и для всех, без исключения, независимых государств являлась предметом повышенного внимания как со стороны государственных структур, так и со стороны широкого круга специалистов, исследующих самые различные области общественного существования. В настоящее время решение указанной проблемы на государственном уровне в нашей стране опирается на Стратегию национальной безопасности Республики Молдова, которая исходит из концепции Президента, учитывающей волю граждан «жить в

¹ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

основывающемся на плюрализме демократическом обществе, в котором государство действует в интересах всего народа». Отражая указанную волю, концепция национальной безопасности подчеркивает «национальное стремление к созданию демократического и процветающего европейского государства, благоприятного для проживания людей в безопасной и мирной обстановке» [1].

Высокая актуальность проблемы безопасности в наши дни обусловлена, прежде всего, стоящими перед обществами задачами выживания в современном мире, особенно обострившимися к концу прошлого века, для которого характерна резкая мультипликация вызовов в адрес человечества, угрожающих не только благополучию людей, но и сопряженных с возможностями катастрофического характера. В числе подобного рода вызовов следует, прежде всего, отметить такие, как уязвимость общества перед стремительно развивающимися информационными технологиями, открывающими широкие возможности манипулятивному влиянию на сознание людей извне страны; беззащитность перед лицом экологических угроз крайне разрушительного характера; неэффективность механизмов, способных регулировать процессы международной миграции, принимающей в настоящее время угрожающие благополучию отдельных стран масштабы; неготовность общества к множасьимся в условиях глобализации вызовам в сфере здравоохранения; и, наконец, возросшая в нынешних условиях опасность разжигания военного конфликта глобального масштаба. Все более множасьиеся и усложняющиеся в условиях глобализации угрозы в адрес человечества выдвигают, таким образом, проблему безопасности на передний план общественного внимания, превращая задачу ее решения, по сути, в императив времени.

Как это справедливо подчеркивает Стратегия национальной безопасности Республики Молдова, «региональная и глобальная среда безопасности, в которой действует Республика Молдова, переживает период фундаментальных преобразований. В контексте этих изменений старые вызовы национальной безопасности сосуществуют с новыми нарастающими угрозами». Наша страна, как и вся Европа, «переживает сегодня масштабные преобразования в области политики, экономики и безопасности, которые определяют будущее как континента, так и Республики Молдова на ближайшие десятилетия». Преобразования, которые бросают все новые вызовы в адрес региональной безопасности. Поэтому национальные устремления нашей страны на современном этапе реализуются «в самой опасной обстановке в сфере региональной безопасности с момента обретения независимости», будучи связанной с крупнейшим за последние 75 лет военным конфликтом на европейском континенте [1].

Безопасность – емкое, комплексное понятие, отражающее не менее сложный характер того общественного феномена, который оно призвано обозначать. В самом общем смысле безопасность страны – это состояние защищённости личности, общества и государства от внешних и внутренних угроз, обеспечивающее суверенитет, территориальную целостность и устойчивое развитие. Символизируя собой целенаправленную деятельность людей, преследующую задачи предотвращения стоящих перед обществом угроз и вызовов разрушительного характера, понятие безопасность вбирает в себя целое множество различных аспектов указанной деятельности, отражающих комплексный характер самой общественной жизни. Поэтому обеспечение национальной безопасности осуществляется соответственно сферам жизнедеятельности общества, распределяясь в зависимости от характера общественной деятельности и типа угроз. Таким образом, понятие национальной безопасности, являясь наиболее широким, включает в себя целый комплекс аспектов, относящихся к самым различным сферам общественной жизнедеятельности, таких, как обеспечение государственной, экономической, экологической, информационной, транспортной и др. безопасности. В то же время, уровень безопасности страны определяется по таким показателям, как процент преступности, наличие конфликтов, политическая стабильность, экология и качество жизни.

Обеспечение безопасности, исходя из различных аспектов общественной жизни, является на сегодняшний день крайне важной задачей, решение которой способно не только предотвратить множество, стоящих перед обществом угроз, но и позволит ему выйти на новый уровень развития. Однако, отдавая должное серьезности всех тех вызовов, которые сегодня ставят под угрозу благополучие общества, отметим, что в данном контексте нас будет интересовать прежде всего тот аспект указанной проблемы, который связан с обеспечением государственной безопасности. Государственная безопасность является составляющей национальной безопасности, которая характеризует степень защищённости страны от внутренних и внешних опасностей на основе изучения политических, экономических, социальных, военных и правовых процессов с целью предупреждения и устранения антигосударственных и подрывных кампаний агрессивно настроенных сил (государств и спецслужб), а также противников внутреннего строя. Предметом же нашего внимания применительно к проблеме государственной безопасности выступает тот аспект, который связан с действующим в стране политическим режимом, ограничивая объект исследования изучением субъективного контекста общественной жизни, оказывающего решающее влияние на качество функционирующей в Республике Молдова демократической системы.

Республика Молдова – молодое независимое государство, сравнительно недавно вступившее на путь демократической модернизации, которое, будучи частью современного мира, с необходимостью сталкивается со всеми теми вызовами, которые характеризуют общественное существование на современном этапе - в первую четверть XXI века, когда глобализирующийся мир вынужден делить «на всех» не только блага цивилизации, но и усиливающиеся в ее адрес угрозы. Общность угроз и их реальную разрушительную силу общество Республики Молдова, как, впрочем, и все современное человечество, впервые ощутило, пожалуй, лишь в условиях разразившейся в 2019 году пандемии *Covid-19*, унесшей жизни миллионов людей по всему миру, которая с особой остротой поставила проблему безопасности в сфере здравоохранения, существенно актуализировав в общественном восприятии действительности ценность здоровья. Сегодня, когда пандемия уже ушла в прошлое, на первый план общественного внимания в Республике Молдова выдвинулись другие проблемы, не менее остро проявляющие себя в общественной жизни, главной из которых на текущий день стала проблема, связанная с угрозой войны, вынудившая общество заново переосмыслить ценность мира.

В условиях войны, развязанной в 2022 г. Российской Федерацией против Украины – сопредельного с Республикой Молдова государства, сохраняющаяся угроза военного развития событий в нашей стране ощущается на уровне общественного сознания весьма и весьма остро [2]. Простые люди, рассуждая на тему войны, в частности, говорят буквально следующее: «Молдаване не хотят войны. Мы хотим мира, нашей молдавской земли, нашего языка и будущего наших детей» [3].

Проблема безопасности в нынешних условиях приобретает в общественном пространстве прежде всего милитаристскую трактовку, сводясь главным образом к укреплению боеспособности страны. Как особо подчеркивает принятая в стране Стратегия национальной безопасности Республики Молдова, «агрессия Российской Федерации против Украины выявляет острую необходимость увеличения инвестиций в национальный оборонный сектор, который слишком долго был неэффективно управляемым, пренебрегаемым и недостаточно финансируемым». Ситуация, сложившаяся в регионе в результате войны, показывает, что «сильная система обороны и безопасности имеет первостепенное значение для защиты населения и национальной экономики» [1].

Страх перед войной, владеющий в настоящее время молдавским обществом, небезоснователен. Как на то указывают многие аналитики, а также государственные деятели, война против Республики Молдова по сути уже развязана [4]. Отличаясь гибридным характером, подобная война задейству-

ет весь возможный информационно-коммуникативный арсенал, неся с собой не меньшую, нежели военная, угрозу национальной безопасности. Выбирая в качестве объекта для «удара» сознание широких масс людей, гибридная война, не приводя к кровавым человеческим жертвам, бьет при этом в самое основание государственности – человеческий потенциал страны, модифицируя его сознание, культуру, поведенческие реакции, и тем самым ослабляя резистентность действующего демократического режима перед лицом угроз гибридного характера. В этой связи, представляется вполне обоснованным убеждение, широко представленное в общественном пространстве, о том, что сегодня, в условиях множащихся вызовов гибридного характера в адрес общества, демократия находится в опасности и потому нуждается в защите [5; 6]. Защита конституционной демократии, согласно Стратегии национальной безопасности Республики Молдова, входит в число важнейших национальных целей безопасности [1].

Так, подводя некоторые итоги состоявшимся в Республике Молдова 28 сентября 2025 г. Парламентским выборам, Президент страны М. Санду, в частности, подчеркнула особую сложность текущего этапа общественно-политического развития, характеризующегося, по ее словам, усиливающимся противостоянием между «Востоком» в лице Российской Федерации и «Западом» в лице европейских стран. М. Санду буквально заявила, что «Россия сегодня ведет войну против Европы», рассматривая ее, прежде всего, как противостояние между авторитарным и демократическим миром. Одна из них является очевидной, выражаясь в жестокой агрессии против Украины, другая - носит гибридный характер, будучи направленной против других европейских демократий и выражаясь в использовании дронов, кибернетических атак, в применении различного рода электоральных технологий, незаконном финансировании и т.п. Вместе с тем, особую опасность, как подчеркивает в своем дискурсе Президент М. Санду, представляет интернет-пространство, порождающее новые вызовы в адрес общественно-политического развития, к которым наша демократия оказалась не готова. Президент страны, в связи с этим, высказывает глубокое опасение, что уязвимости нашего общества могут быть использованы чужими силами в своих интересах, а демократический режим может оказаться менее устойчивым, чем авторитаризм.

Поэтому, по убеждению Президента М. Санду, наша страна, развивающаяся уже 34 года по демократическому пути, находится сегодня в опасности, превращая общественно-политическую жизнь страны по сути в линию фронта, где, отбивая гибридные атаки со стороны России против нашей демократии, общество сражается за ее защиту. По мнению Президента, цель государства-агрессора – подчинив своему контролю страну, ввергнуть ее в зону-гри, тем самым разрушив «нашу демократию». В этой связи задача за-

щиты демократии от авторитаризма, с точки зрения Президента М. Санду, никогда еще не была столь сложной, трудной и настоящей, как сегодня. Причем Президент страны справедливо полагает, что в настоящее время многие демократии сталкиваются с подобными вызовами, поэтому защита демократии не может быть лишь национальным проектом. Противостояние авторитаризму – это коллективный проект [7].

Из приведенного выше дискурса вытекают, по крайней мере, два основополагающих вывода: во-первых, демократия в современных условиях становится как никогда уязвимой; во-вторых, главная «линия фронта» проходит между демократическими режимами в лице европейских стран и авторитарным режимом России как военного агрессора. Отдавая должное циркулирующим в общественно-политическом пространстве нарративам о усиливающейся в связи с гибридной войной угрозе «нашей демократии», следует тем не менее отметить неправомерность сведения феномена снижения качества демократии исключительно к внешним факторам воздействия. Безусловно, в век ускоренного развития информационных технологий уязвимость общества перед лицом множасьих угроз, отражающих интересы сторонних геополитических игроков, возрастает многократно. Однако то, на сколько общество способно оказывать сопротивление имеющимся попыткам подчинить развитие страны интересам каких бы то ни было геополитических сил, зависит от внутренней зрелости демократического режима, проявляющей себя в незыблемости демократических установок народа как главного субстрата демократии. В то же время следует помнить, что снижение качества демократии, ее «соскальзывание в авторитаризм» [8; 9], является на сегодняшний день глобальной тенденцией, отражающей, в общем и целом, характер современного объективно-исторического процесса человеческого развития, когда демократия вступила на «нисходящую ветвь параболы» (*Colin Crouch, 2004*), а авторитаризм проявляет большую функциональность в условиях «возрастания сложности» (*Danilo Zolo, 1992*). Как, в частности, пишет аналитик Гарвардского Университета *Alexander Görlach*, характерные для современного этапа развития экономические трудности и недовольство людей по отношению к политическим элитам могут вести к отказу от демократической модели» [10].

А то, что называют «нашей демократией», представляет собой на деле ни что иное, как «фасадную демократию» или «гибридный режим», совмещающий в себе как черты демократии, так и черты прогрессирующего авторитаризма, что позиционирует нашу страну в международном рейтинге демократизирующихся стран на самой границе с неавторитарными режимами [11]. Тем не менее, верным является то, что вызовы в адрес демократии

возрастают, справиться с которыми вряд ли удастся без того, чтобы понять значение и природу общественной реакции на поступающие угрозы.

В этой связи, изучение субъективного контекста развития политических процессов в Республике Молдова является одним из особо актуальных аспектов исследования проблемы безопасности, будучи нацеленным на предотвращение угроз, относящихся к субъективному контексту развития политических процессов, от качества и направленности которых во многом зависит успешность реализации тех амбициозных целей, которые поставило перед собой наше общество. В стремлении к построению свободного демократического режима властвования и к интеграции страны в Европейский Союз в качестве его полноправного члена, общество Республики Молдова, его состояние и самочувствие, его решимость/нерешительность последовательно двигаться по намеченному пути, является ключевым фактором успеха. Тем субъективным фактором, от которого, в конечном итоге, зависит будущее нашей страны, ее безопасность и защищенность перед лицом множества угроз современного мира. Именно здесь, в установках людей на политические действия, их настроениях и эмоциональных реакциях кроется тот конечный фактор, который непосредственно детерминирует поведение людей в политике. Поэтому изучение состояния общества, проявляющее себя в настрое людей на политические действия, является одним из наиболее важных политологических задач, решение которых способно не только дать адекватную научную оценку текущим политическим событиям, но и стать основой политического прогнозирования.

В политологии для изучения субъективного контекста политических процессов имеется специальное понятие – политический климат, под которым, в самом общем смысле, понимают специфическое состояние общества, его настрой на политические действия на определенном этапе развития политической жизни в стране. Политический климат представляет собой явление политической жизни, аналогичное политической культуре, в основании которого лежат ориентации на определенные ценностные установки людей в политике. Поэтому неслучайно в изучении политического климата, доминирующего в той или иной стране на определенном этапе, исследователи отталкиваются, прежде всего, от анализа лежащих в основании ориентаций на политические действия ценностных установок.

Относительно устойчивая совокупность ценностных установок людей, оказывающих влияние на их политические действия, в политологии обозначается понятием «политическая культура» и в рамках политико-культурного подхода к анализу политических процессов выступает тем решающим фактором или «конечным звеном», определяющим специфику и направленность развития политической жизни, что тесно роднит указанный феномен с фе-

номеном политического климата. Соотношение этих двух, указанных выше, феноменов политической жизни схематически можно представить как соотношение «общего» и «частного», в котором «общим» - выступает политический климат, соответственно, «частным» - политическая культура.

Политическая культура, будучи имплицитной частью политического климата, представляет собой его более консервативную часть, символизирующую так называемый «дух народа» или «генетический код народа», формирующийся в контексте его исторического развития, «консервируя» приобретенный обществом жизненный опыт в форме специфических устойчивых реакций и ценностных установок, доминирующих в общественно-политическом сознании и оказывающих решающее влияние на поведение людей в политике. Политическая культура, безусловно, обладает способностью к динамическим изменениям под влиянием социально-политических перемен, носящих относительно устойчивый характер, однако подобные изменения всегда растянуты во времени. Что же касается политического климата, то данный феномен, включающий в себя, помимо ценностных установок, специфические эмоционально-психологические реакции в ответ на меняющийся социально-политический фон, обладает достаточно высокой динамикой изменений, способных оказывать существенное влияние на актуальное поведение людей в политике.

Способность политического климата к относительно быстрым переменам превращает указанный феномен в весьма привлекательный инструмент в руках разного рода политических игроков, от внутренних – до внешних. Меняя в свою пользу доминирующий в стране политический климат, акторы, принимающие участие в политической игре, получают в свои руки довольно эффективный рычаг влияния на политические ориентации людей, что особенно ценно в период электоральных гонок, когда идет ожесточенная борьба различных политических сил за «свой» электорат. Это делает функционирование политической сферы высоко уязвимым, прежде всего, со стороны эмоционально-психологических факторов, оказывающих существенное влияние на политический выбор людей, и тем самым, широко открывающих путь политическому манипулированию, сопряженному с навязыванием интересов, противоречащих как индивидуальным интересам людей, так и национальным интересам страны. В свою очередь, эмоционально-психологическая раскачка общества в интересах различного рода политических сил, как внешних, так и внутренних, может вести к утрате стабильности политического курса, тем самым существенным образом ослабляя безопасность в сфере общественно-политического развития.

Политический климат, таким образом, является важнейшим фактором развития политической жизни страны. Участвуя в формировании ориента-

ций людей на политические действия, политический климат может служить как условием безопасности в функционировании политической сферы, так и создавать непосредственную угрозу политическому развитию страны. Способность политического климата к стремительным динамическим изменениям под влиянием различного рода факторов, как субъективного, так и объективного порядка, делает функционирование политической сферы весьма уязвимым с точки зрения внешнего влияния. В этой связи, задача формирования благоприятного политического климата в Республике Молдова, отвечающего ценностям демократического развития и поставленным перед страной целям европейской интеграции, является не только актуальной, но и настоятельной, без решения которой стране не удастся добиться высоких результатов на намеченном поприще. Более того, неблагоприятный для достижения поставленных целей политический климат, угрожая безопасности общественного развития, способен не только затормозить, но и вовсе «свести с рельс» уже развернутые в стране политические процессы, такие как демократическая модернизация и европейская интеграция.

Политический климат, складывающийся в том или ином обществе, на том или ином этапе исторического развития, является результатом отражения в общественном отношении к политике различных составляющих, относящихся как к объективным, так и субъективным факторам общественной жизни. И, если политическая культура, составляющая субъективный контекст общественно-политической жизни, является «конечной детерминантой» политики, то экономическое развитие выступает ее фундаментом, тем объективным фактором, который, задавая соответствующий экономическому развитию страны уровень жизни и благосостояния людей, решающим образом влияет на характер доминирующих в стране ценностных установок. Р. Инглхарт – известный сторонник политико-культурного подхода к анализу политических феноменов, неустанно подчеркивает тесную связь между экономическим развитием общества и его политической культурой, убедительно показывая, как уровень благосостояния людей влияет на формирование доминирующих в обществе ценностей. В экономически благополучных обществах, как на это указывает Р. Инглхарт, доминирующими ценностями являются «ценности самовыражения», которые понуждают людей к активной защите своих прав и свобод, и потому демократия здесь чувствует себя более уверенно. В то же время, в экономически слабых странах доминирующими установками людей по отношению к политике становятся «ценности выживания». Здесь заботы о «хлебе насущном» по сути сжигают всю социальную энергию общества, тем самым парализуя политическую активность людей. Как следствие, наиболее характерным для таких обществ становится массо-

вая апатия по отношению к политической жизни, которая, в конечном счете, выстилает самый короткий путь, ведущий к авторитаризму [12].

Республика Молдова, согласно международному рейтингу демократизирующихся стран, представляет собой гибридный режим, все более сближающийся к авторитаризму, входя в категорию «несовершенных демократий». Так, согласно Глобальному индексу демократии, Молдова в 2024 г. потеряла три позиции, заняв 71 место среди 167 стран. Согласно отчету британской аналитической компании *Economist Intelligence Unit (EIU)*, индекс демократии страны снизился с 6,23 до 6,0 баллов, что свидетельствует о постепенном ухудшении демократических стандартов, тем самым подтверждая негативную динамику демократии, свидетельствующую о тенденции ее стагнации в современном мире [13].

Все более обнаруживающая себя тенденция «сползания» к авторитаризму развивается в Республике Молдова на фоне все большего снижения уровня экономического развития и, соответственно, благосостояния общества, а также роста бедности и нищеты населения. Согласно данным Национального статистического агентства за 2024 г., несмотря на отдельные позитивные тенденции, структурное неравенство в Молдове сохраняется и даже усугубляется. Особенно остро проблемы проявляются в бедности, доступе к базовым услугам, здравоохранению и в вопросах социальной справедливости. По данным отчета, в 2024 году 31,1% граждан жили в условиях абсолютной бедности - с доходом менее 3493 леев в месяц. Ещё 15% - в крайней бедности, не имея возможности покрыть даже самые базовые потребности. В то же время, экономический разрыв между богатыми и бедными продолжил расти: в 2024 году доходы 20% самых обеспеченных граждан почти в шесть раз превышали доходы 20% самых бедных (коэффициент 5,6401 по сравнению с 5,0761 в 2018 году). Социальное расслоение также подтверждается коэффициентом Джини (один из самых распространённых показателей неравенства доходов в обществе, который показывает, насколько доходы распределены равномерно или неравномерно между гражданами), составившим 33,6% - выше среднего уровня по ЕС (29,6%) [14].

Бедность как массовое явление с необходимостью актуализирует в общественно-политическом сознании страны «ценности выживания», продуцируя в отношении к политике чувства апатии и скептицизма, что ведет к углублению тенденций к авторитаризму, всегда расцветающему «пышным цветом» там, где социальная энергия расходуется главным образом на борьбу за существование. Как констатируют политические аналитики, массовая апатия стала одной из наиболее отличительных черт молдавской политической жизни [15; 16; 17]. В настоящее время, как показывают данные *Barometrul Opiniei Publice*, «главные заботы молдавских граждан связаны с

вопросами экономического выживания, региональной безопасности и будущего детей» [18].

Безусловно, молдавское общество не всегда было столь апатичным, как сегодня. На начальном этапе демократического реформирования общество Республики Молдова, как и многие другие демократически модернизирующиеся общества, переживало состояние «демократической эйфории», характерное для «демократического момента», когда чувство фрустрации в результате радикальных социально-политических перемен еще не так глубоко владело массами людей. Однако уже вскоре, начиная со второй половины 90-х гг. прошлого столетия, столкнувшись с трудностями перемен, приведшими к массовому обнищанию людей и поставившими страну по сути на грань гуманитарной катастрофы, высокие ожидания сменились чувством обманутых надежд, а состояние эйфории - чувством разочарования. В этих условиях в массовое сознание стал с усиленной скоростью проникать политический скептицизм, выраженный в утрате молдавскими гражданами доверия ко всему, взятому вместе, политическому классу страны. В то же время, что не менее важно, широкие массы людей стали все больше утрачивать также и веру в себя как субъекта политики, в собственные силы и способность оказывать сколько-нибудь серьезное влияние на выбор политической повестки дня. Так, Опрос общественного мнения, проведенный *Intellect Group* в декабре 2024 года, выявил доминирующие в обществе Республики Молдова настроения после Президентских выборов, в частности, констатируя создавшийся в стране климат, характеризующийся «глубоким кризисом доверия и апатии граждан по отношению к актуальной системе власти». Как отмечают авторы исследования, политическая система Республики Молдова рассматривается значительной частью граждан как «несправедливая, но неизбежная», в свою очередь ощущение бессилия продуцирует у граждан страны все более сильную апатию [19].

Опросы общественного мнения уже на протяжении более чем 20 лет социологических наблюдений, показывают, что уровень доверия граждан к политическим партиям находится на самой низшей позиции в рейтинге доверия к общественным и государственным структурам, составляя сегодня не более 9% [20]. Соответственно, сомнение в том, что «простые люди» могут оказывать влияние на принятие решений на государственном уровне испытывают около 70% [21].

В свою очередь, низкое доверие по отношению к политическому классу, став основой развития чувства апатии и обреченности в самочувствовании общества, в качестве ответной реакции на создавшееся положение в стране, угрожающее благополучию широких масс людей, привело к укоренению в общественном сознании иждивенческого настроения, выраженного в ожидании

помощи извне. Потеряв уважение и доверие к политическому классу своей страны, граждане Республики Молдова в настоящее время основные надежды на положительный исход, сулящий обществу рост благосостояния, возлагают главным образом на внешние силы в лице заинтересованных в укреплении своего регионального влияния геополитических игроков. Поэтому неслучайно линия политико-культурного раскола молдавского общества протекает между приверженцами различных, противостоящих друг другу, геополитических векторов, превращая их в непримиримых соперников. Одни из них, тяготея к восточному вектору развития страны, связывают свои надежды на улучшение жизни с усилением российского влияния в регионе (за присоединение Республики Молдова к Евразийскому экономическому союзу в октябре 2024 г. проголосовало бы около 41% от числа опрошенных), другие, напротив, убеждены в том, что только европейский курс позволит Республике Молдова проложить себе путь к процветанию и стабильности (в сентябре 2025 г. в пользу европейской интеграции высказалось около 53%) [18]. Сторонники последнего, рассуждая о большей «привлекательности» для молдавского общества проевропейского курса, к примеру, заявляют следующее: «И моя семья, и мои друзья выступаем за европейскую интеграцию. Европейская интеграция для нас – это спасательный круг»; «Благодаря европейским странам в Молдове стали возможны многие проекты. Не Россия их предложила, а Европейский Союз. Поэтому я хочу, чтобы мы были в Европейском Союзе» [22].

Однако при всей психотерапевтической значимости указанного восприятия складывающейся в стране реальности угрожающего характера, иждивенческий настрой, доминирующий в массовом сознании Республики Молдова, отнюдь не безобиден. Иждивенческие настроения, отражающие неверие граждан ни в собственные силы, ни в силы политического класса изменить положение дел к лучшему, открывают широкий простор влиянию внешнего фактора в лице заинтересованных геополитических игроков, чем ставят под угрозу свободу и независимость страны.

Помимо этого, иждивенческие настроения становятся той питательной почвой, на которой приживается такое антисоциальное явление как политическая коррупция. Политическая коррупция сама по себе является огромной угрозой в адрес национальной безопасности, ставя политические предпочтения людей в зависимость от материального вознаграждения, порой щедро предлагаемого электоральными конкурентами, представляющими интересы различных, заинтересованных в усилении своего влияния как политических сил внутри страны, так и геополитических сил. Указанное явление глубоко поразило политическую жизнь в Республике Молдова с первых лет независимости [23], приняв особый размах в период так называемого «захва-

ченного государства», когда укрепившийся у власти олигархический режим посредством щедрых вознаграждений сумел перестроить в свою пользу расклад политических сил как в действовавшем на тот момент Парламенте, так и на уровне местных избранников.

Падение в результате Парламентских выборов 24 февраля 2019 г. олигархического режима не привело с необходимостью к искоренению из политической жизни Молдовы столь опасного для независимости страны феномена, приводящего к глубокой эрозии демократических ценностей и свобод. Как верно на то указывают авторы исследования *«Corupție și crimă organizată în perioada tranziției: cauze și repercusiuni»* A. Roșca и A. Rusnac (2004), проникшая в политическую, экономическую сферы, коррупция и организованная преступность тем самым меняет морально-психологический климат». «Чувство несправедливости, состояние фрустрации, неопределенности и небезопасности в этих условиях выступают доминирующими», но ситуация становится еще более прискорбной, когда «люди воспринимают коррупцию как «норму», необходимую для решения тех или иных проблем, превращаясь в участников игр антисоциальных элементов» [23].

Несмотря на усилия со стороны специальных государственных структур, таких как Национальный центр по борьбе с коррупцией и Национальный орган по неподкупности, а также Антикоррупционная прокуратура и Независимый консультативный комитет по борьбе с коррупцией, направленных на ее искоренение, в том числе, из политической сферы жизни, указанный феномен, тем не менее, проявил себя в полной силе на последних (28 сентября 2025 г) Парламентских выборах. Последнее служит наглядным доказательством тому, что общество Республики Молдова не только проявляет высокую терпимость к данному феномену, но и существующую у ряда избирателей склонность к продаже своих «голосов», которые не усматривают ничего криминального в том, чтобы содействовать продвижению в политической жизни страны интересов чужого государства [24].

Превращая демократические права граждан в товар «на продажу», политическая коррупция глубоко развращает население страны, сея глубокие сомнения как в справедливости выборов, в частности, так и в функциональности демократических механизмов, в целом, подрывая, тем самым, саму веру в демократию. В стране все больше растет убежденность в тщетности усилий простых граждан что-либо изменить к лучшему, соответственно, в сознание масс людей все глубже проникает апатия и разочарование, свидетельствующие о неготовности общества в случае острой необходимости встать на защиту демократических ценностей, если таковым будет угрожать окончательное «сползание» в авторитаризм.

Допускаемая политическими конкурентами в контексте электоральной борьбы недобросовестность чревата и другими негативными реакциями общества, множась в ответ на щедро посылаемые в его адрес «раздражителями». Апатичное общество, как это справедливо отмечают социологи, будучи крайне вялым и аморфным в своем отношении к разворачивающемуся в стране политическому процессу, способно реагировать лишь на очень сильные раздражители. Поэтому, чтобы активизировать поведение граждан в электоральный период, политические конкуренты применяют различного рода манипулятивные технологии, опирающиеся прежде всего на механизмы действия массовой психологии. Воздействие на эмоции людей всегда приводит к стремительным реакциям, при этом практически полностью отключая их рациональную составляющую в политике. Такими раздражителями для общества с самого начала перемен стало нагнетание политиками агрессии и негативизма в целях создания своего сегмента на поле электорального состязания, что в итоге привело к непримиримому противостоянию в обществе. Тормоша и раскачивая общество в своем стремлении заручиться «голосами» избирателей, политические конкуренты совершенно безответственно сеют в стране ненависть и страх, которые на сегодняшний день стали одними из наиболее характерных черт доминирующего в стране политического климата [25].

Климат ненависти и страха, нагнетаемый политическим классом, преследующим прежде всего цели легитимации власти, безусловно, способен приводить к искомым результатам. Вместе с тем, затравленное ненавистью и страхом общество – это общество, загнанное в состояние фрустрации, которое, будучи «больным» по определению, не способно к позитивной и рациональной политической активности. Воспитанные на отрицании и негативизме граждане страны, научившиеся лишь разрушать, не только лишены культуры общности и взаимодействия, но и не способны к созидательной деятельности на общее благо, что подрывает самые основы демократии как народного режима властвования, в конечном итоге, ослабляя демократический режим и широко открывая путь к авторитаризму и узурпации власти.

Доминирование апатии и скептицизма в политическом климате Республики Молдова, а также иждивенческих настроений и терпимости к коррупции, негативизма и противостояния, таким образом, становится одним из наиболее острых вызовов в адрес процесса демократизации Республики Молдова, грозя обратить вспять уже достигнутые страной на этом пути результаты. В этой связи, особенно остро встает вопрос об укреплении безопасности демократического режима страны, решение которого непосредственным образом должно быть связано с формированием благоприятного демократическому реформированию общества политического климата. Такого климата, кото-

рый должен опираться на ценности демократии, а, следовательно, ценности «самовыражения», понуждающие массы людей к активной борьбе за свои права. Только активная жизненная позиция людей в политике, опирающаяся на их борьбу за «экономическую» уверенность в завтрашнем дне, призывая власти «к ответу», не позволит стране окончательно скатиться на позиции авторитаризма.

Примечания

1. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. <https://presedinte.md/rom/strategia-securitatii-nationale> (17.10.2525)
2. Sondaj IMAS: moldovenii se tem de o nouă invazie, nu vor să renunțe la gazele rusești, iar 16% sunt gata să-și apere patria. <https://gazetadechisinau.md/2022/04/21/sondaj-imas-moldovenii-se-tem-de-o-noua-invazie-nu-vor-sa-renunte-la-gazele-rusesti-iar-16-sunt-gata-sa-si-ape> (19.10.2025)
3. Moldovenii nu vor război. <https://www.facebook.com/Moldova1359/photos/-moldovenii-nu-vor-r%C4%83zboi-noi-%C8%99tim-prea-bine-cum-s-a-terminat-anul-1992-%C8%99i-ce-aj/1438818641582789/> (19.10.2025)
4. O nouă fază a războiului hibrid al Rusiei contra Moldovei <https://www.dw.com/ro/o-nou%C4%83-faz%C4%83-a-r%C4%83zboiului-hibrid-al-rusiei-contra-moldovei/a-73278982> (19.10.2025)
5. Democrația în Republica Moldova este în pericol din cauza nefuncționalității instituțiilor statului. <https://www.calm.md/democratie-republica-moldova-este-pericol-din-cauza-ne-functionalitatii-institutiilor-statului/> (13.10.2025)
6. Președinta Maia Sandu, mesaj pentru Europa: „Rusia prezintă un pericol pentru democrațiile noastre. Astăzi, democrația este în mâinile moldovenilor” <https://www.moldpres.md/rom/politica/presedinta-maia-sandu-mesaj-pentru-europa-rusia-prezinta-un-pericol-pentru-democrațiile-noastre-astazi-democratie-este-in-mainile-moldovenilor> (13.10.25)
7. Discursul Președintei Maia Sandu la cea de-a 35-a aniversare a Comisiei de la Veneția <https://presedinte.md/presa/discursul-presedintei-maia-sandu-la-cea-de-a-35-a-aniversare-a-comisiei-de-la-venetia> (13.10.2025)
8. Freedom House: авторитарные режимы угрожают демократии в Европе и Азии <https://www.golosameriki.com/a/freedom-house-reports-threats-dor->
9. Мировой индекс свободы 2025: анализ и ключевые показатели

- <https://internationalinvestment.biz/analytics/5498-uroven-svobody-v-mire-2025.html> (20.10.2025)
10. Alexander Görlach. Democrația se confruntă cu o gravă criză <https://www.dw.com/ro/comentariu-democra%C5%A3ia-se-confrunt%C4%83-cu-o-grav%C4%83-criz%C4%83/a-61490914> (20.10.2025)
 11. Доклад Freedom House “Свобода в мире”. Демократия в Молдове под знаком вопроса <https://www.youtube.com/watch?v=ppPSkfzRphw>
 12. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия. Последовательность человеческого развития. Москва: Новое издательство, 2011. 464 с. https://www.hse.ru/data/2012/02/24/1266136909/inglehart_welzel.pdf (22.10.2025)
 13. Democrația în declin: Tot mai multe țări, inclusiv R. Moldova, pierd teren. <https://moldova1.md/p/44763/democratie-in-declin-tot-mai-multe-tari-inclusiv-r-moldova-pierd-teren> (20.10.2025)
 14. O treime din populația Moldovei trăiește în sărăcie absolută. Cine sunt cei mai afectați și ce alte realități reflectă studiul privind inegalitatea? <https://newsmaker.md/ro/o-treime-din-populatia-moldovei-traieste-in-saracie-absoluta-cine-sunt-cei-mai-afectati-si-ce-alte-realitati-reflecta-studiul-privind> (19.10.2025)
 15. Vlad Spânu: „cel mai periculos element este apatia cetățenilor” <https://moldova.europalibera.org/a/26672635.html> (20.10.2025)
 16. Valeriu Chiveri: În țară e o stabilitate care a adus o apatie totală a cetățenilor https://www.old.ipn.md/ro/valeriu-chiveri-in-tara-e-o-stabilitate-care-a-adus-o-apatie-totala-a-cetatenilo-7965_1029811.html (20.10.2025)
 17. 17. Raportul de Stare a Țării. <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/2879-raportul-de-stare-a-%C8%9B%C4%83rii-2024> (20.10.2025)
 18. Barometrul Opiniei Publice – septembrie 2025. <https://ipn.md/barometrul-opinii-publice-septembrie-2025/> (19.10.2025)
 19. Moldova între furie și apatie. Ce îi motivează pe alegători în 2024? https://www.google.com/search?q=apatie+politic%C4%83+%C3%AEn+rm&sca_esv=4acce884baa46368&rlz=1C1GGRV_enMD764MD764&sxsrf=AE3TifPQaieE1lcHPjLCmXrFx2Ssu5WL (21.10.2025)
 20. Barometrul Opiniei Publice. Republica Moldova. (2000-2024) (21.10.2025)
 21. Barometrul Opiniei Publice. Republica Moldova. Iunie, 2021. https://ipp.md/wp-content/uploads/2021/07/Raport-BOP-2021_.pdf (21.10.2025)
 22. Ce spun moldovenii despre aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană. B: Uniți Pentru Moldova Europeană. Publicitate Politică. PP Partidul Acțiune și Solidaritate.

23. Roșca A., Rusnac A. Corupție și crimă organizată în perioada tranziției: cauze și repercusiuni. https://uspee.md/wpcontent/uploads/2016/10/MOLDOSCOPIE_PROBLEME_DE_ANALIZA_POLITICA_PARTEA_27.pdf (20.10.2025)
24. Saci cu bani pentru deturnarea alegerilor din Moldova. <https://www.dw.com/ro/saci-cu-bani-pentru-deturnarea-alegerilor-din-moldova/a-74026663> (21.10.2025)
25. Valul de ură care marchează perioada electorală din Republica Moldova. <https://promolex.md/valul-de-ura-care-marcheaza-perioada-electorala-din-republica-moldova/> (21.10.2025)

COMUNICAREA NONVERBALĂ - INSTRUMENT DE SPORIRE A REZILIENȚEI GEOPOLITICE A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA ¹

NONVERBAL COMMUNICATION - A TOOL FOR INCREASING THE GEOPOLITICAL RESILIENCE OF THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU:351.74:316.77(478)

DOI <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.08>

Andrei GUȘTIUC, doctor în drept,
conferențiar universitar,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universității de Stat din Moldova
E-mail: agustiuc@yahoo.com
ORCID: 0009-0001-8710-7462

Ludmila GUȘTIUC, doctor în drept,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universității de Stat din Moldova
E-mail: lgustiuc@yahoo.com
ORCID 0000-0002-8516-4949

Rezumat

Studiul științific urmărește să aducă valoare științifică prin intenția de a oferi un aport teoretico-aplicativ al comunicării nonverbale în consolidarea rezilienței geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova. La ora actuală, printre preocupările societății contemporane se regăsește cunoașterea modalităților de comunicare fără a utiliza cuvinte. Limbajul uman este o formă de comunicare extrem de complexă, constând din nenumărate limbi și dialecte în continuă creștere. Modul în care corpul uman subliniază sau contrazice cuvintele rostite este la fel de important, ca și cuvintele pe care le utilizăm. Există momente în care gesturile, vestimentația sau accesoriile vorbesc mai mult decât cuvintele. În contextul transformărilor geopolitice și al intensificării războiului informațional în spațiul est-european, comunicarea nonverbală devine un instrument strategic al sporirii rezilienței geopolitice a Republicii Moldova. Din perspectivă științifică, cercetarea de față reflectă un subiect inedit pentru spațiul academic al Republicii Moldova, și în speță, modul în care gesturile, accesoriile, vestimentația

¹ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

și comportamentele diplomatice pot influența percepția publică și pot contribui la fortificarea securității naționale.

Cuvinte cheie: *comunicare nonverbal, instrument strategic, securitatea națională, spori-rea rezilienței geopolitice, nudging, Republica Moldova.*

Summary

The scientific study aims to bring scientific value by intending to provide a theoretical and applied contribution of nonverbal communication in strengthening the geopolitical resilience of the national security of the Republic of Moldova. Currently, among the concerns of contemporary society is the knowledge of ways of communication without using words. Human language is an extremely complex form of communication, consisting of countless languages and dialects in continuous growth. The way in which the human body emphasizes or contradicts the spoken words is as important as the words we use. There are times when gestures, clothing or accessories speak more than words. In the context of geopolitical transformations and the intensification of information warfare in the Eastern European space, non-verbal communication is becoming a strategic tool for increasing the geopolitical resilience of the Republic of Moldova. From the scientific perspective, this research reflects a new topic for the academic space of the Republic of Moldova, and in particular, how gestures, accessories, clothing and diplomatic behaviors can influence public perception and contribute to strengthening national security.

Keywords: *Nonverbal communication, strategic tool, national security, increasing the geopolitical resilience, nudging, Republic of Moldova.*

Introducere

Într-o lume marcată de instabilitate geopolitică, războaie informaționale și lupte pentru influență regională, comunicarea nonverbală devine un instrument tot mai important al asigurării securității naționale. În contextul Republicii Moldova, aflată la intersecția dintre spațiul european și cel estic, capacitatea statului de a transmite mesaje coerente, credibile și echilibrate constituie un instrument strategic de reziliență geopolitică, fiind importantă pentru protejarea suveranității și identității naționale.

Actualitatea temei investigate. Tema prezentei cercetări este actuală și multidimensională, întrucât investighează interacțiunea dintre comunicare nonverbală, reziliență geopolitică și securitate națională. Astfel, reziliența unui stat nu depinde exclusiv de resursele militare sau economice, ci și de calitatea mesajelor simbolice care sunt transmise societății.

În speranța contribuirii științifice la ameliorarea situației din domeniul dat, tema cercetării reflectă un subiect actual și inedit de cercetare pentru spațiul academic al Republicii Moldova, fiind consacrată analizei teoretice și practice a dezvoltării comunicării nonverbale ca mijloc de consolidare a rezilienței geopolitice în scopul fortificării securității naționale.

Scopul de bază al cercetării constă în elaborarea și fundamentarea unui cadru teoretic și practic privind dezvoltarea conceptului comunicării nonverbale în

vederea identificării mecanismelor prin care semnalele nonverbale pot contribui la creșterea eficienței mesajelor transmise de către liderii instituțiilor publice și la reliefaarea culturii de a recepționa mesajele corect de către societate, care, în ultimă instanță, contribuie la sporirea rezilienței geopolitice a securității naționale.

Liderii politici, dar și liderii instituțiilor publice sunt purtători ai unui limbaj simbolic care reflectă direcția strategică a statului. De aceea, formarea competențelor de comunicare nonverbală și integrarea acestora în cultura organizațională a instituțiilor devin priorități ale securității naționale.

În calitate de **suport teoretico-științific** au fost utilizate lucrările din literatura de specialitate din Republica Moldova și România, cât și din Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, ș.a. care oferă un spectru larg asupra temei analizate. Pentru a atinge scopul propus al studiului științific, s-a recurs la un șir de metode: metoda cercetării bibliografice și documentării științifice, analiza și sinteza, metoda observației.

Concluzia principală a cercetării constă în faptul că, comunicarea nonverbală reprezintă un instrument important în consolidarea rezilienței geopolitice a securității naționale, deoarece oferă indicii complementare, iar, uneori, decisive pentru identificarea incongruențelor dintre declarațiile verbale și comportamentele reale ale liderilor instituțiilor publice. Integrarea dimensiunilor nonverbale în cadrul politicilor și practicilor securității naționale sporește coerența strategică a statului, consolidând credibilitatea instituțiilor, încrederea cetățenilor și capacitatea de reziliență informațională în fața provocărilor geopolitice contemporane. În acest fel, comunicarea nonverbală nu mai este doar un element comportamental, ci o resursă de securitate, care facilitează anticiparea tensiunilor, gestionarea crizelor și creșterea rezilienței geopolitice a Republicii Moldova în fața presiunilor externe și a amenințărilor hibride.

Rezultate obținute și discuții

Problematika abordată este una complexă, cuprinzând direcții de cercetare ce interferează cu domenii precum: securitatea națională, drept constituțional, psihologia socială, etc.

În general, comunicarea reprezintă o relație între indivizi. Ea implică transmiterea intenționată sau nu, de informații destinate să lămurească sau să influențeze un individ sau un grup de indivizi receptori [29, p. 75]. O altă explicație ar fi că *„comunicarea este modul fundamental de interacțiune psihosocială a persoanelor, realizat prin intermediul simbolurilor și al semnificațiilor social-generalizate ale realității, în vederea obținerii stabilității ori a unor modificări de comportament individual sau la nivel de grup”* [11, p. 54]. Pe de altă parte, nu toate comunicările se exprimă în mod rațional. Se percepe mai mult decât se comunică cu

claritate. Chiar și Sigmund Freud a putut vorbi de comunicarea de la inconștient la inconștient, exprimând prin aceasta faptul că indivizii sunt capabili să perceapă indici subtili, neconștientizați.

Însă, uneori, apelul la cuvinte este inutil, iar comunicarea nonverbală ar fi sinonim cu expresia „dialog fără cuvinte”. Prin urmare, gesturile, postura, contactul vizual, culorile și stilul vestimentar, mirosul și tonul vocii sunt părți componente ale unui „dialog fără cuvinte”. Respectiv, aceste componente luate împreună alcătuiesc comunicarea nonverbală. Cercetătorii specializați au descoperit că *„oamenii tind să privească partea dreaptă a feței, ceea ce este o manieră greșită dacă se dorește perceperea mai intensă a emoțiilor, precum fericirea, bucuria, surpriza, supărarea, frica, dezgustul și tristețea, care se presupune că se arată mai intense pe partea stângă a feței”* [9, p. 307].

Prin comunicarea nonverbală se înțelege transmiterea voluntară sau involuntară de informații și exercitarea influenței prin intermediul elementelor comportamentale și de prezență fizică ale individului sau ale altor unități sociale (grupuri și comunități umane), precum și percepția și utilizarea spațiului și timpului, ca și a artefactelor [18, p. 11]. O altă definiție din literatura de specialitate este oferită de către A. Pease, care consideră că *„comunicarea nonverbală este un proces complex, care include omul, mesajul, starea lui sufletească și mișcările trupului”* [27, p. 4]. Autorii Joe Navarro și Marvin Karlins răspund la întrebarea ce este, mai exact, comunicarea nonverbală: *„Comunicarea nonverbală, deseori numită și comportament nonverbal sau limbajul corpului, este o modalitate de a transmite informații – la fel ca și cuvintele – doar că se realizează prin intermediul expresiilor faciale, gesturilor, atingerii, mișcărilor, posturii corpului, accesoriilor personale (haine, bijuterii, stilul părului, tatuaje, etc.) și chiar prin tonul, timbrul și volumul vocii fiecăruia (mai degrabă decât prin conținutul vorbelor)”* [26, p. 16]. Am formulat cinci axiome ale comunicării nonverbale: 1) comunicarea nonverbală este filogenetic și ontogenetic primordială; 2) în relațiile interpersonale directe este imposibil să nu comunicăm nonverbal; 3) comunicarea nonverbală reprezintă un element în sistemul comunicării umane și trebuie analizată, ca atare, nu independent de comunicarea verbală; 4) comunicarea nonverbală se realizează printr-un sistem de semne și semnale (discrete și analogice), de coduri și de canale de transmitere a informației și trebuie analizată integral, nu fiecare element separat; 5) în comunicarea nonverbală, semnificația semnelor transmise prin multiple canale trebuie stabilită în termenii probabilităților și în funcție de contextul socio-cultural concret [18, p. 11].

Comunicarea reflectă modul cum se transmite un mesaj în cadrul relațiilor care vizează direct două sau mai multe persoane. Conform teoriei lui Albert Mehrabian, transmiterea mesajelor se realizează prin diferite canale, iar el lansează

teoria potrivit căreia comunicarea se realizează 7 % verbal, 38 % paraverbal și 55 % nonverbal. O altă teorie este abordată de autorii J. Burgoon, D. Buller, W. Woodall care precizează că „*comportamentele nonverbale includ aproximativ 60-65% din întreaga comunicare interpersonală, iar în timpul momentelor intime pot constitui chiar 100% din comunicarea dintre parteneri*” [12, p. 229]. Profesorul Ray Birdwhistell a menționat că „*o persoană obișnuită, de-a lungul unei zile, vorbește efectiv aproximativ 10-11 minute, iar o propoziție obișnuită durează în jur de 2 secunde și jumătate*” [7, p. 54]. Roberta Cava a afirmat că „*viteza normală de vorbire este de 125 până la 150 cuvinte pe minut*” [13, p. 148]. Ecuația a cunoscut diverse modificări, dar s-a păstrat constantă concluzia conform căreia omul comunică mai mult nonverbal decât verbal și paraverbal. Dincolo de proporțiile vehiculate, important de știut este următorul aspect: prin comunicarea verbală, susținută de paraverbal, omul transmite prioritar informații; prin comunicarea nonverbală, omul transmite prioritar emoții și intenții. Comunicarea eficientă înseamnă comunicarea verbală, paraverbală și nonverbală sincronizate ca mesaj, indiferent de gradul de manifestare.

Comunicarea, ca fenomen de creare de realități și ca schimb de împărtășire de mesaje, utilizează sisteme de semne și de coduri [22, p. 39]. Autorul J. Fiske definește „*semnul fiind ceva fizic, perceptibil de către simțurile noastre; el se referă la altceva decât la sine însuși și este dependent de recunoașterea de către cei care îl utilizează a faptului că este semn*” [21, p. 112]. Exemple de semne sunt: cuvintele, tonul vorbirii sau pauzele prelungite. Unii autori nu fac deosebire între semn și semnal, preferând să analizeze semnele. Un alt autor, Ch. Peirse înțelege prin semn „*ceva care ține de locul a ceva pentru cineva, în anumite privințe sau în virtutea anumitor însușiri. El se adresează cuiva, creând în mintea acestuia un semn echivalent, sau poate un semn mai dezvoltat. Semnul acesta pe care-l creează îl numesc „interpretatul primului semn”. Semnul ține locul a ceva, anume al obiectului său. El ține locul acestui obiect nu în toate privințele, ci cu referire la un fel de idee, pe care am numit-o uneori fundamentul reprezentantului*” [28, p. 272]. Alți autori, cum ar fi E. O. Wilson, vorbesc despre semnale, „*acest termen semnificând orice comportament ce comunică informație de la un individ la altul, indiferent dacă el servește și alte funcții*” [16, p. 229-230]. Semnalele sunt de două feluri: a) discrete (sau digitale); b) gradate (sau analogice) [18, p. 19]. Semnalele digitale sunt prezența sau absența, iar semnalele analogice sunt intensitatea. De exemplu, pumnul strâns și brațul ridicat reprezintă un semnal discret și exprimă revolta, însă, în combinație cu zâmbetul, reprezintă un semnal gradat și are semnificația de victorie, bucurie.

Știința modernă a dezvoltat descifrarea comunicării nonverbale, identificarea dimensiunilor acesteia, între care s-au evidențiat: distanța dintre parteneri,

gesturile, mimica, mișcarea, vestimentația, etc. Din acest motiv, elementele comunicării nonverbale sunt uneori numite „indicii”, pentru că dezvăluie starea mentală a persoanei [26, p. 16-18]. Prin analiza acestor dimensiuni, s-au fundamentat modalități de interpretare care permit oricui să vadă omul din spatele cuvintelor.

Ajunși în acest punct al discuției, ar trebui să precizăm că vom înțelege prin termenul de „cod” un sistem de semne, semnale și reguli de folosire a lor împărtășit de membrii unei culturi sau subculturi [18, p. 21]. Cu referire la comunicarea nonverbală, autorul Harrison R. P. a identificat patru tipuri de coduri:

- „1. *coduri de execuție – mișcările corporale, expresiile faciale, privirea, atingerile și paralimbajul;*
2. *coduri spațio-temporale – utilizarea spațiului și a timpului;*
3. *coduri artefactuale – utilizarea materialelor și a obiectelor: de la îmbrăcăminte la arhitectură;*
4. *coduri mediatore – efectele speciale produse de interpunerea media între emițător și receptor, de exemplu, unghiul de filmare”* [17, p. 184-185].

Comunicarea nonverbală folosește seturi de semne, coduri, care prin combinare, dau o anumită structură, cum ar fi, de exemplu semnalele vizuale care pot fi asociate semnalelor olfactive [8, p. 29]. Aceste semne sunt de fapt stimuli senzoriali care sensibilizează simțurile omului – văz, auz, pipăit, miros.

Autoarea Rosemarie Haineș este de părerea că „*în comunicarea interpersonală, nu este vorba doar de o simplă codificare și decodificare, ci intervin o serie de factori:*

- *codurile noastre sociale;*
- *personalitatea noastră;*
- *istoria relației;*
- *egalitatea structurilor noastre sociale;*
- *apartenența culturală”* [22, p. 41].

Cu toate acestea, considerăm că vestimentația este una dintre cele mai explicite dimensiuni ale comunicării nonverbale. A suscitat mereu interesul și a făcut obiectul psihologiei. Prin urmare, ne-am propus facem o cercetare științifică a rolului culorilor și stilurilor vestimentare în comunicarea nonverbală din perspectivă psihologică, prin realizarea legăturilor între sfera emoțională-sfera cognitivă-conduită-culoare și stil vestimentar.

Ori de câte ori observarea comportamentului nonverbal al unei alte persoane vă ajută să înțelegeți sentimentele, intențiile și acțiunile sale, sau vă clarifică sensul cuvintelor spuse, tot de atâtea ori înseamnă că ați folosit cu succes acest mijloc tăcut al comunicării [26, p. 18]. Joseph Messinger și Caroline Messinger în

lucrarea „Cartea gesturilor” au dat startul interpretării neuropsihologice a gesturilor, definind conceptul de neuroprogramare gestuală: „*Modul cum se realizează schemele neuronale și cum acestea se transpun în scheme acționale și atitudinale stă la baza interpretării vestimentației ca dimensiune a comunicării nonverbale*” [25, p. 24]. Emisfera dreaptă, cea dominată de emoțional, controlează partea stângă a corpului. Mișcarea cu mâna stângă transmite că mesajul este prioritar emoțional. Emisfera stângă, cea dominată de cogniție, controlează partea dreaptă a corpului, astfel mâna dreaptă în acțiune indică transmiterea unui mesaj prioritar cognitiv. Când ambele mâini sunt antrenate în egală măsură, mesajul transmis este unul echilibrat, emoțional și cognitiv. Mișcările mâinilor cu palmele în sus înseamnă deschidere, disponibilitate, o invitație. Mișcările mâinilor cu palmele în jos înseamnă închidere, impunere, control. Mare parte din ceea ce comunicăm se transmite prin intermediul limbajului nostru corporal, fie la nivel conștient, fie la unul inconștient [33, p. 16]. Prin urmare, este esențial să avem în vedere cum ne prezentăm în fața auditoriului și care sunt intențiile noastre.

Când persoana are spatele dezgolit, acest lucru semnifică că ea are nevoie cu disperare de un punct de sprijin, de susținere emoțională. Este un mesaj al disperării, un țipăt de ajutor din partea celei ce caută echilibru afectiv, căutând soluții și sprijin la alții. Cu cât disperarea este mai mare, dezechilibrul emoțional mai accentuat, cu atât expunerea spatelui este mai mare.

Vestimentația constă în exprimări voluntare sau involuntare ale stărilor, intențiilor, intereselor noastre, dar și instrumente utile când sunt la îndemână celor care le-au înțeles importanța, rolul major în comunicarea conștientă aceea ce inconștientul creă să țină pentru el. Persoanele selectează hainele, însă alegerea lor reflectă dispoziția, dorințele și intențiile, însușirile de personalitate. De asemenea, vestimentația este aleasă cu atenție, deoarece aceasta joacă un rol la crearea imaginii publice. Imaginea publică este o imagine construită plecând de la un statut, de la o funcție sau de la o reputație dobândită [25, p. 16]. Ținem să evidențiem faptul că cercetările au stabilit că acele persoane care pot observa și interpreta eficient limbajul nonverbal, influențând felul în care sunt percepuți de ceilalți, vor avea succes mai mare în viață decât indivizii care nu au această abilitate [26, p. 18]. Personalitatea și psihologia unei persoane joacă un rol foarte important în modul în care interacționează [14, p. 389].

Definiția proprie a comunicării nonverbale oferită de autoarea Lucia Bîtcă în teza sa de doctorat „Dezvoltarea comunicării nonverbale și a managementului impresiei în mediul organizațional” este: „*comunicarea nonverbală se prezintă ca o verigă extrem de importantă a lanțului comunicațional, o condiție esențială a receptării corecte a mesajului, și constă din fiecare act de comunicare ce implică expresii nonverbale cu menirea de a codifica, decodifica, repeta, contrazice,*

înlocui, completa sau accentua mesajul transmis prin cuvinte, creând înțelesuri adiționale celor transmise verbal. ” [8, p. 29].

Generalizând cele expuse supra, formulăm următoarele concluzii:

- 1) Oamenii comunică între ei fără cuvinte. Astfel, comunicarea nonverbală constă din exprimarea sentimentelor, emoțiilor și intențiilor.
- 2) Dacă prin comunicare verbală, susținută de paraverbal, omul transmite prioritar informații, prin comunicare nonverbală omul transmite prioritar emoții, intenții și atitudini.
- 3) Comunicarea eficientă înseamnă comunicare verbală-paraverbală-non-verbală sincronizate ca mesaj.
- 4) Prin comunicare nonverbală oamenii evoluează și valorifică resursele și cunoștințele pentru a obține maxim de la tot ce ne dorim sau realizăm.

În realitate, o persoană obișnuită este capabilă să gândească la fenomenala viteză de 750 până la 1200 de cuvinte pe minut. Însă este dificil de a menține entuziasmul celor care ascultă. Roberta Cava ne oferă o explicație în acest sens:

- „începem să găsim exemplificări la ceea ce a menționat vorbitorul;
- ne întrebăm dacă nu cumva e timpul pentru pauza de cafea” [13, p. 148].

În orice relaționare ai nevoie de 5 secunde pentru a-ți forma o primă impresie, pentru a pune o etichetă celui din fața ta. Personalizând acest rol al afirmării sociale, evidențiem formarea primei impresii prin tratarea pe larg a regulii „celor 5 secunde”. Astfel, analizând inteligent ființa umană, descifrăm ceea ce inconștientul unei persoane vrea să țină doar pentru el:

- a) aflăm intențiile omului, reușind astfel să anticipăm reacții, să influențăm decizii, să stingem sau să cultivăm anumite emoții;
- b) ajungem să ne protejăm demascându-l pe celălalt, reușind să-l dezarmăm, să-l vulnerabilizăm;
- c) iubim omul ce lasă nonverbalul să exprime adevărata dimensiune a umanității lui.

Citirea cu succes a oamenilor – colectarea informațiilor nonverbale pentru a identifica gândurile, sentimentele și intențiile – este o abilitate care cere o exersare continuă și o pregătire pe măsură [26, p. 20]. Astfel, unul dintre lucrurile care definesc omul ca om este vestimentația, oricât ar părea de rudimentar acest lucru [31, p. 128].

Ronald Barthes, fiind unul dintre primii academicieni care a scris despre modă, a afirmat că vestimentația este semnificația particulară a unui semnificant general. La prima vedere, vestimentația este un subiect de cercetare foarte promițător și reflectă asupra următoarelor aspecte: este un fenomen complet, al cărui studiu necesită în orice moment o istorie, o economie, o etnologie, o tehnologie și poate chiar, după cum vom vedea într-un moment, un tip de lingvistică [2,

p. 37]. Ceea ce este interesant în domeniul vestimentației este că aceasta din urmă joacă un rol profund într-o societate.

Identitatea reprezintă conștiința clară a individualității unei persoane, formată prin integrarea într-un construct unic a percepției de sine și percepției expectanțelor celorlalți față de propria persoană. Identitatea se formează progresiv, pe măsura organizării și structurării informațiilor despre sine.

Drept exemplu este ex-președintele al Statelor Unite ale Americii – Joe Biden. Pe parcursul carierei sale a fost foarte implicat în tot ceea ce a reușit să realizeze. „*După doar un an în consiliu am devenit cunoscut drept „tipul care se ia de antreprenori și de marile corporații”*”, menționa Biden în lucrarea sa „*Promisiunile mele: despre viață și politică*” [6, p. 103]. Mai târziu a atras calificativul de „tipul cu planul de dezvoltare inteligentă”.

Eleganța este asociată cu un anumit statut social și chiar cu autoritatea. Un exemplu în acest sens este Steve Jobs, care s-a împrietenit cu faimosul designer Issey Miyake. De asemenea, a ajuns să îi placă ideea de a avea propria sa uniformă, atât datorită comodității sale vestimentare (principiu pe care și-l însușise), cât și datorită capacității acesteia de a comunica un stil vestimentar [35, p. 415]. Astfel, Steve Jobs l-a rugat pe Issey Miyake să-i creeze câteva dintre helăncile negre, care îi plăceau la nebunie. Într-un final, Miyake i-a făcut o sută de bucăți.

A avea stil nu înseamnă doar să ne îmbrăcăm într-un anumit fel, ci să punem în acord, imprimând un anumit stil, tot ce ne definește: comunicarea în ansamblu, inclusiv partea vestimentară, atitudinea, modul în care relaționăm sau în care acționăm.

După abordarea teoretică privind comunicarea nonverbală, vom face referință la interconexiunea acesteia pe dimensiunea sporirii rezilienței geopolitice întru asigurarea securității naționale.

Fiind un subiect destul de nuanțat și care a suscitat și continuă să suscite mințile lucide, inclusiv doctrinarii academici, axați pe studierea problematicii utilizării instrumentelor nonverbale în activitatea administrației publice centrale, venim cu mai multe exemple. Unul din exemplele cele mai relevante se referă la Guvernatoarea Băncii Centrale a Rusiei, dna Elvira Nabiullina, notorie pentru utilizarea pe scară largă a instrumentelor limbajului nonverbal în scop de transmitere a unor mesaje, adesea criptate, dar cu semnificație și impact pentru piața financiar-bancară. Precizăm că, în anul 2007 dna Nabiullina a beneficiat de un program pentru o perioadă de 4 luni la Universitatea Yale din Statele Unite ale Americii, destinat viitorilor lideri din diverse țări [39], fapt care ne face să gândim că a însușit anumite instrumente de leadership creativ, inclusiv instrumente ale limbajului nonverbal, pe care le-a aplicat ulterior, pe parcursul carierei sale

în diverse funcții din administrația publică centrală și în special la cârma Băncii Centrale a Rusiei.

Analiza vestimentației și în special a accesoriilor folosite, a permis identificarea simbolurilor nonverbale pe care guvernatoarea Băncii Centrale rusești le-a aplicat pentru a comunica cu publicul. Dânsa niciodată nu a dezvăluit semnificația lor, afirmând că explicarea lor ar fi „destul de plictisitoare” pentru publicul larg.

În acest sens sunt relevante următoarele observații:

1. La data de 7 februarie 2020, rata de bază a fost redusă la 6%. La conferința de presă, șefa Băncii Centrale a apărut purtând o broșă în formă de pasăre - barză sau lebădă albă.
2. La 20 martie 2020, în timpul unei ședințe de informare privind deprecierea rublei rusești, șefa Băncii Centrale a purtat o broșă în formă de păpușă cu mecanism pendul. Între timp, Consiliul de administrație al Băncii Centrale a menținut rata de bază neschimbată la nivelul de 6%.
3. La 24 aprilie 2020, pe timp de pandemie și regim de autoizolare, dna E. Nabiullina și-a făcut apariția purtând o broșă în formă de casă. Între timp, rata de bază a fost redusă cu 0.5 puncte procentuale, la 5.5%.
4. La 19 iunie 2020 a urmat o broșă în formă de porumbel. Această pasăre simbolizează pacea, iar piețele financiare semnifică susținătorii politicilor de relaxare financiar-bancară. Rata de bază a fost redusă până la 4.5%.
5. La 24 iulie 2020, în ziua când se anunța scăderea ratei de bază până la 4.25%, două broșe au apărut pe reverul jachetei guvernatoarei Băncii Centrale. Una avea forma literei latine V, iar cealaltă avea forma unei potcoave de aur. S-a speculat că simbolul V este o aluzie la redresarea economică și că băncile centrale din întreaga lume au injectat lichidități uriașe pe piața monetară.
6. La 18 august 2020 guvernatoarea a purtat o broșă în formă de semn de „pauză”. În acea zi Banca Centrală a decis păstrarea neschimbată a ratei de bază.
7. La 23 octombrie 2020 Banca Centrală și-a menținut neschimbată rata de bază de 4.25% pentru a doua oară consecutiv. Guvernatoarea Băncii Centrale a făcut anunțul în timpul unei conferințe de presă, purtând o broșă în formă de val. Aceasta este probabil un simbol al redresării economice a Rusiei sau poate fi legată de valul de toamnă al pandemiei de COVID-19. Mai există și o altă explicație – în presa americană prin sintagma de val albastru (blue wave) se subînțelege victoria partidului democrat la alegeri.
8. La 18 decembrie, în ultima sa ședință din 2020, Banca Centrală a menținut din nou rata de bază la nivelul de 4.25%. Guvernatoarea băncii a apărut

la conferința de presă purtând o broșă cea avea forma unei pasăre – mugurar. Probabil că prin aceasta se face referință la sosirea iernii sau o înghețare prelungită a ratei de bază.

9. La 12 februarie 2021, în prima sa ședință din noul an, Banca Centrală decide menținerea ratei de bază la nivelul de 4.25%. De această dată, broșa purtată de guvernatoarea avea forma unui punct. Acesta ar fi un simbol al sfârșitului ciclului de relaxare monetară, care a durat o perioadă de un an și jumătate. Însăși guvernatoarea a declarat că: „Considerăm că, ciclul de relaxare monetară s-a încheiat în scenariul nostru de bază. Vom discuta despre momentul și ritmul tranziției către o politică neutră pe măsură ce situația evoluează”.
10. La 19 martie 2021, pentru prima dată din anul 2018, Banca Centrală a majorat rata de bază până la nivelul de 4.5%. Până la această dată, rata de baza a fost constant menținută pe parcursul a ultimele patru ședințe, la nivelul de 4.25%. În cadrul ședinței din martie, guvernatoarea Băncii Centrale a purtat o broșă în formă de șoim. „Șoimii” simbolizează ratele dobânzilor ridicate și prioritizează riscurile inflaționiste.
11. La 24 aprilie 2021 Banca Centrală a decis o nouă majorare a ratei de bază cu 0.5% puncte procentuale, până la 5.0%. Guvernatoarea a apărut la conferința de presă purtând o broșă în forma unui simbol al proporției de aur, fapt ce ar simboliza armonia. O altă ipoteză, lansată în spațiul media-tic, atestă ideea precum că aceasta ar fi o spirală a inflației, pe care Banca Centrală încearcă să o tempereze prin majorarea ratei de bază.
12. La 11 iunie 2021 Banca Centrală și-a majorat rata de bază până la 5.5%. De data aceasta, Guvernatoarea a optat pentru o broșă în forma unui leopard ce se pregătește să atace. Prin respectivul simbolism, s-ar dori să fie accentuate pregătirile Băncii Centrale pentru o perioadă mai îndelungată de înăsprire a politicii monetare.
13. La 23 iulie 2021, în cadrul conferinței de presă, Guvernatoarea a purtat o broșă sub forma unui nor de ploaie. Așa cum era și de așteptat, „a plouat cu dobânzi majorate” – Banca Centrală a majorat rata de bază până la 6.5% - o majorare record cu 1% de la 2014 încoace (amintim că în anul 2014, pe fundalul riscurilor inflaționiste, ca rezultat al declanșării războiului Rusiei împotriva Ucrainei, Banca Centrală a Rusiei a majorat rata de bază de la 10.5% până la 17%).
14. La 10 septembrie 2021, Banca Centrală a Rusiei a majorat rata de bază pentru a cincea oară consecutiv, dar de data aceasta doar cu 0.25% puncte procentuale – de la 6.5% la 6.75%. Dna Elvira Nabiullina a purtat o broșă în formă de jaguar. Prin acest accesoriu, Dna Guvernatoare probabil că

sugera faptul că autoritatea de supraveghere și reglementare își va continua politica agresivă de stăpânire a inflației.

15. La 22 octombrie 2021, pe fondul accelerării inflației, Banca Centrală a majorat rata de bază cu încă 0.75% puncte procentuale, până la 7.5%. Respectiv, la conferința de presă, Dna Guvernatoare își face apariția purtând o broșă în formă de arc și săgeată – ceea ce ar trebui să inducă spre ipoteza că Banca Centrală încearcă să țintească inflația.
16. La 17 decembrie 2021, în cadrul ultimei ședințe din anul respectiv, Banca Centrală a Rusiei a majorat rata de bază până la 8.5%. Iar Guvernatoarea a apărut în fața presei purtând o broșă festivă, gen revelion, sub forma Spărgătorului de nuci.
17. La 11 februarie 2022, cu 13 zile înainte de declanșarea fazei fierbinte a agresiunii rusești împotriva Ucrainei (24 februarie 2022), Banca Centrală a Rusiei a majorat rata de bază cu 1% procentual, până la 9.5%. La conferința de presă, dna Guvernatoare a purtat o broșă sub forma unui cântar – ceea ce ar trebui să semnifice încercarea Băncii Centrale de a identifica o balanță-echilibru în cadrul politicii monetare.

În privința comunicării nonverbale a guvernatoarei Elvira Nabiullina, observația atentă permite desprinderea unui detaliu aparent simplu: la conferințele de presă, dânsa obișnuia să poarte broșe. Broșele erau folosite pentru a transmite mesaje subtile publicului despre starea economiei, politica băncii centrale, pronosticurile dezvoltării pieței financiar-bancare pentru perioada imediat următoare etc.

Broșele sunt interpretate ca semne de atenție la riscurile economice: sancțiuni, inflație, perturbări globale. Acest lucru sugerează că banca centrală este vigilență. Vigilența, la rândul ei, este una din componentele necesare pentru securitatea economică, care, la rândul său, este parte a securității naționale (de exemplu, protejarea economiei în situații de criză). Într-un interviu, guvernatoarea Băncii Centrale a Rusiei a recunoscut că a început să poarte broșele în calitate de „mesaje criptice” pentru publicul din sfera financiar-bancară.

Istoria cunoaște și alte exemple elocvente de folosire a limbajului nonverbal prin intermediul broșelor de către politicieni de talie mondială. În speță este vorba de Baroneasa Theresa May – fost Prim-ministru al Regatului Unit (2016-2019) și Madeleine Albright – Secretar de stat al Statelor Unite ale Americii (prima femeie secretar de stat din istoria SUA) în administrația Președintelui Bill Clinton (1997-2001).

În contextul în care puterea execuției sau controlul instituțional poate fi opac, mesajele nonverbale oferă un canal de comunicare indirect pentru a transmite anumite atitudini, de exemplu, „lucrăm serios” sau „nu ignorăm problemele”.

Aceasta modalitate de comunicare poate reduce spațiul pentru zvonuri, dezinformare sau abuzuri.

Spre exemplu, liderul unei instituții financiare care afișează consecvent mesaje nonverbale coerente transmite „consistență” și „integritate”. Acest lucru poate contribui la reducerea suspiciunilor, în cazul în care comunicarea este clară și predictibilă. Cu titlu de exemplu, în luna aprilie 2024, Nabiullina a declarat că responsabilitatea băncilor pentru utilizarea eficientă a procedurilor antifraudă ar trebui să crească.

Stabilitatea monetară și încrederea în instituțiile financiare fac parte din securitatea economică. Dacă un lider transmite calm predictibilitate și transparență, se reduce riscul de panică, de retrageri masive, destabilizare financiară – elemente ce pot afecta securitatea națională și ordinea internă.

Totodată, pe lângă broșe, dna Nabiullina poartă culori sau haine care atrag atenție și sugerează anumite luări de atitudine sau stări de spirit. De exemplu, în primele zile ale invaziei pe scară largă a Federației Ruse în Ucraina, a apărut „îmbrăcată în negru”, ceea ce a dus la interpretări că transmite gravitatea situației privind asigurarea securității financiar-bancare, a amenințărilor la adresa politicii monetare și a vulnerabilităților de securitate prin care statul se expune în urma acțiunilor beligerante necumpătate.

Ținem să menționăm că, de la declanșarea fazei fierbinți a războiului Rusiei dus împotriva Ucrainei (24.02.2022), Guvernatoarea Băncii Centrale a Rusiei, dna Elvira Nabiullina, nu a mai purtat broșe în cadrul conferințelor de presă. Fiind întrebată de jurnaliști despre motivul renunțării la purtarea broșelor și respectiv, la renunțarea acestui instrument de comunicare nonverbală, dna Guvernatoare a răspuns: „...în ceea ce privește broșele, nu văd nici un motiv să recurg din nou la ele...” [40].

Este lesne de menționat că, fiind absolventă a cursurilor Universității Yale, Guvernatoarea Băncii Centrale a Rusiei, dna Elvira Nabiullina a ajuns să fie suspectată de comiterea crimelor de război. Astfel, Curtea Penală Internațională de la Haga a fost solicitată să emită mandat de arestare pe numele dumneaei. Solicitarea a fost depusă de ONG-ul american LexCollective. Curtea Penală este solicitată să investigheze modul în care Rusia folosește sistemul bancar pentru a controla teritoriile ocupate ale Ucrainei [41]. Totodată, dumneaei este anunțată în căutare de autoritățile din Ucraina, fiind învinuită de infracțiuni extrem de grave precum: atentat la integritatea teritorială a Ucrainei și purtarea unui război agresiv (crimă internațională) [42].

Un alt exemplu este cazul Președintelui Statelor Unite ale Americii – Donald Trump. Donald Trump este cunoscut pentru strângerile sale de mână ferme și teatrale. În luna octombrie a anului 2025, la Summit-ul pentru Gaza din Egipt, liderul

american a atras atenția prin strângerea fermă și energică de mână cu președintele Franței, Emanuel Macron, care a durat circa 30 de secunde. În timp ce Macron încerca să zâmbească diplomatic, Trump nu i-a dat drumul mâinii, menținând contactul vizibil mai mult decât ar fi fost firesc.

În plan general, strângerea de mână este un gest universal de întâmpinare, cooperare și stabilire a raporturilor de putere. În diplomatie, modul în care este realizat acest gest, poate transmite încredere, supremație, egalitate, dar, uneori, disconfort.

În cazul lui Donald Trump, analiza comunicării nonverbale a liderului Statelor Unite ale Americii indică că acesta folosește adesea strângerea de mână ca instrument de afirmare a puterii. Acest gest poate fi ferm, prelungit sau chiar de dominare. Prin acest gest, Trump transmite un mesaj de control și negociere avantajoasă.

În concluzie, strângerile de mână ale lui Donald Trump, dincolo de un gest simplu, funcționează ca instrument de comunicare nonverbală cu implicații directe asupra percepției de putere, cooperare și stabilitate. Interpretarea corectă a gesturilor liderului american contribuie la sporirea rezilienței geopolitice prin ajustarea reacțiilor diplomatice și strategice la nivel național.

Este și firesc faptul că, persoana ce lecturează respectivul studiu ar putea să/ să-și adreseze întrebarea – în ce măsură se face uz de limbajul nonverbal de către reprezentanții administrației publice centrale din peisajul politic autohton. Eufemistic vorbind, paleta de exemple nu ar fi atât de vastă. Totuși, cel mai elocvent exemplu, în sensul studiului nostru, ar fi Președintele Republicii Moldova – dna Maia Sandu. Atât pe parcursul celui dintâi mandat prezidențial, cât și în special, pe parcursul derulării celui de-al doilea mandat, dna Maia Sandu a adoptat un stil vestimentar ce ar putea fi caracterizat prin noțiuni precum: sobru; low profile; modestie; culori pale; make-up minimalist sau practic inexistent; laconic; vestimentație austeră etc. Toate acestea ar trebui să inducă ideea (atât în ochii poporului din Republica Moldova, cât și în mod special, în ochii politicianilor occidentali, cu precădere celor din Uniunea Europeană) precum că:

1. Președintele Republicii Moldova pune accent pe conținut și nu pe formă, și respectiv este o persoană profundă, detașată (pe cât ar fi aceasta de posibil) de valorile materiale;
2. Președintele Republicii Moldova, aidoma eroilor naționali din trecutul glorios desprins din spațiul românesc, este preocupată de spiritualitate și valori perene, cu intenția de a scrie istorie și de a rămâne parte a istoriei frumoase a țării și a neamului;
3. Președintele Republicii Moldova este o persoană integră, ancorată adânc în filosofia anticorupțională, ținând cont de faptul că nu au existat scanda-

luri în care să figureze dna Maia Sandu și nici suspiciuni de corupție sau de alte forme sofisticate de îmbogățiri ilicite;

4. Președintele Republicii Moldova, prin stilul său vestimentar auster este un exemplu demn de urmat, atât din țara noastră, cât și chiar de peste hotare (să facem referințe aici la rating-ul uriaș de încredere pe care l-a înregistrat dna Maia Sandu din partea cetățenilor din România).

În acest sens, comunicarea nonverbală a Președintelui Republicii Moldova, Maia Sandu, ca instrument de sporire a rezilienței geopolitice și a securității naționale, constă, în principal, în proiectarea consecventă a unui aer de calm, seriozitate și determinare, chiar și în fața crizelor, semnalând stabilitate și leadership rațional. Aceasta completează mesajele sale verbale clare și strategice, menite să consolideze sprijinul intern și extern pentru parcursul european și să contracareze ingerințele externe. Postura fermă și contactul vizual direct indică încredere și hotărâre, aspecte necesare pentru a inspira încredere cetățenilor și partenerilor internaționali cu privire la capacitatea statului de a gestiona amenințările la adresa securității statului. În discursurile sale despre securitate, Maia Sandu menține adesea o expresie serioasă, evitând semne vizibile de panică sau emoții intense. Participarea sa activă la forumuri internaționale de securitate și întâlnirile cu lideri europeni semnalează nonverbal angajamentul ferm al Republicii Moldova față de parteneriatele strategice occidentale și eforturile europene de securitate.

Pe de altă parte, într-o accepție critică, considerăm că, dna Maia Sandu nu a valorificat la maxim potențialul limbajului nonverbal în activitatea ce ține de atribuțiile prezidențiale.

Dacă ne este îngăduit, îndrăznim să-i sugerăm Președintelui Republicii Moldova, Doamnei Maia Sandu, să introducă în limbajul de comunicare nonverbală accesorii precum: eșarfe sau broșe. Cu referire la eșarfe și broșe – nu este neapărat recurgerea la piese de design și de lux, achiziționate de la casele de modă internaționale. Ar fi indicat, purtarea eșarfelor și broșelor de producție autohtonă, după exemplul reprezentanților caselor regale, care adesea fac publicitate latentă și dezinteresată producătorilor autohtoni de anumite accesorii.

Concluzii

1. Comunicarea nonverbală oferă posibilități enorme de a acționa pe dimensiunea subiectivă, de a influența anumite procese și efectiv a fi folosită inclusiv și în domeniul fortificării securității naționale, chiar dacă la prima vedere acest lucru pare a fi paradoxal, neverosimil și efectiv greu de imaginat.
2. Limbajul nonverbal, de rând cu nudging-ul, sunt privite drept instrumente

din categoria „soft power”, modalități de a influența-determina procesele sociale într-o manieră delicată și indirectă întru atingerea unor scopuri benefice întregii societăți.

3. La nivel internațional, persoanele cu atribuții cheie din administrațiile publice (miniștri, guvernatori de bănci, președinți de state) recurg la instrumente de comunicare nonverbală, fapt considerat drept un indiciu al inteligenței, inspirației și abordării creative a actului managerial – toate acestea în beneficiul populației și a atingerii obiectivelor strategice ce stau în fața comunității și a statului.
4. Per general, comunicarea nonverbală nu este valorificată de factorii decizionali din administrația publică centrală a Republicii Moldova. Cu atât mai mult, de ea nu se face uz în ceea ce privește influențarea proceselor din sfera securității naționale.
5. În Republica Moldova nu se face uz de comunicare nonverbală și de nudging în calitate de instrumente indirecte și eficiente de sporire a rezilienței securității naționale și de abordare creativă a provocărilor la adresa securității.
6. În administrațiile publice centrale din state dezvoltate, precum Germania, SUA, Marea Britanie, Canada, Australia etc., sunt înființate departamente de nudging, cu activități specifice de sporire a eficienței actului de administrare, inclusiv pe filiera securității naționale, gestionării creative a celor mai stringente provocări la adresa funcționării normale și eficiente a administrației publice centrale.
7. Analiza minuțioasă a actului managerial a diverșilor actori din administrația publică centrală din Republica Moldova a permis constatarea faptului că, Președintele Republicii Moldova recurge la anumite instrumente din limbajul nonverbal, cu precădere pe plan internațional și poate cumva mai puțin pe plan intern, în speță pe filiera procesului de sporire a securității naționale.

Referințe bibliografice

1. ALTER, T., WALTER, S. Phenomenal Concepts and Phenomenal Knowledge: New essays on consciousness and physicalism. În: Mind. Volume 117. Issue 467, 2008. p. 665-669.
2. BARTHES, R. The language of fashion. London, New Delhi, New York, Sydney. Ed. Bloomsbury Academic, 2013, 191 p.
3. BROWN, B. Curajul de a fi vulnerabil. București: Curtea Veche, 2019, 300 p.

4. BĂBAN, A. Consiliere educațională. Cluj-Napoca: Ed. Ardealul, 2011, 308 p.
5. BERSAN, O.-S. Consiliere și orientare. Sugestii teoretice și practice. Timișoara: Ed. Universității de Vest, 2016, 280 p.
6. BIDEN, J. Promisiunile mele: despre viață și politică. București: Ed. Nemira Publishing House, 2021, 579 p.
7. BIRDWHISTELL, R. L. Kinesics and context: Essays on body-motion communication. Philadelphia: Univ. of Pennsylvania Press, 1970, 338 p.
8. BÎTCĂ, L. Dezvoltarea comunicării nonverbale și a managementului impresiei în mediul organizațional. Teză de doctorat. Chișinău, 2022, 226 p. [accesat 21 martie 2023]; Available from: URL: http://www.cnaa.md/files/theses/58926/lucia_bitca_thesis.pdf
9. BÎTCĂ, L., RUSNAC, C. Limbajul trupului în comunicarea nonverbală. În: Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Ediția a 6-a/Vol. 1. Chișinău: ULIM, 2015. pp. 303-309.
10. BLÂNDUL, V. Psihopedagogia comportamentului deviant. București: Ed. Aramis, 2004, 448 p.
11. BOGDAN-TUCICOV, A., CHELCEA, S., GOLU, M., GOLU, P., MAMALI, C., PANZARU, P. Dicționar de psihologie socială. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981, 256 p.
12. BURGOON, J., BULER, D., WOODALL, W. Nonverbal communication: the unspoken dialogue. Columbus, OH: Greyden Press, 1994, 538 p.
13. CAVA, R. Comunicarea cu oamenii dificili. București: Ed. Curtea veche, 2012, 312 p.
14. CHARAN, R. Know-How: 8 abilități care-l diferențiază pe liderii de succes. București: Ed. ALL, 2008, 389 p.
15. CARNEGIE, D., Cum să comunici eficient. București: Ed. Litera, 2019, 176 p.
16. CHELCEA, S. Comunicarea nonverbală în spațiul public. București: Ed. Tritonic, 2004, Sociologie românească, 3(1). pp. 229-232.
17. CHELCEA, S. Opinia publică. Strategii de persuadare și manipulare. București: Ed. Economică, 2006, 445 p.
18. CHELCEA, S., IVAN, L., CHELCEA, A. Comunicarea nonverbală: gesturile și postura. București: Ed. Comunicare.ro, 2008, 300 p.
19. DAVIDESCU, E. Autocunoașterea ca dimensiune a dezvoltării personale. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/108-112_11.pdf p. 110
20. DA VINCI, L. A treatise on Painting. New York: Dover Publications, 2005, 208 p.
21. FISKE, J. Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale. Iași: Polirom Collegium, 2001, 384 p.

22. HAINEȘ, R. Comunicare și guvernare. București: Ed. Universitară, 2013, 371 p.
23. HYATT, M. Lideri cu viziune. București: Amaltea, 2021, 212 p.
24. KASTAN, D. S, FARTHING, S. Culoarele. Pasiune și mister. București: Ed. Baroque Books & Arts, 2020, 294 p.
25. MESSINGER, J., MESSINGER, C. Cartea gesturilor. București: Ed. All, 2014, 392 p.
26. NAVARRO, J., KARLINS, M. Secretele comunicării nonverbale. București: Ed. Meteor Press, 2008, 256 p.
27. PEASE, A. Limbajul trupului. București: Ed. Polimark, 1997, 222 p.
28. PEIRCE, Ch. S. Semnificație și acțiune. București: Humanitas Publishing House, 1990, 348 p.
29. SILLAMY, N. Dicționar de psihologie. București: Ed. Univers Enciclopedic, 1998, 347 p.
30. SIMPSON, P. Codul culorilor. București: Ed. Baroque Books & Arts, 2022, 417 p.
31. SPINEI, A. Comunicare și comportament. Chișinău: Ed. Centrul Editorial-Poligrafic Medicina, 2005, 216 p.
32. ȘCHIOPU, U. Dicționar enciclopedic de psihologie. București: Ed. Babel, 1997, 740 p.
33. TOWNSEND, R. Dezvoltă-ți abilitățile de comunicare. București: Ed. II Curtea Veche Publishing, 2019, 120 p.
34. ȚÂRULESCU, M. Atenție! Hainele vorbesc. Vestimentația, dimensiune a comunicării nonverbale. Brașov: Ed. Edu Plus, 2021, 318 p.
35. WALTER, I. Steve Jobs. București: Ed. Publica, 2012, 658 p.
36. JUC, V., UNGUREANU, V. Interesele geopolitice ale marilor puteri și impactul lor asupra securității naționale a Republicii Moldova. Chișinău: 2016. 168 p.
37. UNGUREANU, V. Consolidarea dimensiunii geopolitice în noua paradigmă de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova. În: Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european. Chișinău: 2019. p. 269-290
38. GUȘTIUC, A. GUȘTIUC, L. Institutional integrity and anti-corruption practices – challenges to the national security of the Republic of Moldova at the opening stage of negotiations for accession to the European Union. În: Materialele Conferinței internaționale „Parteneriatul UE-EST în condițiile schimbărilor geopolitice și a provocărilor de securitate: oportunități noi formate de cooperare”, Cernăuți, Ucraina, 6-7 iunie 2024. Kiev: Asociația Ucraineană a profesorilor și cercetătorilor din domeniul integrării europene (APREI) și Institutul de Integrare Euro-

peană și Studii Regionale al Universității Naționale „Yuriy Fedkovici” din Cernăuți, 2024. 152p. [pp.46-54]. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/208434

39. Yale University President Levin Announces Selection of 2007 Yale World Fellows. May 3, 2007. <https://news.yale.edu/2007/05/03/yale-university-president-levin-announces-selection-2007-yale-world-fellows> (accesat la 25.10.2025)
40. Набиуллина не увидела смысла надевать брошки после заседаний по ставке. 16 septembrie 2022. <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/63246c7f9a7947649f22d7b8> (accesat la 23.10.2025)
41. МУС попросили выдать ордера на арест Силуанова и Набиуллиной. 16.07.2025. <https://www.dw.com/ru/mus-poprosili-vydat-ordera-na-arrest-siluanova-i-nabiullinoj/a-73303773> (accesat la 26.10.2025)
42. СБУ обвиняет Набиуллину в содействии вооруженной агрессии РФ. 27.09.2024. <https://www.dw.com/ru/sbu-obvinaet-nabiullinu-v-so-dejstvii-vooruzennoj-agressii-rf/a-70350772> (accesat la 27.10.2025)

FUNCTIONAL CAPABILITIES OF THE CONCEPTUAL MODEL OF THE LEGAL SYSTEM'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN ENSURING GEOPOLITICAL RESILIENCE OF NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA¹

CAPACITĂȚILE FUNCȚIONALE ALE MODELULUI CONCEPTUAL AL DEZVOLTĂRII DURABILE A SISTEMULUI JURIDIC ÎN ASIGURAREA REZILIENȚEI GEOPOLITICE A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA.

CZU:351.74:347.97/.99(478)

DOI: <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.09>

Anna CHUVALNIKOVA,

Institute of Legal, Political and Sociological Studies
of the Moldova State University
e-mail: assolas88@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5368-6697

Summary

This article presents the results of a study examining the connection between the functional capabilities of a conceptual model for the sustainable development of a legal system and the geopolitical resilience of national security in the Republic of Moldova as a modern state developing in line with pan-European trends. The author explores the functional capabilities of this conceptual model by establishing the relationship between the internal and external functions of a sustainably development legal system. The methodological basis of the study is a combination of theoretical legal modeling, systemic-structural, and functional analysis, taking into account modern scientific understanding of the development of social processes within the framework of civilizational and cyclical scientific paradigms. It is concluded that the functional capabilities of the conceptual model under study are necessary legal conditions of esurience the geopolitical resilience of the national security of the Republic of Moldova in the long term.

Keywords: sustainable development, legal system, functions, geopolitical resilience, national security.

Rezumat

Acest articol prezintă rezultatele unui studiu care examinează legătura dintre capacitățile funcționale ale unui model conceptual pentru dezvoltarea durabilă a unui sistem juridic și

¹ The article was prepared within the framework of the subprogram 01.05.01 **National Security of the Republic of Moldova in the Context of Accession to the European Union: Legal, Political and Sociological Approaches**, implemented by the Institute of Legal, Political and Sociological Research of Moldova State University, and reflects the results of the study using a comprehensive methodology based on the method of theoretical legal modeling.

reziliența geopolitică a securității naționale în Republica Moldova, ca stat modern care se dezvoltă în conformitate cu tendințele paneuropene. Autorul explorează capacitățile funcționale ale acestui model conceptual prin stabilirea relației dintre funcțiile interne și externe ale unui sistem juridic în dezvoltare durabilă. Baza metodologică a studiului este o combinație de modelare juridică teoretică, analiză sistemică-structurală și funcțională, ținând cont de înțelegerea științifică modernă a dezvoltării proceselor sociale în cadrul paradigmatelor științifice civilizatoriale și ciclice. Se concluzionează că capacitățile funcționale ale modelului conceptual studiat sunt condiții juridice necesare pentru asigurarea rezilienței geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova pe termen lung.

Cuvinte-cheie: dezvoltare durabilă, sistem juridic, funcții, reziliență geopolitică, securitate națională.

Introduction

The modern geopolitical reality is characterized by a high level of dynamism, driven not only by the rapid speed of social communication in the information society but also by the real-time restructuring of the previously existing balance of power and priorities in the international political arena. [1]. Scientific analysis reveals that the causes of this restructuring are far more profound than the current changes in US foreign policy or the ongoing military aggression in Eastern Europe. It is essential to understand that all these events are merely consequences of much deeper crisis processes within which modern democracy continues to function [2], having failed to develop effective geopolitical mechanisms to counter authoritarian political regimes since the end of the Cold War [3].

At the same time, national security issues in modern states remain a priority for any state, including the Republic of Moldova. Effective solutions to these challenges are only possible with a long-term perspective and cannot be driven by a changing geopolitical agenda. It is important to recognize that the geopolitical reality faced by every state always acts as an *external factor*. Therefore, *the highly dynamic and unstable external geopolitical environment makes it imperative to seek the foundations of a state's geopolitical resilience within the state itself*.

In such circumstances, every state focused on effectively addressing its national security challenges faces the need to establish internal „constants” on which it can rely in today's unstable geopolitical reality. By finding a „fulcrum” in such internal constants, a state becomes capable of ensuring the geopolitical resilience of its national security, and thus, becomes capable of adequately responding to the numerous and difficult-to-predict geopolitical challenges of today's reality.

In this regard, it is necessary to take into account *the dialectical nature of all processes that constitute the very „reality” within which a state operates* within and beyond its borders [4], striving to solve specific problems in ensuring its national security. It would be a mistake to assume that the sought-after internal „constants” of a state's geopolitical resilience are some kind of „states” acquired once

and for all by the state, since under the influence of both internal contradictions and external factors, any acquired states are subject to change, and this fact must be recognized as indisputable.

Therefore, we believe that speaking of certain „constants” in the current reality is possible only as *internal conditions that arise during the development of the state's internal socio-political environment* and that guide the inevitable internal and external changes in the political system in a direction *that enables the state to resolve current contradictions that pose a threat to its national security, thereby leading the state's development to a new „cycle”, each time receiving a new impetus for continued development as a result of resolving current contradictions, becoming a source of internal „resistance” to the negative impact of various threats.* At the same time, the continuous dynamics of the socio-political process within the state, generated by internal conditions, prevents threats to national security from inflicting any significant „blow” on the state mechanism, which has become „frozen in its inertia”. If such contradictions are not resolved, but merely accumulate, we observe not the influence of the sought-after „constants” of geopolitical resilience of the state's national security, but rather *the manifestation of the dysfunctionality of the socio-political environment within the state*, which is unable to cope with the need to overcome contradictions, the delay in resolving which creates a threat to the state's national security.

Theoretical and methodological background of the research

Methodologically, to establish the sought-after „constants” of geopolitical resilience of the state's national security, it is advisable to rely on the *civilizational paradigm* [5], in the context of which *the socio-cultural roots of any long-term models of socio-political development within the state* become obvious, oriented towards the acquisition by the state's national security system of resilience in relation to internal and external threats accompanying the development of a particular state in the socio-cultural reality surrounding it, which, despite the high dynamics of current geopolitical processes, helps to see longer-term socio-cultural trends. At the same time, the analysis of various socio-cultural foundations allows us to identify *not static states, but dynamic models of socio-political development* that correspond to the „civilizational code” of the national community that constitutes the social foundation of the state and are the „fulcrum” that is capable of imparting relative stability to the sphere of national security of a state involved in a dynamically changing current geopolitical reality.

Some of the bearers of the socio-cultural foundations of socio-political development within any state as a political and legal entity are the legal institutions, norms, values, and traditions that form the „core” of the state's national legal

system. Considering the interconnectedness of the legal and political spheres of society, we can assume that, *like the law of communicating vessels, the sustainable development of a state's legal system can also contribute to the sustainable development of its political system*, including ensuring the geopolitical resilience of the state's national security. It can also be said that *the sustainable development of a state's legal system creates the legal conditions necessary to ensure the geopolitical resilience of the state's national security*.

A conceptual model of sustainable legal development, civilizationaly close to Moldova's, can reasonably be considered a model for the sustainable development of a state's legal system applicable to the analysis of the legal conditions for the geopolitical resilience of Moldova's national security. *This model, which began to emerge in the development of the legal systems of most European states after the end of World War II and which accompanies contemporary processes of European integration, is methodologically crucial*. Determining the functional capabilities of this conceptual model in ensuring the long-term geopolitical resilience of Moldova's national security is crucial.

The relationship between internal and external functions of a sustainably developing legal system in ensuring the geopolitical resilience of the national security of the state

In order to determine the functional capabilities of the conceptual model of sustainable development of the legal system in ensuring the geopolitical resilience of the national security of an individual state, it seems necessary to pay attention to *the relationship between the internal and external functions of the components of this model, explaining the internal logic of the functioning of a sustainably developing legal system, forming the „systemic effects” that underlie the „systemic responses” to factors that threaten the preservation of the legal system's integrity and functionality in interaction with the external environment, including various geopolitical factors*.

The system-structural and functional analysis [6] conducted within the framework of our study allowed us to further establish the main internal and external functions of the four basic components of the conceptual model of a sustainably developing legal system, in identifying which we proceeded from *the cyclical paradigm of the development of systems of a social nature*, which has received wide recognition in modern social and humanitarian sciences [7]. The use of a cyclical paradigm allowed us to establish four links in the basic cycle of the sustainable development of a legal system, formed by the interactions of the main components of its conceptual model, during which the components of the legal system perform functions determined by their internal intentions.

The first link in this cycle is the interaction between the spiritual-cultural and organizational components of a steadily developing legal system, during which the organizational component performs its *function of organizing legal interactions* based on the intentions of legal consciousness identified by the spiritual-cultural component. The second link is the subsequent interaction between the organizational component and the normative component, during which the normative component performs its *function of standardizing legal communications*, which is a prerequisite for the subsequent institutionalization of these communications. The third link is the interaction between the normative and institutional components, during which the institutional component performs its *function of institutionalizing legal communications*. And finally, the fourth link is the interaction between the institutional and spiritual-cultural components, during which the spiritual-cultural component performs *the function of identifying the intentions of legal consciousness*, which are ultimately objectified at the level of the legal institutions of society. This final link is again followed by the first link, and the cycle repeats.

In order to establish the external functions of the basic components of the conceptual model of a sustainably developing legal system, we analyzed the features of the connection of these components with the external environment, that is, with the political, economic, spiritual and other spheres of public life, using the example of the development of European legal systems that, after the end of World War II, retained their cultural identity within the framework of the European traditions of continental law, culturally close to the legal system of Moldova.

Our analysis allowed us to identify four groups of patterns in the sustainable development of each component of European legal systems, which contributed to their overcoming the „development gaps” that emerged in the pre-war and war periods. We also established that these groups of patterns were, in fact, manifestations of the very same „systemic responses” that shaped the sustainable development of these legal systems through their interaction with the external environment – that is, manifestations of the external functions of the conceptual model under consideration.

As an external function manifested by the spiritual and cultural component of the legal system during its sustainable development, we identified *the function of reflection of public consciousness* experienced by European society in the post-war period. This was reflected in the humanization of various aspects of socio-political life, accompanied by changes in national and international legal acts affecting human rights and freedoms and other aspects of the legal status of individuals. The legal assessment of crimes against humanity committed during World War II became one of the most important moments in the mass public’s reflection on legal boundaries, guarantees, and other legal aspects. The recognition of the absolute value of these, from the perspective of Christian morality, a common European

cultural code, became a necessary condition for certain shifts in post-war public consciousness, which influenced changes in the social, political, and other institutions of European society and affected other countries worldwide.

We identified *the dialogization of social communication* as an external function exhibited by the organizational component of the legal system during its sustainable development. Through this, legal principles inherent in the post-war civil economy, stimulating equal opportunity, competition, and freedom, have permeated deeply from the realm of legal communication into all other spheres of social communication, making the latter more open. Therefore, the subsequent development of information technology did not become the „primary cause” but rather „continued” this already established trend in the social communication space of European society toward openness to dialogue and the receipt of „feedback” from participants in social communication through dialogization.

We identified *the legitimization of social regulation* as an external function exhibited by the normative component of the legal system during its sustainable development. This function created the conditions for various forms and types of social regulation to adopt the legitimization mechanisms characteristic of legal regulation to justify the necessity and appropriateness of introducing new or amending existing social norms. Therefore, changes in the development of legal regulation in post-war Europe were often followed by changes in other areas of social regulation, formed on similar foundations of legitimacy, which, as expected, garnered public approval. In such cases, so-called „anticipatory lawmaking”, if it results from the sustainable development of the legal system, is in reality merely a more responsive and rapid „conductor” of real changes in socio-political development, which objectively requires such legal „foresight” [8].

We identified *the democratization of social institutions* as an external function exhibited by the institutional component of the legal system during its sustainable development. Its influence is evident in the post-war development of the European legal systems we analyzed. This function is a natural consequence of the sustainable development of legal institutions of society, directly affecting the establishment and maintenance of a balance of interests between public authorities and civil society characteristic of a real democracy. Such a balance cannot be ensured without effective legal guarantees in the form of independent judicial institutions, a developed human rights movement, and recognition of the jurisdiction of supranational and international structures that define unshakable standards in the areas of human rights, security, and other areas on whose well-being the state of democracy in a given society depends. This function also indicates that, within the framework of the sustainable development of the legal system, legal conditions are created for the maintenance of real, rather than formal, democracy. Without such development, democracy becomes more of a „political screen”, ceasing to be a real legal value

for society. At the same time, a steadily developing institutional component of the legal system, which facilitates society's maintenance of its democratic principles and provides impetus for the development of political and other institutions, is *a necessary prerequisite for the ability of existing state institutions to develop based on the „democratic impulses” emerging within society itself*. This makes state and societal institutions less susceptible to external influences that may pose a hidden or overt threat to the interests of the state's national security. All this allows a steadily developing legal system to create the necessary internal conditions for ensuring the geopolitical resilience of the state's national security.

The democratization of societal institutions is also, in a certain sense, a „*cumulative resultant*” of all the functional capabilities of a sustainably developing legal system, as it represents the manifestation of the „cumulative systemic effect” of those „systemic responses” that all components of a sustainably developing legal system are capable of generating in interaction with each other and with the external environment, in relation to which the institutional component of the legal system is a „subject” directly interacting with this environment. This „accumulation” of systemic responses is made possible by the fact that the unity of the components of a sustainably developing legal system is ensured by their internal interactions, which determine how they interact, individually and collectively, with the external environment. In other words, the „mode of interaction” developed by the components of a sustainably developing legal system among themselves within the system also explains the ways in which they interact with the external environment, thereby manifesting the objective determinacy of the external functions of the legal system's components by their internal functions.

Conclusion

1. Achieving resilience within the national security system of a state in a dynamically changing geopolitical context is *a long-term strategy*, the effective implementation of which is only possible with reliance on similar long-term guidelines.
2. The growing popularity of nationalist rhetoric observed today in the socio-political space of European countries indicates that, despite the spread of cosmopolitan trends in mass culture and migration processes in Europe, *the socio-cultural foundations of statehood* still retain their significance and are its fundamental basis, necessarily manifesting itself in the long term, despite opposing geopolitical tendencies.
3. Legal values, principles, customs and traditions, which form the culturally identifiable core of the legal system of any state, represent an integral component of the socio-cultural foundations of statehood, in which *the*

internal constants of the geopolitical resilience of the national security of the state in the long term can be found.

4. The functional capacity of the spiritual and cultural component of a steadily developing legal system *to identify the intentions of legal consciousness*, manifested within the conceptual model under study, also determines the functional capacity of this component, manifested in interaction with the external environment, to create conditions for *the reflection of public consciousness*, thanks to which a critical self-awareness of society is formed, making it possible to diagnose the presence of internal contradictions in socio-political development within the country and to mobilize public consciousness to overcome these internal contradictions, which become a source of threat to the interests of the national security of the state and make the state vulnerable in the face of existing external geopolitical threats.
5. The functional capacity of the organizational component of a sustainably developing legal system *to organize legal interactions*, manifested within the conceptual model under study, also determines the functional capacity of this component, manifested in interaction with the external environment, to create conditions for *the dialogization of the space of social communications*, which provides the „feedback” between participants in the socio-political dialogue within the state necessary for the effective organization of the national security system.
6. The functional capacity of the normative component of a sustainably developing legal system *to regulate legal communications*, manifested within the conceptual model under study, also determines the functional capacity of this component, manifested in interaction with the external environment, to create conditions for *the legitimization of social regulation*, through which social prerequisites are provided for the removal of internal contradictions in socio-political development that „shake” the geopolitical resilience of the national security of the state „from within”.
7. The functional capacity of the institutional component of a sustainably developing legal system *to institutionalize legal communications*, manifested within the conceptual model under study, also determines the functional capacity of this component, manifested in interaction with the external environment, to create conditions for *the democratization of social institutions*, thanks to which these institutions receive an impetus for development formed in the process of the internal socio-political process, making the national security system less dependent on external geopolitical factors.
8. Thus, the conducted analysis demonstrates that the *functional capabilities of each component of the conceptual model under study contribute to the*

creation of conditions formed within the legal system (and therefore capable of being called „legal”) necessary to ensure the geopolitical resilience of the state’s national security in the long term. Furthermore, the common civilizational code and the shared legal values and traditions of the continental romano-germanic legal family linking Moldova’s legal system with those of continental Europe allow us to consider the functional capabilities of the conceptual model under study, which became widespread in Europe after World War II and accompanied integration processes in Europe, applicable to ensuring the geopolitical resilience of modern Moldova’s national security within the context of pan-european trends in socio-political development.

Bibliographical references

1. Qamar, Sajid. Geopolitical Dynamics in the 21st Century: Revisiting the Heartland Theory’s Relevance. In: International Journal For Multidisciplinary Research, 2023, Volume 5, Issue 4, pp. 1–6 [online]: https://www.researchgate.net/publication/373173533_Geopolitical_Dynamics_in_the_21st_Century_Revisiting_the_Heartland_Theory's_Relevance (accessed 20.10.2025).
2. Croizer, Michel, Huntington, Samuel P., Watanuki, Joji. The Crisis Of Democracy. Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission. New York: New York University Press, 1975, 220 p. ISBN: 0-8147-1305-3.
3. Culp, Julian, Sawyer, Stephen W. Post Post-Cold War Democratic. In: Democratic Theory, 2024, Vol. 11, Issue 12, pp. 1–17 [online]: Theory. https://www.researchgate.net/publication/389543993_Post_Post-Cold_War_Democratic_Theory (accessed 20.10.2025).
4. Miljević, Milan, Dzamic, Vladimir. Dialectics of contemporary world processes and relations. In: Singidunum Journal of Applied Sciences, 2012, Vol. 9, Issue 1 [online] https://www.researchgate.net/publication/260594492_Dialectics_of_contemporary_world_processes_and_relations (accessed 20.10.2025).
5. Sajtarly, I.A., Ishchenko, O.M. An overview of the civilizational paradigm from the angle of structuralist ideas. In: Актуальні проблеми філософії та соціології, 2024, pp. 85–90 [online]: <https://doi.org/10.32782/apfs.v046.2024.16> (accessed 20.10.2025).
6. Chuvalnikova, Anna. Structural elements of conceptual model of sustainable development of society’s legal system. In: Development Through Research and Innovation IDSC-2025: International Scientific Conference:

The 6th Edition: May 16th, 2025, Chisinau: Collection of scientific articles / scientific committee: Stratan Alexandru (president) [et al.], Chișinău: SEP ASEM, 2025, pp. 496–504.

7. Плотинский, Ю.М. Модели социальных процессов. Москва: Логос, 2001, с. 109–221. ISBN 5-94010-045-7.
8. Ramos, Jose. Anticipatory governance: Traditions and trajectories for strategic design. In: Journal of Futures Studies, 2014, Vol. 19, pp. 35–52 [online]: https://www.researchgate.net/publication/288381021_Anticipatory_governance_Traditions_and_trajectories_for_strategic_design (accessed 20.10.2025).

SECURITATEA POLITICĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN ERA AMENINȚĂRILOR HIBRIDE ¹

THE POLITICAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE ERA OF HYBRID THREATS

CZU:[327:351.746(478)]:004

DOI: <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.10>

Marcel BENCHECI, doctor în științe politice,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universitatea de Stat din Moldova
email: marcelbencheci@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6619-5299>

Diana HÎRBU, doctor în științe politice,
conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
email: benchecidiana@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7867-1731>

Rezumat

Prezentul articol analizează amenințările hibride complexe cu care se confruntă Republica Moldova și care pun la încercare stabilitatea sa politică, suveranitatea și orientarea sa strategică europeană. Printr-o analiză detaliată, sunt scoase în evidență principalele vulnerabilități interne și externe, precum și măsurile instituționale adoptate pentru a întări reziliența politică. Autorii consideră că succesul Republicii Moldova depinde de integrarea unei culturi a securității și a bunei guvernări, sprijinită de parteneriate internaționale puternice și de implicarea activă a societății civile.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, securitate politică, amenințări hibride, reziliență, bună guvernare, integrare europeană, societate civilă.

Summary

This article analyzes the complex hybrid threats faced by the Republic of Moldova, which challenge its political stability, sovereignty, and European strategic orientation. Through a detailed examination, the main internal and external vulnerabilities are highlighted, along with the institutional measures adopted to strengthen political resilience. The authors argue that the success of the Republic of Moldova depends on integrating a culture of security and good governance, supported by strong international partnerships and the active involvement of civil society.

Keywords: Republic of Moldova, political security, hybrid threats, resilience, good governance, European integration, civil society.

¹ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

Introducere

Securitatea politică este o parte esențială a securității naționale, deoarece asigură stabilitatea instituțiilor, ordinea constituțională și funcționarea democratică a unui stat. În cazul Republicii Moldova, statul se confruntă cu o serie de presiuni interne și externe, rezultând din tranziția post-sovietică, polarizarea politică și influențele geopolitice. Amenințările hibride — care se referă la utilizarea coordonată a forțelor militare, economice, informaționale și cibernetice — afectează capacitatea statului de a răspunde eficient la provocări. Scopul acestui studiu este de a analiza vulnerabilitățile politice ale Republicii Moldova, tipurile de amenințări hibride care o vizează și strategiile adoptate pentru a întări reziliența.

Cadrul conceptual: securitate politică și amenințări hibride

Securitatea politică se referă la protejarea instituțiilor democratice, a statului de drept și a proceselor electorale de influențe destabilizatoare [3, p.56]. Aceasta asigură continuitatea guvernării și legitimitatea autorităților publice. În același timp, amenințările hibride sunt caracterizate prin ambiguitate strategică și prin combinarea tehnicilor convenționale și neconvenționale. Acestea pot include manipularea informațiilor, atacurile cibernetice, presiunile energetice, coruperea elitelor politice și campaniile de dezinformare [28, p.25]. Actorii implicați — fie că sunt statali sau non-statali — urmăresc să slăbească coeziunea socială și încrederea în instituțiile statului.

În contextul geopolitic actual, marcat de fragmentare, competiție strategică și transformare tehnologică rapidă, securitatea politică devine o parte esențială a stabilității sistemelor democratice. Nu se mai limitează doar la protejarea suveranității naționale, ci se concentrează pe reziliența instituțiilor, încrederea publicului și protecția proceselor decizionale împotriva interferențelor externe.

Astfel, analiza securității politice în legătură cu guvernanta amenințărilor hibride necesită o înțelegere a dinamicii rezilienței instituționale, a rolului actorilor non-statali și a interdependenței dintre spațiul informațional, infrastructural și societal [2, p.81].

Conceptul de securitate politică a suferit o transformare semnificativă de la sfârșitul Războiului Rece. În trecut se concentra pe stabilitatea sistemului politic și pe supraviețuirea statului [5]. Astăzi, accentul s-a mutat către abilitatea instituțiilor de a asigura legitimitatea democratică, coeziunea socială și autonomia decizională în fața presiunilor interne și externe.

Instituționalizarea securității politice este un proces crucial pentru întărirea stabilității democratice și protejarea suveranității decizionale a statului. Aceasta nu se rezumă doar la reforme administrative, ci implică o schimbare profundă în

modul în care instituțiile publice gestionează transparența, legitimitatea și încrederea cetățenilor.

Un prim pilon al acestui proces este transparența decizională, care garantează accesul publicului la informații despre funcționarea instituțiilor și permite exercitarea unui control democratic real asupra proceselor guvernamentale. Prin deschiderea deliberativă și comunicarea constantă cu societatea civilă, instituțiile își întăresc legitimitatea și reduc riscurile de manipulare sau corupție.

Un alt element esențial este reziliența electorală, care se concentrează pe protejarea proceselor democratice de ingerințe externe și de încercări de influențare informațională sau tehnologică [15, p. 69]. În era digitală, campaniile electorale și infrastructurile de vot sunt expuse la atacuri cibernetice, campanii de dezinformare și interferențe externe, ceea ce face ca întărirea mecanismelor de securitate electorală să fie esențială pentru menținerea credibilității instituțiilor democratice.

În esență, guvernanta informațională a devenit un instrument esențial pentru securitatea politică modernă, având rolul de a contracara manipularea narativelor, dezinformarea și polarizarea din mass-media [19, p. 92]. Într-un peisaj în care spațiul public este inundat de fluxuri informaționale rapide și adesea distorsionate, abilitatea instituțiilor de a reacționa rapid, transparent și coordonat la atacurile informaționale devine un semn al maturității politice și al rezilienței democratice. Astfel, instituționalizarea securității politice nu se rezumă doar la întărirea aparatului administrativ, ci implică și crearea unui ecosistem democratic rezilient, bazat pe transparență, protecția proceselor electorale și o guvernanta informațională capabilă să apere integritatea spațiului public. Prin urmare, securitatea politică nu mai este doar o chestiune militară, ci o problemă de guvernanta multi-nivel, care reunește instituțiile statului, sectorul privat și societatea civilă [18].

Amenințările hibride sunt caracterizate prin utilizarea coordonată a mijloacelor convenționale și neconvenționale — militare, economice, cibernetice și informaționale — pentru a submina stabilitatea statelor fără a provoca un conflict deschis [9]. Conform lui Hoffman [16], războiul hibrid este „o combinație de tactici militare tradiționale și operațiuni neregulate, completate de acțiuni cibernetice și propagandă”. Ulterior, Fridman [13] și Galeotti [14] au extins această definiție, subliniind că scopul real al amenințărilor hibride nu este ocuparea teritoriului, ci erodarea coeziunii sociale și a încrederii în instituțiile democratice.

Amenințările hibride se manifestă printr-o varietate de acțiuni coordonate, menite să submineze stabilitatea internă a statelor și să afecteze încrederea cetățenilor în instituțiile democratice. Aceste acțiuni nu sunt întotdeauna evidente sau declarate, ci acționează subtil, în zonele gri ale securității, combinând metode non-militare cu instrumente de influență psihologică, economică și informațională.

Printre cele mai frecvente forme de manifestare se numără campaniile de dezinformare și polarizare socială, care profită de divergențele culturale, economice sau politice din interiorul societății. Prin manipularea discursului public și amplificarea tensiunilor sociale, aceste campanii erodează coeziunea națională și subminează încrederea în autorități. Un alt instrument de presiune îl constituie acțiunile economice și energetice, folosite ca mijloace de coerciție strategică. Prin manipularea fluxurilor comerciale sau a dependențelor energetice, actorii ostili pot influența deciziile politice ale unui stat, afectându-i autonomia economică și capacitatea de reacție. În plus, interferențele politice în procesele electorale sau decizionale – cum ar fi finanțările ascunse, campaniile de propagandă sau infiltrarea în spațiul mediatic – au ca scop să submineze legitimitatea instituțiilor democratice și să creeze un climat de neîncredere generalizată [17, p.11]. Toate aceste tactici ilustrează natura complexă și interconectată a amenințărilor hibride, care nu vizează neapărat distrugerea fizică a statului, ci mai degrabă erodarea acestuia din interior, prin subminarea valorilor democratice și a coeziunii sociale.

Datorită caracterului lor ambiguu, amenințăările hibride se află la granița dintre pace și conflict, necesitând mecanisme de guvernare adaptivă și politici de reziliență societală [30]. Securitatea politică și amenințăările hibride sunt concepte profund interdependente. Aceste amenințări exploatează vulnerabilitățile politice, sociale și informaționale ale statelor pentru a submina legitimitatea decizională și autonomia politică [31, p. 370]. Prin urmare, guvernarea securității politice trebuie să includă mecanisme preventive și de reacție bazate pe reziliență: anticipare, coordonare interinstituțională și adaptabilitate. În acest context, UE și NATO au promovat o abordare comună bazată pe „reziliența întregului guvern și a întregii societăți”, care recunoaște că securitatea politică nu poate fi asigurată doar de instituțiile statului, ci necesită implicarea cetățenilor, a sectorului privat și a comunităților locale [18].

Așadar, reziliența politică devine o formă organizată de apărare non-militară, prin care societățile democratice își apără valorile, infrastructurile și sistemele de informații împotriva manipulării și coerciției. Guvernarea modernă a securității politice, în fața amenințărilor hibride, se bazează pe un cadru instituțional complex, care îmbină politici, structuri și instrumente operaționale menite să asigure un răspuns strategic coerent la nivel european și euroatlantic.

Într-un context caracterizat de interdependență și vulnerabilități transfrontaliere, aceste mecanisme nu se limitează doar la combaterea imediată a riscurilor, ci vizează și construirea unei reziliențe sistemice prin coordonare interinstituțională și colaborare între sectoarele publice și private. Un element esențial al acestui cadru este Busola strategică a Uniunii Europene [12], care definește reziliența ca un obiectiv de securitate colectivă și stabilește direcții pentru întărirea apărării europene în fața amenințărilor hibride. Documentul promovează conceptul de

reziliență la nivelul întregii societăți, în care cetățenii, instituțiile și actorii privați devin participanți activi în asigurarea securității comune. Un alt pilon important este Hybrid CoE (Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats) din Helsinki, o platformă de colaborare între UE și NATO, dedicată cercetării, instruirii și dezvoltării politicilor pentru a contracara amenințările hibride. Acest centru oferă expertiză strategică în domenii precum dezinformarea, securitatea cibernetică, manipularea informațională și reziliența societală, facilitând schimbul de bune practici între statele membre.

Directivile NIS2 și CER [8] joacă un rol esențial în protejarea infrastructurilor critice și a rețelelor informatice, stabilind obligații clare pentru statele membre în ceea ce privește evaluarea riscurilor, raportarea incidentelor și întărirea colaborării între sectorul public și cel privat [10]. Aceste instrumente transformă securitatea digitală într-o parte integrantă a securității politice, asigurând funcționarea continuă a serviciilor esențiale pentru guvernare și economie. De asemenea, mecanismele de comunicare strategică și alfabetizarea media completează acest cadru instituțional. Ele sunt menite să combată dezinformarea și manipularea narativelor, prin întărirea educației civice și a gândirii critice în rândul cetățenilor. Comisia Europeană [10] subliniază că dezvoltarea unei culturi a vigilenței informaționale este la fel de crucială ca apărarea infrastructurilor, deoarece amenințările hibride vizează în principal percepțiile și coeziunea socială.

Guvernanța securității politice în fața amenințărilor hibride devine un proces de integrare atât instituțională, cât și societală, în care instrumentele juridice, tehnologice și educaționale colaborează. Acest model reflectă o tranziție de la o securitate reactivă la una proactivă și participativă, bazată pe cooperare, transparență și reziliență colectivă. Prin aceste politici, reziliența politică devine un proces instituțional care îmbină dimensiunile normativă, educațională și tehnologică. Totodată, instituționalizarea rezilienței politice, prin cooperare internațională, educație și inovare, devine cheia unei securități non-militare durabile.

Securitatea politică nu este văzută doar prin prisma apărării naționale, ci ca un proiect comun al societății, în care guvernele, instituțiile și cetățenii colaborează pentru a construi o cultură a rezilienței capabilă să facă față efectelor pe termen lung ale amenințărilor hibride.

Contextul Republicii Moldova: vulnerabilități politice și instituționale

Republica Moldova se confruntă, de mai bine de trei decenii, cu o tranziție complexă de la un sistem politic autoritar la unul democratic, într-un context de tensiuni geopolitice și o economie fragilă. Poziționarea sa între Uniunea Europeană și Federația Rusă a dus la un echilibru instabil între orientarea pro-europeană și

influențele geopolitice estice, ceea ce a contribuit la o vulnerabilitate structurală a instituțiilor politice și a mecanismelor de guvernare [6, p. 51].

Arhitectura instituțională de securitate a Republicii Moldova este expusă la polarizarea politică, fragmentarea partidelor și influențele externe. În fața acestor provocări, vulnerabilitățile politice și instituționale ale Republicii Moldova nu pot fi privite doar prin prisma disfuncționalităților interne, ci trebuie înțelese ca parte a unui context geopolitic mai larg, în care amenințările hibride, corupția și dependențele economice devin factori de insecuritate politică [20]. Sistemul politic moldovenesc este caracterizat de o fragmentare cronică a partidelor, o polarizare geopolitică accentuată și o dependență excesivă de liderii carismatici, ceea ce a împiedicat dezvoltarea unei democrații funcționale.

Instabilitatea aceasta este agravată de influențele externe în domeniul informațional și politic. Republica Moldova se confruntă frecvent cu campanii de dezinformare și acțiuni de influență din partea Federației Ruse, care au scopul de a diviza opinia publică și de a diminua sprijinul pentru integrarea europeană [27, p. 61]. Aceste manevre sunt un exemplu clasic de război hibrid, care profită de slăbiciunile politice interne pentru a-și atinge obiectivele geopolitice externe [17, p. 12].

Una dintre cele mai mari probleme structurale ale Republicii Moldova este slăbiciunea instituțională. Administrația publică se confruntă cu lipsa de profesionalism, politizarea excesivă și influența intereselor private asupra deciziilor publice. De asemenea, sistemul judiciar rămâne parțial capturat, iar reformele anticorupție se lovesc de o rezistență sistemică [29].

Corupția la nivel înalt a avut un impact direct asupra stabilității politice, culminând cu „furtul miliardului” din 2014 – un caz emblematic de capturare a statului care a subminat încrederea cetățenilor în instituții și a scos în evidență vulnerabilitatea sistemului financiar și judiciar [26, p.241]. Acest fenomen a determinat Uniunea Europeană să condiționeze asistența financiară de reforme sistemice, punând accent pe independența justiției și întărirea mecanismelor de control instituțional.

În plus, lipsa unei culturi administrative solide și a responsabilității politice contribuie la ineficiența implementării politicilor publice. Deși există strategii de reformă a administrației publice, aplicarea lor este adesea superficială și influențată de ciclurile electorale, ceea ce perpetuează instabilitatea și vulnerabilitatea instituțională.

Republica Moldova a devenit un exemplu elocvent al impactului amenințărilor hibride asupra țărilor cu instituții fragile. Campaniile de dezinformare, infiltrările economice și dependențele energetice sunt folosite pentru a influența deciziile politice și direcția strategică a statului [24]. Aceste acțiuni hibride se concentrează în special pe procesele electorale, presa independentă și agențiile de securitate,

profitând de vulnerabilitățile interne pentru a adânci diviziunile sociale și politice. În același timp, absența unei culturi a rezilienței instituționale slăbește capacitatea Republicii Moldova de a răspunde eficient la aceste provocări. Mecanismele de colaborare între stat și societatea civilă sunt încă insuficient dezvoltate, iar guvernanta participativă rămâne mai mult o excepție decât o normă [4, p.109].

Vulnerabilitățile politice și instituționale ale Republicii Moldova sunt rezultatul unei moșteniri istorice caracterizate prin dependență, corupție și fragmentare, care continuă să îngreuneze procesul de democratizare și integrare europeană. Instituționalizarea rezilienței politice, prin reforme autentice și colaborare internațională, este singura soluție viabilă pentru întărirea statului și asigurarea securității naționale. Într-un context regional afectat de război informațional și presiuni geopolitice, securitatea politică a Republicii Moldova depinde de abilitatea sa de a dezvolta instituții autonome, responsabile și transparente, fundamentate pe o cultură democratică robustă.

Amenințări hibride specifice Republicii Moldova

Literatura de specialitate care analizează vulnerabilitățile politice și instituționale ale Republicii Moldova oferă o imagine complexă a fragilității statului, a dependențelor geopolitice și a dificultăților întâmpinate în procesul de democratizare. Studiile recente oferă o viziune detaliată asupra modului în care tranziția post-sovietică a fost marcată de disfuncționalități sistemice, influențe hibride externe și o reziliență instituțională care este încă în dezvoltare.

Andrei Benea [4] subliniază că pentru a întări reziliența democratică în Europa de Est, inclusiv în Republica Moldova, este esențială o guvernanta participativă și transparentă, care să implice societatea civilă în procesul decizional. El evidențiază că slăbiciunea instituțională și lipsa de încredere în autorități rămân obstacole semnificative pentru stabilitatea politică și pentru consolidarea democrației.

În aceeași notă, Dionis Cenușă [6, p. 52] examinează tranziția sistemului politic moldovenesc, arătând că provocările democratizării și fluctuațiile geopolitice între Est și Vest au dus la un model de guvernanta instabil, în care reformele structurale sunt adesea superficiale și influențate de contextul electoral. Autorul observă că procesul de integrare europeană este în continuare perceput mai mult ca o retorică politică decât ca un proiect strategic pe termen lung.

Contribuția Liliei Ciobanu [7, p. 220] scoate în evidență fragilitatea instituțională și polarizarea politică. Ea susține că diviziunile interne, influențate de diverse forțe geopolitice, au împiedicat formarea unei elite administrative stabile și au dus la o cultură a conflictului politic continuu, afectând astfel funcționarea democrației.

Instituțiile europene confirmă aceste observații. În Raportul de implementare a Acordului de Asociere UE–Moldova [10], se menționează că, deși s-au înregistrat progrese în reforma justiției și în lupta împotriva corupției, problemele legate de independența sistemului judiciar și de aplicarea uniformă a legii persistă. Concluziile Consiliului European [11] referitoare la statutul de țară candidată recunosc potențialul Republicii Moldova, dar subliniază necesitatea de a întări instituțiile publice și de a diminua influența oligarhilor în politică.

În ceea ce privește securitatea, Maria Mälksoo [17, p. 9] oferă o perspectivă inovatoare asupra conceptului de reziliență ca practică de securitate, arătând că, în cazul Republicii Moldova, aceasta este amenințată de războiul informațional și de acțiunile hibride. Cercetarea sa subliniază importanța unor politici coerente care să integreze guvernanta informațională, educația civică și cooperarea internațională. În aceeași notă, Iulian Olaru [20] analizează echilibrul fragil dintre influența occidentală și cea estică, concluzionând că Moldova rămâne vulnerabilă la presiuni geopolitice diverse și la metode de influență neconvenționale.

Nicu Popescu [21] subliniază importanța perspectivei europene, explicând că pentru a reforma instituțiile și a reduce vulnerabilitățile politice, este esențială o integrare reală în cadrul normativ și de securitate al Uniunii Europene. De asemenea, el atrage atenția asupra riscului ca retorica pro-europeană să devină lipsită de substanță dacă reformele nu sunt însoțite de rezultate concrete în domeniul justiției și al statului de drept.

Pe de altă parte, Valeriu Prohntchi [23, p. 31] evidențiază deficiențele sistemice ale guvernantei din Moldova, de la politizarea excesivă a funcțiilor publice până la lipsa competențelor profesionale și a responsabilității administrative. Aceste probleme contribuie la perpetuarea dependenței instituționale și împiedică dezvoltarea unei birocrății meritocrate, esențiale pentru implementarea reformelor europene.

Andrew Rettman [24], într-o analiză publicată în EUobserver, descrie războiul hibrid pe care Rusia îl duce în Republica Moldova, folosind instrumente de propagandă, energie și dezinformare pentru a menține statul într-o stare de instabilitate și dependență. Această viziune este completată de studiul lui Vasile Rotaru și Andrei Rusu [25], care conceptualizează Republica Moldova ca „un stat al fragilității politice”, confruntat cu o dublă presiune: internă, din cauza corupției, și externă, din cauza influenței geopolitice asupra instituțiilor democratice.

Într-o altă lucrare, Andrei Rusu [27] explorează cum războiul informațional influențează țările din Parteneriatul Estic, arătând că în Republica Moldova, manipularea mediatică și atacurile asupra spațiului informațional au devenit instrumente strategice pentru a submina încrederea în instituțiile europene. De asemenea, Rusu și Burduja [26] analizează fenomenul capturii statului, explicând cum rețelele oligarhice au pus sub control instituțiile publice în favoarea intereselor

private, creând un mediu de corupție sistemică și slăbiciune instituțională. Raportul Transparency International [29] susține această realitate, plasând Republica Moldova printre țările cu o percepție ridicată a corupției și subliniind că, în ciuda progreselor legislative, aplicarea legilor anticorupție rămâne inefficientă. În ansamblu, literatura analizată conturează imaginea unei societăți aflate între aspirația europeană și provocările unei guvernante fragile. Republica Moldova continuă să se confrunte cu deficiențe structurale, interferențe externe și slăbiciune instituțională, dar evoluțiile recente sugerează o tendință de întărire a rezilienței democratice prin sprijin internațional, reforme juridice și o implicare tot mai activă a societății civile.

Securitatea politică și instituțională a Republicii Moldova depinde de transformarea rezilienței dintr-un simplu concept teoretic într-o practică sistemică. Aceasta ar trebui să reunească nivelurile statal, instituțional și societal într-un mecanism coerent de apărare democratică și dezvoltare durabilă. Răspunsurile instituționale ale Republicii Moldova la vulnerabilitățile politice și informaționale sunt într-un proces de adaptare și întărire, în care statul caută să îmbine măsuri interne de reformă cu sprijinul partenerilor externi. Această inițiativă reflectă dorința autorităților de a construi o reziliență sistemică, capabilă să facă față provocărilor hibride și riscurilor de destabilizare.

Rolul societății civile și al mass-mediei independente

În arhitectura rezilienței naționale, societatea civilă și mass-media independentă ocupă un loc central. Organizațiile non-guvernamentale au devenit actori esențiali în monitorizarea transparenței guvernamentale și în combaterea dezinformării, contribuind la crearea unei culturi civice bazate pe responsabilitate și gândire critică [1].

Prin campanii de educație media, platforme de fact-checking și inițiative de alfabetizare digitală, ONG-urile și jurnaliștii independenți contribuie la reducerea vulnerabilităților cognitive ale populației și la creșterea încrederii în sursele verificate de informație. Într-un context în care războiul informațional reprezintă una dintre cele mai subtile amenințări la adresa statelor democratice, aceste eforturi reprezintă o formă de apărare civică complementară politicilor statului.

Prin implicarea activă a societății civile, procesul de instituționalizare a rezilienței devine mai legitim și mai durabil, întrucât include dimensiunea participativă a securității — transformând cetățeanul din simplu beneficiar într-un actor co-producător al stabilității politice.

Astfel, Republica Moldova avansează treptat către un model de guvernanță colaborativă a securității, bazat pe parteneriate strategice, transparență și implicare civică. Acest model reflectă o evoluție de la reacție la anticipare și co-

operare, marcând începutul unei noi etape în construcția rezilienței naționale și regionale.

Deși Republica Moldova a făcut progrese semnificative în ceea ce privește reformele politice și instituționale, o analiză critică a situației actuale scoate la iveală o serie de deficiențe structurale persistente care afectează eficiența procesului de consolidare a statului. Considerăm că principalele provocări sunt legate de lipsa resurselor financiare și umane, de implementarea lentă a strategiilor naționale și de tensiunile dintre instituțiile statului, care slăbesc coerența decizională și capacitatea de reacție în fața crizelor. În plus, fragmentarea clasei politice rămâne un obstacol major pentru stabilitatea guvernamentală și continuitatea reformelor. Divergențele dintre partidele politice, împreună cu polarizarea geopolitică, conduc adesea la blocaje instituționale și la o erodare a încrederii publice.

Un alt aspect care complică semnificativ procesul de guvernanță este natura fluidă a amenințărilor hibride, care transformă mediul de securitate într-un spațiu greu de reglementat și controlat. Aceste amenințări — inclusiv atacuri cibernetice, manipulare informațională și presiuni economice — nu pot fi întotdeauna identificate clar sau atribuite unei singure surse, ceea ce îngreunează răspunsul legal și coordonarea instituțională [3]. Absența unui cadru juridic clar pentru gestionarea acestor situații limitează reacția rapidă a statului și expune instituțiile la vulnerabilități repetate.

Republica Moldova se află într-un proces constant de adaptare la un mediu de securitate complex, dar reformele instituționale incomplete, capacitatea administrativă limitată și presiunile externe continue continuă să submineze eforturile de consolidare a rezilienței politice și strategice. Prin urmare, pentru a depăși aceste provocări, este esențială o abordare integrată a guvernanței, care să îmbine eficiența administrativă, cooperarea internațională și o cultură solidă a responsabilității publice — toate acestea fiind elemente fundamentale pentru a transforma reziliența dintr-un ideal normativ într-o practică instituțională durabilă.

Concluzii

Securitatea politică a Republicii Moldova se află la o răscruce între vulnerabilitățile interne și presiunile externe hibride. Amenințările moderne nu se mai limitează doar la controlul teritorial; ele vizează și mințile cetățenilor, stabilitatea instituțiilor și direcția geopolitică a statului. Consolidarea rezilienței politice necesită o abordare integrată, care să combine mecanismele statale, parteneriatele internaționale și educația societății. Numai printr-un model hibrid de apărare democratică, Republica Moldova poate transforma fragilitatea în forță strategică și asigura stabilitatea pe termen lung.

Pentru a depăși vulnerabilitățile structurale și riscurile hibride cu care se confruntă, Republica Moldova trebuie să adopte o strategie integrată, bazată pe reforme instituționale, cooperare internațională și întărirea rezilienței societale. Direcțiile principale de acțiune propuse în documentele oficiale și analizele recente reflectă un efort coordonat de modernizare și securizare a statului.

Un prim obiectiv este consolidarea cadrului legislativ și instituțional, prin implementarea rapidă a Strategiei Securității Naționale și crearea unui Centru interinstituțional pentru analiza amenințărilor hibride, capabil să coordoneze activitățile de monitorizare, anticipare și reacție la riscurile emergente. Acest centru ar urma să funcționeze ca un nod de cooperare între instituțiile guvernamentale, serviciile de informații și partenerii externi, oferind o bază comună pentru analiza strategică.

În paralel, este esențial să ne angajăm în lupta împotriva corupției și să promovăm transparența în politică. Acest obiectiv poate fi atins prin întărirea independenței sistemului judiciar și prin consolidarea controlului parlamentar asupra serviciilor de informații, asigurând astfel un echilibru democratic și o supraveghere eficientă a puterii executive. Reforma justiției trebuie să fie însoțită de mecanisme eficiente pentru evaluarea integrității funcționarilor publici, astfel încât să garantăm coerența și credibilitatea instituțiilor statului.

O altă direcție importantă este educația media și digitală, care devine din ce în ce mai necesară într-o lume plină de dezinformare și manipulare a informațiilor. Crearea de programe de alfabetizare informațională în școli și universități ar contribui la formarea unei generații capabile să identifice sursele false și să participe activ la întărirea democrației. Această componentă educațională este crucială pentru a spori reziliența cognitivă a societății și pentru a diminua vulnerabilitățile exploatate de propaganda externă.

De asemenea, Republica Moldova trebuie să continue și să extindă parteneriatele internaționale cu Uniunea Europeană, NATO și OSCE, concentrându-se pe schimbul de expertiză, cooperarea tehnologică și instruirea comună în domeniul securității cibernetice și al apărării informaționale. Implicarea activă în aceste formate întărește poziția țării în rețelele de securitate colectivă și oferă acces la resurse, know-how și sprijin strategic.

O condiție esențială pentru stabilitatea națională este reducerea dependenței energetice, prin diversificarea surselor de energie și dezvoltarea capacităților locale de producție. Independența energetică nu este doar o problemă economică, ci și una de securitate, deoarece dependența de furnizori externi face statul vulnerabil.

Referințe bibliografice

1. API (Asociația Presei Independente). 2024. *Sistemul de securitate al Republicii Moldova: ce rol are, cum funcționează și de ce este esențial pentru bunăstarea cetățenilor*. Chișinău: API.

2. Bachmann, Sascha, and Håkan Gunneriusson. 2015. Hybrid Wars: The 21st-Century's New Threats to Global Peace and Security. *Scientia Militaria* 43 (1): 77–99.
3. Benchechi, Marcel. 2024. *Riscurile, amenințările și vulnerabilitățile de securitate națională: obstacole în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova*. Revista de Studii de Securitate, Chișinău: Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale.
4. Benea, Andrei. 2023. *Resilience and Democratic Governance in Eastern Europe: The Case of Moldova*. Journal of Democracy Studies, 14 (2): 101–119.
5. Buzan, Barry, Ole Wæver, and Jaap de Wilde. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
6. Cenușă, Dionis. 2020. *The Moldovan Political System in Transition: Challenges and European Integration Prospects*. Eastern Journal of European Studies 11 (1): 45–67.
7. Ciobanu, Liliana. Institutional Fragility and Political Polarization in Moldova.” *Southeast European Politics*, 2022, 8 (3): 211–229.
8. *Directive on the Resilience of Critical Entities (CER) and Directive NIS2*. Brussels: EU Publications, 2023.
9. European Commission. *Joint Framework on Countering Hybrid Threats*. Brussels: EU Publications, 2016.
10. European Commission. *EU–Moldova Association Implementation Report 2023*. Brussels: Publications Office of the European Union, 2023.
11. European Council. *Conclusions on the EU Enlargement Process: Moldova's Candidate Status*. Brussels, 2022.
12. European Union. *Strategic Compass for Security and Defence*. Brussels: Publications Office of the European Union, 2022.
13. Fridman, Ofer. *Russian “Hybrid Warfare”: Resurgence and Politicization*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
14. Galeotti, Mark. *The Weaponization of Everything: Hybrid Warfare and the Future of Politics*. New Haven: Yale University Press, 2020.
15. Helmus, Todd, et al. *Russian Social Media Influence: Understanding, Countering, and Resisting*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2018.
16. Hoffman, Frank. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Potomac Institute for Policy Studies. Arlington, VA, 2007.
17. Mälksoo, Maria. Resilience as a Security Practice: Countering Hybrid Threats. *Contemporary Security Policy* 42 (1): 1–19, 2021.
18. NATO. *Building Resilience as a Core Task*. Brussels: NATO Review, 2021.

19. Nye, Joseph S. *Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump*. Oxford: Oxford University Press, 2021.
20. Olaru, Iulian. *Hybrid Influence in Moldova: The Fragile Balance between East and West*. Chişinău: Institute for Strategic Studies, 2021.
21. Popescu, Nicu. *Moldova's European Path: Reforming Institutions and Overcoming Vulnerability*. Paris: EUISS Policy Brief, 2021.
22. Preşedinţia Republicii Moldova. *Proiect al Strategiei Securităţii Naţionale a Republicii Moldova*. Chişinău: Preşedinţia RM, 11 octombrie 2023.
23. Prohnitchi, Valeriu. Administrative Reform and Public Sector Governance in Moldova. *Policy Review Moldova* 4 (1): 23–39, 2020.
24. Rettman, Andrew. Russia's Hybrid War in Moldova. *EUobserver*, March 18, 2022.
25. Rotaru, Vasile, Rusu Andrei. *The Politics of Fragility: Moldova's Struggle for Sovereignty and Reform*. Bucharest: Tritonic, 2023.
26. Rusu, Andrei, Mariana Burduja. State Capture and Political Accountability in Post-Soviet Moldova. *Governance and Policy Review* 7 (4): 233–248, 2021.
27. Rusu, Andrei. Information Warfare in the Eastern Partnership States: The Case of Moldova. *Security and Global Affairs* 10 (2): 55–73, 2022.
28. Sandu, Sanda. *Mediul de securitate într-un context global volatil: provocări şi direcţii strategice pentru Republica Moldova*. Chişinău: Platforma pentru Iniţiative de Securitate şi Apărare (PISA), 2024.
29. Transparency International. *Corruption Perceptions Index 2023*. Berlin: Transparency International Secretariat, 2023.
30. Wigell, Mikael, Mark Madhok, Thorsten Scholvin. *Hybrid Interference and the Future of Geopolitics*. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs, 2021.
31. Wither, James. Deterrence through Resilience: NATO's Evolving Approach to Hybrid Threats. *Defence Studies* 20 (4): 365–381, 2020.

PROVOCĂRILE LA ADRESA SECURITĂȚII CIBERNETICE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ ¹

CHALLENGES TO THE CYBER SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN UNION

CZU:327:004(478)

DOI: <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.11>

Marcel BENCHECI, doctor în științe politice,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universitatea de Stat din Moldova
email: marcelbencheci@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6619-5299>

Diana HÎRBU, doctor în științe politice,
conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
email: benchecidiana@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7867-1731>

Rezumat

Provocările cibernetice ale Republicii Moldova sunt complexe și necesită un efort comun din partea autorităților, sectorului privat și societății civile pentru a întări securitatea cibernetică. Soluțiile implică atât îmbunătățirea infrastructurii IT, cât și consolidarea reglementărilor, educației și cooperării internaționale. Provocările la adresa securității cibernetice ale Republicii Moldova, în contextul integrării în Uniunea Europeană sunt multiple, având în vedere atât vulnerabilitățile interne, cât și presiunile externe. Republica Moldova se confruntă cu infrastructuri cibernetice fragile, resurse financiare și tehnice limitate, ceea ce face dificilă implementarea unui sistem național eficient de protecție împotriva amenințărilor cibernetice.

Cuvinte-cheie: provocare, securitate cibernetică, atac cibernetic, sistem cibernetic național, securitate cibernetică, integrare europeană, infrastructura cibernetică, protecția infrastructurii critice.

¹ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

Summary

The cyber challenges of the Republic of Moldova are complex and require a joint effort on the part of the authorities, the private sector and civil society to ensure cyber security. Solutions involve both improving IT infrastructure, as well as strengthening regulations, education and international cooperation. The challenges to addressing the cyber security of the Republic of Moldova, in the context of integration into the European Union are multiple, highlighting both internal vulnerabilities and external pressures. The Republic of Moldova faces fragile cyber infrastructure, limited financial and technical resources, making it difficult to implement an efficient national system of protection against cyber threats.

Keywords: *cyber security, cyber attack, national cyber system, cyber security, European integration, cyber infrastructure, critical infrastructure protection.*

Integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană și asigurarea securității cibernetice sunt obiective majore ce pot contribui la consolidarea stabilității și prosperității țării. Republica Moldova, ca orice altă țară în era digitală, se confruntă cu o serie de provocări legate de securitatea cibernetică. Provocările la adresa securității cibernetice în contextul integrării în Uniunea Europeană, sunt multiple și complexe, având în vedere atât vulnerabilitățile interne, cât și presiunile externe. La moment, statul se confruntă cu infrastructuri cibernetice fragile, resurse financiare și tehnice limitate, ceea ce face dificilă implementarea unui sistem național eficient de protecție împotriva amenințărilor cibernetice. De asemenea, sunt necesare investiții majore în formarea profesională și în dezvoltarea instituțiilor de securitate cibernetică. Republica Moldova a fost ținta mai multor atacuri cibernetice în trecut, unele dintre ele având scopul de a destabiliza instituțiile guvernamentale sau de a fura date sensibile. Vulnerabilitățile interne, cum ar fi infrastructurile depășite sau software-ul nesigur, cresc riscurile pentru securitatea cibernetică. În special pe fondul conflictului din estul Ucrainei, este vulnerabilă la atacuri cibernetice care pot fi parte a unor strategii de război hibrid. Amenințările provenite din afacerea geostrategică cu vecinii, în special dinspre Federația Rusă, sunt constante, iar Republica Moldova se află într-o zonă de risc major. Pe măsură ce țara noastră își consolidează legăturile cu Uniunea Europeană, există o presiune de a alinia politica de securitate cibernetică națională cu cele ale UE, iar prin urmare este necesar să fie adoptate standarde și reglementări europene în domeniul cibernetic și să implementeze măsuri comune de protecție, ceea ce presupune adaptarea legislației naționale și creșterea capacității administrative .

Deși, pe ultima perioadă sau adoptat unele reglementări în domeniul securității cibernetice, legislația națională este încă incompletă în comparație cu standardele UE. Acest lucru poate crea dificultăți în protejarea infrastructurilor critice și în gestionarea eficientă a incidentelor de securitate cibernetică. O provocare majoră pentru securitatea națională este dezvoltarea unor echipe și strategii eficiente de răspuns rapid în caz de atacuri cibernetice majore. Infrastructurile de tip CERT (Computer Emergency Response Teams) trebuie consolidate pentru a putea răs-

punde prompt și eficient în fața amenințărilor cibernetice. Un alt punct critic este necesitatea de a crește nivelul de educație și conștientizare în domeniul securității cibernetice în rândul cetățenilor și instituțiilor. Multe organizații publice și private nu au suficiente cunoștințe în ceea ce privește protejarea datelor și prevenirea atacurilor cibernetice[1].

În contextul securității cibernetice și al reformelor interne, Republica Moldova se confruntă cu diverse vulnerabilități care trebuie abordate pentru a spori reziliența statului și pentru a facilita cooperarea cu parteneri internaționali, inclusiv Uniunea Europeană. În cazul studiului realizat, autorii au identificat printre cele mai importante **amenințări și vulnerabilități în infrastructura cibernetică**: lipsa unei protecții adecvate în fața atacurilor cibernetice, care pot afecta instituțiile guvernamentale, sistemele financiare, și alte sectoare critice; securitatea slabă a rețelelor IT, în special în instituțiile publice și în sectorul privat, care sunt adesea ținte pentru atacuri de tip ransomware și alte amenințări cibernetice; dependența de tehnologie învechită și lipsa investițiilor în modernizarea infrastructurii de securitate cibernetică.

Corupția și transparența guvernamentală. Corupția rămâne o problemă semnificativă în Republica Moldova, care poate afecta negativ securitatea internă. Corupția poate duce la lipsa de transparență în gestionarea resurselor publice, eșecul în implementarea politicilor de securitate eficace și în atragerea de investiții externe pentru reforme, crearea unui mediu propice pentru atacuri cibernetice sau spionaj economic, având în vedere că instituțiile corupte pot fi mai vulnerabile la astfel de amenințări.

Provocările în domeniul educației și formării resurselor umane. Un alt domeniu vulnerabil este educația și formarea continuă a personalului în domeniul securității cibernetice și al altor domenii legate de apărarea națională:

- Lipsa unui număr suficient de experți și specialiști în securitate cibernetică, ceea ce face ca guvernul și sectorul privat să fie mai expuse riscurilor.
- Necesitatea dezvoltării unor programe educaționale și de formare continuă în domenii de securitate avansate, inclusiv protecția infrastructurii critice, criptografie, analiza comportamentului atacurilor cibernetice, etc.

Republica Moldova se află într-o zonă geopolitică complexă, cu un conflict înghețat în Transnistria și o relație tensionată cu Federația Rusă. Acest context poate contribui la vulnerabilitățile de securitate, inclusiv: interferența externă în politicile interne, în special din partea actorilor statali care pot utiliza diverse tactici de destabilizare, inclusiv prin mijloace cibernetice, posibilitatea ca Republica Moldova să fie folosită ca un “teren de joc” în conflictele de influență dintre est și vest.

Deși Republica Moldova a început să dezvolte politici și strategii pentru a îmbunătăți securitatea cibernetică, există încă lipsuri în implementarea și coor-

donarea acestora: absența unor standarde clare și a unui cadru legislativ complet pentru protecția datelor și securitatea infrastructurii critice. Necesitatea de a întări colaborarea între autoritățile guvernamentale, sectorul privat și organizațiile internaționale în domeniul securității cibernetice. Pentru a sprijini procesul de integrare în Uniunea Europeană și a implementa reformele necesare, Republica Moldova trebuie să îndeplinească mai multe condiții, printre care consolidarea statului de drept și a transparenței guvernamentale, astfel încât să crească încrederea partenerilor internaționali. Promovarea unui cadru legislativ în domeniul protecției datelor personale și a confidențialității, pentru a adera la reglementările europene (precum GDPR). Îmbunătățirea coordonării în securitatea cibernetică și protecția infrastructurii critice.

Uniunea Europeană oferă asistență tehnică și financiară în dezvoltarea unui cadru de securitate cibernetică și în implementarea unor măsuri de protecție a infrastructurii critice. Prin parteneriatele cu statele membre ale UE, Republica Moldova poate beneficia de:

- Accesul la expertiza și bunele practici ale UE în domeniul securității cibernetice.
- Suport financiar și instruire pentru autoritățile guvernamentale și sectorul privat în implementarea reformelor.
- Posibilitatea de a participa la programe regionale de cooperare în domeniul securității, cum ar fi „Programul de cooperare în domeniul securității cibernetice” din cadrul Parteneriatului Estic.

De la declararea independenței sale Republica Moldova este expusă riscurilor și amenințărilor de securitate, care afectează întreg sistemul național de securitate. Referindu-ne la țara noastră actualitatea studierii sistemice a factorilor care determină riscurile, amenințările și vulnerabilitățile influențează direct starea securității naționale a statului nostru, căci de ea depinde viabilitatea acestuia. În prezent percepțiile asupra amenințărilor în adresa securității naționale au suferit modificări fundamentale, de rând cu dimensiunea militară a securității, importanță dobândind și cele non militare. Iar cunoașterea, prevenirea și contracararea amenințărilor și riscurilor la securitatea națională se realizează de către organele securității statului ca componente ale sistemului național de securitate.

Printre cele mai fundamentale amenințări și vulnerabilități de securitate națională, care pot afecta procesul de integrare europeană al Republicii Moldova se enumeră:

1. Amenințările din partea Federației Ruse: Republica Moldova se află într-o zonă geopolitică delicată, având un conflict înghețat în regiunea transnistreană, sprijinită de Federația Rusă. Acest context poate constitui o amenințare directă la adresa securității naționale și poate reprezenta un obstacol în calea integrării europene, având în vedere că Rusia poate exer-

cita presiuni politice și economice asupra Chișinăului pentru a preveni apropierea de Uniunea Europeană.

2. Instabilitatea internă și conflictele interne: În pofida progreselor economice și politice, Moldova se confruntă și cu provocări interne, inclusiv corupția instituțională, instabilitatea politică și o populație divizată în ceea ce privește orientările externe. Aceste vulnerabilități interne pot eroda încrederea publicului și a partenerilor internaționali în capacitatea țării de a implementa reformele necesare pentru aderarea la Uniunea Europeană.
3. Securitatea energetică: Republica Moldova depinde în mare măsură de energia furnizată din Federația Rusă, iar orice perturbare în acest domeniu poate afecta stabilitatea națională. Diversificarea surselor de energie și creșterea eficienței energetice sunt provocări fundamentale în procesul de integrare europeană, dat fiind că Uniunea Europeană pune un accent puternic pe independența energetică a statelor membre.
4. Mediul cibernetic și amenințările hibride: În contextul unui conflict hibrid, amenințările cibernetice devin tot mai frecvente și sofisticate, cu potențialul de a destabiliza infrastructura critică a statului. Capacitatea de a face față atacurilor cibernetice și de a proteja instituțiile publice de influențe externe este un factor esențial pentru securitatea națională a Republicii Moldova.
5. Migrarea și criza umanitară: Migrarea economică și crizele regionale pot crea tensiuni și pot adânci instabilitatea, mai ales în condițiile în care Moldova are o populație scăzută și se confruntă cu migrarea masivă a tinerelor forțe de muncă. Aceste schimbări pot afecta structura socială și pot duce la pierderea capitalului uman necesar pentru a sprijini dezvoltarea economică și integrarea europeană.

În același timp în cazul studiului realizat printre impedimente pentru integrarea europeană am putea sublinia:

1. Securitatea teritorială: Prezența continuă a trupelor ruse în Transnistria reprezintă o problemă nerezolvată de securitate, ceea ce poate crea o fereastră de vulnerabilitate în fața posibilelor conflicte sau escaladări. Uniunea Europeană este mai puțin dispusă să accepte o țară care nu controlează integral teritoriul său.
2. Lipsa unei viziuni politice unitare: În ciuda sprijinului general al majorității populației pentru integrarea în UE, Republica Moldova se confruntă cu o polarizare politică semnificativă. Această instabilitate politică face mai greu implementarea reformelor necesare, inclusiv în domeniul justiției, al luptei împotriva corupției și al reformei economice.
3. Infrastructura și standardele economice: Republica Moldova trebuie să îndeplinească standardele economice și de guvernare ale Uniunii Europene,

inclusiv în ceea ce privește infrastructura, drepturile fundamentale și statul de drept. Multe dintre aceste domenii sunt subdezvoltate sau afectate de corupție, iar implementarea reformelor necesare pentru a le adresa poate dura mult timp.

4. Scepticismul intern și extern: Atât în rândul populației, cât și în rândul politicienilor, există un scepticism semnificativ în ceea ce privește integrarea completă în Uniunea Europeană. Unele părți ale societății moldovenești sunt mai orientate spre relații cu Rusia și pot rezista la presiunea reformelor necesare.

Provocările, conform unor autori [2], pot fi definite și în raport cu riscurile, reprezentând factori de risc ce evoluează către concret, către existența reală, iar într-un anumit context sau mediu favorabil capătă și direcție, și intenție. Provocările provin de la state, grupări neguvernamentale, organizații ce nu respectă dreptul internațional și ordinea internațională, disputele etnice, religioase, nerespectarea drepturilor omului, probleme economice ale unui stat. Provocarea la adresa securității este o acțiune sau succesiune de evenimente, care amenință în mod grav să producă degradarea calității vieții cetățenilor unui stat, într-o perioadă relativ scurtă de timp sau constituie o amenințare de neignorare la adresa libertății de alegere a politicii unui guvern sau a unei entități private, sau neguvernamentale din interiorul unui stat [13, p. 193].

Conform art. 4 din Legea nr. 618 cu privire la securitatea statului, prin provocări la adresa securității statului se înțelege ansamblul de acțiuni, condiții și factori ce comportă pericol pentru stat, societate și personalitate [9]. Provocările de securitate sunt elemente, situații sau condiții interne și externe probabile care pot afecta securitatea națională, pot genera efecte contrare intereselor fundamentale ale unui stat. Provocările pot fi interne, externe și asimetrice. Acestea se referă la evenimente posibile, dar incerte care pot provoca daune. Impactul riscului depinde de amenințările în evoluție, plus de nivelul vulnerabilității față de aceste provocări, precum și de capacitatea disponibilă pentru a face față acestor provocări [14]. De exemplu, dependența unilaterală a Republicii Moldova de sistemele străine în domeniul energetic este o provocare majoră care, în mediul actual de securitate, se transformă într-o amenințare la adresa securității naționale. O altă provocare caracteristică țărilor slabe este emigrarea specialiștilor de înaltă calificare și slăbirea potențialului de dezvoltare al țării [10, p. 3]. Un factor de care depinde intensitatea provocărilor este amplasarea geografică a statului. Aflându-ne la răscrucea intereselor geopolitice și hegemonice, Republica Moldova este la intersecția a trei zone geopolitice: Sud-est-europeană, Central-europeană și Eurasiatică. Vulnerabilitatea Republicii Moldova ca stat în tranziție, pe de o parte, și sindromul post-imperial al politicii Federației Ruse în așa-numita “vecinătate apropiată”, pe de altă parte, cre-

ează un mediu generator al unei situații de creștere permanentă a vulnerabilității, amenințărilor și riscurilor de securitate [7].

Amplasarea geografică a Republicii Moldova este un factor determinant al intensității riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților pe care le întâmpină. Această situație amplifică complexitatea și provocările cu care se confruntă Republica Moldova. Pe de o parte, vulnerabilitatea Republicii Moldova ca stat în tranziție contribuie la creșterea nivelului de risc și amenințări la adresa securității. Tranziția politică și economică pe care o traversează țara o expune la diverse vulnerabilități și dificultăți în consolidarea instituțiilor și în gestionarea eficientă a resurselor. Pe de altă parte, sindromul post-imperial al politicii Federației Ruse în regiunea cunoscută sub denumirea de “vecinătatea apropiată” amplifică și mai mult mediul generat al creșterii permanente a vulnerabilităților, amenințărilor și riscurilor de securitate. Relația tensionată și influența exercitată de Federația Rusă asupra Republicii Moldova adaugă un element suplimentar de instabilitate și incertitudine în ceea ce privește securitatea națională. De exemplu, amenințarea politică exprimată prin nesiguranța securității politice a statului, deoarece anume puterea politică este cea care decide politicile și instituțiile de securitate ale statului. Astfel putem afirma că instabilitatea securității politice poate fi afectată de vulnerabilități de ordin ideologic sau național care, la rândul lor, pot fi intenționate și structurale, precum fenomenul separatismului politic (așa-numita rmn) și etnic (UTA Gagauz-Yeri), susținut de Federația Rusă, care până la moment nu a retras forțele armate; traseismul politic și cultura politică scăzută a cetățenilor, fenomenul corupției și a interesului de grup în politica moldovenească, fapt ce erodează suveranitatea statului de drept, securitatea energetică a statului dependentă de Federația Rusă, diverse forțe politice și civice controlate, finanțate și susținute de către Moscova, criza economică, dezinformarea și manipularea opiniei publice, lipsa culturii de securitate la nivelul societății și a clasei politice, comunicare publică precară în domeniul securității și apărării, lipsa coeziunii societății, criza refugiaților, securitatea frontalieră etc. [15, p.45].

Provocările în adresa sistemului național de securitate al Republicii Moldova pot fi clasificate în interne și externe. Printre cele mai mari provocări de ordin intern menționăm războiul de agresiune al Federației Ruse în Ucraina, care afectează direct și Republica Moldova, vulnerabilitatea sectorului energetic, războiul hibrid și prezența forțelor pro-ruse coordonate de Moscova. Iar printre cele mai stringente potențiale riscuri de ordin intern sunt cele legate de restanțele în reforma justiției și problemele sociale care s-ar putea întoarce împotriva actualei guvernări [4]. Sectorul energetic este unul din cele mai vulnerabile, la moment. Din cauza războiului convențional avem efectele secundare asupra infrastructurii energetice, atât a noastră, cât și a Ucrainei. Totodată, intensitatea războiului hibrid a crescut foarte mult, pe mai multe paliere, pornind de la cel informațional, care este unul

extraordinar de agresiv și pe larg utilizat, manifestat prin manipulare și falsuri cu o intensitate foarte mare [4].

În mod particular, controlul surselor de informare în masă de către entități străine, inclusiv intruziunea în spațiul informațional, atrage riscul: 1) distorsionării opiniei publice vizavi de procesele politice și de securitate în plan internațional și regional; 2) generării atitudinilor ostile ordinii constituționale, legalității, funcționării instituțiilor statului, politicii de stat în domeniile economic, social, cultural și al relațiilor interetnice; 3) promovării intereselor străine Republicii Moldova și stabilității regionale. Totodată, globalizarea spațiului cibernetic amplifică riscul atacurilor asupra infrastructurii informaționale și de comunicații electronice a statului, manifestându-se prin: 1) amenințarea de subminare a capacităților de comunicații pe timp de criză și, ca urmare, erodarea capacităților de luare a deciziilor; 2) amenințarea de uz fraudulos sau blocare a accesului prin diverse metode la sistemele și resursele informaționale de importanță statală, dar și de uz public. 3) amenințări la adresa drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor în spațiul informațional. Amenințările și riscurile cibernetice interne sunt provocate de: 1) riscurile și amenințările transfrontaliere la adresa infrastructurii informaționale a statului; 2) criminalitatea informatică și incidentele cibernetice; 3) utilizarea sistemelor informatice, resurselor și tehnologiilor noi, serviciilor și rețelelor de comunicații electronice în scopuri de obținere ilegală a unor beneficii personale sau corporative obscure; 4) capacități instituționale și regulatorii reduse de prevenire a riscurilor de securitate cibernetică în sistemele informaționale și rețelele de comunicații electronice de importanță statală și publică; 5) competențe profesionale și insuficiență de specialiști calificați în domeniul securității cibernetice atât în sectorul public, cât și în cel privat. Riscul scurgerii informațiilor secrete din cadrul autorităților publice este determinat de nivelul scăzut al responsabilității funcționarilor publici și al cunoștințelor în domeniul gestionării documentelor secrete, de lipsa totală a unui sistem de protecție a secretului de stat în cadrul sistemului judecătoresc, de lipsa unor măsuri juridice și procedurale de protecție la nivel de Guvern și al altor autorități publice, de comiterea unor încălcări ale legislației în implementarea prevederilor actelor normative ce reglementează măsurile de protecție a secretului de stat, de funcționarea inadecvată a Comisiei interdepartamentale pentru protecția secretului de stat, respectiv, de neasigurarea de către aceasta a atribuțiilor sale de autoritate națională de securitate [5].

În acest context, Republica Moldova își va spori reziliența cibernetică cu suportul partenerilor străini. În acest sens, acțiunile și măsurile ce urmează a fi întreprinse în cadrul proiectului “Moldova Cybersecurity Rapid Assistance”, are drept obiectiv sporirea rezilienței cibernetice la nivel național, oferirea unui model de guvernare în domeniul securității cibernetice, dar și amplificarea cooperării externe în domeniu. Spațiul informațional este supus unui șir de vulnerabilități, riscuri

și amenințări de securitate. Riscurile din spațiul cibernetic sunt proporționale cu gradul de informatizare a societății, iar asigurarea securității informaționale trebuie să fie o preocupare majoră a tuturor actorilor implicați, mai ales în condițiile când atacurile cibernetice capătă o frecvență, o complexitate și o amploare din ce în ce mai mare și potențial de pagube enorme sectorului guvernamental, celui privat și cetățenilor. Obiectivul principal al proiectului este sporirea rezilienței cibernetice a entităților din sectorul public și sectorului infrastructurilor critice. Prin acest proiect se contribuie la o mai bună coordonare și aliniere a acțiunilor, întru valorificarea obiectivelor propuse de consolidare a capacităților guvernamentale în domeniul securității cibernetice și creare a unui ecosistem digital național rezilient [11].

Capacitatea Republicii Moldova de a înfrunta provocările impune îmbunătățirea competențelor și a cunoștințelor, necesitatea de a investi în cercetare și a sprijini inovațiile în domeniul securității, fortificarea rezistenței infrastructurilor critice, monitorizarea continuă a amenințărilor și a riscurilor, promovarea standardelor, creșterea gradului de conștientizare a publicului pe probleme de securitate, dezvoltarea cadrului public-privat, cooperarea regională și internațională [6]. O caracteristică a gradului de funcționalitate a sistemului național de securitate este calitatea politicilor de securitate duse într-un stat, la baza cărora stă cadrul normativ. Cadrul legislativ cu referire la securitatea națională este constituit din Constituția Republicii Moldova, Concepția Securității Naționale, Strategia Securității Naționale, Legea privind activitatea specială de investigații, Legea securității statului, Legea cu privire la secretul de stat, Legea privind organele securității statului, Legea cu privire la poliție, Legea Serviciului Protecție Civilă și Situații Excepționale, Legea cu privire la Serviciul de Informații și Securitate, Legea cu privire la apărarea națională, Legea cu privire la Poliția de Frontieră, Legea privind frontiera de stat a Republicii Moldova, Legea cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri, Legea cu privire la apărarea națională, Legea serviciului în organele vamale, Legea cu privire la sistemul penitenciar, Decretul Președintelui RM privind Consiliul Suprem de Securitate etc. Unul din cele mai importante acte legislative în domeniul de securitate este Strategia de Securitate Națională (SSN), ca unul dintre instrumentele-cheie în protejarea stării de securitate națională și care reprezintă arta și știința de a dezvolta și folosi puterea politică și economică a unei națiuni, împreună cu forțele sale armate, în timp de pace, în situații de criză și de război pentru asigurarea obiectivelor naționale [2, p.10].

Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei trebuie să faciliteze ajustarea cadrului legislativ și instituțional pentru a crește capacitatea de lucru și eficacitatea instituțiilor de resort (Serviciul de Informații și Securitate, Serviciul Tehnologii Informaționale și Securitate Cibernetică, Agenția de Guvernare Electronică și Consiliul Coordonator al Audiovizualului). La capitolul alocări

financiare, noua Strategie ar putea beneficia de o marja mai mare de previzibilitate. În condițiile mobilizării resurselor disponibile în cadrul Facilității Europene pentru Pace a UE, în valoare de 5,7 miliarde EUR pentru perioada 2021 – 2027, Republica Moldova ar putea beneficia de suport pentru implementarea unor acțiuni conexe Strategiei. Experiența ultimelor nouă luni, perioadă în care au fost debursați 47 milioane EUR pentru sectorul de apărare, demonstrează că atragerea sistemică a acestor fonduri poate fi accelerată în următorii ani. Dincolo de aceste aspecte, Strategia trebuie să vină „la pachet” cu un angajament explicit din partea autorităților de a crește bugetele alocate pentru administrarea sectorului de securitate [8]. Pe lângă aceasta, s-a creat un cadru instituțional de coordonare și implementare a politicii de securitate națională, care implică o serie de instituții și structuri cu responsabilități specifice. Astfel, au fost create Consiliul Suprem de Securitate și Comisia pentru Securitate Națională, Apărare și Ordine Publică din Parlamentul Republicii Moldova, care au responsabilitatea de a stabili obiectivele și prioritățile politicii de securitate națională și de a monitoriza implementarea acestora. De asemenea, s-a acordat o atenție deosebită modernizării structurilor de securitate ale statului, în special prin consolidarea capacității de apărare și securitate a Forțelor Armate ale Republicii Moldova, modernizarea structurilor 251 de aplicare a legii și a serviciilor de informații, precum și dezvoltarea capacităților de protecție a frontierei și a securității cibernetice. În plus, Republica Moldova a dezvoltat o serie de parteneriate și cooperare cu partenerii internaționali în domeniul securității, inclusiv prin integrarea în structurile și mecanismele de securitate ale Uniunii Europene.

Modernizarea legislației sistemului național de securitate este o necesitate pentru buna funcționalitate a acestuia, deoarece legislația în domeniu conține un șir de neajunsuri, dictate de faptul că actualele reglementări în materie de securitate au fost elaborate într-un alt context social-istoric și nu sunt în măsură să confere un cadru modern și eficient desfășurării activității organelor de securitate ale Republicii Moldova. Din cele relatate mai sus, conchidem că datorită condiționalității externe sistemul național de securitate al Republicii Moldova se află într-o continuă transformare prin reformare și modernizare atât pe verticală, raportat la subordonarea organelor de securitate națională și extinderea competențelor funcționale, cât și pe orizontală, referindu-se la restructurările instituționale interne și limita deschiderii acestor instituții către societatea civilă. Contextul regional de securitate, dar și conflictul nesoluționat din regiunea transnistreană, plasează Republica Moldova într-un cadru de risc cu ascendență în aspect extremist terorist. Totodată, acțiunile cu caracter destabilizator pentru expansiunea intereselor geopolitice se întreprind în țara noastră de puterile cointeresate. În această listă pot fi incluse Federația Rusă, Turcia, care adeseori utilizează tactica standardelor duble în relațiile bilaterale cu Republica Moldova [16].

Concluzionăm pentru ca integrarea în Uniunea Europeană să fie eficientă și pentru ca Republica Moldova să își asigure securitatea cibernetică, va trebui să facă progrese semnificative în dezvoltarea unei infrastructuri robuste și în alinierea la standardele europene. Aceasta presupune investiții în tehnologie, formarea unui număr suficient de specialiști în domeniul securității cibernetică și consolidarea cooperării internaționale și regionale pentru combaterea amenințărilor cibernetică. În același timp este necesar să se asigure interoperabilitatea între propriile sisteme cibernetică și cele ale Uniunii Europene. Aceasta înseamnă adoptarea unor standarde comune și alinierea la politicile de securitate cibernetică ale UE, în special în ceea ce privește schimbul de informații, protecția infrastructurilor critice și gestionarea incidentelor cibernetică.

Aceste măsuri vor contribui la integrarea eficientă a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și la consolidarea securității cibernetică, aspect esențial pentru protecția infrastructurilor critice și a datelor cetățenilor.

Referințe bibliografice

1. Provocări în domeniul securității cibernetică în contextul transformării digitale. <https://ipre.md/2022/10/11/provocari-in-domeniul-securitatii-cibernetice-in-contextul-transformarii-digitale/>, accesat la 16.09.2025
2. Alexandrescu, G. Amenințări la adresa securității. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2004, p. 59
3. Balaban, C.G. Securitatea și dreptul internațional. Provocări la început de secol XXI, București: Editura C.H. Beck, 2006, 344 p., ISBN: 973-6559378, p. 10
4. Berbeca, V. Strategia securității naționale – o amânare a unei reforme întârziată. În: Buletin de politică externă a Moldovei, 2011, nr.31. Chișinău: Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, p. 1-3.
5. Constituția Republicii Moldova, nr. 1 din 29.07.1994 În: Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140//accesat la 14.10.2025
6. Decret nr. 208 din 25-10-2021 privind constituirea Consiliului Suprem de Securitate Publicat: 29-10-2021 în Monitorul Oficial nr. 264-265 art. 341
7. Drăniceru, M., Badereu, M. Riscurile și amenințările de ordin extern în adresa securității Republicii Moldova DOI: 10.5281/zenodo.6827322, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-30-35.pdf//accesat la 14.10.2025
8. <http://europa.eu.int> 8. <https://ipre.md/2022/08/12/editorial-repererele-unei-noi-strategii-de-securitate-a-republicii-moldova-ce-putem-face-diferit-si-mai-bine-mihai-mogildea-buletin-lunar-ape/>//accesat la 17.10.2025

9. Legea Republicii Moldova cu privire la securitatea statului, nr.618 din 31.10.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.10-11.
10. Paşa, V., Albu, N., Gotişan, I., Mârzac, E., Flenchea, A., Parlicov, V., Sandu, S. Ameninţările la adresa securităţii Republicii Moldova pe termen scurt şi mediu, p.17 [https://www.watchdog.md/2022/07/27/amenintarile-la-adresa-securitatii-republiciiimoldova-pe-termen-scurt-si-mediu//accesat la 10.10.2025](https://www.watchdog.md/2022/07/27/amenintarile-la-adresa-securitatii-republiciiimoldova-pe-termen-scurt-si-mediu//accesat%20la%2010.10.2025)
11. Republica Moldova va beneficia de suportul partenerilor externi pentru a-şi spori rezilienţa cibernetică [https://stisc.gov.md/ro/republica-moldova-va-beneficia-de-suportulpartenerilor-externi-pentru-si-spori-rezilienta//accesat la 17.10.2025](https://stisc.gov.md/ro/republica-moldova-va-beneficia-de-suportulpartenerilor-externi-pentru-si-spori-rezilienta//accesat%20la%2017.10.2025)
12. Strategia Securităţii naţionale, [https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro//accesat pe 17.10.2025](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro//accesat%20pe%2017.10.2025)
14. Vulnerabilities, threats and risks explained, Chrissy Kidd September 20, 2022 [https://www.splunk.com/en_us/blog/learn/vulnerability-vs-threat-vs-risk.html//accesat la 16.09.2025](https://www.splunk.com/en_us/blog/learn/vulnerability-vs-threat-vs-risk.html//accesat%20la%2016.09.2025)
15. Cuşnir, V., Dimensiunea juridică a securităţii: aspecte internaţionale şi naţionale. În: Culegerea „Securitatea naţională a Republicii Moldova în contextul schimbărilor geopolitice şi regionale”, Institutul de Cercetări Juridice şi Politice al AŞM, Chişinău, 2016, pag. 45-69.
16. [https://icjp.asm.md/sites/default/files/publicatii/securitatea_nationala_a_rm_vitalie_varzari.pdf//accesat la 20.09.2025](https://icjp.asm.md/sites/default/files/publicatii/securitatea_nationala_a_rm_vitalie_varzari.pdf//accesat%20la%2020.09.2025)

TEHNOLOGII ȘI PRACTICI DE DIRIJARE A SOCIETĂȚILOR MODERNE PRIN INTERMEDIUL DEZINFORMĂRII: IMPLICAȚII PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

TECHNOLOGIES AND PRACTICES FOR STEERING MODERN SOCIETIES THROUGH DISINFORMATION: IMPLICATIONS FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU:[323.266:316.776.23]:659.4(478)

DOI: <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.12>

Veronica ROTARU, doctor în științe politice,
conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: veronica.rotaru@usm.md
ORCID ID: 0000-0002-2617-5066

Lolita MELNIC, master în științe politice,
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: melniklolita62@gmail.com
ORCID ID: 0009-0004-7625-4039

Rezumat

Articolul analizează fenomenul dezinformării ca instrument strategic de influență și control al societăților moderne în contextul noilor realități geopolitice și informaționale. Se examinează evoluția conceptului de dezinformare din perspectivă teoretică și practică, subliniind faptul că aceasta reprezintă un mecanism sofisticat care utilizează tehnologii digitale, rețele sociale și vulnerabilități cognitive pentru a manipula percepția publică și a afecta stabilitatea democratică. Studiul acordă o atenție specială cazului Republicii Moldova, evidențiind factorii interni și externi care facilitează propagarea campaniilor hibride, inclusiv dependența de surse media externe, polarizarea socială și slăbiciunile instituționale. Sunt analizate, de asemenea, măsurile adoptate de autorități pentru contracararea dezinformării și consolidarea rezilienței informaționale, precum și cooperarea cu partenerii externi. Concluzia principală a studiului este că dezinformarea trebuie tratată ca o amenințare strategică complexă, care necesită o abordare integrată, bazată pe educație media, reglementare digitală și cooperare instituțională.

Cuvinte-cheie: dezinformare, societate modernă, propagandă, tehnici de manipulare, tehnologii informaționale, securitate informațională, cooperare internațională, Republica Moldova

Summary

The article analyzes disinformation as a strategic instrument of influence and control over modern societies in the context of new geopolitical and informational realities. It examines the

evolution of the concept of disinformation from both theoretical and practical perspectives, emphasizing that it represents a sophisticated mechanism that employs digital technologies, social networks, and cognitive vulnerabilities to manipulate public perception and undermine democratic stability. The study pays special attention to the case of the Republic of Moldova, highlighting internal and external factors that facilitate the spread of hybrid campaigns, including dependence on external media sources, social polarization, and institutional weaknesses. It also discusses the measures adopted by national authorities to counter disinformation and strengthen informational resilience, as well as cooperation with external partners. The main conclusion of the study is that disinformation should be regarded as a complex strategic threat requiring an integrated approach based on media literacy, digital regulation, and institutional cooperation.

Keywords: *disinformation, modern society, propaganda, manipulation techniques, information technologies, information security, international cooperation, Republic of Moldova*

Întroducere. În contextul formării unei noi ordini mondiale, caracterizată prin creșterea interdependențelor globale și a competiției informaționale, dezinformarea s-a transformat într-un mecanism esențial de dirijare a societăților moderne, utilizat pentru modelarea percepțiilor colective și orientarea comportamentelor sociale. La etapa actuală, dominată de tehnologiile digitale și de expansiunea rețelelor de comunicare, controlul informației a devenit un element central al exercitării puterii, iar manipularea informațională s-a transformat într-un mijloc sofisticat de influențare a deciziilor politice și a opiniei publice, atât în interior, cât și în exterior.

Fenomenul dezinformării, aflat la intersecția dintre comunicare strategică, propagandă și război informațional, și-a extins considerabil sfera de manifestare, devenind parte integrantă a politicilor statelor în competiția geopolitică contemporană. În acest sens, tehnologiile moderne de difuzare a mesajelor și algoritmi digitali oferă posibilitatea de a crea și amplifica narațiuni persuasive care modifică realitatea percepută, erodând încrederea în instituțiile democratice și în spațiul informațional liber. Dezinformarea a devenit un instrument de guvernanță și control social, capabil să modeleze nu doar comportamentele individuale, ci și orientările geopolitice ale comunităților.

În cazul Republicii Moldova, vulnerabilitățile informaționale persistente, dependența de surse media externe și diviziunile identitare au favorizat pătrunderea masivă a narațiunilor dezinformatoare, transformând spațiul informațional într-un teren de confruntare între modele de civilizație și interese geopolitice divergente. Astfel, studiarea tehnologiilor și practicilor de dirijare a societăților moderne prin intermediul dezinformării devine o necesitate științifică și practică, oferind premisele pentru înțelegerea profundă a mecanismelor de influență, a vulnerabilităților structurale și a măsurilor de consolidare a rezilienței informaționale a statului.

Dimensiunea teoretică a dezinformării. Spațiul informațional global se află într-un proces accelerat de transformare structurală, generat de avansul tehnologic și de interconectarea digitală a societăților moderne, care generează atât oportunități de dezvoltare, cât și amenințări majore la adresa securității. Una dintre cele mai complexe amenințări o reprezintă *dezinformarea*, utilizată tot mai activ în relațiile internaționale ca instrument de influențare și control asupra maselor. Odată cu expansiunea internetului și a rețelelor sociale, dezinformarea se răspândește cu o viteză fără precedent, oferind condiții favorabile pentru manipularea opiniei publice, polarizarea societății și destabilizarea proceselor politice.

În acest context, *E. S. Herman* și *N. Chomsky* formulează un „*model al propagandei*” [12, p.150], prin intermediul căruia este explicat modul în care instituțiile media, sub influența unor interese politice și economice puternice, modelează discursul public prin diseminarea selectivă a informațiilor în corespundere cu specificitatea unor agende. În opinia cercetătorilor, acest control selectiv al informațiilor reprezintă o *formă de dezinformare* care distorsionează realitatea și influențează comportamentul politic, în special, în perioadele electorale, când nivelul de încredere al publicului în instituțiile media devine esențial.

Dezinformarea nu se reduce doar la diseminarea de informații false, ci include o gamă extinsă de *practici*: omiterea intenționată a unor date relevante, reinterpretarea sau denaturarea contextului și ierarhizarea manipulativă a agendei mediatice, determinând subiectele asupra cărora publicul își concentrează atenția. În era tehnologiilor informaționale, aceste mecanisme sunt amplificate de algoritmi rețelelor sociale, care creează spații virtuale, unde utilizatorii sunt expuși exclusiv informațiilor ce confirmă propriile convingeri. Prin intermediul acestor mecanisme digitale, se consolidează prejudecățile utilizatorilor, se limitează diversitatea punctelor de vedere și se amplifică circulația conținuturilor eronate sau distorsionate.

K. Born examinează modul în care mediul informațional global s-a transformat sub impactul tehnologiei și al polarizării politice, identificând principalii factori care determină vulnerabilitatea spațiului informațional contemporan. Autoarea constată că *noul mediu informațional* este definit prin *două caracteristici esențiale*: progresul tehnologic și polarizarea politică ” [2]. În prezent, oricine are posibilitatea de a crea și disemina conținut, inclusiv în mod anonim. Dacă anterior credibilitatea informațiilor era determinată de reputația sursei, astăzi predomină schimbul rapid de informații între utilizatori, unde criteriile de relevanță tind să substituie acuratețea.

Această dinamică a transformării comunicării digitale generează multiple vulnerabilități informaționale, întrucât interacțiunile din mediul online pot fi preluate și manipulate de boți și troli care amplifică artificial narațiunile conflictuale.

Totodată, exploatarea volumelor masive de date permite direcționarea personalizată a mesajelor politice, fără ca publicul să conștientizeze mecanismele prin care acestea sunt adaptate unor audiențe specifice. Astfel, același mesaj poate fi modificat de ne-numărate ori, până la obținerea unei versiuni optimizate pentru fiecare individ, ceea ce duce, treptat, la erodarea coerenței și a semnificației campaniilor politice.

Într-unul dintre studiile sale K. Born identifică *șase factori esențiali care au favorizat extinderea fenomenului dezinformării*[3]:

1. *Democratizarea procesului de creare și diseminare a informațiilor*, care presupune extinderea accesului la instrumentele de comunicare digitală și transformarea utilizatorilor în actori activi ai spațiului informațional.
2. *Socializarea informației*, proces prin care indivizii își formează opiniile, apelând la o varietate de surse, adesea în afara celor instituționale și verificate.
3. *Atomizarea conținutului mediatic*, manifestată prin separarea informațiilor de identitatea editorială a surselor tradiționale, fapt ce determină pierderea coerenței și a contextului.
4. *Anonimatul în producerea și circulația informațiilor*, care reduce importanța credibilității sursei și deplasează accentul asupra expeditorului sau a canalului de transmitere.
5. *Personalizarea mediului informațional*, rezultat al utilizării algoritmilor care selectează conținutul în funcție de preferințele individuale ale utilizatorilor, contribuie la diminuarea pluralismului informațional și la consolidarea opiniilor preexistente.
6. *Suveranitatea platformelor digitale* care, spre deosebire de mass-media tradițională, funcționează pe baza autoreglementării și în afara unui cadru normativ unitar și transparent.

În ansamblu, factorii identificați de K. Born relevă complexitatea arhitecturii informaționale contemporane, în care democratizarea accesului la comunicare, fragmentarea conținutului și autonomia platformelor digitale au transformat mediul informațional într-un ecosistem dinamic, dar, totodată, vulnerabil la manipulare și dezinformare.

În opinia lui A. Pervuşin, *dezinformarea* joacă un rol esențial în sporirea eficienței propagandei [33, p.150], evidențiind câteva dintre *formele sale* cele mai răspândite, printre care enumerăm:

- *conținutul fabricat*, atunci când informațiile complet false sunt create deliberat pentru a induce în eroare opinia publică, de exemplu, știri false, materiale video truate sau postări manipulate pe rețelele sociale, care se răspândesc rapid, consolidând anumite narațiuni și influențând percepția colectivă;

- *conținutul manipulat*, în care imaginile sau înregistrările reale sunt modificate pentru a le altera sensul sau contextul, fiind o categorie deosebit de periculoasă, întrucât materialele par autentice și devin dificil de diferențiat de informațiile veridice;
- *contextul înșelător*, prin care informațiile reale sunt asociate cu elemente false sau scoase din contextul inițial pentru a susține o narațiune care nu are legătură cu realitatea;
- *imitarea identității unor persoane sau instituții de încredere*, de la scheme de tip phishing până la conturi false, care se prezintă drept surse legitime de informare, complicând procesul de combatere a dezinformării;
- *satira sau parodia*, atunci când sunt interpretate în afara contextului, devenind instrumente de manipulare a opiniei publice;
- *clickbait-ul*, unde titlurile senzaționaliste, menite să atragă atenția, nu corespund conținutului real al materialului, inducând publicul în eroare și favorizând răspândirea informațiilor distorsionate;
- *dezinformarea politică*, care urmărește diseminarea unor narațiuni false pentru a promova anumite agende, adâncind diviziunile sociale și afectând percepțiile asupra candidaților și politicilor publice.

În mediul digital, *aceste mecanisme sunt consolidate prin utilizarea boților și a conturilor false*, care amplifică semnificativ răspândirea dezinformării. Aceste instrumente automatizate diseminează rapid conținut fals, îngreunând procesul de diferențiere dintre realitate și ficțiune. În plus, *publicitatea direcționată pe rețelele sociale* exploatează vulnerabilitățile individuale prin mesaje adaptate profilului psihologic al utilizatorilor, influențând percepțiile, atitudinile și comportamentele politice. În acest mod, dezinformarea devine un mecanism complex de influențare a opiniei publice, care acționează simultan asupra dimensiunii cognitive, emoționale și sociale, subminând reziliența democratică a societății.

Din cele expuse mai sus *rezultă* că, deși analiza fenomenului dezinformării se concentrează adesea asupra actorilor statali și a rolului acestora în răspândirea informațiilor false, este esențial să fie recunoscută și influența semnificativă a participanților independenți în acest proces. În prezent, dezinformarea reprezintă o amenințare complexă și profund înrădăcinată în societatea contemporană, situându-se la intersecția dintre manipularea psihologică, progresul tehnologic și strategia politică. Ea exploatează mecanisme cognitive, precum vulnerabilitatea emoțională, mai ales în perioadele de criză, făcând ca narațiunile false să devină mai convingătoare și dificil de identificat.

Crearea și implementarea campaniilor de dezinformare ca instrumente de influențare a stabilității democratice. În contextul actual al globalizării digitale, campaniile de dezinformare reprezintă nu doar o simplă difuzare de falsuri,

ci veritabile strategii de remodelare a realității sociale, orientate spre erodarea coeziunii democratice și subminarea încrederii publice. Aceste procese se bazează pe o inginerie informațională complexă, prin care adevărul este fragmentat și reconstruit în funcție de interesele geopolitice și ideologice ale actorilor implicați. Ele *îmbină tehnici de manipulare psihologică, inteligență artificială și microdirecționare comportamentală*, transformând comunicarea digitală într-un spațiu al competiției simbolice pentru definirea realității.

Un element fundamental al eficienței acestor campanii este *exploatarea biasurilor cognitive ale publicului*. După cum arată D. Hofstadter, fenomenul „*iluziei adevărului*” joacă un rol esențial în succesul dezinformării [13, p.400]. Aceasta apare atunci când indivizii sunt expuși repetat la o informație falsă care, prin simpla familiaritate, începe să fie percepută ca adevărată, chiar dacă ulterior este demontată sau infirmată. Așadar, percepția veridicității este adesea înlocuită cu senzația de familiaritate, ceea ce permite falsurilor să se fixeze durabil în memoria colectivă.

T. McMillian completează ideea, arătând că *repetiția sistematică a informației false* produce o fixare de durată în memoria colectivă, chiar și atunci când mesajul este respins la prima expunere [18]. Pe rețelele sociale, unde algoritmi favorizează conținutul emoțional, această repetare constantă amplifică efectul iluziei adevărului și contribuie la formarea unei realități paralele.

Un alt factor al succesului campaniilor de dezinformare constă în conexiunea dintre fals și credințele preexistente. J. Hutchinson observă că *mesajele care confirmă convingerile deja formate ale indivizilor* au șanse mai mari de a fi acceptate automat, fără o analiză rațională [14]. Prin urmare, creatorii de dezinformare adaptează conținutul la valorile, temerile și predispozițiile publicului-țintă, asigurându-se că mesajul corespunde percepțiilor și cadrului valoric al grupului. În aceste condiții, percepția adevărului este determinată mai degrabă de afinitatea emoțională decât de verificarea faptelor. Acest mecanism psihologic explică rezistența la demontare a narațiunilor false și polarizarea tot mai accentuată a societăților democratice.

De asemenea, *factorul de „dovadă socială” (social proof)* joacă un rol determinant: indivizii tind să creadă că o informație este adevărată atunci când o văd împărtășită sau susținută de alții, mai ales de persoane percepute ca autorități sau lideri de opinie. Conform *teoriei influenței sociale*, elaborate de R. Cialdini, oamenii, mai ales în situații de incertitudine, tind să considere comportamentele și opiniile majorității drept corecte, presupunând că „grupul nu poate greși” [4]. Diseminarea masivă a conținuturilor false creează, astfel, impresia de consens public, ceea ce favorizează legitimarea colectivă a falsului și transformarea lui în normă perceptivă. Odată cu multiplicarea surselor aparent independente, se

conturează iluzia pluralismului informațional, deși mesajele provin, în realitate, dintr-un nucleu propagandistic unic.

Într-un plan mai larg, *E. Herman* și *N. Chomsky* au descris fenomenul de „*fabricare a consimțământului*” (*manufacturing consent*), prin care mass-media modelează percepțiile colective în funcție de interesele dominante [12]. În epoca digitală, acest mecanism a căpătat o amploare fără precedent, fiind amplificat de logica algoritmică a platformelor online. În acest context, așa-numita „*ferastră Overton*”, explică modul în care diseminarea repetată a anumitor narațiuni poate modifica limitele discursului public, determinând ce idei sunt considerate acceptabile sau marginale într-o societate democratică [32]. Prin expunerea constantă la aceleași teme, publicul ajunge treptat să perceapă ideile radicale ca fiind legitime, iar pe cele moderate ca lipsite de relevanță sau „slabe”. Astfel, campaniile de dezinformare nu doar influențează opiniile momentului, ci redefinesc granițele acceptabilului politic și moral, remodelând consensul social și destabilizând echilibrul democratic.

Z. Tufekci evidențiază *rolul algoritmilor personalizați*, care amplifică diseminarea dezinformării prin direcționarea mesajelor către grupuri specifice, în funcție de vulnerabilitățile cognitive și preferințele ideologice [26]. Această micro-segmentare digitală permite ajustarea discursului propagandistic la profilul psihologic al receptorului, consolidând astfel procesul de normalizare a falsurilor. În același sens, *S. Zuboff* descrie *fenomenul capitalismului de supraveghere*, prin care datele personale devin materie primă pentru modelarea comportamentelor politice și sociale [31]. Aceste practici duc la mutarea treptată a ferestrei Overton, prin manipularea imperceptibilă a limitelor discursului acceptabil.

Consecințele acestei transformări sunt profunde: ceea ce odinioară era considerat inacceptabil – *discursul extremist, teoriile conspiraționiste, intoleranța* – este, în prezent, introdus subtil în sfera normalității, prin procesul de „*normalizare a radicalismului*”. În acest sens, *D. Held* subliniază că *acest fenomen conduce la erodarea coeziunii democratice*, întrucât publicul se polarizează tot mai accentuat, iar dezbaterile publice se transformă într-un spațiu al confruntării și antagonismului [11, p.121]. Dezinformarea adâncește clivajele identitare, subminând coeziunea colectivă și substituind deliberarea rațională prin reacții emoționale.

În analiza sa asupra securității digitale, *B. Schneier* arată că *automatizarea analizei datelor și instrumentele de supraveghere predictivă* au condus la o sofisticare fără precedent a campaniilor de dezinformare [23, p.247]. Prin monitorizarea constantă a comportamentului online, actorii informaționali pot anticipa reacțiile publicului și adapta mesajul în timp real. Astfel, dezinformarea devine dinamică și adaptivă, penetrând toate sferele discursului public. În consecință,

instituțiile democratice își pierd treptat capacitatea de a gestiona eficient spațiul informațional, transformând dezinformarea într-o componentă centrală a războiului hibrid.

Persistența dezinformării are implicații transnaționale: într-o lume interconectată, un fals viral într-un stat poate produce efecte destabilizatoare în altul, generând tensiuni diplomatice și conflicte informaționale. În analiza fenomenului de dezinformare, *T. Warin* aplică conceptul de „*bias al disponibilității*”, potrivit căruia oamenii evaluează realitatea pe baza informațiilor cele mai accesibile în memorie, de regulă, cele false și intens distribuite [30]. Prin urmare, disponibilitatea devine un criteriu substitutiv al adevărului, iar rețelele sociale, motoare ale acestei distorsiuni, transformă percepția în realitate.

Evoluțiile tehnologice recente amplifică aceste procese. Instrumentele bazate pe inteligență artificială și deepfake-uri au revoluționat diseminarea dezinformării, oferind posibilitatea de a fabrica dovezi vizuale și auditive aproape imposibil de distins de realitate. Algoritmii de generare automată produc un volum de fal-suri imposibil de contracarat manual, în timp ce platformele sociale, prin logica lor comercială, stimulează distribuția conținutului senzaționalist. Astfel, viteza și intensitatea dezinformării depășesc capacitatea instituțională de reacție, impunând redefinirea paradigmei de securitate informațională.

Așadar, analiza fenomenului demonstrează că dezinformarea nu reprezintă doar un produs al tehnologiei, ci o strategie deliberată de influențare a stabilității democratice. Campaniile de dezinformare exploatează vulnerabilitățile psihologice, tehnologice și instituționale ale societății moderne, reconfigurând treptat spațiul public și consensul social. Efectele lor nu se limitează la nivelul opiniei, ci afectează fundamentele guvernării democratice – încrederea, legitimitatea și deliberarea rațională. Prin urmare, combaterea acestui fenomen necesită o abordare integrată, care să îmbine alfabetizarea media, reglementarea platformelor digitale și consolidarea culturii critice a cetățenilor. Doar printr-un efort colectiv se poate restabili echilibrul dintre libertatea de exprimare și protecția adevărului ca valoare democratică fundamentală.

Cooperarea internațională și mecanismele interne de combatere a dezinformării în societățile moderne. Ascensiunea tehnologiilor și a practicilor de dezinformare constituie una dintre cele mai profunde provocări ale societăților contemporane, afectând stabilitatea politică, coeziunea socială și funcționarea instituțiilor democratice. Fenomenul s-a transformat într-o strategie sofisticată, coordonată și transnațională, capabilă să fragmenteze comunități și să erodeze încrederea colectivă. În fața acestor amenințări, *cooperarea internațională și consolidarea strategiilor interne* devin esențiale pentru protejarea integrității democrațiilor moderne. Eficiența acestor eforturi depinde de interacțiunea dintre

acțiunea guvernamentală, inovația tehnologică, alfabetizarea mediatică și responsabilitatea civică, factori ce pot asigura o reziliență sustenabilă a spațiului public.

Unul dintre cele mai importante eforturi internaționale constă în *parteneriatele dintre state și organizațiile interguvernamentale*. În acest sens, UE a creat un cadru normativ coerent prin *Digital Services Act (DSA)* și *Codul de bune practici privind dezinformarea*, elaborate în cadrul *European Digital Media Observatory (EDMO)* [8]. Aceste instrumente obligă platformele digitale să respecte standarde mai înalte de transparență și responsabilitate în gestionarea informațiilor publice. Această colaborare internațională este esențială, deoarece dezinformarea nu recunoaște frontiere naționale. Actorii ostili pot disemina aceleași narațiuni false în multiple state, afectând simultan securitatea informațională, stabilitatea politică și coeziunea socială. Prin urmare, este nevoie de un răspuns colectiv și coordonat, bazat pe cooperare interguvernamentală și pe armonizarea instrumentelor de reglementare.

În același context, *Parteneriatul Global pentru Inteligență Artificială (GPAI)* joacă un rol semnificativ în elaborarea standardelor internaționale de prevenire a dezinformării. *Summitul GPAI din 2024*, a reafirmat principiul dezvoltării responsabile și centrate pe om a inteligenței artificiale [10]. Astfel, cooperarea internațională devine nu doar un instrument de apărare, ci și o platformă strategică pentru definirea valorilor comune ale democrațiilor digitale, bazate pe transparență, etică și protejarea adevărului ca bun public global.

Parteneriatele internaționale utilizează potențialul inteligenței artificiale pentru a detecta și demonta, la scară extinsă, informațiile false. Prin schimbul de date și de expertiză, aceste coaliții consolidează capacitatea guvernelor și a companiilor tehnologice de a reacționa eficient la campaniile manipulative. În același spirit, *G7* și *G20* au recunoscut dezinformarea drept o problemă globală și au integrat combaterea ei în agenda cooperării diplomatice și a securității internaționale, ceea ce confirmă statutul fenomenului ca amenințare transnațională. Un *element crucial al acestor strategii* îl constituie *creșterea alfabetizării media a populației*. Educarea cetățenilor pentru a recunoaște falsurile, a verifica sursele și a evalua credibilitatea informației devine o linie de apărare de bază împotriva manipulării. Numeroase state au lansat campanii naționale de conștientizare, menite să dezvolte gândirea critică și discernământul digital. Astfel, dimensiunea educațională completează dimensiunea tehnologică a cooperării internaționale, transformând lupta împotriva dezinformării într-un proces de consolidare democratică ce combină inovația, cunoașterea și responsabilitatea civică.

La *nivel intern*, combaterea dezinformării se bazează pe interacțiunea dintre soluțiile tehnologice, mecanismele de verificare a informațiilor și responsabilita-

tea actorilor privați. Colaborarea dintre guverne și companiile tehnologice a condus la dezvoltarea unor instrumente capabile să detecteze și să limiteze în timp real diseminarea conținuturilor false. Inteligența artificială, învățarea automată și procesarea limbajului natural sunt folosite tot mai frecvent pentru a identifica tipare narative suspecte și pentru a semnala conținuturile manipulative înainte ca acestea să devină virale [24].

Marile platforme sociale, precum *Facebook*, *X (fostul Twitter)*, *YouTube* și *Google*, au adoptat, în ultimii ani, politici mai stricte de moderare și transparență a conținutului, publicând rapoarte periodice privind eliminarea materialelor dăunătoare și identificarea campaniilor de dezinformare. Totuși, aceste măsuri sunt frecvent contestate pentru lipsa de echilibru între protecția spațiului public și respectarea libertății de exprimare – o dilemă care, după cum observă *C. Wardle*, reprezintă una dintre cele mai sensibile provocări ale guvernantei digitale contemporane [29, p.9]. *Companiile tehnologice* se află adesea într-o poziție dificilă, între eliminarea conținuturilor manipulative și evitarea cenzurii excesive. În unele state, unde mecanismele de protejare a libertății de exprimare sunt fragile, există temerea că platformele pot depăși limitele mandatului lor privat, influențând pluralismul și agenda publică.

Algoritmii care guvernează aceste platforme reprezintă un element structural al răspândirii dezinformării. Studiile *CSET Report (2024)* arată că informațiile false se propagă mai rapid decât cele reale, tocmai datorită sistemelor de recomandare care prioritizează materialele cu potențial afectiv crescut [6]. În consecință, se impune introducerea unor mecanisme de responsabilitate și audit extern, care să asigure transparența algoritmică, explicarea criteriilor de promovare și evaluarea impactului social al algoritmilor. *Responsabilitatea algoritmică* nu este doar o chestiune tehnică, ci una democratică: ea stabilește modul în care adevărul circulă și este perceput în societate.

Transformarea digitală globală a schimbat dezinformarea dintr-un fenomen marginal într-o strategie informațională sistemică, bazată pe automatizare și adaptabilitate. Campaniile manipulative folosesc tehnologii emergente, care pot fabrica realități vizuale și emoționale greu de contracarat. Rolul *intelenței artificiale* în contracararea acestor procese devine crucial: prin analiză predictivă și monitorizare în timp real, AI permite identificarea tendințelor emergente și intervenția înainte de amplificarea falsurilor [30]. Totodată, consolidarea educației media și a gândirii critice oferă cea mai durabilă formă de protecție democratică.

În ansamblu, dezinformarea nu este doar o problemă a falsurilor, ci o criză a încrederii: în instituții, în mass-media, în însăși ideea de adevăr. Protejarea democrației necesită o abordare integrată, etică și transnațională, bazată pe inovație tehnologică, transparență algoritmică și responsabilitate civică. Doar

printr-un efort comun, coordonat și adaptiv, societățile contemporane pot construi reziliență democratică, apărând adevărul ca valoare fundamentală a modernității.

Efectele tehnologiilor și practicilor dezinformării asupra societății moldovenești. Societatea moldovenească se confruntă cu provocări majore, generate de extinderea tehnologiilor și practicilor de dezinformare, utilizate tot mai frecvent ca instrumente de influență externă. Odată cu ascensiunea platformelor media digitale, actorii străini au dobândit o capacitate mult mai mare de a răspândi informații false sau înșelătoare, menite să modeleze opinia publică și să influențeze rezultatele politice. Impactul dezinformării asupra societății moldovenești este profund și multidimensional, afectând nu doar percepțiile și atitudinile cetățenilor, ci și stabilitatea instituțiilor democratice. Narațiunile false referitoare la lideri politici sau la politici publice determină adesea schimbări în opinia publică, erodând încrederea în instituțiile statului. Mai mult, dezinformarea amplifică tensiunile dintre diferite grupuri etnice din Republica Moldova, complicând și mai mult peisajul politic intern.

Conform cercetărilor, realizate de *Copenhagen Business School (CBS) Research*, unul dintre principalii factori care explică vulnerabilitatea Moldovei în fața campaniilor de dezinformare este *nivelul scăzut al alfabetizării media* [5]. O mare parte a cetățenilor, în special, din zonele rurale, nu dispune de competențele necesare pentru a evalua critic informațiile. Această lipsă de educație digitală creează un teren fertil pentru răspândirea rapidă a falsurilor, în special, prin intermediul rețelelor sociale. În același timp, mediul mediatic al Republicii Moldova este profund fragmentat, multe instituții mass-media fiind influențate politic sau financiar de surse externe.

Una dintre tehnicile centrale, utilizate în campaniile de dezinformare din Republica Moldova, este *manipularea rețelelor sociale*. Prin crearea de conturi false, difuzorii de dezinformare reușesc să amplifice artificial mesajele și să creeze iluzia unui sprijin public masiv pentru anumite idei sau candidați. Țintele principale ale acestor conturi sunt tinerii, predispuși să redistribuie conținut fără verificarea surselor.

O altă metodă rezidă în utilizarea *videoclipurilor deepfake*, care manipulează elemente vizuale și sonore pentru a crea imagini verosimile, dar false ale unor persoane publice. În Republica Moldova, astfel de materiale au fost folosite pentru a atribui declarații controversate unor lideri politici, inclusiv președintelui în exercițiu, cu scopul de a compromite imaginea acestora și a influența opinia publică [28].

Un alt instrument eficient este *narrative framing*, prin care evenimentele sunt prezentate într-o lumină favorabilă unei anumite agende. De exemplu, unele instituții media au descris politicile UE într-o manieră negativă, sugerând că

apropierea Moldovei de UE ar conduce la pierderea suveranității naționale [7]. Această formulare exploatează sentimentele naționaliste și alimentează scepticismul față de elitele pro-europene.

O tactică recurentă a campaniilor de dezinformare din Republica Moldova este *astroturfing-ul*, care presupune crearea artificială a unei aparențe de sprijin popular pentru o cauză, un lider sau o ideologie, prin imitarea mișcărilor civice autentice [20]. În contextul moldovenesc, această practică a fost folosită pentru a genera percepția falsă că anumite politici guvernamentale beneficiază de un sprijin masiv al cetățenilor, afectând dezbaterile publice și procesul decizional.

De asemenea, *dezinformarea este frecvent amplificată prin implicarea influențelor și a personalităților publice*, care redistribuie informații false către audiențe extinse. Prin validarea acestor mesaje, fără verificarea faptelor, acești actori media contribuie la formarea unei percepții distorsionate asupra realității și îngreunează considerabil eforturile de demontare și contracarare a dezinformării.

Libertatea presei din Republica Moldova este afectată semnificativ de polarizarea politică. Potrivit evaluărilor *Freedom House*, începând cu anul 2017, jurnalismul moldovenesc s-a aflat sub presiunea dublă a intereselor partizane și a dezinformării sistemice [19]. Numeroase instituții media mențin legături directe cu grupuri politice, selectând conținutul în funcție de agenda acestora. Această dependență generează o fragmentare profundă a percepției publice, întrucât diferitele categorii de public sunt expuse la narațiuni selective și, frecvent, contradictorii. O particularitate definitorie a acestei polarizări este diviziunea între presa pro-occidentală și cea pro-rusă. Fiecare tabără interpretează evenimentele prin prisma propriei ideologii, omite fapte esențiale și accentuează narațiuni favorabile propriilor actori politici. Astfel, același eveniment (criza energetică sau reformele europene) este relatat radical diferit, ceea ce sporește confuzia și neîncrederea publică.

Dezinformarea joacă un rol crucial în *campaniile electorale*, fiind utilizată strategic pentru manipularea comportamentului electoral și erodarea încrederii în procesul democratic. Instituțiile media, controlate de oligarhi, difuzează constant narațiuni distorsionate menite să discrediteze UE și NATO, cultivând scepticismul față de reformele democratice. Creșterea popularității rețelelor sociale, în special, Telegram și TikTok, a amplificat fenomenul. Aceste platforme s-au transformat în principalele canale de difuzare rapidă a conținutului manipulator, caracterizat, în majoritatea cazurilor, printr-o retorică agresivă și mesaje cu potențial instigator. În perioadele electorale, intensitatea acestor campanii crește semnificativ, influențând dezbaterile politice și preferințele alegătorilor. Deși în Republica Moldova există *inițiative de combatere a dezinformării*, acestea se confruntă cu obstacole serioase. Actorii politici subminează deseori aceste eforturi, iar lipsa

unei culturi media consolidate face dificilă evaluarea critică a surselor de informare.

Conform datelor prezentate de SIS, între anii 2022 și 2023, s-a constatat o creștere semnificativă a tentativelor de interferență externă în treburile interne ale Republicii Moldova. Printre *obiectivele principale* ale acestor acțiuni s-au numărat subminarea ordinii constituționale, schimbarea violentă a guvernării și promovarea elitelor politice favorabile Kremlinului. În contextul *alegerilor din noiembrie 2023*, SIS a identificat acțiuni menite să influențeze procesul electoral în favoarea Federației Ruse [9]. În 2024, *influența externă asupra Republicii Moldova* s-a manifestat printr-o *combinație de platforme digitale, agenți de influență și instrumente specifice războiului hibrid*, printre care: entitatea EVRAZIA și blocul politic „Блок Победа”; finanțări clandestine provenite din centre subversive externe; campanii coordonate de dezinformare și corupere a liderilor locali; implicare ilegală în finanțarea electorală, inclusiv prin criptomonede; tentative de destabilizare socială și sabotaj informațional.

În continuarea acțiunilor propagandistice tradiționale, Federația Rusă a dezvoltat forme tot mai sofisticate de dezinformare digitală, utilizând rețele de site-uri și conturi anonime ce imită presa legitimă. Un exemplu elocvent îl constituie *operațiunea de influență „Matryoshka”*, identificată de platforma internațională *NewsGuard* în 2025, care reprezintă una dintre cele mai ample campanii pro-ruse de manipulare informațională desfășurate în Republica Moldova [22]. Campania *Matryoshka* a urmărit discreditarea guvernării pro-europene de la Chișinău și erodarea încrederii în instituțiile statului, în special, în contextul *alegerilor parlamentare din septembrie 2025*. Tactica principală a constat în difuzarea de știri fabricate, menite să pară autentice, dar care conțineau informații complet false [25].

În doar trei luni, de la anunțarea scrutinului (aprilie–iunie 2025), campania a generat 39 de articole false direcționate către publicul moldovean, comparativ cu zero materiale similare în anul precedent [17]. Experții în verificarea informațiilor subliniază că operațiunea *Matryoshka* face parte dintr-un ecosistem informațional coordonat de la Moscova, care combină *surse false de presă, rețele de influențeri locali și canale Telegram* pentru a amplifica mesajele anti-UE și anti-guvernamentale. Această strategie se înscrie în logica mai amplă a propagandei hibride ruse, care îmbină *narațiunile geopolitice, religioase și economice* cu tehnici moderne de *dezinformare digitală*, vizând manipularea percepțiilor publice și slăbirea coeziunii sociale din Republica Moldova. Deși autoritățile au adoptat măsuri vizibile pentru consolidarea rezilienței informaționale, procesul rămâne unul fragil și de durată, marcat de vulnerabilități structurale și dezechilibre sistemice.

Dezinformarea are consecințe nu doar asupra climatului politic intern, ci și asupra procesului de integrare europeană al Republicii Moldova. Prin distorsionarea percepțiilor privind valorile occidentale, reformele democratice și parteneriatele strategice, propaganda externă reușește să fragmenteze consensul național și să alimenteze retorica antieuropeană.

Perspective privind combaterea campaniilor de dezinformare în spațiul moldovenesc. Eforturile de combatere a dezinformării în Republica Moldova necesită o abordare holistică și multidimensională. Problema este una complexă și adânc înrădăcinată, influențând nu doar peisajul politic, ci și structura socială, economia și nivelul de încredere al cetățenilor în instituțiile statului. Pentru a proteja stabilitatea democratică și viitorul Republicii Moldova, este indispensabilă aplicarea unei combinații de soluții politice, tehnologice și societale, integrate și menținute pe termen lung, care să reflecte atât urgența fenomenului, cât și complexitatea gestionării sale.

Republica Moldova, conștientă de importanța contracarării dezinformării, a implementat, în ultimii ani, *o serie de inițiative*, orientate spre *consolidarea rezilienței societății* în fața acestor amenințări. În acest context, *statul nostru a intensificat cooperarea cu organizații internaționale specializate în domeniul securității cibernetice și informaționale*, precum UE și NATO. Prin asocierea cu aceste organizații, țara beneficiază de o bază extinsă de expertiză și resurse: de la echipe de reacție rapidă la incidente cibernetice, până la instrumente avansate de detectare a amenințărilor digitale. În vara anului 2025, *Comisia Europeană* a lansat *centrul regional FACT al Observatorului European al Mass-Mediei Digitale (EDMO)*, cu misiunea de a sprijini Republica Moldova și Ucraina în combaterea dezinformării, în special, a propagandei ruse [27]. Crearea FACT confirmă interesul UE de a consolida reziliența informațională.

Una dintre primele măsuri a fost crearea platformei online *STOP FALS*, în 2015, care reprezintă un canal de informare privind *fenomenul "știrilor false"*, demascarea informațiilor false și tendențioase, de instruire și asistență, privind verificarea faptelor și descoperirea tehnicilor de manipulare. Trebuie de menționat faptul că utilizatorii sunt încurajați să semnaleze falsuri în materialele publicate de mass-media autohtonă și cea străină, să răspundă la întrebările sondajelor de opinie, să participe la dezbateri, scopul fiind diminuarea efectelor și a impactului informației propagandistice și dezvoltarea capacităților cetățenilor de analiză critică a informației recepționate. Începând cu 24 februarie 2022, mesajele propagandistice au devenit brusc mult mai complexe și diverse, menite să distragă atenția societății de la situația reală. Republica Moldova, cu teritoriu cel mai apropiat de zona de conflict, cade sub incidența acestui flux masiv de informații false în cel mai drastic mod.

Legea privind securitatea cibernetică din 2023 completează cadrul normativ al Republicii Moldova în domeniul protecției spațiului informațional și al infrastructurilor digitale critice [16]. Adoptarea acesteia reprezintă un pas important în consolidarea rezilienței statului față de amenințările hibride, inclusiv campaniile de **propagandă și dezinformare**, desfășurate în mediul online.

Un alt pas important de combatere a dezinformării, îl reprezintă adoptarea de către *Parlament* a unor modificări la *Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova* [21], printre care putem menționa: stabilirea unei interdicții privind emisiunile de știri și analitice din țările care nu au ratificat *Convenția privind televiziunea transfrontalieră*, inclusiv Federația Rusă; crearea unei distincții pentru dezinformare, care implică sancțiuni aspre; stabilirea unui nou prag de sancțiuni pentru cei care nu produc conținut local; înzestrarea *Consiliului Audiovizualului* cu autoritatea de a suspenda dreptul de a face publicitate în caz de dezinformare, și a retrage licența unui mijloc de informare în masă. Cazul *Companiei „Găgăuziya Radio Televizionu” (GRT)*, sancționată în august 2025 de *Consiliul Audiovizualului*, relevă modul în care mass-media regională poate fi transformată într-un instrument de propagandă politică și ideologică [1]. Prin urmare, exemplul GRT evidențiază necesitatea unei strategii integrate de combatere a dezinformării, bazate pe cooperare interinstituțională, educație media și monitorizare digitală continuă – elemente indispensabile pentru consolidarea rezilienței informaționale și protejarea securității democratice a Republicii Moldova.

De asemenea, crearea și consolidarea *Centrului pentru Comunicare strategică și contracarare a dezinformării* [15] reprezintă un pas esențial în protejarea spațiului informațional național și în asigurarea unei reacții coordonate la amenințările hibride și campaniile de propagandă externă.

Măsurile adoptate demonstrează un progres vizibil în direcția fortificării cadrului de securitate informațională a Republicii Moldova, prin dezvoltarea cadrului legislației, sancționarea dezinformării și intensificarea cooperării cu partenerii europeni. Totuși, acest proces rămâne unul de durată, marcat de provocări structurale și lacune persistente în cultura mediatică a populației și în aplicarea coerentă a cadrului normativ.

În pofida eforturilor instituționale, vulnerabilitățile informaționale continuă să fie exploatate prin campanii hibride de dezinformare, menite să submineze încrederea publică și stabilitatea socială. Prin urmare, consolidarea rezilienței informaționale trebuie abordată ca un proces continuu, bazat pe cooperare interinstituțională, educație media și participarea activă a societății civile, pentru a asigura o protecție durabilă în fața propagandei și a manipulării informaționale.

Concluzii. Dezinformarea reprezintă un ansamblu sofisticat și strategic de tehnologii și practici menite să remodeleze percepția publică, să distorsioneze

procesele democratice și să amenințe coeziunea socială. Relevanța acestui fenomen este deosebit de acută pentru Republica Moldova, o societate situată la intersecția dintre un proces fragil de dezvoltare democratică și tensiuni geopolitice persistente.

Peisajul informațional al țării este marcat de o polarizare socială profundă, de scăderea încrederii în instituțiile democratice și de ambiguitatea orientării geopolitice. Aceste vulnerabilități sunt agravate de slăbiciunile instituționale interne, precum incoerența strategiilor de comunicare, lipsa unei politici media coerente și insuficiența mecanismelor de coordonare, dar și de campaniile externe direcționate de actori geopolitici regionali care urmăresc destabilizarea statului. În consecință, Republica Moldova se confruntă nu doar cu o criză informațională, ci cu o provocare mai amplă la adresa rezilienței democratice și a unității naționale.

Dezinformarea funcționează ca o armă strategică de influență, capabilă să combine presiunea economică, discursul identitar și propaganda religioasă într-un sistem coerent de influență geopolitică. Această situație evidențiază necesitatea fortificării culturii mediatice și a rezilienței informaționale, deoarece o mare parte a populației continuă să fie vulnerabilă la dezinformare din cauza lipsei competențelor digitale și a dependenței de surse media partizane. În acest sens, sectorul mediatic necesită modernizare și aliniere la noile realități tehnologice, pentru a asigura o informare corectă, pluralistă și bazată pe etică profesională.

Măsurile recente adoptate de autorități demonstrează un progres vizibil, de la dezvoltarea cadrului legislativ privind combaterea dezinformării și sancționarea propagandei ostile, până la crearea unor instituții specializate, care colaborează cu partenerii europeni. Aceste acțiuni marchează tranziția de la un model reactiv la unul strategic, integrat în arhitectura națională de securitate informațională. Totodată, rezultatele rămân limitate în absența unei coordonări interinstituționale eficiente și a unei implicări sistematice a societății civile. Așadar, Republica Moldova a făcut progrese notabile la nivel normativ și instituțional, însă persistă vulnerabilități structurale în mediul rural și în regiunile autonome, unde propaganda rusă continuă să aibă impact semnificativ.

Prin urmare, doar printr-un parteneriat coerent între instituțiile statului, mass-media independentă, mediul academic și societatea civilă poate fi consolidată o reziliență informațională autentică a Republicii Moldova. Aceasta constituie nu doar o condiție esențială a securității naționale, ci și o premisă fundamentală pentru consolidarea democrației, transparenței și afirmării identității europene a statului.

Referințe bibliografice

1. *Amenzi de 100 mii MDL pentru posturilor GRT, Exclusiv TV și TVC21 – lipsă de imparțialitate și echilibru informational* [online]. 11.09.2025. [citat 07.11.2025]. Disponibil: <https://news.ungheni.org/amenzi-de-100-mii-mdl-pentru-posturilor-grt-exclusiv-tv-si-tvc21-lipsa-de-impartialitate-si-echilibru-informational/>
2. BORN, K. *Six Features of the Disinformation Age* [online]. 02.10.2017. [citat 25.09.2025]. Disponibil: <https://www.project-syndicate.org/commentary/fake-news-government-inadequate-responses-by-kelly-born-2017-10>
3. BORN, K. *Solving the Disinformation Puzzle* [online]. 09.07.2018. [citat 25.09.2025]. Disponibil: <https://www.project-syndicate.org/commentary/disinformation-fake-news-social-media-regulation-by-kelly-born-2018-07>
4. CIALDINI, R. *Influence, new and expanded: the psychology of persuasion*. New York: Harper Business, 2021. 568 p. ISBN 978-0062937650.
5. Crește impactul campaniilor de dezinformare și influențare a opiniei publice în R. Moldova. Cetățenii consideră că țara se îndreaptă în direcția greșită. În: *Ziarul de Gardă* [online]. 30.08.2024. [citat 03.11.2025]. Disponibil: <https://www.zdg.md/stiri/watchdog-creste-impactul-campaniilor-de-dezinformare-si-influentare-a-opinieii-publice-in-r-moldova-cetatenii-considera-ca-tara-se-indreapta-in-directia-gresita/>
6. *CSET's 2024 Annual Report*. Georgetown University. Center for Security and Emerging Technology [online]. March 2025. [citat 31.10.2025]. Disponibil: <https://cset.georgetown.edu/publication/2024-annual-report/#:~:text=In%202024%2C%20CSET%20continued%20to,around%20AI%20and%20emerging%20tech>
7. DODON, V. *Moldova: How Social Networks Amplify Anti-EU Narratives* [online]. Tuesday, 15 October, 2024. [citat 31.10.2025]. Disponibil: <https://iwpr.net/global-voices/moldova-how-social-networks-amplify-anti-eu-narratives>
8. *European Digital Media Observatory. Structural Indicators of the Code of Practice on Disinformation*. The 2nd EDMO report [online]. 2024. [citat 31.10.2025]. Disponibil: https://edmo.eu/wp-content/uploads/2024/03/SIs_-2nd-EDMO-report.pdf
9. Fraudele electorale constatate în cadrul alegerilor prezidențiale și a referendumului republican. Imixtiunea externă în procesele electorale din Republica Moldova. *Serviciul de Informații și Securitate al Republicii*

- Moldova* [online]. 25.12.2024. [citat 24.09.2025]. Disponibil: https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Raport_SIS_Public_Interferenta_in_procesul_electoral.pdf
10. *GPAI Belgrade Declaration* [online]. 04.12.2024. [citat 20.09.2025]. Disponibil: <https://wp.oecd.ai/app/uploads/2024/12/GPAI-Belgrade-Declaration-final-3.pdf>
 11. HELD, D. *Models of Democracy*. California: Stanford University Press, 2006. 408 p. ISBN: 9780745631462.
 12. HERMAN, E. S., CHOMSKY, N. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. London: The Bodley Head, 2008. 412 p. ISBN 9781847920706.
 13. HOFSTADTER, D. *Gödel, Escher, Bach: An Eternal Golden Braid*. New York: Vintage Books, 1979. 777 p. ISBN: 978-0465026562.
 14. HUTCHINSON, J. *Illusory truth effect*. EBSCO [online]. 2024. [citat 27.10.2025]. Disponibil: <https://www.ebsco.com/research-starters/psychology/illusory-truth-effect>
 15. Lege privind Centrul pentru Comunicare strategică și contracarare a dezinformării și privind modificarea unor acte normative: nr. 242 din 31-07-2023. În: *Monitorul Oficial* [online]. 18-08-2023, nr. 318-321. [citat 05.11.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150159&lang=ro#
 16. Lege privind securitatea cibernetică: nr. 48 din 16-03-2023. În: *Monitorul Oficial* [online]. 28-04-2023, nr. 151-153. [citat 05.11.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136732&lang=ro
 17. MAITLAND, E. et al. *Russia's Latest Target: Moldova. Russia's Matryoshka Propaganda Machine Picks New Target, Pushing 39 False Claims Against Moldova Over Past Three Months* [online]. July 15, 2025. [citat 07.11.2025]. Disponibil: <https://www.newsguardtech.com/special-reports/russia-matryoshka-propaganda-moldova/>
 18. McMILLAN, T. *Repetition Creates False Memories: New Study Exposes the "Truth Effect" and Its Impact on Misinformation* [online]. 16.05.2024. [citat 22.10.2025]. Disponibil: <https://thedebrief.org/repetition-creates-false-memories-new-study-exposes-the-truth-effect-and-its-impact-on-misinformation/>
 19. *Moldova's Media Struggle to Shake Off Political Influence. Freedom House* [online]. 31.10.2017. [citat 24.09.2025]. Disponibil: <https://freedomhouse.org/article/moldovas-media-struggle-shake-political-influence>
 20. NEAGU, R. *Ce este astroturfing, procesul coordonat care l-a propulsat pe Călin Georgescu pe Tiktok. Dezvăluirile unei instituții franceze.*

- Apar în scenă două firme cu sediul în Ucraina* [online]. 04.02.2025. [citat 26.10.2025]. Disponibil: https://www.dcnnews.ro/ce-este-astroturfing-procesul-coordonat-care-l-a-propulsat-pe-calin-georgescu-pe-tiktok-dezvaluirile-unei-institutii-franceze-document_985447.html
21. *Parlamentul a adoptat modificări la Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova* [online]. 3 noiembrie 2022. [citat 28.10.2025]. Disponibil: <https://multimedia.parlament.md/parlamentul-a-adoptat-modificari-la-codul-serviciilor-media-audiovizuale-al-republicii-moldova/>
 22. ROȘCA, A. *Combaterea dezinformării în contextul procesului de integrare în Uniunea Europeană a Republicii Moldova* [online]. 30.10.2025. [citat 07.11.2025]. Disponibil: <http://www.ape.md/2025/10/alla-rosca-combaterea-dezinformarii-in-contextul-procesului-de-integrare-in-uniunea-europeana-a-republicii-moldova/>
 23. SCHNEIER, B. *Data and Goliath: The Hidden Battles to Collect Your Data and Control Your World*. New York: W. W. Norton & Company, 2015. 384 p. ISBN 978-0393244816.
 24. SHOAIB, M. R. et al. *Deepfakes, Misinformation, and Disinformation in the Era of Frontier AI, Generative AI, and Large AI Models* [online]. November 2023. [citat 07.11.2025]. Disponibil: <https://arxiv.org/pdf/2311.17394>
 25. THOMAS, J. *Russian propaganda swamps Moldova ahead of elections* [online]. 25.07.2025. [citat 07.11.2025]. Disponibil: <https://www.euro-news.com/my-europe/2025/07/25/russian-propaganda-swamps-moldova-ahead-of-elections>
 26. TUFEKCI, Z. *The Imperfect Truth About Finding Facts in a World of Fakes* [online]. 18.02.2019. [citat 26.10.2025]. Disponibil: <https://www.wired.com/story/zeynep-tufekci-facts-fake-news-verification/>
 27. *Un nou centru al Observatorului European al Mass-Mediei Digitale luptă împotriva dezinformării în Ucraina și Moldova* [online]. 21 iulie 2025. [citat 04.11.2025]. Disponibil: <https://euneighbourseast.eu/ro/news/latest-news/un-nou-centru-al-observatorului-european-al-mass-mediei-digitale-lupta-impotriva-dezinformarii-in-ucraina-si-moldova/>
 28. *Un nou deepfake cu Președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, este distribuit pe rețelele de socializare* [online]. 29.01.2023. [citat 26.10.2025]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=jFL-ohL7-BpI>
 29. Wardle C. *A conceptual analysis of the overlaps and differences between hate speech, misinformation and disinformation* [online]. New York: Brown University, 2024. [citat 15.09.2025]. Disponibil: <https://peaceke->

- eping.un.org/sites/default/files/report_-_a_conceptual_analysis_of_the_overlaps_and_differences_between_hate_speech_misinformation_and_disinformation_june_2024_qrupdate.pdf
30. WARIN, T. *Disinformation in the Digital Age: Impacts on Democracy and Strategies for Mitigation* [online]. Montreal: Cirano, 2024. [citat 15.09.2025]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4995571
 31. ZUBOFF, S. *The Age of Surveillance Capitalism*. New York: PublicAffairs Press, 2019. 691 p. ISBN-13: 978-1610395694
 32. ВОЛОДЕНКОВ, С., ФЁДОРЧЕНКО, С. Окно Овертона – манипулятивная матрица политического менеджмента. В: *Обозреватель – Observer* [online]. 2015, №4, с. 83–93. [citat 07.11.2025]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/okno-overtona-manipulyativnaya-matritsa-politicheskogo-menedzhmenta>
 33. ПЕРВУШИН, А. Спецслужбы против НЛЮ. Операция по дезинформации. Санкт-Петербург: Невский проспект; Вектор, 2007. 208 с. ISBN: 978-5-9684-0821-1.

MANAGEMENTUL PROIECTELOR EUROPENE ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR DIN MOLDOVA: REALITĂȚI ȘI NECESITĂȚI

THE MANAGEMENT OF EUROPEAN PROJECTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN MOLDOVA: REALITIES AND NEEDS

CZU:005.8(4):378(478)

DOI: <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.13>

Carolina BUDURINA-GOREACII, doctor în științe politice,
Universitatea de Stat din Moldova,
e-mail: carolina.budurina@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2406-4212>

Rezumat

Managementul proiectelor europene reprezintă un factor determinant pentru dezvoltarea și modernizarea învățământului superior din Republica Moldova. Participarea activă a universităților la programe precum Erasmus+, Horizon 2020/Horizon Europe și Marie Skłodowska-Curie Actions a facilitat integrarea treptată în Spațiul European al Învățământului Superior și al Cercetării. Aceste inițiative au sprijinit internaționalizarea cercetării, formarea competențelor instituționale și consolidarea parteneriatelor academice. Printre realizările notabile se evidențiază armonizarea curriculei cu standardele europene, dezvoltarea centrelor de excelență, sporirea mobilității academice și îmbunătățirea guvernancei universitare. Totuși, instituțiile se confruntă cu provocări persistente, precum capacitatea administrativă redusă, birocrăția excesivă, lipsa cofinanțării naționale și deficitul de expertiză în scrierea propunerilor competitive. Pentru valorificarea deplină a fondurilor europene, se impune consolidarea capacității instituționale, optimizarea proceselor administrative și stimularea formării profesionale, condiții esențiale pentru integrarea sustenabilă a Republicii Moldova în spațiul educațional și științific european.

Cuvinte cheie: proiecte europene, educație, cercetare, instituții de învățământ superior, program, modernizare, participa, studenți, profesori

Summary

The management of European projects is a determining factor for the development and modernization of higher education in the Republic of Moldova. The active participation of universities in programs such as Erasmus+, Horizon 2020/Horizon Europe and Marie Skłodowska-Curie Actions has facilitated the gradual integration into the European Higher Education and Research Area. These initiatives have supported the internationalization of research, the formation of institutional competencies and the consolidation of academic partnerships. Notable achievements include the harmonization of curricula with European standards, the development of centers of excellence, the enhancement of academic mobility and the improvement of university governance. However, institutions face persistent challenges, such as reduced administrative capacity, excessive bureaucracy, the lack of national co-financing and the deficit of

expertise in writing competitive proposals. In order to fully capitalize on European funds, it is necessary to strengthen institutional capacity, optimize administrative processes and stimulate professional training, essential conditions for the sustainable integration of the Republic of Moldova into the European educational and scientific space.

Keywords: *European projects, education, research, high educational institutions, program, modernization, participation, students, teachers*

Învățământul superior din Republica Moldova se află într-un proces continuu de dezvoltare și modernizare, vizând creșterea calității educației, adaptarea programelor la cerințele pieței muncii și implementarea noilor tehnologii în procesul educațional. Universitățile moldovenești se aliniază standardelor europene prin reforme academice, recunoașterea diplomelor și mobilitatea studenților și cadrelor didactice, facilitând astfel cooperarea internațională și participarea activă în proiecte comune de cercetare și inovare.

Proiectele finanțate din fonduri europene contribuie semnificativ la modernizarea infrastructurii universitare, dezvoltarea capacității de cercetare și implementarea bunelor practici internaționale, devenind un motor al schimbării în sistemul educațional și științific din Republica Moldova.

În particular, programele Erasmus+ facilitează mobilitatea studenților și cadrelor didactice, promovând schimbul de experiență și dezvoltarea competențelor în învățământul superior. Conform informațiilor disponibile, Universitatea de Stat din Moldova (USM) a fost eligibilă în cadrul programului Erasmus+ din anul 2015 pentru mobilități academice. În același timp, programele Horizon 2020 și Horizon Europe sprijină cercetarea și inovarea prin finanțarea proiectelor științifice și tehnologice cu impact european și global. Pe de altă parte, programul Marie Skłodowska-Curie oferă oportunități de formare și carieră pentru cercetători, stimulând mobilitatea internațională și colaborarea între instituții academice și de cercetare. Aceste programe contribuie la integrarea Republicii Moldova în Spațiul European al Educației și Cercetării. Ele reprezintă un motor important pentru modernizarea educației și cercetării în țară.

În ultimii ani Universitatea de Stat din Moldova sprijină internaționalizarea cercetării prin dezvoltarea competențelor instituționale și consolidarea parteneriatelor academice cu instituții europene și internaționale. Aceste eforturi contribuie la integrarea cercetării moldovenești în Spațiul European al Educației și Cercetării.

Iată câteva exemple concrete de proiecte și parteneriate derulate de Universitatea de Stat din Moldova (USM) în domeniul internaționalizării cercetării și al colaborărilor academice:

- USM este partener în proiectul INTERSMARTS – „Interdisciplinary Solutions for Smart Sustainable Tourism and Services for Blue Growth in

the Black Sea Basin”. Colaborarea implică instituții din Bulgaria, Grecia, Turcia și altele, vizând turismul durabil și economia „blue”.

- USM a semnat un memorandum de înțelegere cu Universitatea Națională din Maldive (MNU) pentru colaborare în educație și cercetare internațională — schimburi, stagii, proiecte comune în domeniul jurnalismului, media digitală și multimedia.

În Republica Moldova, instituțiile de învățământ superior din Moldova adaptează programele de studii la standardele europene, crescând calitatea procesului educațional și implementând bunele practici ale învățământului superior european. Această abordare asigură alinierea universităților la cerințele Spațiului European al Educației și Cercetării. Observăm, totodată, că universitățile din Moldova sprijină dezvoltarea infrastructurii academice și extinderea capacităților de cercetare și inovare, modernizând laboratoarele, facilitățile de studiu și centrele de cercetare, pentru a crea un mediu competitiv și conectat la standardele europene. Aceste măsuri permit universităților să participe activ la proiecte internaționale și să stimuleze inovația în diverse domenii.

Cu referire la Universitatea de Stat din Moldova, vom enumera unele practici de succes privind dezvoltarea infrastructurii academice și extinderea capacităților de cercetare în cadrul instituției. Astfel, USM a beneficiat de un proiect finanțat de Banca Mondială în cadrul Proiectului „Învățământul Superior din Moldova” — infrastructura digitală a universității a fost modernizată (inclusiv un centru de date, rețea internă, dotări pentru acces la resurse europene) pentru a asigura conectivitate mai bună și aliniere la standarde europene. Sub același proiect, USM urmează să modernizeze 52 de laboratoare și săli de curs, în vederea creării unor condiții de studiu la standarde europene. La nivelul cercetării, spre exemplu, Institutul de Zoologie al Universității de Stat din Moldova, a lansat un proiect de modernizare a spațiilor administrative și sălilor de conferințe, pentru a îmbunătăți capacitățile instituționale de cercetare-inovare.

Sub aspect investițional, USM a reușit să primească două granturi în valoare totală de $\approx 5,580$ milioane euro pentru implementarea unor sub-proiecte investiționale în cadrul proiectului „Învățământul Superior din Moldova”, finanțat de Banca Mondială. În cadrul aceluiași proiect, infrastructura digitală a USM a fost modernizată: un centru de date dotat cu echipamente performante, aule moderne etc.

În anul 2025, guvernul a aprobat o finanțare suplimentară de $\approx 37,8$ milioane euro pentru universitățile din Moldova, inclusiv USM, pentru modernizare infrastructurală, dotarea laboratoarelor, cămine studentești etc. Astfel, pentru anul 2025, USM a primit finanțare de 3,36 milioane lei pentru renovarea unui cămin și vestiarelor pe strada 31 August 1989 în Chișinău. Totodată, USM a obținut și finanțare pentru un sub-proiect „Modernizarea procesului de formare profesională

la specialitățile Informatică și Informatică Aplicată” – cu acord de sub-finanțare semnat pe 27 noiembrie 2023.

Continuând pe aceeași ordine de idei, evidențiem și eforturile instituțiilor de învățământ din Moldova de a stimula creșterea mobilității studenților și a cadrelor didactice prin participarea la programe internaționale precum Erasmus+, facilitând astfel, schimbul de experiență, efectuarea stagiilor și colaborărilor cu universitățile partenere din Europa. Aceasta contribuie la dezvoltarea competențelor profesionale și academice, precum și la integrarea instituției în rețelele internaționale de învățământ superior.

Enumerăm câteva statistici relevante privind programul Erasmus+ în Republica Moldova, care pot fi utile pentru cercetarea noastră:

1. În peste 20 de ani de activitate a programului Erasmus+ în Republica Moldova, mai mult de 5 000 de studenți și cadre didactice de la USM au beneficiat de mobilitate academică [8]. În perioada 2014-2020, într-o altă sursă, atestăm că universitățile au realizat peste 3 600 de mobilități academice pentru studenți și cadre universitare [5]. Totodată, pentru desfășurarea cu succes a acestui program, bugetul Erasmus+ pentru perioada 2021-2027 a crescut la circa 26,2 miliarde EUR, comparativ cu circa 14,7 miliarde EUR pentru perioada 2014-2020.
2. Până în prezent în Moldova au fost implementate 83 de proiecte Tempus (între 1994 și 2013) în domeniul învățământului superior [3], iar pentru perioada 2023, în selecția aplicațiilor pentru Erasmus+ s-au aprobat 6 proiecte CBHE (Capacity Building in Higher Education) pentru instituții din Moldova, plus 3 proiecte de formare profesională (CBVET) și 4 proiecte Jean Monnet [6].

Pornind de la aceste statistici, câteva aspecte merită evidențiate:

- Statistica că peste 5 000 de beneficiari (studenți și cadre) au participat la mobilități în decurs de 20 de ani indică un impact real al programului Erasmus+ în Moldova. Totodată, pentru USM, acest fapt sugerează posibilitatea de a valorifica și mai mult această infrastructură de mobilitate. Cu toate acestea, cifra de 5 000 pe 20 de ani reflectă un ritm relativ modest — ceea ce înseamnă că USM ar putea avea spațiu de creștere substanțială dacă își mobilizează resursele și strategiile de internaționalizare.
- Mobilizarea de peste 3 600 de mobilități în perioada 2014-2020 arată că universitățile moldovenești s-au adaptat parțial la oportunitățile Erasmus+. Pentru USM, este important să analizeze dacă propria cotă de mobilități este proporțională cu volumul total național și dacă există sectoare sau departamente care sunt supra-sau sub-reprezentate. Deși mobilitățile sunt numeroase, ele pot să nu fie echilibrate între studenți, cadre didactice sau între discipline.

- Numărul relativ modest de proiecte CBHE aprobate (6 în 2023) pentru Moldova sugerează că instituțiile — printre care ideal ar putea fi și USM — încă se află într-o fază de consolidare a competenței de a aplica, coordona și implementa proiecte majore de cooperare internațională. Pentru USM, aceasta înseamnă că trebuie să își întărească echipele de proiect, să dezvolte experiență de coordonare și să acceseze roluri mai active (nu doar de partener) în consorții europene.
- Creșterea bugetului Erasmus+ pentru 2021-2027 (26,2 miliarde EUR) reprezintă o oportunitate importantă pentru universități precum USM, oferind un cadru financiar mai larg și priorități noi (inclusiv digitalizare, incluziune, tranziție verde). Totuși, faptul că bugetul este mai mare nu garantează automat acces crescând pentru fiecare instituție; competiția se intensifică. USM va trebui să adopte strategii proactive și să se alinieze la teme prioritare (de ex: digitalizare, inovare, sustenabilitate) pentru a profita de acest buget.
- Deși proiectele Tempus au fost 83 în total, între 1994 și 2013 - ceea ce indică o înscriere timpurie a Moldovei în parteneriate europene - evoluția ulterioară spre CBHE și proiecte mai complexe este esențială. Pentru USM, este important de evaluat dacă participarea lor la programul Tempus a fost valorificată ca bază pentru implicare ulterioară, și dacă lecțiile/modelele de bune practici de atunci au fost integrate. Dacă nu, există riscul de a „reprinde” procesul de la un nivel inferior.

În final, pentru Universitatea de Stat din Moldova, aceste statistici oferă atât un diagnostic de stare, cât și un punct de plecare strategic. În mod pozitiv, există o infrastructură de participare la Erasmus+ la nivel național, iar USM poate valorifica acest context. În mod critic, însă, ritmul de creștere, nivelul de coordonare și adaptarea la prioritățile programului rămân provocări. Prin urmare, USM ar trebui să evalueze intern nivelul actual de mobilitate (studeni și cadre didactice) și să stabilească obiective cuantificabile de creștere; să dezvolte capacitatea de scriere, gestionare și coordonare de proiecte europene pentru a crește parteneriatele și rolul de lider; să identifice discipline și departamente care au potențial ridicat pentru mobilitate și proiecte, dar sunt sub-reprezentate, și să le susțină strategic; să alinieze profilul instituțional (infrastructură, digitalizare, guvernare, internaționalizare) la prioritățile programului Erasmus+ 2021-2027 pentru a mări șansele de accesare de finanțare; să monitorizeze sustenabilitatea rezultatelor din mobilități și proiecte — adică nu doar accesarea fondurilor, ci valorificarea lor în strategie instituțională pe termen mediu și lung.

Universitățile din Moldova promovează un management performant, bazat pe transparență și responsabilitate instituțională, prin implementarea unor proceduri clare de guvernare, monitorizarea rezultatelor academice și financiare și raporta-

rea periodică către studenți, cadre didactice și autorități. Această abordare consolidează încrederea comunității academice și facilitează participarea instituției la proiecte internaționale și programe europene.

Pe de altă parte, instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova se confruntă cu un set complex de provocări care afectează semnificativ capacitatea lor de a se integra pe deplin în spațiul european al educației și cercetării. Una dintre cele mai stringente probleme este capacitatea administrativă redusă, manifestată prin lipsa unor structuri interne specializate în managementul proiectelor internaționale și în implementarea standardelor de guvernare universitară practicate la nivel european. În multe universități, echipele administrative sunt suprasolicitate, iar responsabilitățile legate de elaborarea, monitorizarea și raportarea proiectelor sunt adesea asumate de cadre didactice, ceea ce duce la o ineficiență structurală și la scăderea calității procesului de implementare.

Totodată, birocrăția excesivă continuă să fie un obstacol major în gestionarea proiectelor europene. Procedurile administrative rigide, lipsa unui cadru legislativ adaptat cerințelor parteneriatelor internaționale și dificultățile de coordonare între ministere, agenții și universități generează întârzieri semnificative în procesul de aprobare și derulare a proiectelor. În acest sens, universitățile din Republica Moldova se confruntă frecvent cu discrepanțe între ritmul rapid al programelor europene și capacitatea sistemului public de a răspunde acestor exigențe.

Un alt aspect critic îl constituie lipsa cofinanțării naționale, care limitează accesul universităților la proiecte internaționale ce solicită contribuții financiare proprii sau susținerea financiară a anumitor activități complementare. În timp ce în statele membre ale Uniunii Europene guvernele asigură mecanisme de cofinanțare prin fonduri publice dedicate, în Republica Moldova resursele bugetare destinate acestui scop sunt minime sau inexistente. Această situație face ca instituțiile să depindă în mare măsură de finanțarea externă nerambursabilă, ceea ce reduce sustenabilitatea inițiativelor după încheierea proiectelor.

De asemenea, expertiza insuficientă în elaborarea și managementul propunerilor pentru proiecte internaționale reprezintă un obstacol semnificativ în procesul de integrare europeană. În pofida eforturilor de formare continuă, mulți cercetători și administratori universitari nu dețin competențele necesare pentru a dezvolta propuneri competitive conform cerințelor programelor precum *Horizon Europe* sau *Erasmus+ Capacity Building in Higher Education (CBHE)*. Acest deficit de expertiză explică parțial de ce universitățile din Republica Moldova sunt adesea partenere secundare, și mai rar coordonatoare, în consorțiile internaționale.

Un exemplu ilustrativ îl constituie Universitatea de Stat din Moldova (USM), care a reușit, în ultimii ani, să participe la mai multe proiecte europene în domeniul digitalizării educației și al internaționalizării curriculare, însă aceste inițiative au fost posibile mai ales datorită colaborărilor cu universități din România și din sta-

tele Uniunii Europene. În mod similar, Universitatea Tehnică a Moldovei (UTM) a beneficiat de proiecte Erasmus+ dedicate modernizării programelor de inginerie și formării competențelor digitale, însă procesul de implementare a fost adesea afectat de constrângeri administrative și de lipsa unui cadru național coerent de sprijin.

În același timp, instituții precum Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM) sau Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți au demonstrat progrese notabile în consolidarea parteneriatelor internaționale și în crearea unor birouri de proiecte dedicate. Totuși, aceste exemple rămân izolate și depind de inițiative individuale, nu de o politică sistemică de susținere a participării la programele europene.

În consecință, se conturează o discrepanță structurală între aspirațiile de integrare europeană a universităților moldovenești și capacitatea lor reală de a concura în mod egal cu instituțiile similare din spațiul Uniunii Europene. Deși există o deschidere tot mai mare spre cooperare internațională și o conștientizare a beneficiilor proiectelor europene, ritmul de modernizare și internaționalizare a învățământului superior din Republica Moldova este adesea încetinit de aceste limitări interne.

Astfel, pentru a depăși aceste obstacole, este necesară o strategie națională coerentă de dezvoltare a capacității instituționale, care să includă formarea personalului în domeniul managementului proiectelor, reducerea birocrăției, stimularea cofinanțării publice și consolidarea culturii organizaționale orientate spre performanță și transparență. Numai printr-o abordare sistemică, universitățile din Republica Moldova vor putea transforma participarea la proiectele europene dintr-o oportunitate punctuală într-un mecanism sustenabil de modernizare și integrare europeană.

Exemplu 1: Universitatea Tehnică a Moldovei (UTM). UTM a lansat proiectul „NEEDEDU 4.0 – *Enhancing MEchanical Engineering EDUcation in Moldova for Industry 4.0* (cod 101128623) în cadrul programului Erasmus + KA2, coordonat de UTM în parteneriat cu universități din Moldova și Europa. Proiectul are ca obiectiv transformarea educației ingineresti în Moldova în contextul Industrie 4.0, modernizarea curriculum-ului și dezvoltarea laboratoarelor virtuale [10]. Totodată, UTM a organizat în 24 aprilie 2024 o sesiune de training pentru ~30 de colaboratori, cu tema „Turning Research Problems into Project Ideas”, pentru a-și consolida capacitatea de a participa la apeluri în cadrul programului Horizon Europe [11]. Acest exemplu arată că UTM abordează atât partea de infrastructură (modernizarea învățământului ingineresti), cât și partea de capacitate instituțională (formare, scriere de propuneri) — ceea ce corespunde cu provocările menționate anterior.

Exemplu 2: Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă” din Chișinău (UPSC). UPSC este parte din proiectul „UPGRADE – Enhancing graduates’ em-

ployability tracking in Moldova (cod 101129166) în cadrul Erasmus+. În perioada 27–29 martie 2024 instituția a găzduit un atelier de lucru în cadrul acestui proiect, având alături parteneri universitari din Moldova, România, Spania, Germania etc. [1] De asemenea, proiectul „COMPASS – Towards European University Lifelong Learning Model in Moldova” (cod 597889-EPP-1-2018-1-MD-EPPKA2-CBHE-SP) derulat anterior a fost finalizat de UPSC în colaborare cu alte universități din Moldova și Europa, orientat spre învățarea continuă și adaptarea modelului universitar moldovenesc la standarde europene [2]

Aceste exemple evidențiază eforturile din domeniul educației universitare (nu doar inginerie), dar și faptul că universitățile moldovenești lucrează în consorții internaționale — ceea ce reflectă progresul, dar și complexitatea transformării instituționale.

Exemplu 3: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul (USCH). USCH are acorduri de colaborare internațională extinse și este implicată în proiecte Erasmus+ de mobilitate: de exemplu, în cadrul „Erasmus Mundus Action 2 – Strand 1 LOT7: Belarus, Moldova & Ukraine” (începând din 2007), au fost realizate ~75 de mobilități pentru cadre didactice și studenți. Din 2015, în cadrul programului Erasmus+ au fost realizate ~25 mobilități [3]. Mai recent, USCH a găzduit în 19–20 iunie 2025 reuniunea consorțiului internațional al proiectului „DIGITRANS – Digital transformation of HEIs education process in Ukraine and Moldova for sustainable engagement with enterprises” [7]. Acest exemplu arată cum o universitate mai puțin centrală (din regiunea Cahul) este implicată concret, dar implicarea la nivel de coordonare și influență este probabil mai redusă decât a instituțiilor mari — ceea ce confirmă ideea de „capacitate administrativă redusă”.

Exemplu 4: Participarea națională și statistică. Conform unui articol al programului Erasmus+ în Republica Moldova, până în 2024 au fost implementate 83 de proiecte Tempus, 35 de proiecte de tip Capacity Building în învățământul superior, 37 de proiecte Jean Monnet, precum și peste 5000 de studenți și profesori beneficiari ai mobilității [8].

De asemenea, în selecția CBHE 2025, din 173 de proiecte aprobate la nivel european, nu mai mult de patru implică universități din Republica Moldova: „AGROPATH”, „EDUVET”, „IRO4ALL”, „SacredTravels4Growth”. [9]

Această statistică subliniază două aspecte: pe de o parte există activitate semnificativă; pe de altă parte, cota de coordonare și de inițiativă a instituțiilor moldovenești este relativ mică — ceea ce reconfirmă provocarea expertizei și resurselor instituționale.

Aceste exemple oferă un tablou mai concret al situației din Republica Moldova și permit câteva observații critice:

1. Progres real, dar inegal: Există universități care se angajează activ (ex: UTM, UPSC, USCH) și se înscriu în proiecte europene moderne, atât de

mobilitate, cât și de reformă curriculară sau infrastructură. Totodată, există un număr limitat de instituții care ajung să coordoneze proiecte majore (ex: UTM coordonează NEEDEDU 4.0).

2. Rol redus de lider/coordonator: Deși universitățile au acces la parteneriate, foarte puține „iau conducerea” (leadership-role) în consorții internaționale, ceea ce reflectă limitări în capacitatea de proiectare, negociere și implementare. Exemplul selecției CBHE 2025 (doar 4 proiecte cu implicare moldovenească) este elocvent.
3. Necesitatea creșterii capacității administrative și a formării: Prin exemplele de training organizate la UTM sau la USC (seminar pentru scriere de propuneri, etc.) se evidențiază că instituțiile recunosc necesitatea consolidării competențelor interne. Însă aceste eforturi sunt relativ recent inițiate și trebuie scalate.
4. Integrarea infrastructurii, curricula și relevanța programelor: Proiecte precum NEEDEDU 4.0 (adaptarea curricula la Industry 4.0) sau DIGITRANS (transformare digitală în HEIs) arată orientarea către nevoile actuale ale pieței muncii și societății. Totuși, modernizarea infrastructurii și adaptarea la standarde europene rămân provocări majore pentru multe instituții.
5. Sustenabilitate și cofinanțare: Chiar dacă au fost obținute finanțări europene, sustenabilitatea rezultatelor și implicarea cofinanțării naționale rămân aspecte sensibile. De exemplu, faptul că doar câteva proiecte CBHE au fost aprobate în 2025 poate reflecta și lipsa unui ecosistem robust de sprijin și finanțare la nivel național.

Totuși, este laudabilă intenția universităților de a urmări optimizarea proceselor administrative, dezvoltarea abilităților profesionale ale personalului și gestionarea eficientă a fondurilor europene, pentru a spori performanța instituțională și a facilita participarea activă la proiecte internaționale și programe europene de cercetare și educație. Aceste măsuri contribuie la creșterea transparenței, responsabilității și sustenabilității instituției.

În particular, *optimizarea proceselor administrative* se referă la:

- Digitalizarea documentelor și implementarea unui sistem electronic de management al universității pentru reducerea birocrăției și accelerarea fluxului informațional.
- Simplificarea procedurilor de aprobare și de raportare internă, cu ghiduri și proceduri standardizate.
- Crearea unui departament dedicat monitorizării și evaluării performanței administrative.

Ce ține de *dezvoltarea abilităților profesionale*, universitățile urmăresc:

- Organizarea cursurilor de formare și workshop-uri pentru cadrele didac-

tice și personalul administrativ în management de proiect, legislație europeană și bune practici instituționale.

- Facilitarea participării angajaților la programe internaționale de training (Erasmus+, Horizon Europe, Marie Skłodowska-Curie Actions).
- Crearea unui sistem de mentorat pentru îmbunătățirea competențelor în scrierea propunerilor și gestionarea proiectelor.

Dacă ne referim la gestionarea eficientă a fondurilor europene, atunci este necesară în continuare:

- Înființarea unui birouri de proiecte europene care să ofere suport pentru pregătirea aplicațiilor și monitorizarea implementării proiectelor.
- Elaborarea unor ghiduri interne și proceduri transparente pentru raportarea și auditarea fondurilor.
- Promovarea colaborării între departamente pentru utilizarea optimă a resurselor și prevenirea pierderilor sau cheltuielilor nejustificate.

În particular, Universitatea de Stat din Moldova urmărește creșterea participării la proiecte strategice, consolidarea cooperării cu universități europene și integrarea durabilă în Spațiul European al Educației și Cercetării. Aceste eforturi vizează creșterea vizibilității internaționale a instituției, stimularea cercetării colaborative și alinierea programelor academice la standardele europene.

Universitățile contemporane se află într-un proces continuu de transformare, determinat de dinamica accelerată a mediului social, tehnologic și economic. În acest context, pentru a-și menține relevanța și competitivitatea, aceste instituții trebuie să funcționeze ca organizații flexibile, capabile să se adapteze rapid și eficient la schimbare. Astfel, investițiile în consolidarea capacității instituționale devin o condiție esențială pentru modernizarea universitară și pentru redefinirea rolului universității în societatea cunoașterii.

Modernizarea infrastructurii educaționale – prin dezvoltarea laboratoarelor, bibliotecilor digitale, spațiilor de învățare interactive și facilităților de cercetare – reprezintă, fără îndoială, primul pas în direcția unei universități performante. Totodată, digitalizarea proceselor academice, prin implementarea platformelor electronice destinate managementului universitar și prin promovarea resurselor educaționale deschise, contribuie la creșterea eficienței administrative și la extinderea accesului la cunoaștere. În același timp, formarea continuă a cadrelor didactice și administrative se impune ca un element strategic al dezvoltării instituționale, întrucât profesionalizarea resursei umane garantează adaptarea la noile paradigme pedagogice și tehnologice. De asemenea, îmbunătățirea guvernanței universitare, prin adoptarea unor practici transparente, participative și orientate spre performanță, consolidează credibilitatea și autonomia instituției.

Aceste investiții nu se reduc la o modernizare tehnologică, ci presupun o veritabilă reconfigurare structurală a modului în care universitatea se raportează la

misiunea sa educațională și socială. În acest context, universitatea devine nu doar un spațiu de formare profesională, ci un actor activ în rețelele globale de cercetare, inovare și cooperare, contribuind la transferul de cunoștințe și la consolidarea capitalului uman.

Proiectele europene joacă un rol fundamental în acest proces, acționând ca motoare ale transformării universitare. Astfel, programele inițiate de Uniunea Europeană – precum Erasmus+, Horizon Europe sau Fondurile Structurale și de Investiții Europene – oferă universităților nu doar resurse financiare, ci și oportunități de parteneriat, schimb de bune practici și dezvoltare strategică. Erasmus+ contribuie la creșterea mobilității academice și la consolidarea colaborării interuniversitare, Horizon Europe stimulează cercetarea și inovarea prin parteneriate între mediul academic și industrie, iar fondurile structurale sprijină dezvoltarea infrastructurii, digitalizarea și internaționalizarea universităților.

Impactul acestor inițiative este semnificativ, întrucât ele duc la creșterea calității procesului de învățământ, la intensificarea cercetării de excelență și la consolidarea vizibilității internaționale a instituțiilor participante. Totodată, aceste programe contribuie la profesionalizarea administrației universitare și la adoptarea unei culturi organizaționale bazate pe rezultate. Deși implementarea proiectelor europene aduce beneficii evidente, nu trebuie ignorate provocările inerente procesului: birocrăția excesivă, dificultățile de menținere a rezultatelor pe termen lung și nevoia unei culturi instituționale orientate spre planificare strategică și evaluare continuă pot limita impactul real al acestor programe dacă nu sunt gestionate eficient.

Privind spre viitor, proiectele europene deschid universităților oportunități majore de dezvoltare și re poziționare strategică. Ele favorizează procesul de internaționalizare, prin atragerea studenților, cercetătorilor și cadrelor didactice din diverse spații culturale, consolidând astfel dimensiunea interculturală și globală a educației. În același timp, integrarea în rețele academice internaționale facilitează schimbul de cunoștințe și bune practici, accesul la infrastructuri de cercetare performante și crearea de consorții interdisciplinare. În consecință, aceste procese generează o cultură a inovației și a adaptabilității, indispensabilă într-o economie bazată pe cunoaștere și pe competitivitate globală.

Mai mult, proiectele europene promovează sustenabilitatea și responsabilitatea socială, încurajând implementarea unor inițiative care contribuie la dezvoltarea durabilă și la incluziunea socială. Astfel, universitățile nu mai sunt simple centre de educație și cercetare, ci devin instituții ancorate în comunitate, implicate activ în soluționarea problemelor sociale, economice și culturale.

În concluzie, proiectele europene se constituie într-un pilon esențial al modernizării universitare, oferind cadrul și instrumentele necesare pentru transformarea profundă a instituțiilor de învățământ superior. În acest context, ele nu trebuie

privite doar ca surse de finanțare, ci ca veritabile catalizatoare ale schimbării, capabile să orienteze universitățile către excelență, competitivitate și responsabilitate socială. Deși provocările sunt multiple, valorificarea inteligență și sustenabilă a acestor oportunități permite universităților din țara noastră să devină actori centrali ai unei societăți bazate pe cunoaștere, inovație și progres durabil.

Referințe bibliografice

1. Activități din cadrul proiectului Erasmus+, UPGRADE. Publicat pe 01.04.2024 [online] <https://utm.md/en/blog/2024/04/26/utm-organizes-training-session-to-strengthen-participation-capacities-in-horizon-europe-projects/> (accesat 27.10.2025)
2. Conferință de finalizare, proiectul „Către modelul universitar european de învățare continuă în Moldova”. Publicat pe 09.10.2022. [online] <https://upsc.md/2022/10/09/conferinta-de-finalizare-proiectul-catre-modelul-universitar-european-de-invatare-continua-in-moldova/> (accesat 02.11.2025)
3. Erasmus+. [online] <https://www.usch.md/erasmus> (accesat 15.10.2025)
4. Erasmus+ Programme in the Republic of Moldova https://erasmusplus.oead.at/fileadmin/Dokumente/erasmusplus.at/Aktuelles/2016/20161018_Information_days_Graz/Praesentation_NEO_Moldawien.pdf (accesat 03.11.2025)
5. Launch of the new Erasmus+ Programme 2021-2027 in the Republic of Moldova, funded by the European Union. Publicat pe 13.07.2021 [online] <https://eu4moldova.eu/en/launch-of-the-new-erasmus-programme-2021-2027-in-the-republic-of-moldova-funded-by-the-european-union/> (accesat 01.10.2025)
6. Results of the Erasmus+ 2023 call selection for the Republic of Moldova. Publicat 01.10.2023 [online] <https://eu4moldova.eu/en/results-of-the-erasmus-2023-call-selection-for-the-republic-of-moldova/> (accesat 05.10.2025)
7. Reuniunea consorțiului internațional DIGITRANS – cooperare internațională pentru educație digitală sustenabilă 19-20 iunie 2025, Cahul, Republica Moldova [online] <https://www.usch.md/> (accesat 17.10.2025)
8. The Erasmus+ Programme marked 30 years of activity in the Republic of Moldova. Publicat pe 03.12.2024. [online] <https://eu4moldova.eu/en/the-erasmus-programme-marked-30-years-of-activity-in-the-republic-of-moldova/> (accesat 29.10.2025)
9. The National Erasmus+ Office in the Republic of Moldova has announced the results of the CBHE 2025 project selection. Publicat la 13.10.2025.

<https://kdu.md/en/item/8724-the-national-erasmus-office-in-the-republic-of-moldova-has-announced-the-results-of-the-cbhe-2025-project-selection> (accesat 05.11.2025)

10. UTM Launches Neededu 4.0 Erasmus+ Project: Engineering Education 4.0 For Moldova [online] <https://neededu.utm.md/utm-launches-neededu-4-0-erasmus-project-engineering-education-4-0-for-moldova/> (accesat 30.10.2025)
11. UTM Organizes Training Session to Strengthen Participation Capacities in Horizon Europe Projects. Publicat pe 26.04.2024. [online] <https://utm.md/en/blog/2024/04/26/utm-organizes-training-session-to-strengthen-participation-capacities-in-horizon-europe-projects/> (accesat 15.10.2025)

IMPACTUL FINANȚĂRILOR ENI (2014–2020) ȘI NDICI–GLOBAL EUROPE (2021–2024) ASUPRA DIMENSIUNILOR SOCIO-ECONOMICE ȘI ENERGETICE ALE SECURITĂȚII UMANE DIN REPUBLICA MOLDOVA

THE IMPACT OF ENI (2014–2020) AND NDICI–GLOBAL EUROPE
(2021–2024) FUNDING ON THE SOCIO-ECONOMIC AND ENERGY
DIMENSIONS OF HUMAN SECURITY IN THE REPUBLIC OF
MOLDOVA

CZU:[327:351.86]:338.1(478)

DOI: <https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.14>

Inga GRIGORIU, doctorandă, Școala doctorală Științe Sociale,
Universitatea de Stat din Moldova,
e-mail: umdc.inga@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7289-8624>

Rezumat

Lucrarea investighează modul în care sprijinul financiar oferit de Uniunea Europeană a influențat securitatea umană în Republica Moldova în intervalul anilor 2014–2024, concentrându-se pe aspectele dezvoltării socioeconomice și securității energetice. Cercetarea analizează tranziția de la Instrumentul European de Vecinătate (ENI) la Instrumentul pentru Vecinătate, Dezvoltare și Cooperare Internațională – Europa Globală (NDICI–GE), ce reflectă o schimbare semnificativă în logica intervenției europene. Dacă ENI a funcționat mai mult ca un mecanism de proiecte dedicate vecinătății UE, NDICI–GE acționează global, combină mai multe instrumente anterioare, oferă sprijin mai flexibil, inclusiv prin componenta Global Gateway. Prin analiza unor indicatori statistici relevanți (rata sărăciei, ponderea IMM-urilor în PIB, importurile energetice, energia regenerabilă), rezultatele arată că UE a contribuit semnificativ la consolidarea capacităților autorităților naționale, la sprijinirea proiectelor regionale și la diversificarea surselor de energie. Totuși, în pofida acestui sprijin, situația actuală reflectă stagnare economică (PIB +0,1% în 2024), agravarea sărăciei multidimensionale, disparități regionale accentuate și declin instituțional. Lipsa mecanismelor eficiente de absorbție, regresul administrativ și fragilitatea continuității reformelor generează vulnerabilități sistemice care reduc efectele sprijinului extern. Astfel, studiul subliniază nevoia recalibrării abordărilor europene prin consolidarea instituțională, monitorizare independentă și ancorare mai profundă în realitățile sociale ale Republicii Moldova. Articolul este elaborat în cadrul implementării proiectului Jean Monnet Chair „EU’s role in the emerging international system” (EUREIS), nr. 101126798.

Cuvinte-cheie: securitate umană, Uniunea Europeană, Republica Moldova, ENI, NDICI–Europa Globală, dezvoltare socio-economică, vulnerabilități sistemice.

Summary

This paper investigates how the financial support provided by the European Union has influenced human security in the Republic of Moldova between 2014 and 2024, with a focus on socio-economic development and energy security. The research analyses the transition from the European Neighbourhood Instrument (ENI) to the Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe (NDICI-GE), which reflects a significant shift in the logic of EU intervention. While ENI functioned primarily as a project-based mechanism dedicated to the EU's neighbourhood, NDICI-GE operates globally, integrates multiple previous instruments, and provides more flexible support, including through the Global Gateway component. By analysing relevant statistical indicators (poverty rate, SMEs' share in GDP, energy imports, renewable energy), the findings show that the EU has contributed significantly to strengthening national authorities' capacities in Moldova, supporting regional projects, and diversifying energy sources. However, despite this support, the current situation reflects economic stagnation (GDP +0.1% in 2024), worsening multidimensional poverty, pronounced regional disparities, and institutional decline. The lack of efficient absorption mechanisms, administrative regression, and the fragility of reform continuity generate systemic vulnerabilities that undermine the impact of external assistance. Thus, the study highlights the need to recalibrate European approaches through institutional strengthening, independent monitoring, and deeper anchoring in the social realities of the Republic of Moldova. The article has been prepared within the framework of the implementation of the Jean Monnet Chair project "EU's Role in the Emerging International System" (EUREIS), No. 101126798.

Keywords: human security, European Union, Republic of Moldova, ENI, NDICI-Global Europe, socio-economic development, systemic vulnerabilities.

Introducere

În contextul parcursului său european, Republica Moldova a implementat o serie de acțiuni consecvente, printre care este semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană la 27 iunie 2014, intrat în vigoare la 1 iulie 2016. Pe fundalul agresiunii militare a Federației Ruse în Ucraina, la 3 martie 2022, Moldova a depus oficial cererea de aderare la UE, fiind acceptată de Consiliul European în iunie 2022. În decembrie 2023 a fost luată decizia de deschidere a negocierilor de aderare prin care s-a marcat tranziția de la cooperare la integrare progresivă în spațiul european [1, 2, 26]. Din perspectiva acestui angajament politic strategic, finanțările europene au devenit un instrument-cheie pentru consolidarea rezilienței socio-economice și energetice a Republicii Moldova [3, 7].

În perioada 2014–2020, Republica Moldova a beneficiat de sprijin financiar prin Instrumentul European de Vecinătate (ENI) [4, 5], orientat în special către cooperare transfrontalieră și transnațională [6]. ENI a fost conceput pentru a sprijini cooperarea, stabilitatea și valorile comune între Uniunea Europeană și țările vecine. Acesta a promovat descentralizarea, implicând autoritățile locale și regionale în definirea și implementarea proiectelor și astfel să răspundă nevoilor specifice ale comunităților. Programele operaționale comune au fost, de regulă, cofinanțate de partenerii naționali, ceea ce a încurajat asumarea responsabilității și a sporit

resursele disponibile. Programe relevante în acest interval au inclus Programul Operațional Comun România–Republica Moldova, Programul Operațional Comun Bazinul Mării Negre și Programul Transnațional Dunărea. În total, au fost contractate 127 de proiecte, finalizate până la sfârșitul anului 2023, în ciuda dificultăților cauzate de crizele suprapuse: criza politico-bancară, pandemia COVID-19, inflația galopantă, războiul din Ucraina și alte [7, p.33].

Începând cu 2021, logica intervenției europene s-a rafinat și extins prin Instrumentul pentru Vecinătate, Dezvoltare și Cooperare Internațională - Europa Globală (NDICI-GE) [8] - un mecanism integrat care reunește 10 instrumente separate din cadrul financiar multianual (CFM) 2014-2020 și Fondul european de dezvoltare, ce anterior era în afara bugetului UE [9, art. 27]. Prin intermediul acestui instrument, UE a mobilizat pentru Republica Moldova un pachet de sprijin de 2,2 miliarde EUR sub formă de granturi, împrumuturi, suport bugetar direct, asistență macro-financiară, participarea în programe europene, cât și proiecte implementate împreună cu instituții financiare internaționale garantate de UE [10].

Astfel, scopul prezentului studiu este de a evalua în ce măsură finanțările acordate Republicii Moldova prin intermediul Instrumentului European de Vecinătate (ENI) și al Instrumentului pentru Vecinătate, Cooperare pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională – Europa Globală (NDICI–Global Europe) au contribuit la ameliorarea dimensiunilor economice și sociale ale securității umane în perioada 2014–2024. În mod particular, cercetarea urmărește să investigheze logica intervenției europene și impactul real al finanțărilor externe în contextul unor crize succesive (pandemie, criză energetică, războiul din Ucraina), precum și să analizeze măsura în care aceste instrumente au reușit să întărească reziliența instituțională și capacitatea statului de a oferi protecție socială și securitate economică cetățenilor săi.

Obiectivele specifice ale studiului sunt următoarele:

- Analiza evoluției conceptuale și instituționale a instrumentelor financiare ENI (2014–2020) și NDICI–Global Europe (2021–2024) cu evidențierea diferențelor structurale dintre cele două mecanisme – ENI fiind centrat pe proiecte tematice transfrontaliere, iar NDICI adăugând componente consolidate și inițiative precum Global Gateway.
- Identificarea și evaluarea principalelor direcții de intervenție ale Uniunii Europene și ale altor parteneri în domeniul securității economice și protecției sociale, prin analiza comparativă a programelor de sprijin (ex. EU4Business, DCFTA, sprijin pentru compensarea facturilor energetice, inițiative de digitalizare etc.).
- Măsurarea impactului acestor intervenții asupra indicatorilor relevanți ai securității umane: rata sărăciei multidimensionale, performanța IMM-uri-

lor, diversificarea energetică, coeziunea socială, incluziunea categoriilor vulnerabile și alți indici.

- Identificarea limitelor și blocajelor interne care afectează eficiența absorbției și implementării fondurilor europene, cu accent pe capacitatea administrativă, voința politică și planificarea strategică națională.

Studiul este structurat în trei compartimente analitice ce vizează subiectul investigat, discuții și concluzii finale.

Metodologia aplicată

Pentru evaluarea impactului intervenției europene asupra dezvoltării socio-economice și consolidării securității energetice în Republica Moldova, cercetarea aplică o abordare mixtă, de tip calitativ și cantitativ, axată pe analiza comparativă a indicatorilor statistici relevanți în perioada de tranziție de la Instrumentul European de Vecinătate (ENI) la Instrumentul de Vecinătate, Dezvoltare și Cooperare Internațională – Europa Globală (NDICI–GE). Se va realiza o analiză documentară și de conținut asupra programelor europene implementate, completată de analiza unor indicatori socio-economici și energetici cheie, după cum urmează:

- Rata sărăciei, conform celor mai recente date disponibile publicate de Biroul Național de Statistică (BNS), pentru a reflecta dinamica nivelului de trai al populației în contextul implementării proiectelor europene;
- Contribuția întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-uri) la Produsul Intern Brut (PIB), în scopul evaluării impactului investițiilor europene asupra dezvoltării sectorului privat și promovării economiei locale. Datele vor fi preluate din statisticile BNS, Eurostat, rapoartele DG NEAR, prognozele Băncii Mondiale și altele.
- Ponderea importurilor de gaze naturale din surse alternative la Gazprom, analizată în corelație cu cota energiei regenerabile în consumul final brut de energie. Acești indicatori reflectă nivelul de diversificare energetică și tranziție verde a Republicii Moldova, iar sursele de date vor include Ministerul Energiei Republicii Moldova, Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE), DG NEAR, Eurostat, precum și comunicatele oficiale ale Guvernului Republicii Moldova.

Prin analiza acestor indicatori se urmărește măsurarea efectelor directe și indirecte ale sprijinului UE asupra reducerii vulnerabilităților sistemice și consolidării rezilienței statului în contextul apropierei de Uniunea Europeană.

Perioada analizată și limitările metodei: Analiza vizează perioada 2014–2024, corespunzătoare tranziției Republicii Moldova de la beneficiara Instrumentului European de Vecinătate (ENI) la stat partener în cadrul NDICI – Europa Globală (NDICI-GE). Această perioadă permite observarea unei evoluții structurale în ceea

ce privește intervenția UE și efectele acesteia asupra dezvoltării socioeconomice și securității energetice a țării. Totodată, cercetarea recunoaște anumite limitări metodologice, printre care: (i) disponibilitatea redusă a unor date statistice actualizate și dezagregate pentru anii 2023–2024; (ii) dificultatea de a izola impactul exclusiv al finanțărilor europene față de alți factori interni și regionali (ex. criza pandemică, inflația globală, războiul din Ucraina); (iii) diferențele de metodologie între sursele statistice naționale și cele internaționale. De asemenea, natura calitativă a unor componente ale intervenției europene, cum ar fi consolidarea instituțională sau promovarea valorilor democratice, poate fi dificil de cuantificat în termeni statistici exacți, necesitând interpretări contextualizate.

În pofida acestor limitări, abordarea aleasă oferă un cadru valid pentru înțelegerea logicii intervenției europene în Republica Moldova și evaluarea preliminară a eficienței acesteia în raport cu obiectivele asumate prin Acordul de Asocieri și Agenda Europeană.

Rezultatele investigației

1. Impactul intervenției europene asupra dimensiunii socio-economice a securității umane

Semnarea Acordului de Asocieri între UE și Republica Moldova, inclusiv a componentelor sale economice privind Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA) în anul 2014, a generat premise structurale pentru integrarea graduală a statului nostru în piața internă europeană. În același timp, Instrumentul European de Vecinătate (ENI), implementat în perioada 2014–2020, a oferit oportunități de dezvoltare regională, prin intermediul proiectelor de natură transfrontalieră. Din perspectiva socio-economică, acest fapt a permis Republicii Moldova să își sporească capacitățile economice prin susținerea întreprinderilor mici și mijlocii, dezvoltarea infrastructurii locale, cât și promovarea unei economii de piață funcționale - aspecte esențiale ale securității umane. Conform OECD, IMM-urile din Republica Moldova contribuie cu aproximativ 30% la formarea PIB și angajează circa 60% din forța de muncă activă din sectorul privat [12, p.356], ceea ce confirmă rolul lor crucial în extinderea oportunităților economice locale. Totodată, prin programele bilaterale și regionale, ENI a susținut reforme în domeniul educației, al ocupării forței de muncă și al protecției sociale, cu efecte directe asupra calității vieții persoanei și capacității comunităților de a face față vulnerabilităților economice [7, p.32-37].

În perioada menționată, accesul IMM-urilor la piața europeană în baza DCF-
TA, dublat de intervențiile specifice ale programului EU4Business, a contribuit la consolidarea ecosistemului antreprenorial din Republica Moldova [5, p.7-8]. Programul reprezintă o inițiativă a EU destinată acestui sector ca beneficiari ai

sprijinului comunității în țările Parteneriatului estic, ce oferă suport IMM-urilor la accesarea finanțărilor prin garanții de credit și granturi, cu sprijin în procesul de aliniere la standardele de calitate UE și facilitarea exporturilor către Uniunea Europeană [5, p.62]. Astfel, din 2014, numărul companiilor care exportă în UE a crescut semnificativ, ceea ce sugerează nu doar un efect economic direct, dar și o transformare instituțională și tehnologică a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii. În continuare, politicile europene au impulsionat descentralizarea beneficiilor dezvoltării economice, inclusiv în zonele rurale și transfrontaliere, prin instrumente precum Interreg NEXT [7, p.38-43] și platforme de sprijin local. Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), aceste evoluții au reprezentat un impact pozitiv pentru Republica Moldova, fiind însoțite de o scădere semnificativă a ratei sărăciei până în anul 2019. Însă, în următorii ani, crizele suprapuse, pandemia COVID-19, războiul din Ucraina, au condus la o stagnare sau inversare a acestei tendințe după 2020 [1, p.65; 12, p.354].

Odată cu lansarea noului instrument NDICI - Global Europe (2021–2027), dimensiunea socio-economică a securității umane este abordată într-o manieră mai integrată și strategică, întrucât acordă o atenție sporită dezvoltării umane, dedicând cel puțin 20% din bugetul său acestui obiectiv [8, art.6]. Acest fapt permite investiții mai consistente în sănătate, educație, locuri de muncă decente și protecție socială, cât și reprezintă o oportunitate pentru Republica Moldova. În acest context, sprijinul financiar european acordat în perioada 2021-2024 prin instrumentul NDICI-GE, a permis Guvernului RM să mențină programe sociale pentru gospodăriile vulnerabile, în special în contextul crizei energetice [10].

În același timp, alocarea în cadrul instrumentului a 30% din fonduri pentru combaterea schimbărilor climatice, susține tranziția către o economie verde și deschide noi oportunități pentru dezvoltare economică sustenabilă. De asemenea, intervențiile NDICI-GE promovează parteneriate cu societatea civilă și autoritățile locale, sprijină inițiative care vizează reducerea disparităților economice și creșterea rezilienței socio-economice a comunităților, contribuie la consolidarea capacităților individuale și colective de a face față riscurilor sistemice, asigură premisele unui mediu socio-economic mai echitabil și mai sigur pentru toți cetățenii.

În lumina celor expuse, constatăm că logica intervenției europene a evoluat de la sprijin punctual și localizat, în cadrul ENI, către o abordare sistemică și cuprinzătoare sub NDICI-GE, care răspunde nu doar nevoilor de dezvoltare inter-regională, ci și provocărilor geopolitice actuale. De la implementarea proiectelor transfrontaliere, dedicate vecinătății UE, la instrumente financiare complexe, dezvoltate prin intermediul NDICI-GE, care susțin ambițiile globale ale comunității [8, art.4]. De asemenea, instrumentul reflectă în mod direct dimensiunea securității umane prin alocarea strategică a resurselor în domenii esențiale pentru bunăstarea și protecția indivizilor [8, p.10 (53); art.6]. Totodată, instrumentul instituie noul

Fond European pentru Dezvoltare Durabilă Plus („FEDD+”) [8, p.11 (62)], structură care oferă, atât la nivel global, cât și Republicii Moldova, acces la instrumente financiare mai sofisticate, menite să stimuleze investițiile în sectoare strategice, cum ar fi energia, infrastructura digitală, transporturile durabile și economia verde. În acest context, o altă inițiativă, denumită ”Global Gateway” devine un pilon central al NDICI-GE ce reprezintă în mod aplicativ strategia globală a UE pentru investiții durabile și inteligente, deoarece aceasta urmărește conectarea infrastructurilor și economiilor partenerilor cu piața europeană [11].

Pentru Republica Moldova, Global Gateway deschide oportunități fără precedent de integrare în rețelele europene de energie și digitalizare, prin sprijinirea interconectării energetice cu România, consolidarea securității cibernetice, dezvoltarea rețelilor de date, dar și modernizarea căilor de transport care leagă țara de coridoarele TEN-T [1, p.2(11)]. În esență, Global Gateway oferă Republicii Moldova nu doar resurse financiare, ci acces la know-how, parteneriate strategice și standarde europene și astfel, pot fi accelerate procesele de reformă, convergență economică și reducere a dependenței de infrastructurile și influențele externe.

Conform Comisiei Europene, un rol central în acest cadru îl ocupă Planul Economic și de Investiții (PEI) pentru Parteneriatul Estic, lansat în 2021, care are ca obiectiv transformarea priorităților politice în proiecte concrete de investiții cu impact direct asupra economiei, comunităților locale și cetățenilor. În cooperare cu autoritățile naționale și instituțiile financiare internaționale, sub egida PEI au fost mobilizate investiții în valoare de 1,6 miliarde EUR în diverse proiecte, raportează CE. În ultimul trimestru al anului 2023, Comisia Europeană a debursat 142,5 milioane EUR în cadrul sprijinului bugetar și al asistenței macro-financiare. De asemenea, în mai 2024, Consiliul UE a prelungit măsurile comerciale autonome pentru Republica Moldova până în iulie 2025, iar în marja Consiliului de Asocieri UE–Moldova, a fost semnat acordul de aderare la programul european pentru Ocupare și Inovație Socială (EaSI). Aceste evoluții sunt completate de procesul de programare pentru anul 2024 și de elaborarea, cu sprijinul Comisiei Europene, a unui Plan Economic și de Creștere care vizează accelerarea reformelor structurale și atragerea investițiilor strategice [10].

II. Consolidarea securității energetice prin diversificare, tranziție verde și protecția consumatorilor vulnerabili

În contextul crizei energetice declanșate de întreruperea livrărilor din partea Gazprom și escaladarea conflictului militar din Ucraina, Republica Moldova a accelerat măsurile de diversificare a surselor de gaze naturale. Conform Ministerului Energiei, „în 2014, Republica Moldova a decis să diversifice sursele și rutele de aprovizionare cu gaze prin demararea construcției gazoductului Iași-Ungheni, cu

extinderea lui ulterioară până la Chișinău, principalul centru de consum al țării. Proiectul a fost finalizat în octombrie 2021, dar a fost utilizat comercial pe deplin abia în sezonul rece 2022-2023, când compania deținută de stat Energocom a început a face achiziții de gaze din Europa” [13].

Astfel, cu sprijinul Uniunii Europene și în cooperare cu România și Ucraina, Moldova a reușit în 2022–2023 să importe, prin punctele transfrontaliere cu România ale gazoductului Iași-Ungheni-Chișinău, gaze naturale de pe piața europeană [14]. Această reorientare strategică a fost posibilă datorită infrastructurii modernizate cu sprijin european, inclusiv prin investițiile coordonate în cadrul Planului Economic și de Investiții pentru Parteneriatul Estic. Totodată, Moldova a beneficiat de sprijin financiar sub forma garanțiilor europene pentru achiziții pe piața regională, prin intermediul Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare [7, p.27; 15].

În paralel cu măsurile de urgență, Republica Moldova a continuat implementarea reformelor structurale privind tranziția energetică. Cu sprijinul NDICI-GE, Comisia Europeană a acordat asistență tehnică și financiară pentru crearea unui cadru instituțional favorabil investițiilor în surse regenerabile [7, p.40-41]. Conform datelor Ministerului Energiei, ponderea energiei regenerabile în consumul intern a crescut la peste 25% până în anul 2023, în special datorită extinderii capacităților fotovoltaice și eoliene [16]. Inițiativele europene au contribuit, de asemenea, la consolidarea capacităților instituționale și la alinierea legislației moldovenești la acquis-ul comunitar în domeniul energetic, cu accent pe competitivitate, eficiență energetică și protecția mediului [7, p. 64].

Un element esențial al sprijinului european a fost protejarea cetățenilor vulnerabili în contextul exploziei prețurilor la energie. Începând cu declanșarea crizei energetice în 2022, Republica Moldova a beneficiat de un sprijin financiar substanțial din partea Uniunii Europene, destinat atenuării impactului socio-economic al creșterii prețurilor la energie asupra populației vulnerabile. În perioada 2021–2024, UE a acordat Moldovei 240 de milioane de euro sub formă de sprijin bugetar direct, iar prin Fondul de reducere a vulnerabilității energetice (EVRF), peste 750.000 de gospodării au beneficiat de compensații în sezonul de încălzire 2023–2024 [10].

În anul 2025, sprijinul total convenit prin noua strategie energetică ajunge la 250 de milioane de euro, dintre care 100 de milioane sunt alocate ca sprijin imediat, 60 de milioane pentru populația din regiunea transnistreană (cu condiții privind drepturile omului), iar 15 milioane vizează susținerea întreprinderilor agroalimentare și de producție. Suplimentar, 50 de milioane de euro sunt prevăzute prin mobilizarea instituțiilor financiare internaționale pentru investiții durabile în eficiență energetică. Din această sumă totală, cea mai mare parte este acordată sub formă de sprijin nerambursabil (granturi), completată de asistență macrofinanciară din care,

între 2023–2024, 75 de milioane de euro au fost granturi și 220 de milioane au fost împrumuturi. Acest sprijin complex a permis compensarea consumului lunar de până la 110 kWh pentru gospodării, acoperirea integrală a costurilor de energie pentru instituțiile sociale și sprijinirea categoriilor cele mai afectate de criză [17].

Începând din 2021, UE a oferit granturi în valoare de 67 de milioane de euro pentru proiecte de eficiență energetică, care au mobilizat investiții suplimentare de peste 640 de milioane de euro. Totodată, măsurile de protecție socială au fost implementate în paralel cu promovarea eficienței energetice la nivel de locuințe, prin proiecte-pilot în parteneriat cu autoritățile locale și organizațiile internaționale sprijinite de Uniunea Europeană [7, p.47].

Discuții

Analiza tendințelor socio-economice și energetice din Republica Moldova evidențiază un contrast tot mai pronunțat între obiectivele declarate ale sprijinului european și realitățile structurale persistente din teritoriu. Intervențiile Uniunii Europene prin instrumentele ENI, NDICI-GE, DCFTA, EU4Business, precum și prin inițiativa Global Gateway urmăresc trei direcții strategice generale, în conformitate cu noile provocări asupra securității umane [18] și anume: creșterea rezilienței economice a persoanei, accelerarea dezvoltării IMM-urilor, cât și reducerea dependenței energetice.

Cu toate acestea, în pofida unui sprijin financiar și tehnic considerabil din partea Uniunii Europene, Republica Moldova înregistrează regrese notabile în aproape toate domeniile cheie ale securității umane [19, p.22-33]. Indicatorii privind sărăcia multidimensională [20], coeziunea socială [21], performanța economică [22] și securitatea energetică indică faptul că efectele sprijinului extern sunt adesea limitate sau inegale, în special în lipsa unor mecanisme interne eficiente de absorbție, implementare și monitorizare [23]. În mod particular, performanța economică recentă ridică semne de întrebare asupra sustenabilității sprijinului UE: potrivit prognozelor actualizate ale Băncii Mondiale, perspectivele de creștere pentru Republica Moldova au fost revizuite în scădere, iar datele publicate de Biroul Național de Statistică arată că PIB-ul real a înregistrat în anul 2024 o creștere nesemnificativă de doar 0,1% [24]. Această stagnare reflectă persistența vulnerabilităților structurale din economie, precum dependența de remitențe, infrastructura slabă, lipsa investițiilor productive și volatilitatea pieței muncii, aspecte care limitează capacitatea statului de a transforma asistența externă în dezvoltare durabilă.

În acest context, datele furnizate de BNS reflectă un tablou social în deteriorare: rata sărăciei absolute a atins 33,6% în 2024, iar cea a sărăciei extreme – 16,8%. În mediul rural, aceste procente sunt semnificativ mai ridicate, ceea ce indică eșecul politicilor publice în asigurarea unei distribuții echitabile a beneficiilor dezvoltării.

În plan economic, IMM-urile, vizate direct de programele europene, continuă să contribuie modest la PIB, din cauza barierelor persistente precum birocrăția, lipsa predictibilității politicilor și fragilitatea instituțională [25, p.73-76]. Totodată, consolidarea securității energetice prin diversificare și tranziție verde, deși a generat unele progrese, rămâne vulnerabilă fără o strategie internă coerentă. Republica Moldova continuă să fie dependentă de finanțarea externă pentru a acoperi costurile tranziției, iar capacitatea națională de producere a energiei regenerabile este redusă [25, p.74].

Un aspect esențial ce afectează eficiența intervențiilor externe îl constituie gestionarea netransparentă a fondurilor. Potrivit constatărilor Curții de Conturi a Republicii Moldova, până în anul 2023 au fost administrate în mod netransparent circa 2,6 miliarde de lei proveniți din asistență externă [23]. Lipsa de transparență și control eficient asupra utilizării resurselor externe erodează încrederea partenerilor și reduce impactul potențial al sprijinului european. Deși intervențiile UE au avut un rol critic în prevenirea colapsului socio-economic și energetic, totuși, fără un efort sistematic și consecvent din partea autorităților naționale de a implementa reforme structurale, de a combate corupția și de a consolida instituțiile publice, efectele acestor intervenții riscă să fie efemere și inechitabile.

Concluzii

Articolul a analizat impactul intervențiilor Uniunii Europene în Republica Moldova prin prisma a două cadre financiare distincte: Instrumentul European de Vecinătate (ENI), aplicabil în perioada 2014–2020 și Instrumentul pentru Vecinătate, Dezvoltare și Cooperare Internațională – Europa Globală (NDICI-GE), operațional din 2021. ENI a funcționat ca principalul mecanism de sprijin bilateral pentru țările din vecinătatea estică, fiind concentrat pe dezvoltare instituțională, buna guvernare și coeziune socială. În schimb, NDICI-Global Europe a fuzionat mai multe instrumente externe anterioare, integrând cooperarea pentru dezvoltare, sprijinul pentru vecinătate și acțiunea externă într-un cadru unic, cu o abordare mai flexibilă și strategică, inclusiv prin mecanisme inovatoare de răspuns rapid la crize.

Analiza multidimensională a implementării acestui sprijin în Republica Moldova în perioada 2022–2023 relevă atât contribuții esențiale la stabilizarea țării, cât și vulnerabilități sistemice profunde. Sprijinul UE, canalizat prin instrumente precum NDICI-GE, EU4Business, DCFTA și Global Gateway, a prevenit colapsul socio-economic într-un context regional tensionat. Programele de susținere a IMM-urilor, intervențiile în domeniul protecției sociale și investițiile în infrastructura energetică au contribuit la consolidarea temporară a rezilienței economice și sociale. Totuși, aceste intervenții nu au reușit să oprească degradarea condițiilor de viață. Datele analizate indică o creștere fără precedent a sărăciei absolute și extre-

me, în special în mediul rural, alături de stagnarea contribuției sectorului IMM la PIB. În domeniul energetic, deși s-au realizat pași importanți în direcția diversificării și reducerii dependenței de Gazprom, capacitatea de generare proprie rămâne redusă, iar tranziția energetică este în stadiu incipient.

Mai mult, investigațiile recente și constatările Curții de Conturi a Republicii Moldova au evidențiat deficiențe serioase de transparență și eficiență în gestionarea fondurilor externe, în ciuda sprijinului financiar considerabil, estimat la circa 2,6 miliarde euro până în 2023. Reformele structurale tergiversate, capacitatea administrativă limitată și oscilarea priorităților politice afectează absorbția fondurilor și compromis sustenabilitatea rezultatelor. În loc să întărească capacitățile statului, o parte din sprijinul extern riscă să substituie rolul autorităților publice, alimentând o dependență pe termen lung. Deși Uniunea Europeană reprezintă un partener indispensabil pentru Republica Moldova, eficiența acestui parteneriat depinde în mod crucial de voința politică internă, de angajamentul față de reforme autentice și de consolidarea capacității administrative. Fără o guvernare responsabilă, transparentă și orientată spre rezultate, sprijinul UE rămâne vulnerabil în fața ciclurilor politice interne și a instabilității instituționale.

Recomandări

Pornind de la analiza intervențiilor Uniunii Europene în Republica Moldova în perioada 2014–2024, precum și de la limitele structurale identificate, se impun următoarele direcții strategice pentru maximizarea impactului sprijinului european și asigurarea sustenabilității acestuia:

1. *Extinderea și adaptarea garanțiilor verzi pentru IMM-uri*, printr-un cadru de finanțare care să includă nu doar accesul la credite preferențiale, ci și suport pentru tranziția ecologică și eficiență energetică. Garanțiile verzi ar trebui corelate cu stimulente pentru inovare, digitalizare și dezvoltarea de produse competitive pentru piața europeană.
2. *Consolidarea mecanismelor de protecție socială legate de vulnerabilitățile energetice*, prin instituționalizarea unui sistem de subvenții predictibil, corelat cu indicii de sărăcie multidimensională. Ar fi utilă dezvoltarea unui cadru de coordonare între asistența oferită de UE și politicile sociale naționale, pentru a evita fragmentarea intervențiilor și excludiunea neintenționată a grupurilor vulnerabile.
3. *Crearea unui Fond UE–Moldova pentru Inovare și Transformare Digitală în sectorul IMM*, care să combine granturi, asistență tehnică și mentorat. Fondul ar trebui să prioritizeze ecosistemele locale de antreprenoriat, parteneriatele dintre sectorul privat și universități, precum și proiectele din zonele rurale sau slab conectate digital.

4. *Instituirea unui mecanism comun de monitorizare, transparență și evaluare a utilizării fondurilor externe*, cu participarea societății civile și a instituțiilor independente de audit. Un astfel de mecanism ar contribui la creșterea încrederii publice, dar și la o absorbție mai eficientă a fondurilor, corelată cu obiectivele de reformă structurală. În ansamblu, pentru ca sprijinul european să producă efecte sistemice, acesta trebuie dublat de un angajament ferm din partea autorităților naționale pentru profesionalizarea administrației publice, planificare strategică pe termen mediu și lung, precum și o descentralizare reală în implementarea politicilor de dezvoltare.

Referințe bibliografice

1. European Commission. *Republic of Moldova 2023 Report* [online]. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/d8ef3ca9-2191-46e7-b9b8-946363f6db91_en?filename=SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf (vizitat 09.01.2025)
2. Parlamentul European. *PE solicită începerea negocierilor cu Republica Moldova pentru aderarea la UE* [online]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2023/10/press_release/20230929IPR06137/20230929IPR06137_ro.pdf (vizitat 09.01.2025)
3. Regulamentul (UE) nr. 2025/535 al Parlamentului European și al Consiliului din 18 martie 2025 de instituire a Mecanismului de reformă și creștere pentru Republica Moldova PE/1/2025/REV/1. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, JO L, 2025/535, 21.3.2025, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2025/535/oj> (vizitat 09.01.2025)
4. Regulamentul (UE) nr. 232/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 martie 2014 de instituire a unui Instrument European de Vecinătate. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, OJ L 77, 15.3.2014, p. 27–43, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/232/oj> (vizitat 09.01.2025)
5. European Commission. *Evaluation of the European Union's cooperation with Republic of Moldova (2014-2020). Final Report 2021*. [online]. Disponibil: <https://www.mf.gov.md/sites/default/files/EU%20-%20Moldova%20cooperation%202014-2020%20Report.pdf> (vizitat 09.01.2025)
6. Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 897/2014 al Comisiei din 18 august 2014 de stabilire a unor dispoziții specifice privind punerea în aplicare a programelor de cooperare transfrontalieră finanțate în temeiul Regulamentului (UE) nr. 232/2014 al Parlamentului European și al Consiliului de instituire a unui instrument european de vecinătate. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, JO L 244, 19.8.2014, p. 12–54. ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2014/897/oj (vizitat 09.01.2025)

7. Guvernul RM. *Raportul anual privind asistența externă oferită Republicii Moldova în 2023*. Chișinău, 2024. 68 p. [online]. Disponibil: <https://gov.md/sites/default/files/users-media/media-16/media17/Asistenta%20externa/raport.pdf> (vizitat 09.01.2025)
8. Regulamentul (UE) 2021/947 al Parlamentului European și al Consiliului din 9 iunie 2021 de instituire a Instrumentului de vecinătate, cooperare pentru dezvoltare și cooperare internațională - „Europa globală” ... In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, JO L 209, 14.6.2021, p. 1–78. ELI: [online]. Disponibil: <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/947/oj>
9. Rectificare la Regulamentul (UE) 2021/947 al Parlamentului European și al Consiliului din 9 iunie 2021 de instituire a Instrumentului de vecinătate, cooperare pentru dezvoltare și cooperare internațională – „Europa globală” ... In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, JO L 430, 2.12.2021, p. 42–42. ELI: [online]. Disponibil: <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/947/corrigendum/2021-12-02/oj> (vizitat 09.01.2025)
10. European Commission. *Moldova Membership status: candidate country* [online]. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/moldova_en (vizitat 09.01.2025)
11. European Commission. *Global Gateway* [online]. Disponibil: <https://wikis.ec.europa.eu/spaces/ExactExternalWiki/pages/170887026/Global+Gateway> (vizitat 09.01.2025)
12. OECD/EBRD. *SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2024: Building Resilience in Challenging Times*, *SME Policy Index*. OECD Publishing, Paris, 2023. [online]. Disponibil: <https://doi.org/10.1787/3197420e-en>. (vizitat 09.01.2025)
13. Ministerul Energiei RM. *Piața gazelor - de la monopolul Gazprom la gaze aduse din diferite surse și regiuni ale globului* [online]. Disponibil: <https://www.energie.gov.md/ro/content/piata-gazelor-de-la-monopolul-gazprom-la-gaze-aduse-din-diferite-surse-si-regiuni-ale> (vizitat 09.01.2025)
14. Ministerul Energiei RM. *Victor Parlicov: Gazoductul Iași - Chișinău ne-a asigurat securitatea energetică în anul 2022, când Gazprom a limitat unilateral livrările pentru Republica Moldova* [online]. Disponibil: <https://www.energie.gov.md/ro/content/victor-parlicov-gazoductul-iasi-chisinau-ne-asigurat-securitatea-energetica-anul-2022-cand> (vizitat 09.01.2025)
15. Guvernul RM. *BERD oferă 41 de milioane de euro pentru extinderea gazoductului Iași-Ungheni până la Chișinău* [online]. Disponibil: <https://mmed.gov.md/berd-ofera-41-de-milioane-de-euro-pentru-extinderea-gazoductului-iasi-ungheni-pana-la-chisinau/> (vizitat 09.01.2025)
16. Ministerul Energiei RM. *Energie regenerabila* [online]. Disponibil <https://>

- energie.gov.md/ro/content/energie-regenerabila (vizitat 09.01.2025)
17. Comisia Europeană. *Comisia Europeană și Moldova au convenit asupra unei strategii cuprinzătoare pe doi ani pentru independența energetică și reziliență și asupra acordării de sprijin imediat pentru plata facturilor la energie* [online]. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/news/european-commission-and-moldova-agree-2-year-comprehensive-strategy-energy-independence-and-2025-02-04_ro (vizitat 09.01.2025)
 18. SPRINCEAN, S. Provocări contemporane la adresa securității umane și siguranței persoanei. In: *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală*, 1 decembrie 2023. Chișinău: CEP USM, 2023, Volum 1, p. 202-209.
 19. United Nations Development Programme (UNDP). Human Development Report. New Dimensions of Human Security. New York: *Oxford University Press*, 1994; 136 p. ISBN 0-19-509170-1. [online]. Disponibil: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostats.pdf> (vizitat 09.01.2025)
 20. Biroul Național de Statistică și PNUD/ elaborare: Aurelia Spătaru [et al.]. *Analiza sărăciei multidimensionale în Republica Moldova în anul 2022: Raport analitic*. Chișinău: Biroul Național de Statistică, 2024 – 52 p. Statistica Moldovei/Biroul Național de Statistică, ISBN 978-9975-53-418-5. ISBN 978-9975-177-37-5 (PDF) 338:316.42(478) A 48.
 21. ICJPS. *Raport științific la tema,, Consolidarea rezilienței sociale prin valorificarea capitalului uman: perspective regionale și naționale în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană (raport elaborat în baza cercetărilor sociologice calitative)”, 2024*. [online]. Disponibil: https://icjp.asm.md/sites/default/files/studiu/raport_intermediar_subprogram_01.05.01_icjps_al_usm.pdf (vizitat 09.01.2025)
 22. Data for Impact. *Quality of Life Survey – Republic of Moldova, 2024*. USAID: University of North Carolina at Chapel Hill, 2024. 96 p. Disponibil: <https://data4impactproject.org/ro/publications/quality-of-life-survey-republic-of-moldova/>
 23. CCRM. *Curtea de Conturi: Fonduri externe în valoare de 2,63 miliarde de euro, gestionate defectuos* [online]. Disponibil https://ccrm.md/index.php/ro/curtea-de-conturi-fonduri-externe-in-valoare-de-263-82_93471.html (vizitat 07.02.2025)
 24. BNS. *Produsul Intern Brut în trimestrul IV și anul 2024* [online]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/produsul-intern-brut-in-trimestrul-iv-si-anul-2024-9497_61702.html (vizitat 09.01.2025)
 25. LUPUȘOR, A. et al. *Evaluarea tendințelor și perspectivelor macroeconomice ale Republicii Moldova în contextul riscurilor de Securitate. Raport*

- de țară*. Decembrie, 2024. [online]. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Raport_de_tara_Evaluarea_tendintelor_si_perspectivelor_macroeconomice_ale_Republicii_Moldova_1.pdf (vizitat 09.01.2025)
26. CEBOTARI, S. Impactul războiului din Ucraina asupra Politicii de Securitate și Apărare Comună a Uniunii Europene. In: *Moldoscopie*, 2023, nr. 2 (99). CZU 327(4). [online]. DOI [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2023.2\(99\).02](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2023.2(99).02) (vizitat 07.01.2025)
27. PNUD Moldova. *Inegalitățile și șocurile multidimensionale ar putea limita dezvoltarea umană în Moldova, 2024*. . [online]. Disponibil: <https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/inegalitatile-si-socurile-multidimensionale-ar-putea-limita-dezvoltarea-umana-moldova-potrivit-unui-raport-pnud> (vizitat 07.01.2025)
28. Cancelaria de Stat. *Raport de progress privind implementarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă în Republica Moldova, 2024*. Chișinău, 214 p. [online]. Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/raport_odd_2024.pdf (vizitat 07.01.2025)

ANALIZA JURISPRUDENȚEI NAȚIONALE AL REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND CONSTATAREA INFRAȚIUNII DE CONTRABANDA COMISĂ PRIN CANALELE TRIMITERILOR POȘTALE INTERNAȚIONALE

ANALYSIS OF THE NATIONAL CASE LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA REGARDING THE ESTABLISHMENT OF THE OFFENCE OF SMUGGLING COMMITTED THROUGH INTERNATIONAL POSTAL CHANNELS

CZU: [34(478):343.359.9]:656.8
<https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.18>

Albert ANTOCI, doctor în drept, conferențiar universitar
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: d.antoci2000@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6304-2046>

Alexandru SPÎNU, doctorand
Universitatea de Studii Europene din Moldova
e-mail: spînualex1@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8151-7320>

Rezumat

Impactul contrabandei depășește cu mult sfera strict economică a statului, manifestând consecințe grave asupra unor domenii esențiale ale securității publice. Pericolul social derivă din faptul că traficul ilicit de stupefiante, substanțe psihotrope, arme și alte categorii de bunuri poate genera riscuri majore pentru viața și sănătatea populației. Totodată, profitul substanțial obținut din activitățile de contrabandă contribuie la consolidarea și extinderea rețelelor infracționale, oferindu-le resurse suplimentare pentru intensificarea operațiunilor ilegale. Un exemplu deosebit de îngrijorător îl constituie contrabanda prin intermediul trimiterilor poștale internaționale, care poate servi drept sursă de finanțare pentru organizațiile criminale internaționale. Relevanța temei analizate rezidă în necesitatea stringentă de a perfecționa mecanismele de control aplicate trimiterilor poștale internaționale, în special în ceea ce privește depistarea bunurilor expediate către persoane fizice pentru uz personal în Republica Moldova. În acest sens, o examinare detaliată a infracțiunii de contrabandă săvârșite prin intermediul trimiterilor poștale internaționale este indispensabilă. O abordare comprehensivă presupune atât clarificarea conceptului de trimitere poștală internațională, analizat din perspectiva cadrului normativ intern și a reglementărilor internaționale, cât și evaluarea particularităților juridice și procesual-penale ale contrabandei comise prin această modalitate.

Cuvinte-cheie: *contrabandă, trimiteri poștale internaționale, substanțe narcotice, substanțe psihotrope, comerț pe internet, sistem electronic de plată, activitate criminală, activitate economică, mărfuri.*

Summary

The impact of smuggling extends far beyond the state's strictly economic sphere, producing serious consequences for key areas of public security. Its social danger stems from the fact that the illicit trafficking of narcotic drugs, psychotropic substances, weapons, and other categories of goods can generate significant risks to the life and health of the population. Furthermore, the substantial profits obtained from smuggling activities reinforce and expand criminal networks, providing them with additional resources to intensify their illegal operations. A particularly concerning phenomenon is smuggling conducted through international postal consignments, which may serve as a source of financing for international criminal organizations. The relevance of the topic arises from the urgent need to improve the control mechanisms applied to international postal consignments, especially regarding the detection of goods sent to natural persons for personal use within the Republic of Moldova. In this context, a detailed examination of the offence of smuggling committed through international postal shipments becomes indispensable. A comprehensive approach requires both the clarification of the concept of international postal consignment—analyzed from the standpoint of domestic legislation and international regulations—and the assessment of the legal and procedural particularities associated with smuggling committed through this method.

Keywords: *smuggling, international mail, narcotics, psychotropic substances, Internet commerce, electronic payment system, criminal activity, economic activity, goods.*

Introducere

Activitatea comercială desfășurată în mediul online se află într-o expansiune constantă, specifică erei digitale contemporane. Odată cu extinderea utilizării trimiterilor poștale internaționale (TPI) de către particulari, intervine însă necesitatea respectării unui ansamblu de reguli, condiții și măsuri restrictive impuse de legislațiile naționale și internaționale, aplicabile bunurilor transportate prin acest sistem.

Practica judiciară relevă că infracțiunea de contrabandă este frecvent realizată și prin intermediul canalelor poștale internaționale, ceea ce generează o serie de dificultăți în stabilirea modalității concrete de comitere a faptei, determinarea locului infracțiunii, momentului consumării acesteia și calificării juridice a conduitei participanților. Analiza jurisprudenței demonstrează necesitatea efectuării unor activități investigative adecvate, care să elucideze aceste aspecte esențiale pentru încadrarea corectă a faptelor.

În contextul extinderii accelerate a comerțului electronic, problematica perfecționării mecanismelor de control vamal asupra mărfurilor transportate prin TPI devine tot mai stringentă. Adaptarea reglementărilor și procedurilor de control reprezintă o condiție necesară pentru consolidarea capacității statului de a răspunde eficient noilor forme de evitare a supravegherii vamale.

Caracterul tot mai globalizat al contrabandei este confirmat de apariția unor rețele infracționale cu ramificații internaționale, care facilitează extinderea operațiunilor ilegale de import și export. În acest context, modernizarea legislației vamale și a instrumentelor de combatere a contrabandei devine indispensabilă, impunându-se o analiză temeinică, teoretică și practică, a elementelor constitutive ale infracțiunii și a modalităților concrete de săvârșire a acesteia.

Contrabanda, fiind în continuare un fenomen activ, generează riscuri importante atât pentru economia națională, cât și pentru securitatea publică a Republicii Moldova. Securitatea economică reprezintă un element fundamental al integrității statului, iar mijloacele juridico-penale constituie un instrument esențial pentru protejarea acesteia. Contrabanda se află la intersecția criminalității economice cu alte categorii de infracțiuni, constituind deseori un canal utilizat în traficul de stupefiante, substanțe psihotrope, arme, bunuri culturale, precum și în alte activități ilicite transnaționale.

Materiale utilizate și metode aplicate. Elaborând respectivul studiu respectiv am utilizat materialul doctrinar-teoretic și normativ legislativ cu privire la infracțiunea de contrabandă comisă prin trimiteri poștale internaționale. Cercetarea aspectelor teoretice a fost completată cu, cazuri întâlnite în practica judiciară. Pentru a realiza un studiu complex teoretic, dar și practic, am recurs la un șir de metode de cercetare științifică, precum: metoda logică, metoda analizei sintetice, metoda empirică, metoda sistemică, metoda documentării, etc.

Rezultate obținute și discuții. Vorbind despre infracțiunea de contrabandă comisă prin canalele trimiterilor poștale internaționale menționăm că în prezent, numărul trimiterilor poștale internaționale este în creștere, deoarece este foarte dezvoltat comerțul pe internet. De altfel, mulți dintre noi efectuează comenzi online pentru anumite obiecte, medicamente etc. În aceste condiții, este în creștere și numărul încercărilor de a transporta ilegal peste frontiera de stat a substanțelor narcotice, mărfurile contrafăcute și interzice. Pentru a suprima aceste tendințe infracționale Serviciul Vamal al Republicii Moldova utilizează o varietate de măsuri: echipamente tehnice moderne de inspecție, câini de serviciu și, desigur, experiența profesională a colaboratorilor vamali.

Codul Vamal al Republicii Moldova [1] prin trimitere poștală internațională identifică: „trimiteri poștale expediate de pe teritoriul Republicii Moldova la o adresă care nu se află pe teritoriul acesteia sau expediate din afara Republicii Moldova la o adresă aflată pe teritoriul acesteia”.

Conform Codul Vamal al Republicii Moldova [1] una din atribuțiile Serviciului Vamal constă în desfășurarea activității speciale de investigație în scopul depistării persoanelor culpabile de pregătirea și/sau comiterea infracțiunilor de contrabandă, de eschivare de la achitarea plăților vamale, precum și a infracțiunilor conexe care țin de competența organului de urmărire penală al Serviciului Vamal.

Reieșind din această atribuție, constatăm că depistarea și investigarea infracțiunii de contrabandă cade în responsabilitatea Serviciului Vamal.

De asemenea conform art. 16 a Acordului de Asociere între Republica Moldova [2] pe de o parte și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, părțile cooperează în ceea ce privește prevenirea și combaterea tuturor formelor de activități internaționale, inclusiv cu caracter transnațional, cum ar fi contrabanda și traficul de bunuri, inclusiv în domeniul armelor de calibru mic și al drogurilor ilicite.

Mărfurile cumpărate în magazinele online sunt trecute peste frontiera vamală a statului prin serviciul poștal de stat, EMS [3], precum și livrarea expresă DHL, FedEx, DPD.

Art.248 Cod Penal al Republicii Moldova [4], sub denumirea marginală de contrabandă reunește șase variante-tip de infracțiuni și o singură variantă agravantă de infracțiune.

Astfel, potrivit art. 248 alin. 1 Cod Penal al Republicii Moldova [4] prima variantă-tip de infracțiune constă în: „trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a mărfurilor, obiectelor și a altor valori în proporții mari, elucidându-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el, prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, ori prin nedeclarare sau declarare neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei”.

La rândul său, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, prevăzută la art. 248 alin. 2 Cod Penal al Republicii Moldova, [4] se exprimă în: „introducerea pe sau scoaterea de pe teritoriul Republicii Moldova a mărfurilor prin alte locuri decât cele stabilite pentru control vamal”.

Conform art. 248 alin. 3 Cod Penal al Republicii Moldova [4], cea de-a treia variantă-tip de infracțiune constă în: „înstrăinarea sau punerea în libera circulație, fără achitarea drepturilor de import, a mărfurilor aflate sub supraveghere vamală, dacă valoarea mărfurilor este mai mare de 8000 de unități convenționale”.

Cea de-a patra variantă-tip de infracțiune, specificată la art. 248 alin. 4 Cod Penal al Republicii Moldova [4], se exprimă în: „scoaterea de pe teritoriul Republicii Moldova a mărfurilor prin declarare neautentică a originii mărfii ca fiind obținute integral în Republica Moldova, dacă valoarea acestora este mai mare de 8000 de unități convenționale”.

A cincea variantă-tip de infracțiune se realizează prin: „introducerea pe sau scoaterea de pe teritoriul Republicii Moldova a valorilor culturale, atât prin locuri stabilite pentru control vamal, cât și prin alte locuri decât cele stabilite pentru control vamal, prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, ori prin nedeclarare sau declarare neautentică în documentele vamale,

precum și nereturnarea pe teritoriul Republicii Moldova a valorilor culturale în cazul în care returnarea lor este obligatorie”.

Ultima variantă-tip de infracțiune, specificată la art. 248 alin. 6 Cod Penal al Republicii Moldova prevede: „introducerea pe sau scoaterea de pe teritoriul Republicii Moldova, atât prin locuri stabilite pentru control vamal, cât și prin alte locuri decât cele stabilite pentru control vamal, prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, ori prin nedeclarare sau declarare neautentică în documentele vamale, a drogurilor, precursorilor, etnobotanicelor sau analogilor acestora, a substanțelor toxice și nocive, a armelor și munițiilor interzise în circuitul civil sau supuse autorizării, a componentelor esențiale ale armelor de foc, a mărfurilor strategice, a dispozitivelor militare, a materialelor explozive, nucleare sau radioactive”.

Varianta agravantă de infracțiune, prevăzută la art. 248 alin. 7 lit.a), b) și c) Cod Penal al Republicii Moldova [4], presupune că infracțiunile specificate la alin. 1-6 sunt săvârșite:

- a) săvârșite de două sau mai multe persoane;
- b) săvârșite cu folosirea situației de serviciu;
- c) dacă valoarea mărfurilor accizate este mai mare de 8000 de unități convenționale, iar în cazul țigaretelor cu filtru sau fără filtru – o cantitate mai mare de 120000 de bucăți.

Asemeni în Codul Penal al R.Moldova este inclus art. 248¹ Contrabanda cu mărfuri accizate și art. 248². Colectarea, deținerea, producerea, transportul, preluarea, depozitarea, predarea, desfacerea și vânzarea mărfurilor introduse prin contrabandă

Analizând conținutul acestor norme, statutam că legea penală al Republicii Moldova nu conține expres noțiunea de contrabandă prin intermediul trimiterilor poștale, faptul dat putând fi dedus din normele legii penale și nici Codul Vamal al Republicii Moldova în redacția actuală nu conține expres noțiunea de Contrabandă, aceasta figurând doar ca competență de investigare și

Este important de subliniat că norma penală care incriminează contrabanda are un caracter preponderent descriptiv, întrucât include în conținutul său elementele definitorii ale faptei. Această observație are o relevanță esențială, deoarece, în doctrina de specialitate, s-a susținut frecvent că dispoziția privind răspunderea penală pentru contrabandă are un caracter general, iar noțiunile folosite de legiuitor trebuie interpretate prin raportare la definițiile din Codul Vamal al Republicii Moldova. Totuși, această abordare nu mai poate fi menținută în forma sa tradițională, întrucât modificările recente operate în Codul Vamal [1], au schimbat contextul normativ, afectând corespondența dintre termenii utilizați în norma penală și reglementările vamale actuale.

Corelația dintre legislația penală și cea vamală se datorează faptului că acestea reglementează relațiile într-o anumită sferă și anume cea a activității economice externe. Definesc și caracterizează această sferă, în primul rând cu așa concepte precum „mărfuri”, „frontiera vamală”, „teritoriu vamal”, „control vamal”, etc. Dar fiecare ramură a dreptului, în virtutea specificității metodei de reglementare, interzice sau permite anumite acțiuni. Normele Codului Vamal [1] descriu natura acțiunilor în legătură cu mărfurile, incluse la trecerea frontierei vamale, prin stabilirea drepturilor și obligațiilor participanților la comerțul extern și de asemenea drepturile și obligațiile persoanelor ce traversează frontiera vamală nu în legătură cu activitățile comerciale. Iar normele Codului Penal al Republicii Moldova [4] indică pedepsele pentru nerespectarea legislației prevăzute pentru traversarea frontierei de stat prin punctele sale de trecere.

În acest context este relevantă următoarea speță: „la 02 septembrie 2015, în cadrul postului vamal intern 2 – ÎS „Poșta Moldovei CPTP”, cu adresa juridică în mun. Chișinău, str. Aleea Gării 3, fiind verificate la intrare trimerterile poștale internaționale, în rezultatul controlului fizic detaliat al coletului nr. CC044527317-NL, parvenit din Olanda în adresa inculpatului K.T., domiciliat în or. xxxstr. xxx, ap. x a fost depistată o pungă de polietilenă cu conținutul „praf în stare solidă de culoare alb - gălbuie”, nefiind declarată în declarația vamală a țării de export CN 23 nr. CC044527317NL din 21 august 2015. Potrivit raportului de constatare tehnico-științifică nr. 8856 din 03 septembrie 2015, substanța reținută din coletul nr. CC044527317NL constituie cocaină, materie uscată, în cantitate de 13,547 g, care conform prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 1088 din 05 octombrie 2004, cu privire la aprobarea tabelelor și listelor substanțelor narcotice, psihotrope și precursorilor acestora, supuse controlului, se atribuie la categoria substanțelor narcotice, iar conform prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 79 din 05.10.2004, privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora, 13,547 g de cocaină constituie proporții deosebit de mari. Prima instanță a încadrat juridic acțiunile inculpatului K.T. în baza art. 248 alin. 5 lit. d) Cod Penal al Republicii Moldova, contrabandă, adică trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a substanțelor narcotice, eludându-se controlul vamal și tăinuindu-le de el, acțiuni comise în proporții deosebit de mari. Prima instanță a încadrat juridic acțiunile inculpatului K.T. în baza art. 248 alin. 5 lit. d) Cod Penal al Republicii Moldova contrabandă, adică trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a substanțelor narcotice, eludându-se controlul vamal și tăinuindu-le de el, acțiuni comise în proporții deosebit de mari. Sentința primei instanțe a fost atacată cu apel de către avocatul A.M., solicitând casarea sentinței, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care inculpatul să fie achitat, din lipsa faptei infracționale în acțiunile acestuia. Prin decizia Colegiului penal al Curții de

Apel Chișinău din 29 martie 2017, apelul a fost respins ca nefondat și menținută sentința fără modificări. Decizia instanței de apel a fost atacată cu recurs ordinar de către avocatul A.M., care a indicat temeiurile de recurs prevăzute de art. 427 alin. 1 pct. 6), 8) Cod de Procedură Penală al Republicii Moldova și a solicitat casarea hotărârilor adoptate și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care inculpatul să fie achitat, din motivul lipsei elementelor infracțiunii în acțiunile lui.

Astfel, prin această speță este evidențiat faptul că cetățeanului K.T. i se incriminează săvârșirea infracțiunii de contrabandă care este prevăzută în Codul Penal al Republicii Moldova, însă săvârșirea acestei infracțiuni a avut loc prin trecerea peste frontiera vamală a statului a substanțelor interzise, eludându-se controlul vamal, astfel, aceste termene sunt prevăzute în Codul Vamal al Republicii Moldova, anume din acest motiv infracțiunea de contrabandă este considerată o infracțiune vamală, deoarece este imposibil de a săvârși aceste acțiuni ilegale fără trecerea peste frontiera vamală a statului” [5].

Potrivit art. 30 al Constituției Republicii Moldova [6], statul asigură *secretul scrisorilor, al telegramelor, al trimerilor poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legate de comunicare*. Se poate deroga de la aceste prevederi prin lege, în cazurile când aceasta este necesar în interesele securității și bunăstării economice a țării, a ordinii publice și în scopul prevenirii infracțiunilor. Însă, pentru a preveni cazurile infracționale, este necesar de a efectua control vamal în cazul trimerilor poștale internaționale. Astfel, se verifică conținutul TPI și dacă obiectele, bunurile sau valorile expediate nu fac parte din lista celor ce nu pot fi expediate prin TPI sau circulația lor ar fi interzisă.

Vorbind despre actele de procedură vamală întocmite la depistarea contrabandei în trimeri poștale internaționale reinterăm, conform art. 14 al Cod de Procedură Penală al Republicii Moldova [7], unul dintre principiile de bază a procesului penal este și secretul corespondenței, astfel, dreptul la secretul scrisorilor, al telegramelor, al trimerilor poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legate de comunicare este asigurat de stat. În cursul procesului penal, nimeni nu poate fi lipsit de acest drept. Limitarea dreptului în cauză se admite numai în baza unui mandat judiciar, emis în condițiile Cod de Procedură Penală al Republicii Moldova.

Așa cum primele cercetări ale TPI sunt realizate de către colaboratorii organului vamal și colaboratorii poștali, în primul rând, în cazul depistării contrabandei, se realizează actul de constatare juridică a faptei, care este ulterior semnat de către colaboratorul vamal și de lucrătorul poștal. Prin acest act are loc constatarea propriu-zisă a faptei ilegale care a avut loc.

Ulterior, este absolut necesar întocmirea unui proces-verbal de încălcare a reglementărilor vamale, întrucât în cazul comiterii infracțiunii de contrabandă este încălcată atât legislația penală, cât și cea vamală. Anexa la acest proces-ver-

bal trebuie să fie lista obiectelor, valorilor, bunurile depistate în timpul efectuării controlului vamal. De asemenea, trebuie să fie prezentat și un certificat vamal care atestă utilizarea mijloacelor tehnice de control la înfăptuirea acestuia, întrucât un astfel de certificat permite mai apoi organului de urmărire penală să analizeze pe deplin imaginea infracțională, făcând legătura dintre obiectele depistate în cadrul controlului și mijloacele tehnice cu ajutorul cărora au fost depistate acestea, deoarece în anumite circumstanțe, pot fi folosite doar un fel mijloace tehnice.

În urma efectuării celor menționate supra, atât funcționarul vamal cât și reprezentantul serviciului poștal implicat, întocmesc un raport, în care indică toate detaliile în urma acțiunilor procedurale efectuate de către ei, iar la acest raport se anexează lista obiectelor, valorilor, bunurilor depistate în urma controlului vamal al trimiterilor poștale internaționale. Ulterior, acest raport urmează a fi prezentat organului de urmărire penală pentru ca acesta să dispună o ordonanță de începere a urmăririi penale sau de neîncepere a urmăririi penale.

În această ordine de idei, făcând referire la furnizorul serviciilor poștale, este de menționat că în Republica Moldova sunt 10 centre de poștă și 5 servicii operaționale [8] ce au ca obiect al serviciilor sale și trimiterile poștale internaționale, iar lista completă a acestora, adresa de corespondență, tipurile de servicii prestate, pagina web a furnizorului pot fi vizualizate în Registrul public al Furnizorilor de servicii poștale [9].

De asemenea, în mod particular la fiecare caz, sunt întocmite un șir de procese-verbale relevante situației. Drept exemplu practic poate fi următoarea speță: „Instanța de fond a constatat că în perioada lunilor noiembrie - decembrie 2017, inculpata P.M., urmărind scopul procurării, păstrării drogurilor, fără scop de înstrăinare, pentru consum propriu, ignorând prevederile art. 20 al Legii nr. 382 din 06.05.1999 cu privire la circulația substanțelor stupefiante, psihotrope și a precursorilor, precum și ale art. 11 alin. 2 lit. a) din Legea comunicațiilor poștale nr. 36 din 17.03.2016, care interzic expedierea substanțelor stupefiante și psihotrope prin intermediul trimiterilor poștale, a organizat trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova, prin intermediul trimiterilor poștale internaționale a drogurilor în proporții mari, fără a le declara organului vamal. În continuare, la 08 februarie 2017, în cadrul postului vamal intern Poșta al Biroului Vamal Centru, a parvenit coletul poștal nr. EA137544785BE, expedit din Belgia către destinatarul P.M., cu adresa Republica Moldova, XXXXXX, str. XXXXXX, în timp ce ultima, cunoscând despre acest colet, la primirea avizului urma să se prezinte la oficiul poștal amplasat în mun. Chișinău, str. Piața Gării 3, pentru a-l recepționa. În rezultatul controlului vamal asupra conținutului coletului poștal expedit în adresa lui P. M., s-a depistat că în interiorul acestuia, printre produse alimentare, se aflau 6 cutii cu inscripția „Alprazolam EG”, în interiorul acestora fiind câte 6 blistere fiecare, conținând câte 10 comprimate, care au fost ridicate de către

organul vamal, însă, din motive independente de voința făptuitorului, acțiunile infracționale nu și-au produs efectul. Totodată, vinovăția inculpatei este dovedită integral prin probele administrate, și anume:

- procesul-verbal de examinare din 08.12.2017, unde în timpul examinării s-a constatat o cutie din carton de culoare cafenie, care conține produse alimentare și 6 cutii cu inscripția „Alprazolam EG”, care conțineau câte 6 blistere în interiorul cărora se află câte 10 pastile, în total 360 de comprimate. Conform actelor de însoțire, coletul are numărul EA137544785BE și a fost expedit din Belgia în adresa lui B.M.;
- procesul-verbal de examinare a documentului din 23.03.2018, prin care s-a constatat că „Declarația vamală CN23 - reprezintă o filă din hârtie de culoare galbenă, tipizată, în care sunt incluse următoarele date: - Numărul trimiterii EA137544785BE; - Expeditor: S. A., Rue-des-Deportes, 18/63, 4030 Grivegnée, Liege, Belgique, tel: XXXXXX; -Destinatar: B.M., str. XXXXXX XXXXXX, Moldova, tel: XXXXXX; - Descrierea conținutului: Medicamente; - Cantitatea: 10; - Data și semnătura: 02.12.2017 și semnătura lui S.A.”;
- procesul-verbal de examinare a documentului din 23.03.2018, prin care s-a constatat că l. Copia borderoului de livrare/ Aviz 8/12 - reprezintă o filă din hârtie de culoare albă, eliberată pentru coletul poștal cu nr. EA137544785BE, pe numele destinatarului B.M., cu adresa XXXXXX, str. XXXXXX tel: XXXXXX. În prezentul aviz sunt indicate caracteristicile coletului și anume, pachet mic cu greutatea de 9,95 kg., sosit din Belgia. Avizul este completat de destinatarul B.M., cu indicarea numărului și seriei documentului. La fel, este indicată data primirii - 02.01.2018 și semnătura lui B.M., precum și textul „Am primit conținutul parțial cu excepția medicamentelor”;
- procesul-verbal de reținere a mărfurilor și obiectelor aflate sub control vamal, în care este indicat că, în conformitate cu art. 11 lit. h) și art. 244 Cod Vamal al Republicii Moldova, efectuând controlul vamal, a fost reținut lotul de marfă aflat pe adresa mun. Chișinău, str. Piața Gării 3, Poșta Moldovei din Belgia în adresa lui B.M., str. XXXXXX Moldova. Motivele reținerii: suspiciuni ca fiind substanțe stupefiante, psihotrope și precursorii acestora. Actele de însoțire a mărfurilor și obiectelor: CN 23. Au fost reținute 6 cutii cu inscripția „Alprazolam EG”, care conțineau câte 6 blistere a câte 10 pastile;
- actul de control fizic vamal nr. 522 din 08.12.2017 a coletului poștal EA137544785BE, expedit de către S.A., Rue-Des Deportes, 18/63, 4030 Grivegnée, Liege din Belgia, către B.M., str. XXXXXX Moldova. În urma controlului fizic al coletului nr. EA137544785BE, expedit de

S. A. s-a constatat că în interiorul coletului se aflau 36 blistere a câte 10 comprimate de „Alprazolam”, în total 360 de comprimate în 6 ambalaje” [10].

Astfel, din speța data desprindem faptul că printre șirul de probe care ar dovedi vinovăția subiectului acestei infracțiuni, sunt prezente și unele procese-verbale întocmit de către inspectorii vamali, la etapa cercetării conținutului trimiterilor poștale internaționale, și anume: procesul-verbal de examinare a conținutului TPI; procesul-verbal de examinare a declarației vamale; procesul-verbal de examinare a borderoului de livrare a TPI; procesul-verbal de reținere a mărfurilor și obiectelor aflate sub control vamal; actul de control fizic al coletului poștal.

Concluzionând cele menționate anterior, putem spune că acțiunile procesuale a inspectorilor vamali și a furnizorului poștal au drept scop să întreprindă acțiunile necesare în vederea neadmiterii trecerii pe teritoriul vamal al Republicii Moldova al obiectelor, bunurilor, valorile interzise, tănuite sau nedeclarate, de asemenea, în cazul depistării contrabandei în conținutul TPI trebuie să întreprindă măsurile speciale de investigație necesare a conținutului trimiterilor poștale internaționale.

În urma analizei efectuate, se pot formula o serie de **concluzii** cu privire la cadrul normativ aplicabil, particularitățile fenomenului de contrabandă și implicațiile procesual-penale ale acestuia, în special atunci când faptele sunt săvârșite prin intermediul trimiterilor poștale internaționale.

Potrivit dispozițiilor Codului Vamal al Republicii Moldova, autoritatea vamală exercită un rol central în prevenirea și combaterea contrabandei, fiind responsabilă de contracararea trecerii ilegale peste frontiera vamală a unor categorii de bunuri precum substanțe stupefiante, armament, obiecte culturale, valori istorice sau arheologice, specii de floră și faună protejată ori produse ce implică drepturi de proprietate intelectuală. Acest cadru normativ confirmă complexitatea atribuțiilor organelor vamale în gestionarea fluxurilor transfrontaliere de mărfuri.

Legea privind frontiera de stat [11] definește cu precizie linia de demarcație a teritoriului național, stabilind reperele pe care statul își exercită suveranitatea exclusivă asupra spațiului terestru, acvatic, aerian și subteran. Această delimitare constituie premisa juridică esențială pentru aplicarea regimului de control vamal.

În categoria persoanelor cu funcții de răspundere, pasibile de sancționare potrivit art. 248 alin. (7) lit. b) din Codul penal, intră atât funcționarii care exercită atribuții de control la frontiera vamală, cât și persoanele autorizate să desfășoare activități în zona de supraveghere vamală ori să transporte mărfuri supuse controlului.

Un alt aspect esențial privește garanțiile constituționale ale secretului corespondenței, consacrate de art. 30 din Constituția Republicii Moldova. Deși

acest drept beneficiază de protecție sporită, legiuitorul admite posibilitatea restrângerii sale atunci când este necesar pentru securitatea națională, ordinea publică sau prevenirea infracțiunilor. În acest context, controlul vamal aplicat trimiterilor poștale internaționale reprezintă o măsură legitimă, care permite depistarea bunurilor interzise sau nedeclarate și asigură prevenirea unor fapte cu potențial criminogen ridicat.

Totodată, acțiunile întreprinse de funcționarii serviciului vamal și de furnizorii de servicii poștale urmăresc împiedicarea introducerii pe teritoriul vamal a bunurilor interzise, ascunse ori nedeclarate, iar în situațiile în care se constată indicii de contrabandă, aceștia au obligația de a iniția măsurile speciale de investigație prevăzute de legislație.

Considerăm necesară instituirea unui sistem statistic detaliat referitor la modalitățile concrete de comitere a infracțiunilor de contrabandă. În prezent, datele oficiale reflectă doar incidența faptelor, fără a evidenția mecanismele utilizate. O astfel de evidență ar oferi organelor de aplicare a legii o înțelegere mai profundă a tiparelor operaționale ale infractorilor și ar contribui la elaborarea unor strategii riguroase și eficiente de combatere a acestui fenomen infracțional.

Referințe bibliografice

1. Codul Vamal al Republicii Moldova nr. 95 din 24-08-2021, publicat la 17-09-2021 în Monitorul Oficial Nr. 219-225 art. 238
2. Acord de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, semnat la 27 iunie 2014 la Bruxelles, Belgia [online] . Disponibil pe : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0830%2801%29>, accesat la: 10.11.2025
3. Hotărârea Guvernului R.Moldova Nr. 1457 din 30.12.2016 pentru aprobarea Regulilor privind prestarea serviciilor poștale Publicat : 27-01-2017 în Monitorul Oficial Nr. 24-29 art. 46
4. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74, art. 195.
5. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11.06.2019. Dosarul nr.1ra-768/2019 [online]. Disponibil la: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13764
6. Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 466, art. 635.
7. Cod de Procedură Penală al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 248-251, art. 699.

8. Organigrama poștei Moldova, disponibil pe: <https://www.posta.md/ro/p/organigrama>, accesat la: 10.11.2025
9. Registrul public al Furnizorilor de servicii poștale, disponibil pe: https://www.anrceti.md/furnizori_comunicatii_postale, accesat la: 10.11.2025
10. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 19.02.2020. Dosarul nr. 1ra-645/2020 [online] Disponibil pe: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15413, accesat la: 10.11.2025
11. Legea R.Moldova Nr. 28 din 15.02.2024 cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova. Publicată la : 07.03.2024 în Monitorul Oficial Nr. 93-95 art. 139

INDEMNIZAȚIA DE IMOBILIZARE ÎN CAZUL PACTULUI DE OPȚIUNE ¹

IMMOBILIZATION COMPENSATION IN CASE OF OPTION AGREEMENT

CZU: 347.91/.95:342(478)

<https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.16>

Ion BÎTCĂ, doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
e-mail: ionbitcapantelimon@yahoo.es
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8479-479X>

Rezumat

Instituția pactului de opțiune reprezintă una dintre cele mai importante inovații în materie de contracte, oferind un mecanism de stabilitate și predictibilitate în faza precontractuală. Prin intermediul acestuia, una dintre părți (oferentul) își asumă obligația de a menține oferta în beneficiul celeilalte părți (beneficiarul), pe o anumită perioadă de timp, fără posibilitatea de revocare. În schimbul acestei „blocări a consimțământului”, doctrina de specialitate consacră posibilitatea stipulării unei indemnizații de imobilizare, menită să echilibreze raportul contractual și să remunereze constrângerea voluntară a ofertantului. Totuși, regimul juridic al acestei indemnizații ridică numeroase întrebări: este ea o contraprestație de natură remuneratorie, o clauză penală disimulată sau un simplu mecanism de despăgubire? Care sunt efectele în cazul în care beneficiarul nu exercită opțiunea sau când părțile nu au prevăzut expres această clauză? Scopul prezentului studiu este de a clarifica aceste aspecte printr-o analiză doctrinară și comparativă, cu referiri la reglementările din Republica Moldova, România și alte sisteme de drept europene.

Cuvinte-cheie: pact, opțiune, indemnizație, imobilizare, promitent, beneficiar, arvuna, avans, clauza penală, despăgubiri.

Summary

The option agreement is one of the most important innovations in the field of contracts, providing a mechanism for stability and predictability in the pre-contractual phase. Through this agreement, one of the parties (the offeror) undertakes to maintain the offer for the benefit of the other party (the beneficiary) for a certain period of time, without the possibility of revocation. In exchange for this “locking in of consent,” legal doctrine establishes the possibility of stipulating an immobilization indemnity, intended to balance the contractual relationship and compensate the bidder for the voluntary constraint. However, the legal regime governing this indemnity raises numerous questions: is it a form of remuneration, a hidden penalty clause, or simply a compensation mechanism? What are the consequences if the beneficiary does not exer-

* Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

cise the option or if the parties have not expressly provided for this clause? The purpose of this study is to clarify these issues through a doctrinal and comparative analysis, with references to the regulations in the Republic of Moldova, Romania, and other European legal systems.

Keywords: pact, option, compensation, immobilization, promisor, beneficiary, earnest money, advance payment, penalty clause, damages.

Introducere

Pactul de opțiune constituie o instituție relativ recent consacrată în dreptul civil al Republicii Moldova, fiind reglementat expres de art. 1001 C. civ. RM, care prevede că „*Prin antecontract părțile pot prevedea expres că promitentul menține o ofertă irevocabilă, în sensul art. 1032, de a încheia contractul definitiv, iar beneficiarul are opțiunea să o accepte sau să o refuze*”.

Din interpretarea acestui articol pactul de opțiune ar fi convenția prin care una dintre părți își asumă obligația de a menține oferta de a contracta un termen determinat, beneficiarul păstrând libertatea de a accepta sau de a refuza oferta

Normele similare, cu privire la opțiune se regăsesc și în dreptul român, la art. 1278 NCC, iar în dreptul francez, după reforma din 2016, la art. 1124 C. civ. fr.

Doctrina română definește pactul de opțiune ca „*un contract sui generis, prin care o parte se obligă să își mențină oferta de a contracta, lăsând la latitudinea celeilalte părți decizia de a accepta sau nu, într-un termen stabilit*” [1, p. 1344], [2, p. 196].

În literatura franceză, pactul de opțiune este calificat drept „*un contract preparatoriu ce conferă beneficiarului o vocație exclusivă la încheierea contractului principal*” [3, p. 542] .

Astfel, pactul de opțiune se prezintă ca un mecanism de stabilitate contractuală, care limitează libertatea ofertantului de revocare a ofertei de a contracta stabilită în favoarea destinatarului, care este beneficiul pactului.

Importanța pactului de opțiune este relevantă de funcțiile sale, care se circumscriu atât etapei precontractuale cât și etapei contractuale

În faza precontractuală, pactul de opțiune îndeplinește o funcție de securizare a negocierilor. El garantează beneficiarului că oferta nu va fi retrasă intempestiv, reducând riscul investițiilor preliminare (examinări tehnice, verificări de *due diligence*).

Totodată, pactul previne comportamentele abuzive din partea ofertantului, care ar putea utiliza oferta ca instrument de presiune în negocieri. Din acest punct de vedere, el constituie o concretizare a principiului bunei-credințe consacrat de art. 993 C. civ. mld.

În ce privește etapa contractuală, în momentul exercitării opțiunii, pactul produce efectul perfecționării contractului principal fără a mai fi necesar

consimțământul ofertantului. Astfel, opțiunea exercitată echivalează cu un contract definitiv, iar ofertantul este ținut de obligațiile asumate prin oferta inițială.

De asemenea, pactul de opțiune funcționează ca un instrument de echilibru economic, protejând interesele ofertantului prin posibilitatea stipulării indemnizației de imobilizare. Aceasta reprezintă, de fapt, contraprestația pentru blocarea temporară a libertății sale contractuale.

Pactul de opțiune, prin natura sa, creează o asimetrie juridică între părți: ofertantul este obligat să își mențină oferta pentru o perioadă determinată, pierzând temporar libertatea de a contracta cu alte persoane, în timp ce beneficiarul opțiunii deține un drept de apreciere unilateral, putând accepta sau refuza oferta fără a-și justifica decizia.

Această dezechilibrare este accentuată în situațiile de practică economică (în special tranzacții imobiliare sau comerciale), unde ofertantul se expune riscului de a rata alte oportunități contractuale în perioada în care consimțământul său este „imobilizat”. Din această perspectivă, instituirea unei indemnizații de imobilizare apare ca un mecanism legitim de echilibrare a intereselor contractuale.

Deși Codul civil al Republicii Moldova nu consacră în mod expres instituția indemnizației de imobilizare în cazul pactului de opțiune, anumite dispoziții pot fi interpretate ca fundament pentru aplicarea sa. Astfel, 999 alin. (4) C. civ., prevede că: *„Sumele plătite și alte prestații executate în temeiul antecontractului se prezumă a fi un avans în contul prestațiilor care vor fi datorate prin contractul definitiv.”* De asemenea art. 1001 alin. (5) C. civ. stabilește că: *„Dispozițiile legale privitoare la antecontract se aplică în egală măsură opțiunii.”*

Coroborarea acestor două texte permite concluzia că, în lipsa unei reglementări explicite, regulile aplicabile antecontractului se extind și asupra pactului de opțiune.

În baza acestei interpretări, sumele plătite cu titlu de „indemnizație de imobilizare” pot fi calificate ca avans în contul prestațiilor contractului definitiv, dacă opțiunea este exercitată. În caz contrar, ele rămân la dispoziția ofertantului ca echivalent al sacrificiului său de a menține oferta blocată.

Totuși, Codul civil nu reglementează distinct această ipoteză, ceea ce constituie o lacuna legislativă. Lipsa de precizie lasă instanțelor sarcina de a califica natura sumelor plătite, ceea ce poate genera practici judiciare divergente.

În această considerare, unul dintre obiectivele centrale ale prezentei cercetări constă în determinarea naturii juridice a indemnizației de imobilizare și delimitarea regimului său aplicabil în contextul pactului de opțiune. Întrucât Codul civil al Republicii Moldova nu consacră expres această instituție, analiza presupune un efort de reconstrucție conceptuală, bazată atât pe coroborarea dispozițiilor legale existente, cât și pe raportarea la doctrina și jurisprudența comparată.

Prin combinarea prevederilor de mai sus, se poate deduce că sumele plătite cu titlu de „*indemnizație de imobilizare*” în cadrul pactului de opțiune ar urma să fie tratate ca *avansuri* (în cazul exercitării opțiunii) sau ca *prestații nerecuperabile* (în cazul în care opțiunea nu este exercitată).

Așa cum am mai spus, interpretare rezultă nu dintr-o reglementare expresă, ci din aplicarea prin analogie a dispozițiilor referitoare la antecontract. În consecință, regimul juridic al indemnizației rămâne implicit și fragmentar, ceea ce creează riscul unor soluții neunitare în practică.

În literatura juridică moldovenească, problematica este insuficient explorată. O parte dintre autori au preluat distincțiile din doctrina română, însă fără a oferi o sistematizare clară. Această situație reflectă atât lacuna legislativă, cât și necesitatea de a adapta instituția la specificul Codului civil al Republicii Moldova.

Pornind de la aceste premise, obiectivul concret al cercetării este clarificarea naturii juridice a indemnizației de imobilizare și conturarea regimului său aplicabil în dreptul civil moldovenesc, prin: delimitarea de instituțiile conexe (*avans*, *arvună*, *clauze penale*); determinarea funcțiilor juridice și economice ale indemnizației în cadrul pactului de opțiune, prin identificarea lacunelor legislative și a riscurilor de aplicare neunitară și propunerea unor soluții interpretative și, eventual, de lege *ferenda*, pentru a asigura o aplicare coerentă și predictibilă.

1. Indemnizația de imobilizare – concept și natură juridică

Indemnizația de imobilizare este o instituție juridică ce a apărut din necesitățile practice ale circuitului civil, în special în materia contractelor de vânzare imobiliară și a altor tranzacții de mare valoare, ca instrument de echilibrare a riscurilor dintre ofertant și beneficiar. Ea nu este consacrată expres în Codul civil al Republicii Moldova, însă aplicarea sa este recunoscută în practică prin raportare la mecanismul pactului de opțiune.

Această absență normativă generează dificultăți în stabilirea unei definiții precise, motiv pentru care analiza noastră se bazează atât pe deducții juridice din dispozițiile legale existente, cât și pe experiența doctrinară și jurisprudențială comparată.

În literatura juridică europeană, indemnizația de imobilizare a fost definită în diverse moduri:

În doctrina franceză [4, p. 324], ea este descrisă ca fiind „*prețul libertății de a alege*” al beneficiarului opțiunii, subliniindu-se caracterul ei remuneratoriu.

În doctrina moldovenească, instituția nu a fost încă detaliat analizată, iar lucrările de specialitate [5, p. 3] se rezumă la evocarea regulilor generale privind antecontractul și opțiunea. În lipsa unei conceptualizări autonome în literatura juridică națională se creează dificultăți în interpretarea și aplicarea practică.

În doctrina română, practica notarială și analiza doctrinară au consacrat indemnizația de imobilizare ca o sumă plătită în avans de către beneficiar, destinată a compensa oferta blocată a promitentului, fără a fi confundată cu arvuna sau clauza penală [6, p. 212].

Pornind de la izvoarele normative, doctrina și jurisprudența comparată, putem formula o definiție operațională a indemnizației de imobilizare.

Astfel *îndemnizația de imobilizare reprezintă suma de bani sau prestația executată de către beneficiarul promisiunii în favoarea promitentului, având ca finalitate compensarea indisponibilizării bunului ori a prestației pe întreaga durată a termenului de opțiune*. Această definiție pune în evidență esența indemnizației de imobilizare, înțeleasă ca o contraprestație distinctă de arvună și de avans. Ea nu are ca scop garantarea executării contractului sau sancționarea neexecutării, ci urmărește echilibrarea sacrificiului economic al promitentului, care, pe perioada termenului de opțiune, nu mai poate dispune liber de bunul sau prestația promisă.

În dreptul Republicii Moldova, absența unei consacrări normative explicite a indemnizației de imobilizare determină ca delimitarea să se bazeze pe deducții doctrinare și pe influența dreptului comparat (francez și român). Lipsa clarității poate genera practică judiciară neunitară și reclamă o eventuală intervenție legislativă.

2. Distincția indemnizației de imobilizare de alte instituții corespunzătoare din dreptul civil

2.1. Distincție indemnizației de imobilizare de arvună. Distincția dintre *arvună* și indemnizația de imobilizare este una de natură juridică și funcțională. Dacă arvuna este reglementată ca un instrument de confirmare și garantare a executării contractului, indemnizația de imobilizare se profilează ca un mecanism de protecție a interesului promitentului într-o fază anterioară contractului.

Arvuna este reglementat expres în C. civ. Astfel, art. 954 alin. (1) C. civ. definește arvuna ca o sumă de bani sau un bun remis pentru confirmarea încheierii contractului și garantarea executării lui. Potrivit acestei dispoziții: *”Arvuna este o sumă de bani sau un alt bun pe care o parte contractantă o dă celeilalte părți pentru a confirma încheierea contractului și ai garanta executarea”*. Art. 955 C. civ. prevede includerea arvunei în prestația contractuală sau restituirea acesteia. Art. 956 C. civ. consacră mecanismul reținerii ori restituirii arvunei, cu efecte sancționatorii și reparatorii. Prin contrast, indemnizația de imobilizare nu beneficiază de o consacrare normativă expresă în Codul civil. Ea se deduce indirect din regimul pactului de opțiune (art. 1001 C. civ.), care trimite la regulile antecontractului, și din art. 999 alin. (4) C. civ., referitor la sumele plătite în temeiul antecon-

tractului. Prin deducere, putem afirma că indemnizația de imobilizare este o creație jurisprudențială și doctrinară, acceptată prin voința părților ca o contraprestație pentru indisponibilizarea bunului sau prestației pe durata termenului de opțiune.

Indemnizația de imobilizare și arvuna sunt instituții juridice care, deși se regăsesc în sfera obligațiilor precontractuale sau contractuale, au natura juridică și finalitatea diferite. Distanța lor devine relevantă mai ales în contextul pactului de opțiune, unde se conturează un raport asimetric între ofertant (promitent) și beneficiarul opțiunii.

Indemnizația de imobilizare răspunde necesității de compensare a indisponibilizării bunului sau prestației pe durata termenului de opțiune. Deci indemnizația de imobilizare este o instituție autonomă, cu caracter compensatoriu și remuneratoriu, menită să echilibreze raporturile precontractuale din cadrul pactului de opțiune.

Arvuna constituie un mecanism de garanție și sancțiune pentru executarea contractului, reglementat expres în art. 954–956 C.civ. RM.

Delimitarea dintre indemnizația de imobilizare și arvuna trebuie raportată nu doar la funcțiile pe care aceste instituții le îndeplinesc, ci și la momentul în care acestea iau naștere în arhitectura juridică a raporturilor obligaționale. În dreptul civil modern, momentul nașterii acestor instituții este esențial pentru a le diferenția, deoarece ele apar în contexte juridice diferite: arvuna în cadrul unui contract deja încheiat, iar indemnizația de imobilizare în faza precontractuală, în legătură cu pactul de opțiune.

Momentul nașterii reprezintă un criteriu fundamental pentru delimitarea conceptuală dintre cele două instituții: arvuna are o existență accesorie, dependentă de un contract perfect valabil, în timp ce indemnizația de imobilizare este strâns legată de etapa precontractuală și are o funcție proprie, autonomă.

Efectele juridice constituie unul dintre criteriile esențiale prin care pot fi delimitate instituțiile înrudite. Deși arvuna și indemnizația de imobilizare presupun reținerea unei sume de bani înainte de încheierea sau executarea unui contract definitiv, consecințele lor juridice sunt fundamentale diferite, fiind guvernate de rațiuni distincte.

Potrivit art. 954–956 C. civ. mld., arvuna îndeplinește o dublă funcție: confirmatorie și sancționatorie. Regimul juridic al efectelor sale este strâns legat de **culpa părților**. Astfel dacă contractul se execută, arvuna se restituie sau se impută asupra prestației datorate. Dacă partea care a dat arvuna este în culpă, cealaltă parte o reține și dacă partea care a primit arvuna este în culpă, ea este obligată să o restituie în dublu.

Spre deosebire de arvună, indemnizația de imobilizare are un regim juridic propriu, orientat nu spre sancționare, ci spre compensarea și remunerarea obligației

promitentului de a menține oferta deschisă pe durata pactului de opțiune.

Indemnizația rămâne definitiv la promitent, indiferent dacă beneficiarul exercită sau nu opțiunea. Ea nu depinde de culpa vreunei părți, ci de simplul fapt al menținerii ofertei și al indisponibilizării bunului sau prestației. Funcția sa este remuneratorie, apropiată de prețul exclusivității, și nu de sancțiune.

Această soluție este consacrată expres în jurisprudența franceză [7], [8], care stabilește că indemnizația de imobilizare reprezintă „*compensația definitivă*” pentru indisponibilizarea ofertei. Astfel, efectele arvunei sunt condiționate de responsabilitatea contractuală, iar funcția sa sancționatorie este evidentă.

2.2. Distincția dintre indemnizația de imobilizare și clauza penală. În dreptul civil, mecanismele juridice care implică remiterea unor sume de bani în legătură cu executarea sau neexecutarea unor obligații au funcții distincte și finalități precise. Dacă clauza penală este reglementată în mod detaliat de art. 947–953 C. civ. mld., indemnizația de imobilizare rămâne o instituție nereglementată expres, fiind dedusă prin interpretare din dispozițiile privind antecontractele și pactele de opțiune (art. 999 alin. (4) și art. 1001 alin. (5) C. civ. RM). Această absență normativă face necesară o analiză comparativă între cele două instituții, pentru a delimita regimul lor juridic.

Conform art. 947 alin. (1) C. civ. RM, clauza penală este o convenție prin care părțile evaluează anticipat prejudiciul, stipulând o sumă fixă sau procentuală pe care debitorul trebuie să o plătească în caz de neexecutare.

Ea presupune următoarele caracteristici esențiale:

- existența unei creanțe valabile (art. 947 alin. (2));
- are funcție sancționatorie și reparatorie, putând fi punitivă, alternativă sau exclusivă (art. 949 C.civ.);
- efectul său este dependent de culpa debitorului, iar executarea voluntară exclude reducerea penalității (art. 953 alin. (2));
- instanța poate reduce penalitatea dacă este disproporționată (art. 953 alin. (1)).

În schimb, indemnizația de imobilizare apare exclusiv în contextul pactului de opțiune, atunci când promitentul se obligă să mențină oferta fermă pe o anumită perioadă.

Caracteristicile esențiale ale indemnizației de imobilizare raportat la caracteristicile clauzei penale sunt următoarele. Ea nu presupune existența unui contract definitiv, ci a unei convenții precontractuale; are rol compensatoriu și remunerator, reprezentând „*prețul exclusivității*” menținerii ofertei; rămâne definitivă la promitent, chiar dacă beneficiarul nu își exercită dreptul de opțiune; nu depinde de culpa beneficiarului, ci de simpla trecere a termenului.

Un criteriu fundamental de diferențiere între clauza penală și indemnizația de imobilizare îl reprezintă momentul nașterii obligației ce le fundamentează, întrucât acesta condiționează natura juridică, funcțiile și efectele lor.

Conform art. 947 alin. (2) C. civ. RM, clauza penală „poate garanta numai o creanță valabilă”. Din această formulare rezultă că:

- clauza penală nu poate exista autonom, ci are caracter accesoriu, fiind atașată unui contract principal care generează obligația garantată;
- momentul nașterii sale este concomitent cu încheierea contractului valabil, întrucât se raportează la o prestație contractuală determinată;
- lipsa sau nulitatea obligației principale atrage, în mod automat, nulitatea clauzei penale (art. 947 alin. (6) C. civ.).

Prin opoziție, indemnizația de imobilizare își are originea într-un cadru juridic distinct, anume pactul de opțiune, reglementat de art. 1001 C. civ. mld. Conform alin. (5) din acest articol, *„dispozițiile legale privitoare la antecontract se aplică în egală măsură opțiunii”*.

Coroborând cu art. 999 alin. (4) C. civ., care stabilește că *„sumele plătite și alte prestații executate în temeiul antecontractului se prezumă a fi un avans”*, doctrina [2, p. 201], [9] a dedus că, în cazul pactului de opțiune, părțile pot stipula o sumă de bani cu funcție remuneratorie – indemnizația de imobilizare.

În ce privește caracteristicile esențiale ale momentului nașterii, acestea sunt:

- indemnizația se constituie în faza precontractuală, odată cu pactul de opțiune;
- ea nu presupune existența unui contract definitiv, ci se atașează unui angajament unilateral al promitentului de a menține oferta fermă;
- momentul nașterii obligației de plată a indemnizației este anterior eventualei formări a contractului principal.

Delimitarea conceptuală dintre clauza penală și indemnizația de imobilizare nu se poate limita la momentul nașterii sau la natura juridică a acestora, ci trebuie să includă și finalitatea urmărită de părți atunci când recurg la aceste instrumente juridice. Analiza finalității dezvăluie esența funcțională a fiecărei instituții, respectiv rațiunea pentru care ele sunt introduse în arhitectura contractuală.

Potrivit art. 947 alin. (1) C. civ., clauza penală este *„o prevedere contractuală prin care părțile evaluează anticipat prejudiciul, stipulând că debitorul, în cazul neexecutării obligației, urmează să remită creditorului o sumă de bani sau un alt bun (penalitate)”*. Din această formulare reies două finalități principale:

Prima, descurajează neexecutarea prin stabilirea anticipată a unei sancțiuni pecuniare, clauza penală exercită o presiune psihologică și juridică asupra debitorului, încurajându-l să-și execute obligația principală. În doctrină [10] s-a remarcat caracterul de *„sabie a lui Damocles”* al clauzei penale.

A doua, reparare a prejudiciului prin evaluarea convențională. Clauza penală substituie evaluării judiciare a prejudiciului o evaluare convențională făcută de părți. Conform art. 948 alin. (1) C. civ., creditorul are dreptul să pretindă suma fixată *„fără a fi obligat să dovedească prejudiciul suferit”*.

În opoziție, indemnizația de imobilizare are o finalitate distinctă. Ea nu urmărește sancționarea beneficiarului opțiunii, ci compensarea promitentului pentru faptul că își restrânge libertatea de a dispune de bun sau de a contracta cu alte persoane, pe perioada termenului de opțiune.

În dreptul francez, jurisprudența a consacrat această funcție. Astfel, Curtea de Casație [11] a statuat că suma plătită cu titlu de indemnizație de imobilizare *„nu este arvună și nu are caracter sancționator; ci remunerează imobilizarea bunului pe perioada opțiunii, rămânând definitivă chiar dacă opțiunea nu este exercitată”*.

În doctrina de specialitate s-a subliniat că indemnizația de imobilizare *„este prețul libertății de a decide”* și nu un mijloc de sancționare.

Analiza comparativă a regimului juridic al clauzei penale și al indemnizației de imobilizare evidențiază diferențe esențiale în ceea ce privește condițiile de aplicare, dependența de culpă, precum și posibilitatea de reducere judiciară a cuantumului convenit de părți. Aceste distincții derivă din însăși natura juridică a celor două instituții, deși, în dreptul civil al Republicii Moldova, reglementarea explicită a indemnizației de imobilizare este deficitară, ceea ce lasă loc unor interpretări divergente și unor deducții doctrinare.

Din dispozițiile art. 947 alin. (1) C. civ., clauza penală reprezintă convenția prin care părțile stabilesc anticipat cuantumul despăgubirilor datorate de debitor în cazul neexecutării obligației. Prin urmare, executarea sa depinde de culpa debitorului – penalitatea poate fi cerută doar dacă neexecutarea obligației nu este justificată (art. 947 alin. (5) C. civ. RM). Doctrina română [12, p. 316-319] confirmă că fundamentul clauzei penale este vinovăția debitorului, chiar dacă, în practică, simpla neexecutare atrage aplicarea sancțiunii, cu excepția cazurilor de forță majoră sau caz fortuit.

De asemenea instanța de judecată are posibilitatea de a reduce clauza penală. Astfel art. 953 alin. (1) C. civ., permite judecătorului să reducă penalitatea dacă aceasta este disproporționat de mare, ceea ce reflectă natura ei de sancțiune convențională. În acest sens, reducerea penalității nu constituie o ingerință arbitrară în libertatea contractuală, ci un mecanism de echilibru contractual.

Prin urmare, regimul juridic al clauzei penale este strâns legat de ideea de culpă și sancțiune, ceea ce o situează în sfera mecanismelor coercitive ale dreptului obligațiilor.

Spre deosebire de clauza penală, indemnizația de imobilizare nu are caracter sancționator. Ea se justifică prin funcția sa compensatorie și remuneratorie. Ea este independentă față de culpă. Promitentul păstrează indemnizația indiferent dacă beneficiarul exercită sau nu opțiunea. Neexercitarea opțiunii nu este calificată ca neexecutare culpabilă, ci ca un drept discreționar al beneficiarului. Astfel, indemnizația se păstrează chiar și în lipsa unei fapte imputabile.

Ea reprezintă o prestație irevocabilă. Odată achitată, indemnizația rămâne definitiv la dispoziția promitentului, ca echivalent pentru indisponibilizarea bunului pe perioada termenului de opțiune. Jurisprudența franceză [11] a consacrat această regulă, subliniind că suma achitată cu titlu de indemnizație de imobilizare „*nu are natură de arvună și nu se restituie în lipsa exercitării opțiunii*”.

Odată stabilită indemnizația ea nu va putea fi redusă ca penalitate disproporționată. Spre deosebire de clauza penală, indemnizația nu poate fi redusă de instanță pe motiv că ar fi excesivă, întrucât nu are caracter sancționator. Ea nu este corelată cu existența sau inexistența unui prejudiciu, ci cu valoarea acordată de părți pentru imobilizarea bunului.

Aceste distincții confirmă faptul că indemnizația de imobilizare are o natură juridică proprie, diferită de mecanismele sancționatorii tradiționale ale dreptului obligațiilor, chiar dacă lacunele legislative din dreptul civil al Republicii Moldova impun o abordare doctrinară și jurisprudențială pentru a evita confuziile de calificare.

2.3. Distincție indemnizației de imobilizare de despăgubire. Unul dintre aspectele esențiale ale delimitării conceptuale și juridice constă în distingerea între indemnizația de imobilizare, ca instituție specifică etapei precontractuale, și despăgubirile, reglementate de Codul civil al Republicii Moldova, ca mecanism general de reparare a prejudiciilor cauzate prin neexecutarea obligațiilor contractuale sau extracontractuale.

Indemnizația de imobilizare reprezintă posibilitatea convenirii asupra unei sume datorate de beneficiar promitentului în schimbul obligației acestuia din urmă de a menține oferta fermă într-un pact de opțiune. Prin urmare, indemnizația de imobilizare are o origine convențională și funcționează ca o prestație specifică etapelor anterioare încheierii contractului definitiv.

Prin contrast, despăgubirile se întemeiază pe regimul general al răspunderii contractuale, consacrat în art. 934–937 C. civ., Ele intervin numai în ipoteza neexecutării obligației și presupun dovada unui prejudiciu suferit, a raportului de cauzalitate și a culpei, potrivit regulilor generale de drept civil.

Indemnizația de imobilizare are rol compensatoriu-remunerator: ea asigură promitentului o contraprestație pentru indisponibilizarea bunului sau a serviciului

pe durata opțiunii, chiar dacă beneficiarul nu va exercita dreptul său de opțiune. Aceasta se păstrează chiar în lipsa unei culpe a beneficiarului, fiind justificată prin natura sa convențională (doctrina franceză o denuiește „*prix d'attente*”).

În schimb, despăgubirile, reglementate de art. 934–937 C. civ., au rol reparatoriu. Ele sunt destinate să repună creditorul, „*pe cât este posibil*”, în situația patrimonială în care s-ar fi aflat dacă obligația s-ar fi executat corespunzător (art. 936 alin. (1) C. civ. RM). Finalitatea lor este strict legată de acoperirea prejudiciului efectiv (*damnum emergens și lucrum cessans*), nu de remunerarea unei așteptări.

De asemenea, din perspectiva condițiilor de aplicare indemnizația de imobilizare se datorează în virtutea convenției părților, independent de proba vreunui prejudiciu. Ea nu presupune existența unei culpe și nici dovada unui raport de cauzalitate. Despăgubirile, în schimb, sunt guvernate de principiile generale ale răspunderii civile: creditorul are sarcina de a demonstra prejudiciul (art. 936 alin. (2) C. civ. RM), iar debitorul poate fi exonerat dacă dovedește că neexecutarea a fost justificată (art. 934 alin. (1) C. civ. RM). Mai mult, ele sunt limitate de regula previzibilității (art. 937 C. civ. RM).

O diferență importantă rezidă în caracterul autonom al indemnizației de imobilizare față de prejudiciu: aceasta se păstrează chiar dacă nicio vătămare patrimonială nu poate fi probată. În schimb, despăgubirile pot fi acordate numai în măsura în care se demonstrează existența și întinderea prejudiciului.

Doctrina franceză [13, p. 93] subliniază că indemnizația de imobilizare reprezintă un mecanism contractual *sui generis*, apropiat de o contraprestație convențională, dar diferit de daunele-interese, întrucât nu este condiționată de constatarea unei încălcări a obligațiilor.

Codul civil al Republicii Moldova nu reglementează explicit interferențele dintre indemnizația de imobilizare și eventualele despăgubiri suplimentare. Este neclar dacă promitentul ar putea cumula indemnizația de imobilizare cu despăgubiri suplimentare, în ipoteza în care beneficiarul încalcă și alte obligații (de exemplu, de confidențialitate).

În ce ne privește, considerăm că o interpretare sistemică conduce la concluzia că indemnizația de imobilizare are caracter forfetar și exclusiv pentru perioada de opțiune, iar despăgubirile suplimentare ar putea fi solicitate doar pentru fapte distincte de simpla neexercitare a opțiunii.

2.4. Distincția indemnizației de imobilizare de avans. Analiza comparativă dintre indemnizația de imobilizare în cadrul pactului de opțiune și avansul, ca început de executare a obligației permite clarificarea unor confuzii frecvent întâlnite în practica juridică și în discursul doctrinar. Cele două instituții, deși au în comun

plata unei sume de bani, diferă radical prin natura juridică, prin funcțiile lor și prin consecințele pe care le produc.

Acestea diferă prin fundamentul juridic și momentul nașterii lor.

Indemnizația de imobilizare este suma de bani avansată de beneficiar promitentului în schimbul obligației acestuia din urmă de a menține oferta irevocabilă în cadrul pactului de opțiune. Ea apare așadar în etapa precontractuală, ca efect al unui acord distinct de contractul definitiv.

Prin contrast, avansul constituie un plată parțială din prețul datorat, reprezentând un început al executării contractului. El presupune deci existența unui contract valabil încheiat și nu are nicio funcție de remunerare a unei perioade de așteptare, ci marchează intrarea părților în executarea prestațiilor asumate.

Prin urmare avansul nu poate exista în lipsa unui contract, în timp ce indemnizația de imobilizare există exclusiv în prezența pactului de opțiune, deci într-o etapă anterioară contractului definitiv.

Indemnizația de imobilizare are rol compensatoriu-remunerator, menită să acopere pierderea promitentului cauzată de imobilizarea bunului sau serviciului pe durata opțiunii. Ea nu are caracter sancționator și nu depinde de culpa beneficiarului.

Avansul, în schimb, este o parte din prestația datorată, fără autonomie funcțională. El reflectă intenția fermă de a executa contractul, reducând corespunzător obligația de plată a prețului restant.

Doctrina franceză [13] a subliniat că indemnizația de imobilizare este „*prețul libertății de a alege*” (*prix de l'exclusivité*), pe când avansul este un simplu mecanism tehnic de plată anticipată.

Indemnizația de imobilizare rămâne definitiv la promitent, chiar dacă opțiunea nu este exercitată. Ea nu se restituie și nu se compensează cu alte sume, întrucât nu are natura unui început de executare, ci a unei remunerații autonome.

Avansul se impută asupra prețului contractului. Dacă contractul se execută, avansul reduce obligația finală de plată. Dacă însă contractul este rezoluționat sau anulat, avansul trebuie restituit, potrivit principiului *restitutio in integrum* (art. 1003 C. civ. RM).

Jurisprudența română [14] a stabilit că sumele plătite cu titlu de avans nu pot fi confundate cu arvuna sau cu o indemnizație de imobilizare, iar restituirea lor este obligatorie dacă raportul contractual nu produce efecte.

Indemnizația de imobilizare se datorează independent de producerea unui prejudiciu. Ea nu are legătură cu mecanismul despăgubirilor și nu presupune aplicarea regulilor generale din art. 934–937 C. civ. RM.

Avansul nu are funcție autonomă; dacă obligația nu se execută, avansul nu constituie un mijloc de reparare a prejudiciului, ci o sumă supusă regulii restituirii.

Eventualele despăgubiri pentru neexecutare se cer separat, pe temeiul dreptului comun.

Codul civil al Republicii Moldova nu clarifică expres dacă sumele plătite cu titlu de indemnizație de imobilizare pot fi convertite, prin acordul părților, în avans asupra prețului în cazul exercitării opțiunii. Doctrina română și franceză admite posibilitatea unei astfel de conversiuni, dar numai dacă voința părților este explicit exprimată.

În lipsa unei stipulații clare, indemnizația de imobilizare ar trebui considerată o prestație autonomă, ireductibilă și neimputabilă asupra prețului final, pentru a nu distorsiona funcția sa proprie.

În perspectiva noastră, în cazul în care beneficiarul opțiunii decide să exercite dreptul său, indemnizația de imobilizare nu poate fi considerată parte a prețului datorat pentru exercitarea opțiunii. Aceasta derivă din caracterul său autonom și independent față de efectele juridice ale exercitării dreptului de opțiune. În esență, indemnizația de imobilizare constituie o prestație precontractuală compensatorie destinată să remunereze promitentul pentru indisponibilizarea bunului sau a prestației pe perioada în care opțiunea a fost menținută.

Prin urmare, chiar în ipoteza ridicării opțiunii și încheierii contractului definitiv, indemnizația de imobilizare nu se impută asupra prețului, neputând fi echivalată cu un avans sau o plată anticipată în contul prestației principale. Această concluzie se sprijină pe interpretarea sistematică a art. 1001 alin. (5) și art. 999 alin. (4) C. civ. RM, precum și pe principiul autonomiei instituțiilor precontractuale

Astfel, indemnizația de imobilizare se menține ca o instituție distinctă de plata prețului, reflectând funcția sa de remunerare a indisponibilității bunului și nu de început al executării obligației principale.

3. Regimul juridic al indemnizației de imobilizare

Regimul juridic al indemnizației de imobilizare în cadrul pactului de opțiune se caracterizează printr-o autonomie funcțională și juridică față de alte instituții precontractuale sau contractuale, precum arvuna, clauza penală sau avansul.

3.1. Condițiile speciale ale indemnizației de imobilizare

Pentru ca indemnizația de imobilizare în cadrul pactului de opțiune să fie considerată valabilă, aceasta trebuie să respecte o serie de condiții esențiale, ce decurg din regimul juridic al pactului de opțiune și din principiile generale ale dreptului civil.

În primul rând, indemnizația trebuie să fie *stipulată în mod expres*, pentru a reflecta clar intenția părților de a crea un drept distinct, autonom față de contractul definitiv și de alte prestații precontractuale. În doctrină se subliniază că expresivi-

tatea stipulării este indispensabilă, deoarece, fără aceasta, promitentul nu ar putea invoca în mod legitim dreptul de a păstra indemnizația, ceea ce ar diminua funcția compensatorie a acesteia.

În al doilea rând, indemnizația trebuie să fie *opozabilă terților*, ceea ce presupune respectarea condițiilor de publicitate aplicabile pactului de opțiune, conform art. 1002 C. civ. RM. Opozabilitatea asigură protecția juridică a promitentului față de moștenitorii săi și față de alte persoane terțe care ar putea contesta existența indemnizației sau drepturile aferente acesteia. Doctrina relevă că lipsa opozabilității poate genera insecuritate juridică și conflicte în raport cu terții, subliniind astfel necesitatea respectării formelor legale și a înregistrării adecvate atunci când legea o impune.

3.1.1. Stipularea expresă în pactul de opțiune

Condițiile de valabilitate a indemnizației de imobilizare sunt strâns legate de caracterul expres și voluntar al stipulării acesteia în cadrul pactului de opțiune. Potrivit art. 1001 C. civ. al Republicii Moldova, dispozițiile legale privitoare la antecontract se aplică în egală măsură opțiunii, ceea ce impune ca orice prevedere privind indemnizația să fie inclusă explicit în antecontract sau pactul de opțiune, sub sancțiunea lipsei de valabilitate. Stipularea expresă constituie condiția esențială pentru recunoașterea juridică a dreptului promitentului de a păstra suma sau prestația plătită, asigurând claritate și certitudine în raporturile părților. Forma legală a pactului de opțiune, care trebuie să respecte cerințele prevăzute pentru contractul definitiv, inclusiv, după caz, forma autentică, se constituie într-un element obligatoriu pentru opozabilitatea față de terți (art. 1002 C. civ.). În doctrină, se evidențiază că nerespectarea acestor condiții poate conduce la nulitatea relativă sau la imposibilitatea recunoașterii juridice a indemnizației, generând riscuri pentru promitent și afectând stabilitatea juridică a raportului precontractual. Lacunele legislative privind procedura de stipulare a indemnizației în mod expres au determinat aplicarea analogică a normelor referitoare la antecontract și accentuează necesitatea unei interpretări unitare în practică și doctrină.

În legătură cu condiția stipulării exprese a indemnizației de imobilizare se pune întrebarea în legătură cu determinarea valorii indemnizației de imobilizare

Determinarea indemnizației de imobilizare reprezintă un aspect esențial al regimului său juridic, întrucât aceasta trebuie să reflecte realitatea economică a indisponibilizării bunului sau prestației pe perioada opțiunii. În lipsa unei reglementări legislative explicite, doctrina și practica recurg la aplicarea analogică a dispozițiilor privind antecontractele și avansurile (art. 999 alin. 4 C. civ.), interpretate în contextul articolelor 1001–1002 C. civ. Astfel, cuantumul indemnizației poate fi convenit liber de părți, în funcție de valoarea bunului, durata termenu-

lui de opțiune și natura prestației indisponibilizate. Totodată, principiile generale ale răspunderii civile și ale bunei-credințe impun ca suma să fie rezonabilă și proporțională cu efectele precontractuale generate beneficiarului. În doctrină, se evidențiază caracterul compensatoriu și remunerator al indemnizației, distinct de funcția sancționatorie a clauzei penale sau de garanție a arvunei. Jurisprudența comparată confirmă că indemnizația nu poate fi dedusă din prețul contractului final și rămâne definitivă chiar și în cazul neexercitării opțiunii, reflectând autonomia sa față de alte prestații contractuale. În lipsa unor norme detaliate privind metodologia de calcul, se constată o lacună legislativă, ceea ce generează interpretări divergente și subliniază necesitatea unei clarificări doctrinare și jurisprudențiale unitare.

3.1.2. Forma actului în care este înserat clauza privind indemnizația de asigurare

Stabilirea indemnizației poate fi efectuată fie în cadrul pactului de opțiune, fie ulterior, printr-un act juridic separat, însă în această situație actul ulterior trebuie să respecte toate condițiile de formă și valabilitate aplicabile pactului de opțiune, conform art. 1001 alin. (1) și (3) C. civ. RM, întrucât indemnizația și pactul de opțiune formează un corp juridic comun. Aceasta deducție rezultă din aplicarea analogică a dispozițiilor privind antecontractele și din interpretarea doctrinară a art. 1001 alin. (5) C. civ., care prevede că dispozițiile legale referitoare la antecontract se aplică în egală măsură opțiunii. Aceasta asigură opozabilitatea indemnizației față de terți, precum și recunoașterea legală a drepturilor promitentului și protecția acestuia împotriva contestării de către moștenitori sau alte persoane interesate.

Doctrina relevă că nerespectarea formei legale poate conduce la nulitatea relativă a actului ulterior, compromițând astfel eficiența indemnizației ca instrument compensatoriu. Prin urmare, stabilirea ulterioară a indemnizației nu poate eluda cerințele de formă impuse de legislație, iar orice act juridic care are ca obiect constituirea acesteia trebuie să fie exprimate, clare și conforme cu forma pactului de opțiune, asigurând astfel coerența și securitatea juridică a raportului precontractual.

3.1.3. Opozabilitatea față de terți a indemnizației de imobilizare

Indemnizația de imobilizare, ca efect al pactului de opțiune, dobândește o importanță semnificativă nu doar între părți, ci și în raport cu terții interesați, cum sunt moștenitorii promitentului sau alte persoane care ar putea dobândi drepturi asupra bunului. Conform art. 1002 C. civ., drepturile beneficiarului, inclusiv cele aferente indemnizației de imobilizare, devin opozabile terților prin îndeplinirea formalităților de publicitate prevăzute de lege sau, în lipsa acestora, prin

cunoașterea efectivă a existenței pactului. Doctrina subliniază că această opozabilitate este esențială pentru securitatea juridică, prevenind situațiile în care terți ar putea contesta existența indemnizației sau drepturile aferente acesteia.

O analiză doctrinară detaliată relevă că publicitatea actului servește ca mecanism de protecție împotriva conflictelor juridice, iar cunoașterea efectivă se aplică în cazurile în care legea nu prevede formalități de înregistrare, dar terții sunt conștienți de existența pactului. Această dualitate creează un echilibru între interesele părților și cele ale terților, asigurând aplicabilitatea indemnizației de imobilizare în mod real și eficient. Totodată, semnalăm că lacunele normative privind publicitatea specifică indemnizației pot genera interpretări divergente în practică, impunând instanțelor să aplice principiile generale ale dreptului civil și analogia cu antecontractele pentru a proteja drepturile beneficiarului.

4. Efectele juridice ale indemnizației de imobilizare

Indemnizația de imobilizare reprezintă un instrument juridic autonom, al cărui efect principal constă în compensarea promitentului pentru indisponibilizarea bunului sau prestației pe perioada termenului de opțiune. Doctrina subliniază că exercitarea sau neexercitarea opțiunii de către beneficiar nu afectează în mod direct dreptul promitentului asupra indemnizației.

Astfel, în cazul ridicării opțiunii, indemnizația de imobilizare nu se deduce din prețul contractului definitiv, constituind o remunerație separată și autonomă față de obligațiile de plată care decurg din contractul efectiv [2, p. 201]. Această accentuează caracterul său compensatoriu și nu sancționator, diferențiindu-l de clauza penală sau despăgubirile pentru neexecutarea obligației.

În situația neridicării opțiunii, doctrina și practica jurisprudențială recunosc că indemnizația rămâne definitiv în beneficiul promitentului, fiind expresia autonomiei acestuia de a fi compensat pentru restricțiile impuse asupra bunului sau prestației. Această consecință juridică confirmă funcția indemnizației de a asigura un echilibru între interesele părților în etapa precontractuală și de a recompensa disponibilitatea promitentului de a menține oferta irevocabilă.

Totodată, literatura de specialitate remarcă că, în lipsa unei reglementări explicate în Codul civil privind includerea indemnizației în preț sau restituirea acesteia, se aplică principiile generale ale dreptului obligațiilor și analogia cu antecontractele (art. 999 alin. 4, art. 1001 alin. 5 C. civ. RM). Aceasta evidențiază atât o lacună legislativă, cât și necesitatea unor interpretări doctrinare și jurisprudențiale coerente pentru asigurarea certitudinii și securității juridice a raporturilor precontractuale.

Concluzii și recomandări

Analiza doctrinară și jurisprudențială evidențiază faptul că indemnizația de imobilizare reprezintă o instituție autonomă a dreptului civil, având un regim distinct față de alte mecanisme precum arvuna, clauza penală, despăgubirile pentru neexecutarea obligației sau avansul. Spre deosebire de aceste instrumente, indemnizația de imobilizare nu depinde de culpa părților, nu se acordă pentru prejudiciul cauzat și nu constituie un început de executare a obligației; ea are un caracter compensatoriu și remunerator, fiind destinată exclusiv remunerării promitentului pentru indisponibilizarea bunului sau prestației pe durata termenului de opțiune.

În ciuda relevanței sale practice și funcționale, Codul civil al Republicii Moldova nu oferă reglementări explicite privind această instituție, ceea ce generează incertitudine juridică și riscul interpretărilor divergente, inclusiv asupra valorii indemnizației. În consecință, literatura de specialitate recomandă includerea expresă a instituției indemnizației de imobilizare în dispozițiile Codului civil, cu precizarea criteriilor clare de stabilire a valorii acesteia, astfel încât, ulterior, să nu poată fi redusă de instanță sub pretextul disproporționalității, păstrându-se în același timp funcția sa compensatorie și autonomia juridică.

Cercetarea evidențiază că, în lipsa unei consacrări normative exprese, indemnizația de imobilizare rămâne o instituție construită pe deducții juridice și pe analogii legislative. Divergențele doctrinare și lipsa unei jurisprudențe unitare confirmă incertitudinea regimului său juridic în dreptul civil moldovenesc. Clarificarea acestei instituții nu este doar o necesitate teoretică, ci și una practică, menită să asigure echilibrul intereselor părților și securitatea circuitului civil.

În lipsa unei reglementări exprese în Codul civil al Republicii Moldova, indemnizația de imobilizare rămâne o instituție a cărei eficiență depinde de voința părților și de interpretarea judiciară. Doctrina comparată susține autonomia ei, însă aplicarea practică în dreptul moldovenesc riscă să fie neuniformă până la cristalizarea unei jurisprudențe unitare.

Referințe bibliografice

1. Baias Fl. A., coord., Noul Cod civil. Comentariu pe articole, București, 2012
2. Chirică, D., Tratat de drept civil. Contracte speciale. Vol. 1. Vânzarea și schimbul, ed. A 3-a, revizuită, ed. Hamangiu, 2023
3. Ghestin, J., La formation du contrat, Paris, 1993.
4. Terré, F., Simler, P., Lequette, Y., Droit civil. Les obligations, Ed a 12-a, Dalloz, Paris, 2019

5. Cimil, D. *Antecontractul*, în Revista națională de drept, nr. 9/2011
6. Piperea, Gh., *Contracte și obligații comerciale*, București, 2018
7. Cass. civ. 3 e, 15 dec. 1993, 91.10.199, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007031319/?utm>
8. Cass. civ. 3e, 21 sept. 2017, 16.20.104, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000035617009/?utm>
9. C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Hamangiu, 2008 ISBN: 978-973-1836-51-6
10. Deak Fr., Mihai L., Popescu R., *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Ed. Universul Juridic, București 2017.
11. Cass, civ. 3e, 21 sept. 2017, 14.20.449 <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000036138922?utm>
12. Pop, L., Popa, I-F., Vidu S.I., *Tratat elementar de drept civil, Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012
13. Malaurie Ph., Aynès L., *Droit civil – Les contrats spéciaux*, ed -8-a, actualizată la 3 august 2016, Éditions Cujas,
14. ÎCCJ, Decizia nr. 458/2015, <https://jurisprudenta.iccj.ro/>

PROCESUL DE INTEGRARE EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA: EVOLUȚII, PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE, AVANTAJE ȘI IMPEDIMENTE ¹

THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: DEVELOPMENTS, CHALLENGES AND PERSPECTIVES, ADVANTAGES AND OBSTACLES

CZU: 327(478):061.1 EU

<https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.15>

Svetlana CIUMAC, doctor în economie, conferențiar universitar,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universității de Stat din Moldova
e-mail: svetlanaciumac@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3584-3019>

Marina BĂDILEANU, doctor în economie, CȘI, Institutul Național
de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu“, Academia Română
e-mail: badmarina@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4150-5366>

Olesea BALAȘA, cercetător științific,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universității de Stat din Moldova
e-mail: balasa.olesea@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7380-2250>

Rezumat

Procesul de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană reprezintă un demers strategic major al statului moldovean, cu implicații profunde asupra direcției sale de dezvoltare politică, economică și societală. Lucrarea examinează evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană de la proclamarea independenței în 1991 până la obținerea statutului de stat candidat și deschiderea negocierilor de aderare în 2024. Sunt analizate dimensiunile politice, economice și instituționale ale procesului de integrare, impactul contextului geopolitic regional, precum și principalele obstacole și perspective de aderare efectivă. Totodată, se acordă o atenție specială rolului României și contribuției acesteia la parcursul european al Republicii Moldova. Acest articol oferă deasemenea, o analiză detaliată a avantajelor și impedimentelor pe care le întâmpină Republica Moldova în procesul de aderare la

¹ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

*Uniunea Europeană. Pe baza unei metodologii mixte — analiză documentară, comparații regionale și studii de caz sectoriale — lucrarea identifică factori economici, politici, instituționali și socio-culturali care pot accelera sau frâna parcursul european al Moldovei. Sunt evaluate progresele în alinierea la *acquis*, sprijinul financiar internațional, riscurile asociate problemelor teritoriale, statul de drept și presiunile geopolitice. În final, se propun recomandări practice pentru consolidarea capacității instituționale și accelerarea procesului de aderare.*

Cuvinte-cheie: integrare europeană, Republica Moldova, Uniunea Europeană, reforme, aderare, extindere, guvernanta, stat de drept.

Summary

*The process of integrating the Republic of Moldova into the European Union represents a major strategic endeavor of the Moldovan state, with profound implications for its political, economic, and societal development. The paper examines the evolution of relations between the Republic of Moldova and the European Union from the proclamation of independence in 1991 until the attainment of candidate state status and the opening of accession negotiations in 2024. The political, economic, and institutional dimensions of the integration process are analyzed, along with the impact of the regional geopolitical context, as well as the main obstacles and prospects for effective accession. Special attention is also given to the role of Romania and its contribution to the European path of the Republic of Moldova. This article also provides a detailed analysis of the advantages and challenges faced by the Republic of Moldova in the process of joining the European Union. Based on a mixed methodology — documentary analysis, regional comparisons and sectoral case studies — the paper identifies economic, political, institutional, and socio-cultural factors that can accelerate or hinder Moldova's European path. Progress in aligning with the *acquis*, international financial support, risks associated with territorial issues, the rule of law, and geopolitical pressures are evaluated. Finally, practical recommendations are proposed to strengthen institutional capacity and speed up the accession process.*

Keywords: European integration, Republic of Moldova, European Union, reforms, accession, enlargement, governance, rule of law.

Integrarea europeană a Republicii Moldova constituie una dintre cele mai complexe și ambițioase politici publice promovate de statul moldovean de la declararea independenței sale. Ea reprezintă nu doar o orientare geopolitică, ci și un proces profund de modernizare instituțională și societală, menit să asigure o transformare durabilă a sistemului politic și economic.

După 1991, obiectivul de apropiere de Uniunea Europeană s-a consolidat treptat, în ciuda multiplelor crize politice, economice și identitare care au marcat evoluția Republicii Moldova. Dacă în anii 1990 relațiile cu Bruxelles-ul au fost mai degrabă simbolice și orientate spre cooperare tehnică, începând cu anii 2000 s-a conturat un cadru strategic mai clar, odată cu lansarea Politicii Europene de Vecinătate (PEV) și, ulterior, a Parteneriatului Estic (PaE).

Republica Moldova se află într-un moment definitoriu al evoluției sale politice și socio-economice. Alegerea unui parcurs pro-european a fost accentuată în ultimii ani, culminând cu depunerea cererii de aderare la Uniunea Europeană în

martie 2022 și cu acordarea statutului de stat candidat în iunie 2022. Deschiderea negocierilor în 2024 a intrat Moldova într-o fază în care voința politică internă, capacitatea administrativă și sprijinul extern vor determina viteza și succesul integrării. Această lucrare urmărește o descriere sistematică a avantajelor competitive și a impedimentelor care influențează parcursul aderării.

Metodologia adoptată în acest studiu este mixtă: (i) revizuire și sinteză a literaturii și documentelor oficiale (Comisia Europeană, Consiliul UE, rapoarte ale instituțiilor financiare internaționale), (ii) comparații regionale cu alte state candidate, (iii) studii de caz sectoriale (energie, agricultură, justiție) și (iv) analiză statistică descriptivă a principalelor indicatori economici și sociali. Cercetarea acordă prioritate surselor publice și datelor oficiale disponibile până în 2025.

În plan theoretic această analiză se sprijină pe literatura integrării europene, combinând abordări neo-funcționaliste (accent pe integrarea tehnocrată și eficiența economică) și interguvernamentale (rolul statelor membre și negocierile politice). Conceptul de „capacitate de absorbție” este central: el reflectă capacitatea unui stat de a primi și utiliza fondurile și regulile UE pentru a produce convergență reală.

Procesul de integrare europeană are o dublă dimensiune:

1. una internă, axată pe reforme politice, economice și instituționale;
2. una externă, legată de dinamica extinderii Uniunii Europene și de echilibrul geopolitic regional.

În prezent, Republica Moldova traversează o etapă crucială a acestui proces, fiind recunoscută drept stat candidat și pregătindu-se pentru negocierile de aderare, deschise oficial în 2024.

Cadru istoric și instituțional al relațiilor Republica Moldova – Uniunea Europeană relevă că relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană s-au aprofundat gradual, de la Parteneriatul Estic la semnarea Acordului de Asociere/DCFTA în 2014. Anii 2014–2021 au adus ajustări legislative și economice, dar și perioade de stagnare din cauza instabilității politice. Evenimentele geopolitice (în special agresiunea Rusiei asupra Ucrainei din 2022) au sporit interesul pentru integrare, percepută ca o garanție de securitate și stabilitate.

1. Primele etape ale relațiilor bilaterale (1991–2003)

După proclamarea independenței, la 27 august 1991, Republica Moldova a stabilit relații diplomatice cu majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene. În 1994, a fost semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) între Republica Moldova și Comunitatea Europeană, intrat în vigoare în 1998.

APC a constituit prima bază juridică a relațiilor bilaterale, având drept scop promovarea dialogului politic, cooperării economice și asistenței tehnice. Deși nu

oferea o perspectivă de aderare, acordul a permis inițierea unui proces de armonizare legislativă și instituțională.

În această perioadă, Republica Moldova a adoptat o poziție de echilibru între Est și Vest, menținând relații strânse cu Federația Rusă, dar și aspirând la o apropiere de structurile europene. Lipsa unei strategii coerente și instabilitatea politică internă au limitat însă eficiența reformelor.

2. Politica Europeană de Vecinătate și Parteneriatul Estic (2004–2013)

După extinderea din 2004, Uniunea Europeană a lansat Politica Europeană de Vecinătate (PEV), destinată să consolideze cooperarea cu statele din estul și sudul Europei. Republica Moldova a devenit parte activă a acestei politici, semnând în 2005 un Plan de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, care a oferit un cadru pentru reforme democratice, statul de drept și dezvoltarea economică.

Ulterior, în 2009, lansarea Parteneriatului Estic (PaE) a amplificat dimensiunea politică a relațiilor, oferind Moldovei acces la programe europene și la o cooperare economică mai profundă. În acest context, s-au deschis negocierile pentru Acordul de Asociere (AA) și Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA).

Deși perioada 2009–2013 a fost marcată de instabilitate politică, guvernele de coaliție pro-europeană au făcut progrese notabile în armonizarea legislației cu acquis-ul comunitar și în liberalizarea vizelor, obținută în 2014.

3. Acordul de Asociere și aprofundarea relațiilor cu Uniunea Europeană

Semnarea Acordului de Asociere la 27 iunie 2014 a marcat trecerea Republicii Moldova la o nouă etapă de integrare. Acordul cuprinde componente politice, economice, comerciale și juridice, având la bază valorile fundamentale ale Uniunii: democrația, statul de drept, respectarea drepturilor omului și buna guvernare.

Prin componenta sa economică, DCFTA, Republica Moldova a obținut acces preferențial pe piața unică europeană, iar companiile moldovenești au fost stimulate să-și alinieze standardele la normele europene.

În plan instituțional, Acordul de Asociere a creat Consiliul de Asociere, Comitetul de Asociere și Subcomitetele sectoriale, care monitorizează implementarea prevederilor acordului.

Totuși, perioada 2014–2019 a fost marcată de evenimente negative care au afectat credibilitatea reformelor — în special „furtul miliardului” din sistemul bancar și consolidarea influenței oligarhice asupra instituțiilor statului. Aceste evoluții au determinat o scădere a sprijinului financiar european și o reevaluare a condiționalităților impuse Chișinăului.

4. Relansarea procesului european după 2020

1. Schimbarea de paradigmă politică

Alegerile prezidențiale din 2020 și cele parlamentare din 2021 au marcat revenirea pe agenda politică a unei direcții clar pro-europene. Alegerea Maiei Sandu ca președinte și victoria Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) au creat premisele pentru o guvernare stabilă și reformistă. Iar alegerile prezidențiale din 2024 și alegerile parlamentare din 2025 au consolidat această direcție.

Guvernul a lansat programe ample de reforme, vizând consolidarea statului de drept, reformarea justiției și combaterea corupției. În paralel, a fost reactivat dialogul strategic cu Bruxelles-ul, culminând cu depunerea oficială, în martie 2022, a cererii de aderare la Uniunea Europeană.

2. Obținerea statutului de stat candidat

În iunie 2022, Consiliul European a acordat Republicii Moldova statutul de stat candidat, alături de Ucraina, recunoscând eforturile în domeniul reformelor și solidaritatea cu valorile europene în contextul războiului din Ucraina.

În decembrie 2023, Comisia Europeană a recomandat deschiderea negocierilor de aderare, iar în vara anului 2024 a început procesul de screening al legislației naționale în raport cu acquis-ul comunitar.

Statutul de candidat a adus Republicii Moldova într-o nouă paradigmă politică și administrativă, transformând integrarea europeană dintr-un obiectiv declarativ într-un proces juridic concret, supus monitorizării și condiționalităților stricte.

5. *Dimensiunea internă a integrării europene: reforme și transformări structurale*

1. Reforma justiției și statul de drept

Reforma sistemului judiciar reprezintă una dintre cele mai importante și totodată dificile condiții impuse de Uniunea Europeană pentru avansarea procesului de aderare. Din 2021, autoritățile de la Chișinău au inițiat un amplu proces de evaluare externă a judecătorilor și procurorilor („vetting”), inspirat de modelele din Albania și Ucraina.

Obiectivul principal este restabilirea încrederii publice în justiție, combaterea corupției sistemice și crearea unui sistem judiciar independent. Au fost înființate Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor în formule noi, mai transparente, iar Uniunea Europeană a sprijinit financiar și logistic acest proces.

Deși progresele sunt semnificative, persistă obstacole precum rezistența din interiorul corpului magistrat, lipsa de capacitate administrativă și tentațiile de politizare. Totuși, reformele în justiție rămân pilonul central al integrării europene, întrucât condiționează și alte domenii de cooperare.

2. Lupta împotriva corupției și deoligarhizarea

Corupția reprezintă una dintre cele mai persistente probleme structurale ale

Republicii Moldova. În perioada 2010–2019, influența oligarhică a distorsionat instituțiile statului, generând un sistem clientelar. După 2020, s-a produs o schimbare semnificativă prin adoptarea Strategiei Naționale Anticorupție și consolidarea Autorității Naționale de Integritate (ANI).

UE condiționează sprijinul financiar de rezultate tangibile în domeniul anticorupției, iar Chișinăul a făcut pași vizibili prin investigații în dosare de mare corupție și recuperarea activelor fraudate. Totuși, deoligarhizarea reală rămâne un proces de durată, care necesită o cultură instituțională consolidată și mecanisme de control civil eficiente.

3. Reforma administrației publice și a serviciului civil

Un alt pilon al integrării europene îl constituie modernizarea administrației publice. Din 2022, Republica Moldova implementează Strategia de Reformă a Administrației Publice (2023–2030), axată pe profesionalizarea funcționarilor, digitalizarea serviciilor publice și descentralizarea decizională.

Programele de e-guvernare, recunoscute la nivel european, reprezintă una dintre poveștile de succes ale Moldovei, facilitând transparența și reducerea birocrăției. Totuși, nivelul scăzut al salariilor în sectorul public și fluctuația personalului rămân probleme semnificative.

6. *Dimensiunea economică a integrării europene*

1. Evoluția relațiilor comerciale

Uniunea Europeană este în prezent principalul partener comercial al Republicii Moldova, reprezentând peste 60% din exporturile și circa 50% din importurile țării. Principalele produse exportate către UE sunt vinurile, fructele, produsele agroalimentare, textilele și componentele industriale.

Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA) a contribuit la creșterea competitivității companiilor moldovenești, la diversificarea piețelor și la atragerea investițiilor străine. Cu sprijinul financiar european, au fost dezvoltate infrastructura rutieră și energetică, programe pentru întreprinderi mici și mijlocii și proiecte de dezvoltare rurală.

2. Reformele economice și stabilitatea macrofinanciară

Economia Republicii Moldova s-a confruntat cu multiple șocuri externe – pandemia COVID-19, criza energetică și războiul din Ucraina. Cu toate acestea, colaborarea cu UE a oferit un sprijin consistent prin asistență macrofinanciară și fonduri pentru redresare.

Reformele economice sunt orientate către liberalizarea pieței, creșterea transparenței fiscale, consolidarea sistemului bancar și digitalizarea economiei. În 2023, Comisia Europeană a aprobat Planul Economic și de Investiții pentru Parteneriatul Estic, din care Republica Moldova este unul dintre principalii beneficiari.

În același timp, dependența energetică, productivitatea redusă și emigrarea forței de muncă continuă să limiteze potențialul de creștere pe termen lung.

7. Dimensiunea energetică și securitatea regională

Războiul din Ucraina a demonstrat vulnerabilitatea energetică a Republicii Moldova. Până în 2022, țara depindea aproape integral de gazul rusesc și de infrastructura energetică controlată de Moscova. În ultimii ani, însă, s-au înregistrat progrese majore:

- conectarea la sistemul energetic european (ENTSO-E) prin intermediul României;
- diversificarea surselor de import prin gazoductul Iași–Ungheni–Chișinău;
- investiții în energie regenerabilă și eficiență energetică.

UE și România au devenit parteneri strategici în domeniul securității energetice, oferind sprijin tehnic, financiar și de infrastructură. Aceste progrese contribuie direct la obiectivul de integrare energetică europeană, una dintre condițiile prealabile pentru aderare.

8. Dimensiunea geopolitică și rolul României

1. Contextul regional și factorul de securitate

Războiul din Ucraina a schimbat fundamental percepția Uniunii Europene asupra regiunii estice. Republica Moldova a devenit un element-cheie al stabilității regionale și un partener de încredere pentru Bruxelles și NATO.

În paralel, Chișinăul a început o aliniere progresivă la politica externă și de securitate comună a UE (PESC), sprijinind sancțiunile împotriva Federației Ruse și consolidând cooperarea cu structurile europene de apărare civilă.

Această orientare clară pro-europeană a redus influența geopolitică a Moscovei, dar a generat și riscuri de destabilizare internă prin campanii de dezinformare, ingerințe politice și presiuni economice.

2. Rolul României în procesul de integrare europeană

România are un rol determinant în parcursul european al Republicii Moldova. Ca principal avocat al integrării europene a Chișinăului, România a susținut constant apropierea Moldovei de UE prin:

- proiecte de interconectare energetică, educațională și de infrastructură;
- sprijin diplomatic în cadrul instituțiilor europene;
- asistență tehnică pentru armonizarea legislativă și administrativă;
- programe culturale și de educație (burse, programe Erasmus, schimburi academice)

Prin implicarea sa, România a devenit puntea instituțională și culturală între Republica Moldova și Uniunea Europeană, contribuind decisiv la consolidarea orientării vestice a țării.

9. *Societatea civilă, mass-media și sprijinul public*

Integrarea europeană nu este un proces exclusiv guvernamental, ci unul ce implică întreaga societate. Organizațiile societății civile din Republica Moldova au avut un rol esențial în monitorizarea reformelor, promovarea transparenței și educația civică pro-europeană.

Sondajele recente arată că peste 65–70% dintre cetățeni susțin aderarea la UE, în creștere semnificativă față de anii precedenți. Acest sprijin popular este alimentat de beneficiile tangibile ale apropierii de Europa: regimul liberalizat de vize, piețe deschise, investiții, infrastructură și perspective de dezvoltare.

Totodată, dezinformarea și polarizarea mediatică reprezintă riscuri majore. Pentru contracararea acestora, UE sprijină dezvoltarea mass-mediei independente, a alfabetizării mediatice și a proiectelor educaționale europene.

Avantajele Republicii Moldova de aderare la Uniunea Europeană

1. Proximitatea geografică și conexiunile transfrontaliere

Poziția geografică la granița cu UE, alături de culoarele comerciale și de legătura directă cu România, oferă avantaje logistice importante. Cooperarea transfrontalieră facilitează proiecte comune în infrastructură, energie, sănătate și educație.

2. Susținerea populației și legitimitatea democratică

Majoritatea sondajelor recente indică un sprijin semnificativ al populației pentru integrarea în UE. Această legitimitate oferă autorităților un mandat politic pentru reforme care, de regulă, pot întâmpina rezistență locală.

3. Sprijin financiar și tehnic consistent

Pachetele de asistență macrofinanciară, programele de asistență tehnică și proiectele de infrastructură (inclusiv cele legate de securitate energetică) oferă resurse esențiale pentru implementarea reformelor și pentru reducerea vulnerabilităților.

4. Progrese legislative și instituționale

Alinierea legislației la *acquis* în multiple domenii (mediu, certificări agricole, protecția consumatorului) semnalează o capacitate legislativă existentă care poate fi extinsă pentru capitole mai exigente.

5. Potențialul economic și societatea civilă activă

Sectorul IT, diaspora și societatea civilă oferă resurse umane și capital social care pot fi valorificate în procesul de modernizare.

Impedimente și riscuri de aderare la Uniunea Europeană

1. Conflictul transnistrean și integritatea teritorială

Transnistria rămâne o problemă structurală. Abordarea politică și soluțiile

inovatoare (măsurile de consolidare a cooperării economice, mecanisme de garantare a drepturilor cetățenilor) sunt esențiale pentru a reduce riscurile de securitate.

2. Statul de drept și corupția

Capturarea statului, corupția la nivel înalt și influențele politice asupra instituțiilor judiciare continuă să fie percepute ca bariere majore, afectând încrederea investitorilor și credibilitatea internațională.

3. Capacitatea administrativă limitată

Implementarea acquis presupune instituții eficiente, perfecte pentru absorbția fondurilor UE. Deficitele de personal calificat, sistemele informatizate insuficiente și practica administrativă ineficientă încetinesc reformele.

4. Vulnerabilități economice și sociale

Structura economică (dependența de agricultură și remitențe), nivelul ridicat al migrației și infrastructura subdezvoltată constituie obstacole pentru convergența rapidă cu standardele UE.

5. Presiuni externe și campanii hibride

Dezinformarea, presiunile economice și politicile de influență pot submina coeziunea socială și susținerea politică pentru reforme.

Analiză sectorială detaliată

1. Energie și securitate energetică

Tranziția energetică și interconectarea cu rețelele europene reduc vulnerabilitățile. Proiectele de infrastructură, diversificarea surselor și eficiența energetică sunt priorități strategice.

2. Agricultură și dezvoltare rurală

Adoptarea standardelor fitosanitare, accesul la programe IPARD și modernizarea lanțului de aprovizionare sunt esențiale pentru competitivitatea exporturilor agricole.

3. Justiție și drepturi fundamentale

Reformele judiciare — inclusiv procesul de depolitizare a numirilor, creșterea transparenței și mecanisme eficiente de responsabilizare — trebuie să devină prioritare pentru credibilitatea reformelor.

4. Administrație publică și digitalizare

Digitalizarea serviciilor publice, managementul performanței și reformele salariale pot reduce corupția birocratică și pot crește eficiența administrației.

10. *Perspective și scenarii de aderare la UE*

Scenariul optimist: aderarea determină o creștere robustă a investițiilor, îmbunătățirea infrastructurii și convergență economică. Dacă reformele se vor

menține consecvent, Republica Moldova ar putea finaliza negocierile de aderare până în 2030–2032, sincronizându-se cu Ucraina. În acest scenariu, procesul de integrare ar fi accelerat de voința politică internă, de sprijinul României și de noua politică de extindere a UE către Est.

Scenariul prudent: reformele avansează lent, iar vulnerabilitățile externe reduc ritmul convergenței. Un scenariu mai realist prevede o integrare etapizată, cu aderare sectorială la diverse politici europene (energie, piață digitală, transporturi, educație), urmată de aderarea deplină. Acest model ar permite consolidarea graduală a instituțiilor și reducerea riscurilor de implementare superficială.

Scenariul pesimist: instabilitate politică și presiuni externe blochează avansarea.

Principalele provocări rămân: slaba capacitate administrativă; polarizarea politică internă;

riscurile de securitate generate de conflictul transnistrean; rezistența actorilor politici anti-reformiști.

Totuși, contextul geopolitic actual favorizează o fereastră istorică de oportunitate pentru Republica Moldova, în care voința politică internă și sprijinul extern pot convergi spre un obiectiv comun: aderarea efectivă la Uniunea Europeană.

Recomandări politice operaționale

1. Abordări pentru Transnistria: inițiative economice comune, măsuri de încredere și mecanisme juridice flexibile pentru cooperare interregională.

2. Consolidarea statului de drept: crearea unui mecanism independent de investigare a corupției, standarde transparente de selecție pentru judecători și manageri publici.

3. Creșterea capacității administrative: programe de training, parteneriate cu administrații publice din state membre și digitalizare extinsă.

4. Politici economice structurale: stimulente pentru IMM-uri, facilități fiscale temporare pentru investiții strategice și programe de dezvoltare a competențelor pentru forța de muncă.

5. Comunicarea și consolidarea sprijinului public: campanii transparente, educație civică și consultări publice largi.

11. *Implementare, monitorizare și evaluare*

Propun instituirea unui mecanism de monitorizare independent, care să includă indicatori de progres clari, rapoarte semestriale și un plan de corecție rapidă. Transparența rezultatelor va spori încrederea populației și a partenerilor externi.

12. Concluzii

Republica Moldova dispune de avantaje reale pentru integrarea europeană: proximitatea geografică, sprijinul populației, disponibilitatea asistenței financiare și progresele legislative. Pe de altă parte, obstacole majore — Transnistria, statul de drept, capacitatea administrativă și vulnerabilitățile economice — cer măsuri strategice și susținute. Un parcurs de succes va necesita o combinație de reforme interne, sprijin extern și dialog continuu cu cetățenii.

Procesul de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană este, în esență, un proces de transformare internă profundă, ce depășește sfera geopoliticii și se ancorează în valorile democratice și europene.

În mai puțin de două decenii, Republica Moldova a trecut de la o relație de cooperare tehnică la statutul de stat candidat, cu un dialog politic, economic și instituțional consistent.

Reformele în justiție, economie și administrație, alături de parteneriatul strategic cu România și sprijinul Uniunii Europene, constituie fundația pe care poate fi construită aderarea deplină.

Într-un context regional marcat de incertitudini, drumul european al Moldovei este totodată un proiect de modernizare națională, un proces de redefinire a identității statale și o garanție a stabilității democratice.

Aderarea la Uniunea Europeană nu este doar o destinație politică, ci un proces ireversibil de apropiere de valorile și standardele europene, care transformă profund societatea, economia și guvernanta Republicii Moldova.

Referințe bibliografice

1. Comisia Europeană, Raportul de extindere 2024 – Republica Moldova, Bruxelles, 2024.
2. Consiliul European, Concluziile Consiliului privind extinderea UE, Bruxelles, 2023.
3. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, Strategia Națională de Aderare la Uniunea Europeană 2024–2030, Chișinău, 2024.
4. Parlamentul Republicii Moldova, Strategia de Reformă a Administrației Publice 2023–2030, Chișinău, 2023.
5. European External Action Service (EEAS), EU–Moldova Association Agreement Implementation Report, Bruxelles, 2023.
6. Delegation of the European Union to the Republic of Moldova, Fact-sheet on EU Support to Moldova, Chișinău, 2024.
7. World Bank, Moldova Economic Update, Washington, 2024.
8. Freedom House, Nations in Transit: Moldova 2024.

9. Institutul European din România, Extinderea UE către Est: provocări și oportunități pentru Republica Moldova, București, 2024.
10. Stratulat, A. & Ciurea, I., Reformele europene în Republica Moldova: între aspirație și realitate, Chișinău: Institutul pentru Politici Publice, 2023.
11. Guvernul Republicii Moldova, Raport național de progres 2025.
12. European Parliament, Progress towards EU membership, 2025.
13. IRI, Public Opinion Survey Moldova, 2024.
14. EU Neighbourhood Policy, Support for Moldova, 2023–2025.
15. PILPG, Transnistria Conflict Analysis, 2025.
16. SCEEUS, Moldova's EU Accession Prospects, 2025.
17. Reuters, Hybrid threats and resilience in Eastern Europe, 2024.
18. Juc V. Republica Moldova: de la integrare europeană la apropiere europeană. In: Top 10 probleme politice a societății în contextul pandemiei de coronavirus de tip nou. Chișinău: 2022, pp. 101-123. ISBN 978-5-88554-064-3.
19. Juc V. Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană de la parteneriat și cooperare la asociere și integrare. In: Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist European, 21 noiembrie 2018, Chișinău, Republica Moldova: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018, pp. 5-43. ISBN 978-9975-3043-8-2.
20. Juc V., Beniuc L. Acțiunea de politică externă a Uniunii Europene. Chișinău, 2019. 299 p. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2019. 300 p. ISBN 978-9975-146-95-1.
21. Moraru V. Dimensiunea axiologică a procesului de integrare europeană. In: Pregătim viitorul promovând excelența: Congresul Internațional al Universității Apollonia: secțiunea Științe Social-Umane, Ed. 26, 3-5 martie 2016, Iași, România: Editura Apollonia, 2016, Ediția 26, pp. 43-56. ISBN 978-606-8410-74-6.
22. Groza Iu., Rusu Iu., Ghilețchi S., Nemerenco V. Raport Alternativ IPRE: Șapte ani de implementare a Acordului de Asociere UE-Moldova - Progrese, Constrângeri și Priorități. [online]. Chișinău. [citat: 08.06.2023]. Disponibil: <https://ipre.md/2021/11/26/raport-alternativ-ipre-sapte-ani-de-implementare-a-acordului-de-asociere-ue-moldova-progrese-constrangeri-si-prioritati/>.
23. Moraru V. Vocația europeană a Republicii Moldova. În: Europeanizarea: fațetele procesului. Chișinău: Institutul de Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2013, p.7-12.

24. Declarația Parlamentului Republicii Moldova cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene. <http://old.parlament.md/news/25.03.2005/> (vizitat 14.04.2025).
25. Varzari P. Democrația contemporană și implicațiile sale asupra tranziției politice din Republica Moldova. În: Procese de democratizare în Republica Moldova: realități, tendințe, perspective. Materialele Conferinței Internaționale științifico-practice. Chișinău: S. n. ("Tipografia Reclama"), 2014, p. 63-70.

INVESTIGATING CRIMES THAT THREATEN NATIONAL SECURITY THROUGH THE LENS OF THE SIMULATED BEHAVIOR DETECTOR

INVESTIGAREA INFRAȚIUNILOR CARE AMENINȚĂ SECURITATEA NAȚIONALĂ PRIN PRISMA DETECTORULUI DE COMPORTAMENT SIMULAT

CZU: 351.86:343.144.5

<https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.20>

Laura-Maria GIANĂ, Senior Researcher,
University of Naples „Federico II”, Italy,
e-mail: geanalauramaria@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2224-6750>

Summary

Law enforcement authorities face significant difficulties in investigating crimes, which requires the use of more sophisticated research methods. Modernization of technical and scientific equipment and continuous training of specialists are priorities to ensure rigorous investigations and efficient justice. Cooperation with international organizations such as Interpol and Europol supports these efforts and allows the exchange of good practices in the investigation of serious crimes. As for testing with the simulated behavior detector, a logical sequence of steps is followed: preparation, test execution and interpretation of the results. It is essential to follow standardized procedures in order to obtain relevant and reproducible data.

Keywords: truth, law enforcement agencies, legal norms, process, stage, conclusion, interpretation, decipherment, final report.

Rezumat

Autoritățile de aplicare a legii se confruntă cu dificultăți semnificative în investigarea infracțiunilor, ceea ce necesită utilizarea unor metode de cercetare mai sofisticate. Modernizarea echipamentelor tehnice și științifice și formarea continuă a specialiștilor sunt priorități pentru a asigura investigații riguroase și o justiție eficientă. Cooperarea cu organizații internaționale precum Interpol și Europol susține aceste eforturi și permite schimbul de bune practici în investigarea infracțiunilor grave. În ceea ce privește testarea cu detectorul de comportament simulat, se respectă o secvență logică de etape: pregătirea, executarea testelor și interpretarea rezultatelor. Este esențial să se respecte proceduri standardizate pentru a obține date relevante și reproducibile.

Cuvinte-cheie: adevăr, agenții de aplicare a legii, norme juridice, proces, etapă, concluzie, interpretare, descifrare, raport final.

Introduction. The development of simulated behavior detector testing procedures has undergone remarkable evolution over time. During the period 1930-

1960, the polygraph test was structured in three main stages: an initial discussion with the test subject (pre-test), followed by the actual interview (the actual testing) and concluded with a post-test discussion.

Significant innovations were made in the 1970s by American specialists Gordon Barland and David Raskin [1, p. 126]. They introduced an additional step to the simulated behavior detector procedure: expert evaluation of the test results. This addition increased the complexity and accuracy of polygraph analysis.

By 1985, the process had been refined by recognizing the importance of a preparatory phase preceding the actual examination. Thus, the number of phases in the simulated behavior detector test was increased to five.

The basic content. Currently, it is even more detailed, including up to nine different stages, each with its specific role in ensuring the validity and reliability of the test.

The actual examination

The examination process in a polygraph test begins with the examiner asking a series of well-structured questions, and the subject's responses are recorded on the polygraph chart. This step is not limited to capturing the subject's responses, but also includes a detailed analysis of the physiological reactions that are triggered by these questions.

Verifying that the preliminary conditions have been met is an important step before starting the actual examination. Among these conditions is ensuring that the subject has given informed and voluntary consent. It is essential that the person being tested fully understands the nature and purpose of the test and participates willingly.

Assessing the psychofunctional state of the person to be tested is also a fundamental aspect to ensure the accuracy of the results. The examiner must ensure that the subject is in an adequate mental and physical state, checking for the absence of factors that could affect the test results. This includes assessment to rule out possible psychofunctional disorders, generated by the use of alcohol, drugs, narcotic substances or medications with psychotropic effects, as well as other substances that can cause confusion or alteration of the state.

This preliminary assessment is essential to ensure that the results of the polygraph test are representative and valid in reflecting the subject's real state. Attention to detail increases the reliability and relevance of the polygraph in criminal investigations, where the accuracy of the information is extremely valuable.

When conducting the polygraph test, it is essential that the subject follow a specific set of instructions to ensure a fair and accurate assessment:

- the subject is instructed to provide simple answers, limited to a clear and concise „yes” or „no”;

- answers must be provided promptly, without undue delay, in order to maintain a consistent and clear flow of the test;
- the subject may make statements or add additional comments only after the completion of a set of questions and only with the explicit consent of the polygraph examiner;
- during the questioning, the subject is asked to avoid any bodily movements. The polygraph examiner will indicate appropriate moments for muscle relaxation and recreation during the session;
- the subject must maintain his or her gaze directed forward, without averting his or her eyes;
- closing the eyes is discouraged, except for natural blinking, which is normal and acceptable behavior;
- it is important that the subject keep his or her feet flat on the floor, with the entire surface of the sole in contact with the ground;
- if the subject did not hear a question clearly, he is instructed to remain silent and not provide an answer until the question is clarified.

We recommend that the actual testing begins with a stimulation test, which is carried out after the subject is informed and instructed about the rules to be followed. This test will reduce the anxiety generated by the new experience and will allow the assessment of the person's normal physiological rhythm, thus guaranteeing the accuracy of the measurements.

We believe that it is essential for the polygraph specialist to be seated sideways to the person being tested, in order to allow him/her complete visibility of the person during the entire testing session. Such positioning is beneficial in the permanent monitoring of the subject, an important factor for detecting any attempts to avoid or manipulate the results of the polygraph test.

Moreover, personal tests and experiments conducted on various individuals suggest that the formulation of questions by a person outside the subject's field of vision (behind him) can induce a feeling of discomfort. This discomfort can generate non-specific emotions, which contribute to increasing the level of anxiety of the tested person.

We come up with a recommendation for polygraph examiners working in law enforcement institutions in the Republic of Moldova: to reorganize their workspace and reposition the furniture in a way that reflects the previously mentioned aspects. It is important that the arrangement allows for a lateral positioning of the examiner with respect to the subject, thus ensuring optimal visual supervision and creating a conducive environment for the correct and efficient conduct of polygraph tests.

The polygraph examiner should adopt a calm and balanced approach to communication, using a low volume of voice. It is important that the questions are

asked in a uniform and monotone tone, without highlighting certain questions through intonation.

Using a constant and monotone tone of voice prevents unintentional emphasis on certain questions, thus helping to avoid influencing the subject's answers and preventing the appearance of bias in the analysis of the polygraph test results. This approach, which maintains the impartiality and objectivity of the testing procedure, is discussed in detail by Slater, Allen, and Mira Joseph in the work *Policing Project Five-Minute Biometrics Primers: Lie Detection I – Polygraphs* [2].

Furthermore, the National Research Council emphasizes that a polygraph test and its result are the joint product of an interview or interrogation technique and a psychophysiological measurement technique. The examination is not simply a physiological measurement technique, but involves interaction between the examiner and the examinee, which can influence the results [3].

The total duration of a polygraph testing session is determined by several factors:

- *the state of fatigue of the person being tested* – the level of fatigue of the subject can significantly affect the physiological responses during the test. A tired person may require a slower and more careful approach to ensure that the results are as accurate as possible;
- *the testing methodology used by the examiner* – different testing techniques have varying durations. Some methods may be more complex and require more time for their proper application and interpretation;
- *the professionalism and experience of the polygraph examiner* – the experience and qualification of the examiner influences the efficiency of the test. An experienced examiner can optimize the time required to obtain reliable results;
- *the goals and objectives set for the examination* – the objectives of the test, whether it is a general assessment of a person's credibility or the investigation of a specific case, determine the duration and complexity of the test;
- *the equipment used by the examiner* – the use of advanced technology can shorten the time required to perform the test and analyze the data, while older or less sophisticated equipment can prolong the testing process.

According to the practice described in American specialist sources [4, p.68], the duration of a polygraph test can generally vary between 35-40 minutes and up to four hours. This variation is determined by factors such as the complexity of the case under investigation and the testing methods used by the examiner. However, it is highlighted that extending the test beyond 90 minutes can lead to the subject's

fatigue, thus affecting the accuracy and psychophysiological relevance of the answers.

At the same time, in the *Manual of Good Practices for the Analysis and Interpretation of Polygraph Diagrams in the Romanian Police*, developed by the National Institute of Forensic Science, it is recommended that the total duration of the test not exceed four hours, and the optimal interval be between 60 and 90 minutes, in order to maintain the validity of the process and the psychological comfort of the subject [5, p. 15].

This perspective is also confirmed by the author's personal observations, formulated on the basis of direct practice: in some deliberate cases, the duration of testing was intentionally extended in order to assess the level of psychological resistance of the subject and the tendencies to manipulate the answers. However, such practices require a high degree of methodological caution and professional judgment in order to avoid distorting the results.

Specialists of the American Association of Polygraph Operators believe that examining more than three people per day will inevitably lead to a decrease in the quality and accuracy of polygraph testing.

This approach is supported by the standards of other organizations, such as the Colorado Sex Offender Management Board [6].

Additionally, in private practice, some examiners have reduced the maximum number of examinations per day to six, scheduling them at 1.5-hour intervals, in order to maintain the quality and accuracy of the tests [7].

According to the Minnesota Polygraph Association's standards of practice, a polygraph examiner should not conduct more than four diagnostic examinations or three evidentiary examinations in a day and no more than five examinations of any type per day [8]. This standard is intended to promote decisional accuracy in assessing credibility and to ensure the quality of testing. Limiting the number of examinations per day is important to maintain a high level of quality and accuracy in polygraph testing.

In the same vein, we must mention that the polygraph examiner is a human being, who in turn may have certain personal problems, sleep disorders, altered mood, lack of desire to perform the examination, increased irritability, poor physical condition and a negative attitude towards the person being questioned [9].

For this reason, the polygraph examiner can make serious mistakes right from the initial stages of the testing procedure, starting from the collection of materials and the pre-test interview to the composition of the tests and the technique of conducting the examination.

All this can not only affect the efficiency and accuracy of the examination, but can also compromise the overall integrity of the process.

Moreover, in the case of criminal investigations, errors in polygraph testing can have particularly serious consequences. An inaccurate result can lead to the wrongful accusation of an innocent person or the release of a guilty person, thus affecting the integrity of the entire judicial system. Therefore, it is essential that polygraph examiners are extremely aware of their responsibility and ensure that they are in optimal physical and mental condition before conducting any examination, in order to guarantee the accuracy and reliability of this crucial process in the investigation of crimes.

The specialized literature and the analysis of jurisprudence highlight the existence of documented cases in which the application of polygraph testing contributed to serious miscarriages of justice, highlighting the limits of this method in the criminal process. Among these cases, the following relevant examples can be mentioned:

The Juan Rivera Case (Illinois, 1992) [10].

Juan Rivera was convicted three times for the rape and murder of an 11-year-old girl, Holly Staker. During the investigation, he was subjected to two polygraph tests administered by employees of John E. Reid & Associates. After being told he had failed the test, he was subjected to intense interrogation that resulted in a false confession. DNA tests later ruled him out, and in 2011 the court overturned the conviction, criticizing the unreliability of the confession and the disregard for exculpatory evidence. Rivera was released after 20 years in prison and received a \$20 million settlement.

The Case of Jeffrey Deskovic (New York, 1990) [11].

At the age of 16, Jeffrey Deskovic was subjected to a polygraph test by a local sheriff's department officer. After hours of questioning and without a lawyer or parent present, Deskovic falsely confessed to a crime. He was convicted and spent 16 years in prison before DNA testing proved his innocence. He was later exonerated and awarded \$41.6 million in damages.

Understanding the arguments presented above, it is clear that setting a fixed limit on the number of polygraph tests per day is not a feasible approach. Instead, the number of examinations performed per day should be determined by the individual skills and abilities of the examiner, as well as the complexity of each individual examination. Each case requires careful attention and adequate preparation, which can vary considerably from one situation to another. However, given the large amount of preliminary work required prior to the actual testing, such as information gathering, pre-test interviews, and technical preparation, we recommend that no more than two polygraph tests be conducted per day. This recommendation is intended to ensure a rigorous and meticulous approach to each examination, as well as to protect the examiner's well-being, which are essential elements in

guaranteeing the accuracy and integrity of the polygraph testing process. This restriction not only supports the maintenance of a high level of work quality, but also contributes to reducing the risk of errors that can have serious implications in the context of criminal investigations.

Interview during testing

Conducting pre-test and post-test interviews is a widely recognized and indispensable practice for the successful conduct of polygraph examinations. The interview conducted during the test contributes significantly to improving the efficiency of these examinations. The main objectives of the interview include:

- stimulating the areas of the test subject's memory that store information about the details of the crime, to facilitate access to this important data;
- reducing the person's confidence in his ability to mislead the polygraph device, asking questions that make him think more carefully before trying to falsify the results;
- assessing the correctness of the direction chosen for the polygraph examinations and, if necessary, adjusting it based on the information obtained, thus ensuring that the examination process follows the most effective path.

At the heart of this interview is the challenge to the testee to express his/her opinion on the topics covered during the test. For example, in a hypothetical situation where a theft from an art gallery is being investigated, after the test is completed, the person may be asked to provide conjectures about the places where the stolen artworks could have been hidden. Despite possible initial denials, persistence and strategic questioning can lead to valuable information.

The value of these statements lies in the fact that an innocent person, unaware of the possible hiding places of the stolen goods, on the one hand, will have difficulty imagining such places, and on the other hand, his/her ideas will often be primitive. On the other hand, if the suspect is involved in the crime under investigation, his ideas can take two forms: a) if the suspect has a low level of intelligence and poor self-control, during the discussion about possible hiding places, he will indicate places close to the real ones; b) if the suspect is calculating, carefully monitors the situation and controls his behavior well, he will suggest several different places where the stolen goods could be hidden, without mentioning the real places.

If the results of the interview are consistent with those of the testing, the discussion can be oriented as follows: „Your statements suggest that the stolen goods could be hidden in the garden, under a tree. This is confirmed by polygraph testing (it can be demonstrated with the results). Notice, the accuracy of the polygraph is

remarkable”. Sometimes, after such a discussion, the suspect may begin to give testimony.

If the suspect mentions dozens of different places to hide stolen goods, but avoids the location in the garden, under a tree, the discussion can be directed as follows: „You mentioned a multitude of places that could be used as hiding places. Why didn’t you include the garden, for example? Is this an accidental omission or did you prefer not to reveal the actual hiding place? The polygraph indicates that the stolen items are buried in the garden (test results can be presented)”. In this context, the response may be something like: „Yes, I forgot, it would be possible to hide them in the garden, under a tree”. Thus, the suspect unconsciously reveals additional information that specifies the hiding place [12, p. 138].

In the literature, V.A. Varlamov mentions multiple situations in which polygraph examinations, combined with an adapted interrogation strategy, have contributed decisively to the elucidation of complex criminal cases. In this context, we will report a case that occurred in 2009 in the city of Volgograd in Russia, involving the use of the polygraph to solve the mysterious disappearance of a girl.

The exemplified situation refers to the unexpected disappearance of little Elena N., aged four, from a mountain village. The girl was left unattended for a few minutes by her mother, who went to the garden to pick parsley for lunch. Upon returning, the mother discovered to her dismay that her daughter had disappeared. No one in the neighborhood could provide information that would help to elucidate the mystery. In the absence of witnesses and clues, the investigators’ attention turned to the girl’s parents, considered potential suspects. The father was the first to be examined with a polygraph, and the results revealed reactions suggestive of both illegal possession of weapons and involvement in a violent act.

The next set of questions concerned the location of the girl’s lifeless body, suggesting options such as the immediate vicinity, the neighboring mountains, hidden in a well, buried, or even thrown into the water. The polygraph reactions indicated that the girl could have been buried or thrown into the water. This ambiguity necessitated further discussion with the suspect.

During the conversation, the suspect insisted that he knew nothing about the fate of his daughter, claiming that he was not at home at the time of her disappearance. However, after the insistence of the specialist, who challenged him to assume the possible hiding places of the body based on his knowledge of the area, the suspect mentioned that, although he had searched unsuccessfully for six days, he was ready to continue the search, if the body had not been taken by water.

This testimony provided two significant pieces of information: the intention to use a shovel for the search and the reference to water as a possible element involved in the hiding of the body. Following these discoveries, the polygraph

examination was temporarily interrupted, and the specialist together with the criminal investigation officer initiated a direct investigation on the spot. This action opened the way to new hypotheses and essential questions regarding the suspect, which were subsequently integrated into the continuation of the polygraph testing. The results obtained, in combination with the recent flood that altered the course of the river in the village, strengthened the suspicion that the body could have been hidden near the water. By returning to the polygraph test with new questions and a new view of the situation on the ground, the examiner was able to create emotional pressure and, with the accumulation of new evidence and arguments, the suspect finally confessed, indicating the precise place where he had buried his daughter's body, just before being dislodged by the waters.

This experience illustrates how the interaction between a series of carefully formulated questions and a careful interpretation of the answers obtained through the polygraph test, together with a deep understanding of human nature, can unlock the hidden truth of a tragedy, providing clarity in an initially unclear scenario. Although the use of the polygraph does not invariably ensure the complete disclosure of the truth, the expertise of the specialist in decoding the answers is a determining factor in elucidating complicated cases.

This case also highlights the indispensable role of direct intervention on the spot by the polygraph specialist. The inclusion of an on-site investigation carried out by the polygraph specialist was an important step in understanding the circumstances of the commission of the crime. Thus, direct interaction with the crime scene is a key aspect, which, by adding new details to the polygraph testing process, enriches and refines the search for truth. In this regard, the Japanese model of applying psychophysiological testing provides for the active participation of the polygraph examiner in the on-site investigation, considering that this direct involvement significantly increases the accuracy of the formulation of questions and the interpretation of physiological reactions. This practice is also supported by specialists such as Iu.I. Holodnâi, who emphasizes the value of the examiner's operational involvement in the specific context of criminal prosecution.

The Japanese model is also analyzed in the local specialized literature, being recognized as a good practice applicable in other jurisdictions.

We find that the on-site visit of the polygraph specialist is a necessary and useful element. The report from the on-site investigation of the criminal investigation officer does not always fully reflect the complexity of the very important elements for a polygraph examiner. This means that the direct involvement and observations of the specialist in polygraph testing can reveal additional details, thus contributing to a better understanding and approach to the investigated case [13, p. 110-115].

We recommend integrating on-site visits into the practice of polygraph examination specialists in the Republic of Moldova, a practice currently absent from their standard procedures. The benefits of this approach are highlighted by the example of Japan, where participation together with the operational group in on-site investigations is a mandatory requirement for the polygraph examiner, demonstrating the importance of this practice in increasing the effectiveness and accuracy of investigations [14, p. 28-32]. The implementation of the respective method could bring significant improvements in the polygraph examination process, contributing to a better understanding of the context and more efficient identification of the truth.

Polygram analysis and formulating conclusions

Polygram analysis and formulating conclusions represent the final stage of the examination of simulated behavior and involves a careful examination of the obtained polygram. Having the records of all physiological parameters in the form of diagrams, the polygraph specialist proceeds to their interpretation, which ends with the formulation of a conclusion.

State-of-the-art polygraph machines allow for immediate automated conclusions, but experienced polygraphists prefer to manually analyze and evaluate polygrams. The automated conclusions of the polygraph are called „reasonable conclusions”, but they are not able to distinguish between authentic reactions and artifacts.

In the American specialized literature, John E. Reid and Fred E. Inbau have highlighted the limits of automated technology in the interpretation of psychophysiological reactions, emphasizing that the so-called „reasonable conclusions” generated by polygraph systems cannot accurately distinguish between authentic reactions and physiological or behavioral artifacts. They argue that human analysis remains indispensable for the validation and contextualization of the recorded reactions, since automated interpretation risks leading to errors in the absence of a rigorous correlation with the investigative context and the observable behavior of the subject [12, p. 138].

In contrast to the views expressed by Reid and Inbau regarding the limitations of automated interpretation of polygraph reactions, manufacturer Lafayette Instrument Company claims that recent technological developments have overcome these constraints. Their state-of-the-art system, the LX6, together with the associated software, LXSoftware, integrates advanced analysis algorithms, such as the Objective Scoring System (OSS-3) [15], which provides a more objective and standardized assessment of the physiological reactions recorded during testing. These modern systems allow for real-time recording and analysis of data, significantly reducing the influence of subjective factors and human errors in the interpretation process. The LX6 is also equipped with high-precision sensors and additional

functionalities, such as synchronized audio-video recording, which contribute to a better contextualization of the subject's reactions.

Through these innovations, Lafayette Instrument Company claims to have managed to significantly improve the accuracy and reliability of polygraph tests, thus eliminating concerns related to the limitations of previous systems.

As the practice of recent years shows, computerized conclusions have only indicative value, since it is the polygraph examiner who ultimately makes the final statement, relying on his professional knowledge and skills, as well as his ability to profile subjects.

This point of view is shared by several internationally renowned practitioners, such as John A. Larson, Stanley M. Slowik and James Allan Matte, who reiterated the importance of the human factor at the international exhibition „Securex Poland 2023” (Poznań, MTP Poznan Expo and Congress Center), dedicated to security technologies and the application of the polygraph in judicial investigations [16].

As a result of the above, it is necessary to state that the efficiency of the examination with the application of the polygraph depends substantially on the examiner's ability to combine technical skills with those of a profiler, integrating behavioral analysis into the process of interpreting physiological reactions.

Specialists in the field of detection of simulated behavior with the application of the polygraph emphasize that the rigorous development of question batteries and the careful interpretation of polygrams contribute decisively to the accuracy of the test results, an aspect also highlighted by Olsson [17].

These skills, together with the ability to properly manage interactions with the subject, constitute the key elements of the professionalism of a polygraph specialist. Acquiring these skills is not easy and cannot be learned only from textbooks, which requires a significant period of study and practice under the guidance of an experienced polygraph specialist.

Therefore, in order to correctly analyze the results obtained, the polygraph specialist must meet the following conditions:

- have a clear understanding of the logical structure of the polygram;
- be familiar with the informative signs of physiological reactions that determine the situational significance of the stimulus;
- be able to distinguish between authentic reactions and artifacts.

Law No. 269/2008 on the application of simulated behavior detector (polygraph) testing does not contain an explicit definition of a polygram. At the same time, the definition provided in Decision No. 3 of 02.03.2016, issued by the State Commission for Polygraph Testing, which approved the Unified Methodological Norms for Conducting Polygraph Testing [18], can be considered vague and insufficiently clear to provide an adequate understanding of the concept of a polygram.

In the Republic of Moldova, the Unified Methodological Norms for Conducting Polygraph Testing approved by the *Decision of the State Commission for Polygraph Testing No. 3 of March 2, 2016* in section C, regarding the analysis and evaluation of testing results, at points 35, 36 and 37 expressly provide: „Analysis of testing data using the polygraph - refers to any structured method, whether manual or automated, for evaluating the interpretation of physiological data recorded on the polygraph in terms of the sincerity of the person tested or the information hidden by him. This encompasses both the analysis of the polygram and of behavioral reactions (nonverbal language, other psychological indices)”.

According to British polygraph specialists, a polygram can be defined as „[a] complete graphic record of physiological data from a polygraph test with the necessary annotations. Often called a polygraph chart”.

In our view, a polygram is a continuous synchronous graphic record of the dynamics of physiological processes recorded during testing.

Through the polygram, subtle variations in respiratory activity, cardiovascular system and electrodermal activity are illustrated, providing a complex and detailed picture of the subject’s physiological responses during testing.

For more than seven decades, in accordance with international standards, a polygram has included a graphic record of the dynamics of at least three physiological parameters: *respiration, cardiovascular system activity and electrodermal activity*.

If a polygram does not contain a graphic record of at least one of the physiological parameters listed above, then such a polygram is considered invalid and cannot be accepted when formulating a conclusion.

At this final stage of interpretation, conclusions are formulated based on the analysis of the polygram, which can be:

- *categorical or cer-positive conclusions* – categorical assertions suitable for conversion into evidence of guilt;
- *cer-negative conclusions* – suitable for evidence of innocence;
- *probability conclusions* – are the product of situations in which the expert can only formulate a hypothesis regarding the possibility of the existence of a certain fact.

Based on the information obtained, we recommend that the specialist include the following aspects in the final report:

- date, time and place of testing;
- reasons for testing; information about the initiator of the investigation;
- data about the polygraph specialist who conducted the testing;
- questions asked during testing;
- materials provided to the polygraph specialist;

- complete information about the person tested;
- details about the presence of other people during testing;
- use of equipment and technical methods;
- content and results of testing.

We also recommend that the report mention the fact of obtaining the written consent of the testee to participate in the examination. If during the testing circumstances relevant to the case are identified, but which were not included in the questions, the polygraph specialist has the right to mention them in the report.

Additional information about the behavior of the testee, obtained during the final interview, written statements of the testee and other participants, as well as data on the methods applied can be included as annexes to the report.

We believe that if the testing is carried out by a commission of specialists, a single report will be drawn up, if the opinions coincide. In case of divergences, each polygraph specialist draws up a separate report on the disputed issues.

However, the formulation of a conclusion regarding the existence of an event or specific circumstances that occurred is not within the competence of the polygraph examiner, since, according to the legislation in force, the conclusion of the specialist represents only a source of information, with an orientation significance and cannot constitute evidence in any proceedings [19].

In the context of *Law No. 269/2008 on the application of testing to the simulated behavior detector (polygraph)*, we note a discrepancy between the definition of the testing result and what is specified in subsequent methodological norms. According to this law, the result of testing with the application of the polygraph is defined as an opinion of the polygraph specialist drawn up on the basis of information obtained from the tested person. Surprisingly, however, the methodological norms approved by the Resolution of the State Commission for Testing with the Use of Polygraph do not mention this opinion, but stipulate that the polygraphist should draw up a research report on simulated behavior, *which includes the results of the testing*, the margin of error, and other information relevant to the initiator of the testing [20].

Conclusion. This discrepancy raises questions regarding the main document that should be generated by the polygraph specialist during polygraph testing. It is necessary to clarify which of these two documents should have priority and be considered central in the process of testing and interpreting the results. This aspect is important for ensuring a consistent and uniform application of legislation and methodological norms in the field of polygraph testing.

Therefore, it is important for the competent authorities to analyze and resolve this discrepancy in order to ensure a clear interpretation and coherence in the regulations on the use of polygraph in legal proceedings.

We believe that this stage of polygraph testing represents a fundamental pillar in judicial proceedings, especially in the work of law enforcement agencies. The quality and professionalism demonstrated in the management of this procedure largely determine the effectiveness of the use of polygraph in criminal proceedings.

Also, the success of this method in judicial investigations contributes to its consolidation as a tool in discovering the truth and, possibly, in its recognition, in a certain perspective, as a legal means of evidence in our legal system.

Bibliographic references

1. RASKIN, D.C., HARE, R.D. Psychopathy and detection of deception in a prison population. In: *Psychophysiology*, 1978, vol. 15, p. 126.
2. SLATER, A., MIRA, J. Policing Project Five-Minute Biometrics Primers: Lie Detection I—Polygraphs. In: *Policing Project* [cited 10.06.2025]. Available: <https://www.policingproject.org>
3. National Research Council. *The Polygraph and Lie Detection*. Washington, DC: The National Academies Press, 2003 [cited 08.06.2025]. Available: DOI: <https://doi.org/10.17226/10420>, ISBN 978-0309084369
4. HANDLER, M., NELSON, R., KRAPOHL, D., HONTIS, Ch.R. An EDA Primer for Polygraph Examiners. In: *Polygraph*, 2010, vol. 39, No. 2, p. 68.
5. General Inspectorate of the Romanian Police. *Manual of good practices for the analysis and interpretation of polygraph diagrams in the Romanian Police*. Annex to document no. 774.252 of 03.08.2015, p. 15.
6. Colorado Department of Public Safety. Colorado Sex Offender Management Board. *Standards and Guidelines for the Assessment, Evaluation, Treatment and Behavioral Monitoring of Adult Sex Offenders*, 2016.
7. American Polygraph Association. *Model Policy for Post-Conviction Sex Offender Testing (PCSOT)*. Lafayette. In: APA, 2009.
8. Minnesota Polygraph Association. *Standards of Practice* [cited 19.06.2025]. Available: <https://minnesotapolygraph.org/about/standards/>;
9. Forensic Psychophysiology Program: *Psychophysiological Detection of Deception, Analysis II – Course #503. Test Data Analysis: DoDPI Numerical Evaluation Scoring System*. August 2004.
10. KOVARSKY, L. Juan Rivera and the Dangers of Coercive Interrogation. In: *The New Yorker*, 22 May 2015 [cited 12.06.2025]. Available: <https://www.newyorker.com/news/news-desk/juan-rivera-and-the-dangers-of-coercive-interrogation>

11. INNOCENCE PROJECT. Jeffrey Deskovic [cited 12.06.2025]. Available: <https://innocenceproject.org/cases/jeffrey-deskovic/>
12. REID, J.E., INBAU, F.E. Truth and Deception: The Polygraph (“Lie Detector”) Technique. 2nd ed. Baltimore: Williams & Wilkins, 1977, p. 138.
13. NESTOR, S., LUNGU, A. Forensic aspects of the application of the P.E.A.C.E. technique to the interrogation of persons. In: Law and Life, January-February 2022, p. 110-115, ISSN 1810-309X
14. ODAGIU, I., LUNGU, A. Methodological particularities of the application of the polygraph. The Japanese model. In: Law and Life, September-October 2021, p. 28-32, ISSN 1810-309X
15. LAFAYETTE INSTRUMENT COMPANY. LX6-S Polygraph System Product Brochure. Lafayette, Indiana, 2020. Available: <https://lafayette-polygraph.com/products/lx6>
16. LARSON, J.A., SLOWIK, S.M., MATTE, J.A. Rola człowieka w badaniach poligraficznych – wywadz z ekspertami. In: InfoSecurity24.pl, 2023 [cited 09.06.2025]. Available: <https://infosecurity24.pl/>
17. OLSSON, J. Wordcrime: Solving Crime Through Forensic Linguistics. London: Bloomsbury Academic, 2013. ISBN 978-1441185044;
18. Romanian Government Ordinance no. 75/2000 on the organization of forensic expertise. In: Official Gazette of Romania, Part I, no. 407 of 29 August 2000.
19. Law no. 269/2008 on the application of simulated behavior detector (polygraph) testing. In: Official Gazette of the Republic of Moldova, 2009, no. 57-58, art. 161.
20. Decision of the State Commission for Polygraph Testing No. 3/2016 on the approval of the single methodological norms for conducting polygraph testing [cited 02.06.2025]. Available: <https://cna.md/ro/hotariri-si-decizii-ale-comisiei>, point 39.

CONCEPTUL DE NERESPECTARE A NORMELOR ECOLOGICE A UNIUNII EUROPENE ȘI CONSECINȚELE LOR ¹

THE CONCEPT OF NON-COMPLIANCE WITH THE EUROPEAN UNION'S ENVIRONMENTAL NORMS AND THEIR CONSEQUENCES

CZU: 349.6(4):574

<https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.19>

Andrei BĂȚ, doctorand,
Școala Doctorală „Științe juridice și Relații Internaționale”,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
e-mail: doctorat.b.andrei@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5906-6477>

Snejana CIOCHINĂ, doctorand,
Școala Doctorală „Științe juridice și Relații Internaționale”,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
e-mail: snejanaciochina@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4838-642X>

Nicolae SLUTU, doctor în drept,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6681-9718>

Rezumat

Prezenta cercetare examinează conceptul de nerespectare a normelor ecologice în contextul dreptului Uniunii Europene, evidențiind implicațiile juridice, sociale și economice ale acestui fenomen. Pornind de la principiile fundamentale consacrate de acquis-ul comunitar în materie de protecție a mediului, cercetarea analizează corelația dintre cadrul normativ european și legislația națională, cu accent pe obligațiile statelor de a preveni, sancționa și remedia încălcările ecologice. Nerespectarea acestor norme generează multiple consecințe, de la răspunderea civilă, contravențională și penală, până la afectarea sănătății populației și degradarea ireversibilă a ecosistemelor. În acest context, sunt identificate provocările legate de depistarea și investigarea infracțiunilor ecologice, precum și dificultățile întâmpinate în asigurarea efectivă a disciplinei ecologice.

¹ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

Cuvinte-cheie: dezvoltare durabilă; dreptul mediului; infracțiuni ecologice; nerespectarea normelor ecologice; protecția mediului; răspundere juridică; securitate ecologică; uniunea europeană.

Summary

This research examines the concept of non-compliance with ecological norms in the context of European Union law, highlighting the legal, social, and economic implications of this phenomenon. Building on the fundamental principles enshrined in the EU acquis on environmental protection, the study analyzes the correlation between the European regulatory framework and national legislation, with an emphasis on the obligations of states to prevent, sanction, and remedy ecological violations. The non-compliance with such norms generates multiple consequences, ranging from civil, administrative, and criminal liability to the impact on public health and the irreversible degradation of ecosystems. In this context, the research identifies the challenges related to the detection and investigation of environmental offences, as well as the difficulties encountered in ensuring the effective implementation of ecological discipline.

Keywords: criminal liability; ecological offences; ecological security; environmental law; environmental protection; European Union; non-compliance with ecological norms; sustainable development.

Introducere. Problematika respectării normelor ecologice se află astăzi în centrul politicilor publice europene și internaționale, întrucât degradarea mediului reprezintă una dintre cele mai grave amenințări la adresa sănătății umane și a echilibrului ecosistemelor. Uniunea Europeană (UE), prin acquis-ul său de mediu, a consacrat principii fundamentale precum „poluatorul plătește”, [1] care presupune prevenirea și precauția, asigurând un cadru juridic uniform pentru statele membre și pentru țările candidate sau asociate.

În context național, cadrul normativ este reprezentat, în primul rând, de Constituția Republicii Moldova, care garantează dreptul fiecărui cetățean la un mediu sănătos și obligă statul să asigure protecția și utilizarea rațională a resurselor naturale [2]. Totodată, Legea privind protecția mediului înconjurător, în continuare Legea nr. 1515/1993, reglementează modul de utilizare rațională a resurselor naturale și stabilește norme specifice privind drepturile și obligațiile cetățenilor în raport cu mediul înconjurător.

Potrivit art. 4 alin. (1) din Legea nr. 1515/1993, [3] componentele mediului ce fac obiectul protecției juridice sunt solul, subsolul, apele, flora, fauna și aerul, acestea constituind patrimoniul național al Republicii Moldova. Orice atingere adusă acestor valori produce consecințe grave, atât pentru mediu, cât și pentru societate, ceea ce justifică includerea lor în sfera relațiilor sociale protejate prin norme de drept.

În conformitate cu art. 89 din Legea nr. 1515/1993, încălcarea normelor legale ce reglementează folosirea rațională a resurselor naturale și protecția mediului care atrage după sine răspunderea civilă, contravențională sau penală. Totodată, persoana

nele fizice și juridice sunt obligate să repare daunele și prejudiciile cauzate prin încălcarea legislației de mediu. Această prevedere consacră un principiu esențial al dreptului mediului: răspunderea integrală pentru prejudiciile ecologice produse, indiferent de natura subiectului de drept.

Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova [4], în perioada anului 2023, au fost constatate contravenții în domeniul protecției mediului: 9 589 (cazuri constatate) - 8 381 (cazuri cu decizii de aplicare a sancțiunii), iar în anul 2024 au fost constatate contravenții în domeniul protecției mediului: 9 103 (cazuri constatate) - 8 437 (cazuri cu decizii de aplicare a sancțiunii), date statistice care demonstrează faptul că, deși fenomenul protecției mediului este reglementat și sancționat, încă persistă o frecvență semnificativă a încălcărilor normelor de drept. Această situație indică atât necesitatea consolidării mecanismelor de control și monitorizare a respectării legislației de mediu, cât și importanța dezvoltării unui cadru normativ mai eficient, care să încurajeze conformarea voluntară a agenților economici și a cetățenilor.

Mai mult, analiza comparativă a datelor pentru cei doi ani relevă o ușoară scădere a numărului de contravenții constatate, ceea ce poate sugera efectele parțiale ale politicilor și măsurilor preventive implementate sau o eficiență mai mare a acțiunilor de control. Totuși, persistența unui număr ridicat de sancțiuni aplicate reflectă atât gradul de conștientizare redus al populației și agenților economici privind responsabilitatea ecologică, cât și provocările în aplicarea uniformă a legislației de mediu.

În consecință, aceste statistici subliniază necesitatea abordării protecției mediului nu doar prin instrumente represive, ci și prin politici educaționale, stimulente economice și programe de responsabilizare socială, care să integreze principiile economiei ecologice în comportamentul individual și organizațional. De asemenea, ele evidențiază relevanța unei corelări mai strânse între dimensiunea juridică și cea economică a protecției mediului, pentru a transforma normele legislative în practici sustenabile și durabile, compatibile cu obiectivele de dezvoltare durabilă asumate de Republica Moldova pe plan internațional.

Potrivit celor expuse, răspunderea contravențională, sau după caz răspunderea penală survine atunci când acțiunea sau inacțiunea ilegală lezează valorile sociale ocrotite de lege, iar gradul de pericol social este suficient de ridicat pentru a afecta componentele mediului înconjurător ori sănătatea populației. În doctrină, infracțiunile ecologice sunt definite drept fapte prejudiciabile, prevăzute de legea penală, care aduc atingere relațiilor sociale privind utilizarea rațională a resurselor și asigurarea disciplinei ecologice și a securității populației. Ele constau în folosirea ilegală a obiectelor naturale ca valori sociale, fapt ce determină schimbări negative asupra stării și calității mediului.

Pericolul social al infracțiunilor ecologice nu se limitează la consecințele economice sau la prejudiciile materiale cuantificabile, ci vizează și daunele aduse sănătății umane. Astfel, încălcarea normelor ecologice afectează direct interesele fundamentale ale societății, în special dreptul fiecărei persoane la un mediu sănătos, proprietatea, resursele naturale și implicit respectul față de ordinea juridică.

Totodată, consecințele sociale ale acestor încălcări constau în subminarea disciplinei ecologice, diminuarea nivelului securității populației și în afectarea drepturilor generațiilor viitoare de a beneficia de un mediu sănătos și echilibrat. Această dimensiune intergenerațională conferă încălcărilor de mediu un caracter deosebit de grav, ceea ce justifică tratamentul lor sever în dreptul penal și în politica ecologică a Uniunii Europene.

În același timp, modul de depistare și investigare a infracțiunilor ecologice reprezintă un factor decisiv în prevenirea și combaterea acestora. O aplicare eficientă a legislației presupune atât capacitatea autorităților de a identifica rapid faptele ilicite, cât și existența unor mecanisme eficiente de tragere la răspundere și de reparare a prejudiciului cauzat mediului și persoanei.

Necesitatea studiului de față este determinată de efectele negative tot mai evidente ale nerespectării normelor ecologice, de la poluarea apelor prin deversări de reziduuri, la tăierile ilicite din fondul forestier și gestionarea defectuoasă a deșeurilor de construcții sau demolări. Aceste fapte demonstrează actualitatea și complexitatea temei, precum și necesitatea unei analize doctrinare aprofundate asupra conceptului de nerespectare a normelor ecologice și a consecințelor acestora, atât în dreptul național, cât și în dreptul Uniunii Europene.

Metode de cercetare științifică utilizate și materialele aplicate. Prezenta lucrare se întemeiază pe o analiză teoretico-practică a dreptului ecologic, realizată în corelație cu legislația națională și internațională relevantă, precum și prin raportare la politicile de mediu. În cadrul cercetării au fost utilizate diverse metode științifice: metoda deductivă și cea inductivă, analiza comparativă, metoda analitică și sinteza, care au contribuit în mod esențial la fundamentarea concluziilor asupra problematicii investigate.

Aplicabilitatea materialelor analizate rezidă în integrarea dimensiunii teoretice și practice a dreptului ecologic, prin valorificarea cadrului juridic național și internațional, a literaturii de specialitate autohtone și străine, precum și a studiilor doctrinare relevante. Această abordare asigură o bază solidă pentru examinarea aspectelor fundamentale ale ramurii dreptului ecologic și pentru conturarea unei perspective unitare asupra nerespectării normelor ecologice și a consecințelor juridice ale acestora.

Rezultate și discuții. Protecția internațională a mediului constituie una dintre funcțiile esențiale ale colaborării internaționale, integrând-se în sistemul măsurilor

organizațional-juridice adoptate de membrii comunității internaționale în scopul conservării naturii Pământului, al utilizării raționale a resurselor sale și al ameliorării mediului ambiant al omului.

În plan doctrinar, dezbaterile privind obiectul de reglementare al dreptului internațional al mediului se circumscriu, de regulă, concepției potrivit căreia acesta include ansamblul relațiilor ce iau naștere în procesul protecției mediului și al valorificării resurselor naturale. Prin urmare, dreptul internațional al mediului poate fi definit ca un ansamblu de norme și principii juridice care reglementează relațiile dintre subiecții dreptului internațional în domeniul protecției mediului și al utilizării durabile a resurselor naturale.

Astfel, obiectul reglementării acestui domeniu îl constituie raporturile istoric determinate dintre statele independente și suverane referitoare la protecția, conservarea, refacerea și utilizarea elementelor naturale, având ca finalitate menținerea echilibrului ecologic global în interesul atât al generațiilor prezente, cât și al celor viitoare.

În acest sens, Declarația Conferinței Națiunilor Unite privind mediul și dezvoltarea umană, adoptată la Stockholm în iunie 1972, subliniază că „resursele naturale ale planetei, inclusiv aerul, apa, solul, flora și fauna, precum și eșantioanele reprezentative ale ecosistemelor naturale, trebuie păstrate în interesul generațiilor actuale și viitoare printr-o planificare și o gestionare atentă, în funcție de necesități”.

Măsurile destinate protecției și utilizării raționale a mediului constituie principalul mecanism juridic de reglementare a raporturilor internaționale de mediu, reprezentând ansamblul mijloacelor, procedurilor și instrumentelor aplicate pentru asigurarea unei gestionări echilibrate a relațiilor privind conservarea și exploatarea durabilă a mediului natural.

În opinia doctrinarului Zamfir P, [5, p. 205] abordarea mediului înconjurător ca un sistem unitar, este caracterizat prin conexiuni, relații, funcții și interdependențe, și nu doar ca o sumă de elemente și componente dispartate, permite identificarea următoarelor categorii esențiale:

- **Obiecte și resurse naturale universale**, considerate patrimoniu comun al umanității și supuse protecției internaționale, precum marea liberă, Antarctica, spațiul cosmic sau fundul mării dincolo de limitele platoului continental;
- **Obiecte și resurse naturale transfrontaliere**, situate pe teritoriul a două sau mai multe state, între care se numără fluviile de frontieră (de exemplu, Dunărea sau Rinul), ecosistemele naturale aflate la graniță, precum și populațiile de animale și păsări migratoare;
- **Obiecte și resurse naturale naționale**, localizate în interiorul teritoriului unui stat și supuse jurisdicției exclusive a acestuia.

În acest context, securitatea ecologică constituie una dintre componentele fundamentale ale securității generale a statului, având un rol esențial în promovarea dezvoltării durabile, care vizează gestionarea efectelor pe care diferitele forme de modificare a mediului, fie naturale, fie generate de activitatea umană, le exercită asupra securității naționale și regionale, cu accent pe acele transformări care pot alimenta sau intensifica apariția conflictelor.

În literatura de specialitate, securitatea ecologică a fost adesea percepută ca un domeniu secundar al securității în ansamblu. Totuși, primele semnalări cu privire la consecințele degradării mediului asupra stabilității statelor au fost formulate în cadrul Conferinței ONU privind Mediul Uman din 1972, de către cercetătorul american Lester R. Brown. Acesta avertiza că epuizarea resurselor naturale și deteriorarea mediului ambiant constituie o amenințare de proporții la adresa securității naționale, suficient de gravă pentru a impune o redefinire a conceptului de securitate al statelor.

Ulterior, la începutul anilor 1990, Daniel Deudney a subliniat necesitatea introducerii unei agende dedicate securității ecologice. În viziunea sa, apelul la paradigma tradițională a securității naționale nu este suficient pentru a capta mesajul central al mișcării ecologice, iar în societatea postindustrială conceptul de securitate națională trebuie regândit și redefinit în lumina noilor realități ecologice [6, p.461].

Eficiența politicii europene de mediu depinde, în mod esențial, de mecanismele de implementare și de monitorizare a acesteia la nivel național, regional și local. În ciuda progreselor normative, deficiențele în aplicare și în asigurarea respectării rămân printre principalele dificultăți. Monitorizarea atât a stării mediului, cât și a gradului de aplicare a legislației Uniunii Europene în domeniu, constituie un instrument fundamental al bunei guvernante ecologice.

În acest sens, încă din anul 2001, Uniunea Europeană a adoptat standarde minime privind inspecțiile de mediu în statele membre, deși acestea nu au caracter obligatoriu, scopul lor este de a garanta aplicarea unor sancțiuni penale eficiente, proporționale și cu efect disuasiv în caz de infracțiuni grave împotriva mediului, precum: evacuarea sau deversarea ilegală de substanțe poluante în aer, apă sau sol, traficul ilicit de specii de faună și floră sălbatică, comerțul ilegal cu substanțe care afectează stratul de ozon sau transportul și depozitarea neautorizată de deșeuri [7].

Un rol deosebit îl are Rețeaua Uniunii Europene pentru punerea în aplicare și respectarea legislației de mediu IMPEL [8], structură internațională menită să îmbunătățească aplicarea normelor prin facilitarea schimbului de experiență și bune practici între factorii de decizie, inspectorii de mediu și autoritățile responsabile.

În anul 2016, Comisia Europeană a lansat evaluarea punerii în aplicare a politicilor de mediu, un instrument complementar programului REFIT - Regulatory Fitness and Performance Programme, care urmărește simplificarea obligațiilor de monitorizare și raportare prevăzute de legislația UE și reducerea costurilor aferente [9]. În același context, Agenția Europeană de Mediu [10], creată în 1990 la Copenhaga, sprijină dezvoltarea și evaluarea politicilor europene de mediu și informează constant publicul prin rapoartele sale periodice, inclusiv cel din 2020, care reprezintă al șaselea raport privind starea mediului și perspectivele acestuia în Europa.

În ceea ce privește monitorizarea tehnico-științifică, UE gestionează Programul European de Observare a Pământului (Copernicus), care furnizează date satelitare privind mediul, și Registrul European al Poluanților Emiși și Transferați (E-PRTR), care colectează date esențiale de la peste 30.000 de instalații industriale, ambele instrumente asigură acces liber și transparent la datele de mediu pentru toți actorii interesați.

În legislatura a noua, Parlamentul a dezbătut și sprijinit inițiativele din cadrul Pactului Verde European, adoptat în decembrie 2019, prin care UE și-a asumat obiectivul de a deveni primul continent neutru climatic. Declarația Parlamentului din noiembrie 2019 privind situația de urgență climatică a fost urmată de adoptarea Actului legislativ privind clima (2021), care obligă Uniunea să atingă neutralitatea climatică până în 2050 și să reducă emisiile nete de gaze cu efect de seră cu cel puțin 55% până în 2030, comparativ cu nivelul din 1990. Iar, în aprilie 2023, Parlamentul a aprobat pachetul legislativ „Pregătiți pentru 55”, menit să concretizeze aceste obiective [11].

În plan mai recent, în noiembrie 2024, comisara desemnată Jessika Roswall și-a exprimat angajamentul de a promova Pactul Verde prin actualizarea Regulamentului REACH, vizând în special restricționarea substanțelor perfluoroalchilate (PFAS) și elaborarea unei strategii europene privind economia circulară și reziliența în domeniul apei. Această orientare a fost confirmată în aprilie 2025, când Comisia pentru mediu, climă și siguranță alimentară (ENVI) a Parlamentului a solicitat, într-un raport propriu, o strategie europeană ambițioasă privind reziliența resurselor de apă, vizând creșterea eficienței utilizării apei, eliminarea treptată a PFAS din bunurile de consum și instituirea unor mecanisme de finanțare dedicate la nivelul UE.

Problematica transpunerii Directivei 2008/99/CE în legislația națională relevă o serie de dificultăți structurale ce țin de adaptarea mecanismelor interne de sancționare la specificul infracțiunilor de mediu. În primul rând, legislația de punere în aplicare a dispozițiilor europene, a încercat să contureze o incriminare mai clară a faptelor cu potențial distructiv asupra mediului, însă aceasta rămâne

puternic dependentă de elementele procedurale și administrative. Cu alte cuvinte, răspunderea penală continuă să fie concepută mai degrabă ca un instrument de ultimă instanță, activ doar atunci când măsurile contravenționale sau administrative se dovedesc ineficiente.

În al doilea rând, doctrina a subliniat faptul că lipsa unei incriminări penale unitare, consacrate expres ca „infracțiune de mediu”, generează riscul fragmentării regimului sancționator. Faptele incriminate sunt dispersate între diverse reglementări speciale, iar practica judiciară întâmpină dificultăți de aplicare din cauza lipsei unui cadru conceptual unitar. Această lacună normativă afectează însăși funcția preventivă a dreptului penal, care ar trebui să transmită un mesaj social clar și descurajant în privința pericolelor ecologice [12, p. 270].

Pe de altă parte, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene a confirmat, în mai multe cauze, că protecția mediului reprezintă un obiectiv de interes general al Uniunii, iar statele membre au obligația pozitivă de a asigura mecanisme eficiente de sancționare. Din această perspectivă, dreptul penal nu poate fi redus la un simplu accesoriu, ci trebuie să constituie un instrument autonom, capabil să intervină acolo unde prejudiciul adus mediului este ireversibil sau unde există un pericol sistemic pentru sănătatea populației și echilibrul ecologic.

Totodată, caracterul transfrontalier al infracțiunilor de mediu – cum ar fi traficul de deșeuri periculoase, poluarea apelor internaționale sau comerțul ilegal cu specii protejate – reclamă o abordare uniformă la nivel european. În lipsa unor standarde comune de incriminare și sancționare, există riscul ca autorii faptelor să profite de diferențele legislative dintre state. De aceea, Directiva 2008/99/CE constituie nu doar un instrument de armonizare, ci și un pas decisiv către recunoașterea dimensiunii internaționale a securității ecologice.

Nu în ultimul rând, introducerea unor sancțiuni cu caracter efectiv și proporțional rămâne o condiție esențială pentru eficacitatea regimului juridic al protecției mediului. Iar, în doctrină s-a accentuat ideea că, fără un cadru sancționator ferm și aplicabil, protecția mediului riscă să rămână un obiectiv declarativ, lipsit de efecte practice [13, p. 40]. De aceea, consolidarea dreptului penal ecologic nu se poate limita la incriminări formale, ci trebuie să includă mecanisme de aplicare riguroasă, cooperare judiciară transfrontalieră și instituirea unor forme agravante adaptate pericolelor reale la care este expus mediul.

Concluzii. Analiza efectuată în cadrul prezentei lucrări relevă că protecția mediului constituie o dimensiune fundamentală a politicilor publice contemporane, atât la nivel național, cât european și internațional, având un caracter intrinsec multidimensional. În acest sens, dreptul ecologic nu poate fi conceput doar ca un ansamblu de norme sancționatorii, ci ca un sistem juridic integrat, care corelează

dimensiunea preventivă, responsabilizat-oare și sancționatorii, cu obiectivele dezvoltării durabile și securității ecologice.

Din perspectiva doctrinară, persistenta contravențiilor și infracțiunilor de mediu, evidențiată prin datele statistice pentru anii 2023–2024 în Republica Moldova, subliniază limitele actualelor mecanisme de reglementare și control. În doctrină se apreciază că eficacitatea normelor de drept ecologic nu se reduce la existența formală a sancțiunilor, ci depinde de capacitatea autorităților de a asigura identificarea rapidă a faptelor ilicite, de aplicarea proporțională și efectivă a răspunderii juridice și de stimularea conformării voluntare a cetățenilor și agenților economici.

Din perspectivă europeană, transpunerea Directivei 2008/99/CE în legislația națională evidențiază atât progresele, cât și dificultățile aplicării unitare a dreptului penal ecologic. Fragmentarea incriminărilor și dispersarea normelor între diverse acte normative speciale limitează funcția preventivă a dreptului penal și ridică riscuri privind uniformitatea aplicării sancțiunilor. Totodată, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene reafirmă că protecția mediului reprezintă un obiectiv de interes general al Uniunii, impunând statelor membre obligația pozitivă de a institui mecanisme eficiente de sancționare și de reparare a prejudiciilor ecologice. Această dimensiune subliniază caracterul autonom al dreptului penal vs. ecologic, care intervine atunci când măsurile contravenționale sau administrative nu sunt suficiente pentru prevenirea prejudiciilor ireversibile asupra mediului și sănătății populației.

Totodată, se evidențiază că infracțiunile ecologice au un pericol social complex, care nu se limitează la prejudicii materiale cuantificabile, ci afectează în mod direct drepturi fundamentale, cum ar fi dreptul la un mediu sănătos, securitatea resurselor naturale și echitatea intergenerațională. Aceasta justifică o abordare sancționatorii proporțională și efectivă, care să integreze atât sancțiuni penale și contravenționale, cât și mecanisme de responsabilizare socială, stimulente economice și politici educaționale.

De asemenea, caracterul transfrontalier al infracțiunilor de mediu – poluarea apelor internaționale, traficul de deșeuri periculoase, comerțul ilegal cu specii protejate, subliniază necesitatea armonizării regimului sancționator la nivel european și consolidarea cooperării judiciare internaționale. În lipsa unor standarde comune și a unei conceptualizări unitare a infracțiunilor ecologice, există riscul apariției fenomenului de „forum shopping” penal, ceea ce poate diminua semnificativ eficiența protecției mediului și descuraja respectarea normelor de drept.

În concluzie, protecția mediului trebuie abordată ca un obiectiv integrat al dreptului, politicii și economiei ecologice, în care sancțiunea juridică constituie doar un element al unui ansamblu mai larg de instrumente de guvernare eco-

gică. Consolidarea cadrului legislativ, aplicarea efectivă a sancțiunilor, integrarea principiilor economiei ecologice și promovarea responsabilității sociale reprezintă condiții sine qua non pentru realizarea unei protecții reale, eficiente și durabile a mediului, compatibile cu standardele Uniunii Europene și cu obiectivele internaționale de dezvoltare durabilă.

Referințe bibliografice

1. Uniunea Europeană, Acquis communautaire în materie de protecție a mediului. Principii fundamentale: principiul precauției, principiul prevenirii, principiul „poluatorul plătește”, accesat la: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/71/politica-de-mediu-principii-generale-si-cadrul-de-baza>.
2. Constituția Republicii Moldova, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 29 iulie 1994, accesat la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro.
3. Legea privind protecția mediului înconjurător nr. 1515 din 16 iunie 1993, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 10/283 din 30 octombrie 1993, accesat la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=147597&lang=ro#.
4. Biroul National de Statistica al Republicii Moldova, Date statistice privind constatarea contravențiilor în domeniul protecției mediului pentru anii 2023-2024, accesat la: https://statistica.gov.md/files/files/ComPresa/Justitie/2024/Anexa_contraventii_constatate_2024.xlsx.
5. ZAMFIR, Pavel, MACINSKAIA, Vera. Dreptul mediului, Seria: Suport de cure, Institutul Național al Justiției, Chișinău.2009, ISBN 978-9975-66-093-8, pp.205.
6. DEUDNEY, D. The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security. In: Millenium: Journal of International Studies, nr. 19, 1990, p. 461.
7. Parlamentul European, European Climate Law (Regulation (EU) 2021/1119), accesat la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119&from=EN>.
8. IMPEL Network, Implementation and Enforcement of Environmental Law, accesat la: <https://impel.eu>.
9. Comisia Europeană, Environmental Implementation Review (EIR), 2016 și actualizările ulterioare, accesat la: https://environment.ec.europa.eu/law-and-governance/environmental-implementation-review_en.
10. The European Environment State and Outlook 2020, Copenhagen,

2020, accesat la: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/soer-2020> .

11. European Parliament, Fit for 55 Package, 2023, accesat la: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fit-for-55/> .
12. DUȘCĂ, Anca Ileana. Dreptul mediului, Bucuresti, Editura Universul juridic, 2009, p. 270.
13. BAYLE, M. L' incidence de la reforme en droit de l'environnement, Les petites offices, 1993, nr. 120, p. 40.

MOLDOVAN DIASPORA IN THE EUROPEAN UNION: HOW IT HELPS THE EUROPEAN INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA^{1 2}

DIASPORA MOLDOVENĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ: CUM AJUTĂ EA
LA INTEGRAREA EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

CZU: 323.113(478:4):327

<https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.17>

Tatiana TURCO, doctor of political sciences, associate professor,
Moldova State University,
e-mail: turcotatiana27@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4334-3612>

Gheorghe MOȘNEAGA, doctor of political sciences,
Moldova State University,
e-mail: gheorghemosneaga@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5372-3016>

Grigore PÎRȚAC, doctor of political sciences, associate professor,
University of European Studies of Moldova,
e-mail: grigorepirtac@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3281-3711>

Summary

In the recent decades the Moldovan diaspora residing in European union countries has been playing an increasingly active role in supporting the course of European integration, promoted by the Moldovan authorities. Moldovan migrants are embracing democratic values and the EU's demonstration effect contributes to the growing support for the Republic of Moldova's integration into the European Union. The primary indicator of belonging to the diaspora is the migrants' desire to maintain their ties to their home country. Using sociological research as a base, the article analyzes the participation of Moldovan migrants in the political and socio-economic processes from the Republic of Moldova. The diaspora is actively involved in the Moldovan political life, however its economic participation in the development of their

¹ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

² Articolul este elaborat în cadrul procesului de realizare a proiectului **Catedra Jean Monnet „EU's role in the emerging international system / Rolul UE în sistemul internațional emergent” (EUREIS)**.

country of origin is mainly limited to monetary transfers. At the same time there is a category of migrants that are willing to invest in the Moldovan economy. The Moldovan authorities must create a beneficial investment climate in the country, provide for an effective use of the Moldovan diaspora's resources for the sustainable development of Moldova, its progress along the way of European integration.

Keywords: *Moldovan diaspora, European Union, European integration, parliamentary elections, presidential elections, remittances.*

Introduction

The current top priority of the foreign policy of the Republic of Moldova's is European integration. In spite of the difficulties and the controversial actions of the Moldovan authorities, societal division over the geopolitical vector, the country is moving along its course of European integration. In the last decade the Moldovan diaspora that formed in European Union countries has become an active participant in the process. Currently, the EU primary destination for Moldovan labor migrants, and the place where most of them permanently reside.

The complex internal political situation and difficult socio-economic conditions are forcing Moldovan citizens to leave the country. Youth are the most active part of the population that tends to emigrate, and they choose European Union countries in search of decent salaries and better opportunities for self-realization. Thus, at the beginning of 2024 the share of young people aged 14-34 made up 567.7 thousand individuals, or 23,4% of the population of the Republic of Moldova. Compared to the same period of the previous year, the population of this age group decreased by 39.4 thousand, or by 6.5% [28]. Being abroad, the young Moldovan migrants better assimilate democratic values, whereas the EU's demonstration effect contributes to the increase of support for the course of Moldova's European integration.

The dominant indicator of diaspora belonging is the migrants' willing decision to maintain ties to their country of origin, to contribute to its sustainable development. In this regard one can speak of the participation of Moldovan migrants in the electoral processes, as well of their socio-economic input into the development of Moldova as a whole, and of its local communities in particular.

The article uses data from the empirical sociological research conducted in 2016-2017 and 2022-2023 that were conducted with the direct participation of the authors. The 2016-2017 survey has been dedicated to charting the Moldovan diaspora in six countries (Germany, the United Kingdom, Israel, Italy, Portugal, and the Russian Federation), with four of them being of an interest to this research: Germany, the UK, Italy, and Portugal. In order to determine the dynamics of development of Moldovan communities/ diaspora in EU countries, a second sociological study had been conducted in 2022-2023, in which the scope of the research

had been expanded to include all EU member-states, as well as the countries of the European Economic Community.

The participation of the Moldovan diaspora in electoral processes

When analyzing the participation of Moldovan migrants in political and electoral processes, it should be noted that the most common form of political activity among Moldovan communities is participation in elections, which allows migrants to express their political opinion and influence the political agenda of their homeland. As such, many states strive to reach out to their citizens that are staying abroad and appeal to their support in the homeland development.

Furthermore, a number of states (France, Italy, Portugal, Croatia, Moldova, and others) provide for a special representation of their citizens that reside abroad in the national parliament [30]. In France the diaspora has the right to elect 12 senators. Starting with 2012, the French diaspora is also represented at National Assembly level. In Italy the diaspora can vote by mail for 12 members of parliament and 6 senators, who would be representing its interests [6]. In the parliament of the Republic of Moldova, the Moldovan diaspora is represented by 3 deputies.

The political participation of the diaspora depends on a number of factors that can both stimulate and block its activity. Among these we can highlight a country’s electoral legislation and political rights; the structure of political opportunities tied to the accessibility of the electoral system in both the country of origin, and the country of residence.

We should underline that previously the Moldovan communities abroad were viewed primarily as an object of political influence. Today, however, a gradual transformation is taking place, and Moldovan communities are becoming the subject of political life in the Republic of Moldova. The Moldovan diaspora’s activity in the electoral process is on the rise. There is a constantly growing number of Moldovan citizens abroad that partake in parliamentary and presidential elections, in their country of origin (table 1). This allows the diaspora to influence the process of political and state decision-making in Moldova.

Table 1. The dynamics of Moldovan diaspora participation in parliamentary and presidential elections in the Republic of Moldova (1994-2024), people

<i>Parliamentary elections</i>									
<i>1994</i>	<i>1998</i>	<i>2001</i>	<i>2005</i>	<i>2009.1</i>	<i>2009.2</i>	<i>2010</i>	<i>2014</i>	<i>2019</i>	<i>2021</i>
1.948	3.193	3.806	10.038	16.805	17.544	64.199	73.311	76.601	212.145

<i>Presidential elections</i>					
<i>2016.1</i>	<i>2016.2</i>	<i>2020.1</i>	<i>2020.2</i>	<i>2024.1</i>	<i>2024.2</i>
67.205	138.720	150.022	263.177	240.548	328.855

Before 2010 there have been 34 polling stations active outside of the Republic of Moldova, which allowed approximately 16.000 voters to partake in the elections (1.09% of the total number of voters). The extraordinary elections 2010 saw, for the first time, an increase in the number of polling stations to 84. More than 64.000 Moldovan citizens participated in the elections (3.7% of the total number of voters), which was approximately three times more than in the previous elections.

The parliamentary elections of 2014 introduced preliminary online-registration for voters at Moldovan diplomatic missions. This was primarily done to find out the number of additional polling stations that were to be opened alongside the already active ones at the diplomatic missions and consulates.

The internal political events in Moldova (the billion dollar theft, political instability, high degree of corruption) have been reflected by the reduced interest on the diaspora's behalf to participate in the presidential elections on the 30th of October, 2016. Following the experience of the 2010 and 2014 elections, there have been opened 100 polling stations in 33 countries, of which 40 were opened at diplomatic missions, and 60 at pre-determined locations. In European Union countries the most polling stations were opened in Italy (25), Romania (11), France (6), Portugal (4), and Spain (4) [20].

In the first round of the elections, the number of voters was of 67.205 people. In the second round, the diaspora's activity has significantly increased and the number of voters grew two-fold. In spite of the fact that the elections were won by I. Dodon, the Moldovan diaspora has shown its absolute support for M. Sandu, who gather 86% of votes in the diaspora, compared to the 13.8% gathered by I. Dodon. In EU countries M. Sandu gathered 94.83% of the votes in France, 94.5% in Germany, 91.33% in Spain, 90.89% in Italy, 86.08% in Portugal, and 78.84% in Greece [9].

To support the Moldovan citizens abroad that resided too far from the voting stations and could not reach them on their own, the diaspora launched an online campaign on social media called "Adotă un vot" ('Adopt a vote') that received a widespread backing and gathered more than 25 thousand members of the Moldovan diaspora, who offered support with travel and lodging arrangements.

In the opinion of the Moldovan researcher N. Putina, the reason for the diaspora's limited participation in the elections can be a shortage of information,

or the disinterest in the events that are unfolding at home, in Moldova. Likewise not interested in the elections are Moldovan citizens that have integrated into the host society and do not make plans for a future in Moldova, as well as those who are skeptical of the Moldovan authorities to improve the situation in the Republic of Moldova [25, p. 135].

The 2016-2017 survey has shown that the number of migrants that do not follow the economic, political, and social situation in Moldova makes up almost a fourth of the respondents. The 2022-2023 survey has shown an increase in the number of Moldovan migrants that do follow the goings-on in Moldova, and accordingly, a decrease in the number of those, who have no interest in the situation (table 2).

Table 2. Following the situation in Moldova

	Italy	Portugal	Germany	The United Kingdom	Total	2022-2023 survey
Yes	81.7%	73.7%	77.5%	72.7%	76.4%	84.2%
No	18.3%	26.3%	22.5%	27.3%	23.6%	15.8%

In the 2020 presidential elections the Moldovan diaspora has manifested a high degree of mobilization. More than 263 thousand representatives of the Moldovan diaspora took part in the second round, and almost 93% of them voted for M. Sandu. This is the first time in the history of presidential elections in Moldova that a candidate received such strong electoral support from the Moldovan diaspora. The diaspora did not simply take an active part in the election, it effectively determined the victor.

For the 2021 parliamentary elections, taking into account the increase of electoral activity of the Moldovan diaspora, the Ministry of Foreign Affairs and European Integration proposed the opening of 191 voting stations abroad, in 38 countries. The Central Electoral Commission insisted on opening fewer stations, but after the decision of the Supreme Court, 150 stations were opened in 36 countries, which is by 11 more than in the presidential elections of 2020. As an exception Moldovan voters abroad were allowed to vote even if their Moldovan passport was expired [10].

The Moldovan diaspora clearly voted for PAS, which obtained 86,23% of the votes abroad. However it would be a mistake to assume that the “Acțiune și Solidaritate” Party (“Action and Solidarity”) won only because of the diaspora. It won within the country, the diaspora merely reinforced the party’s victorious final results in the election.

The presidential (2024) elections and the constitutional referendum on amending the Constitution in order to facilitate the country's accession to the European Union that took place at the same time as the first round of the presidential elections became a testimony to the significant activity of Moldovan citizens abroad, including in the EU countries. In total, 240.548 Moldovan citizens came to the voting stations (15.39% of the total number of voters).

The diaspora influenced the results of the constitutional referendum, supporting the "Yes" option (76,8%) in favor of amending the Constitution with the goal of allowing the Republic of Moldova to join the European Union. According to the data of the Association for Participatory Democracy (ADEPT), this input of the diaspora played the deciding role in confirming the results of the referendum, which has shown that 50.35% choose European integration [31].

The number of Moldovan citizens residing abroad that participated in the second round of the presidential elections was of 328.855 individuals, which is an absolute record for the Moldovan diaspora. This kind of increased mobility compared to the previous elections confirms the support for Moldova's European integration among the Moldovan diaspora.

M. Sandu has been elected President of the Republic of Moldova for the second time, with 930.139 citizens voting for her (55.33%). Her opponent, the former Prosecutor General, A. Stoianoglo obtained 750.430 votes (44.67%) [14]. What was peculiar about the situation was that the candidate that lost the elections within the country had won the elections abroad. M. Sandu won an absolute victory at the voting stations opened abroad – 82.83% of the voters elected her. A. Stoianoglo accrued 17.17% of the votes of Moldovan citizens residing abroad. It was thanks to the votes of the Moldovan diaspora that the current president won, overcoming her competitor by almost 11%. In our opinion the second round of the presidential elections reflects the actual level of support for European integration among the Moldovan population, and the Moldovan diaspora acts an active proponent of this process.

It should be noted that the continuing migration of the Moldovan population from the country, and, at the same time, its desire to maintain ties to its homeland, including by way of participation in elections, raises the question of the multiple electoral forms. In our opinion, in-person voting is preferable for Moldovan migrants who have access to voting stations, whereas e-voting and mail-in voting will allow those members of the diaspora, who reside too far from the voting stations to realize their right to vote.

Considering the desire of the Moldovan diaspora to partake in the electoral processes of its home-country, in 2024 the Parliament of the Republic of Moldova adopted the Law on the partial implementation of mail-in voting [15]. The presi-

dential elections and the referendum on European integration were the premiere, where voters from the USA, Canada, Sweden, Finland, Norway, and Iceland had the possibility of main-in voting. Within the established time-frame 1447 voters had sent in the envelopes with their second round ballot [17]. Further development of this form of electoral participation will allow a larger number of Moldovan migrants to partake in the parliamentary and presidential elections in the Republic of Moldova.

The input of the Moldovan diaspora into the sustainable development of the Republic of Moldova

Unlike the Moldovan migrants' political activity, the economic projects that contribute to the country's socio-economic development have not yet received proper attention from the Moldovan diaspora. Recently, however, the issue of the Moldovan diaspora's input into the Republic of Moldova's sustainable development has become a subject of state policy and has drawn the attention of the scientific community.

The impact of labor migrants' monetary transfers (remittances) on the economic development of the country of origin is explored thoroughly in both national and foreign scientific literature. Monetary transfers are one of the elements of development equation, alongside direct foreign investments, the liberalization of trade, and improved governance [21], and represent a net gain for the recipient country [4]. Furthermore, in the opinion of D. Drbohlav, financial transfers are closely linked to social transfers that include values, behaviors, identity and social capital that flows transnationally from the host country to the country of origin. By embracing these new values, rules, ideas, behavior models, and practices migrants can enrich the society of their country of origin and contribute to the development of social relations [7, p. 528].

For a long time Moldova has been in the world's top ten countries with the highest volumes of incoming remittances. The conducted analysis relies on official data on Moldovan migrants' monetary transfers through banks, as well as on the estimates of the National Bank of Moldova (table 3). In the period between 2005 and 2008 the volume of remittances has been continuously growing and made up, on average, 31% of the country's GDP. It peaked in 2006, when monetary transfers made up 34.67% of the GDP [16, p.5]. In 2009 there has been a noted decline in the influx of foreign currency, which was tied to the influence of the global economic crisis on the labor market and the incomes of labor migrants. In 2010 the influx of foreign currency again manifested a growing trend, the volume of remittances through banks increasing by 5.3% compared to 2009 [23, p. 127].

Table 3. Volume of monetary transfers to Moldova

Year	Flux of remittances to the Republic of Moldova	GDP share (%)
2000	178.600.000	13,8
2001	243.320.000	16,4
2002	323.740.000	19,4
2003	486.630.000	24,5
2004	705.240.000	27,1
2005	920.310.000	30,8
2006	1.181.720.000	34,6
2007	1.498.230.000	34
2008	1.897.300.000	31,2
2009	1.182.020.000	24,9
2010	1.244.140.000	25,1
2011	1.441.930.000	21,5
2012	1.494.230.000	22,8
2013	1.608.980.000	23,1
2014	1.612.960.000	21,8
2015	1.227.370.000	19,9
2016	1.160.560.000	18,2
2017	1.199.870.000	16,9
2018	1.266.840.000	16,05
2019	1.222.890.000	16,05
2020	1.486.740.000	15,8
2021	1.611.000.000	15,5
2022	1.745.000.000	15,4
2023	1.627.000.000	9,5

Source: National Bank of Moldova Database. <https://www.bnm.md/bdi>; The World Bank Data. <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS?end=2021&locations=MD&start=1995&view=chart>

In 2018 and 2019 Moldovan migrants' remittances made up 16.05% of the GDP [11, p.7; 32]. In the recent years the share of monetary transfers within the GDP continued shrinking, still remaining an important source of income for many Moldovan families. In 2023 the share of monetary transfers of Moldovan labor migrants made up 9.5% of the GDP, which provided grounds for statements that "the "golden age" of monetary transfers is reaching its end, and that "transfers no longer determine the country's growth and development", but at the same time "that they are impossible to replace with investments or economic growth" [8].

Monetary transfers play an important part in decreasing the country's balance of payments deficit, contribute to the development of the service sector and guarantee a basic living standard for thousands of households in the Republic of Moldova [12]. The influx of monetary means from Moldovan citizens that work abroad, on the one hand, contributes to the diminishing of absolute poverty, especially in the rural areas, but on the other hand, leads to the increase of inequality between households, between those that receive remittances and those that do not [24, p. 47-48].

Researchers have developed two contradicting views: the optimistic point of view underlines the positive effect of the investment of migrants' money into sustainable development projects for the country of origin. Researchers such as R. Adams, J. Page, H. Haas, N. Catrinescu note that a significant part of the migrants' monetary transfers is used for funds and investments [1; 5]. Migrants' monetary transfers can be invested into infrastructure development projects (construction of roads, churches, cultural landmarks, etc.), which will increase the positive effect on the economic development of local communities in the long term [27].

From the pessimistic point of view the monetary transfers have a negative impact upon local communities. This manifests among recipients in the decreased motivation to work. Furthermore, in poor countries the majority of monetary transfers from abroad are used primarily for consumption. On the one hand this leads to the improvement of living conditions of households, but on the other, this improvement is attained not through economic activity, but rather through the influx of financial resources from abroad [13].

International experience shows that an important field of investment of the means obtained from migrants' monetary transfers is the establishing of businesses and enterprises in the migrants' country of origin. Working abroad labor migrants gather entrepreneurial skills that can be put to use at home. However, the current unfavorable investment and business climate in Moldova does not contribute to the establishment of businesses or investment into projects on the migrants' or their family members' behalf. Research shows that only a fraction of remittances are used for financing entrepreneurial or investment activities, herewith the migrants

themselves are more active in this regard than their family members, who receive remittances [12, p. 64-65].

In the process of realization of entrepreneurial activity migrants and the members of their households are facing objective and subjective difficulties. As an objective difficulty we can mention the difficult socio-economic situation in Moldova. Among the subjective difficulties we can list corruption, ineffective administration, access to banking services and trust towards financial institutions, and shortage of qualified workforce [3, p. 105]. Issues tied moral risks and initially low profit margins have a negative impact on the financing of entrepreneurial activity, and lead to bankruptcy of many Moldovan migrants' businesses shortly after their establishment [29, p. 20].

In 2022 there has been an absolute record in the volume of monetary transfers from abroad in favor of natural persons, which was of 1 billion, 745.74 million US Dollars, increasing by 8.3% compared to 2021. However in the following years, in spite of the high quantitative indexes, the volumes of monetary transfers from abroad began to dwindle. In 2023 this index declined by 6.7% and made up 1 billion, 627.75 million US Dollars. In January-May 2024 the volume of monetary transfers to Moldova was of \$664.48 million, declining by 2.9% compared to the same period in 2023 [34].

In the opinion of experts, a maximum of 80% of all labor migrant money is being transferred to Moldova through Moldovan banks. The other 20% are being transferred by automobile transports, bank cards issued abroad, through relatives and friends returning home, or personally, by the migrants themselves upon their return to Moldova [35].

Of interest is the opinion of I. Groza, an expert from the Institute for Strategic Initiatives, who considers that although currently monetary transfers remain a source that feeds Moldova's economic growth, the reunification of migrants' families abroad can lead to a decline of monetary arrivals into the country's GDP. Based on the assumption of a downward trend in the field of monetary transfers in the coming years, he considers that the authorities should focus on attracting the funds of Moldovan citizens that are being kept abroad. Based on the results of an analysis following UN sources, he notes that in 2019 the total sum of funds accrued by the Moldovan diaspora in 13 most populated countries of the world made up approximately 1.8 billion US Dollars. Of these, 1.06 billion were transferred to Moldova, and approximately 800 million Dollars were saved yearly [33]. Among the European Union countries, the Moldovan migrants in France, Italy, and Germany have the largest amount of funds.

In the expert's opinion, these means should be attracted into the Moldovan economy, which could contribute to the migrants' return home. One the national

programs for the attraction of migrants’ funds is PARE 1+1. 2787 people joined the program since its launch in 2010, with 2186 of them receiving training the business establishment and development. 1453 entrepreneurs received non-reimbursable funding for a total sum of 293.12 million Leis and they have invested more than 893 million Leis into the national economy [19].

“Migration and local development” is another program through which migrants’ funds are attracted into the development of local communities. At the first stage there have been established more than 40 locals’ associations that, between 2015 and 2020 attracted investments amounting to 1.35 million dollars. This sum was supplemented by the 3 million Dollars coming from development partners and the 3.95 million Dollars coming from local authorities [33]. This program, under the auspices of the Bureau for Diaspora Relations, served as base for the 2019-2025 program ‘Diaspora Acasă Reușește (‘DAR’) 1+3’, directed towards the employment of the diaspora’s human and financial capital at the socio-economic development of the Republic of Moldova, and at stimulating the development of localities [2, p. 30].

Despite the realization of different state diaspora programs, the sociological surveys conducted by the authors show that Moldovan migrants are not adequately informed of the Moldovan authorities’ initiatives aimed at Moldovan citizens abroad (table 4). Only 11% of the respondents in European Union countries stated that they are aware of these programs, and this index did not change over the five year period.

Table 4. Awareness of the initiatives of the Moldovan government concerning Moldovan citizens abroad

	Italy	Portugal	Germany	The United Kingdom	Total	2022-2023 survey
Yes	12%	2,6%	11,2%	18,2%	11%	12,2%
No	85,6%	97,4%	88,8%	81,8%	88,4%	87,8%
No answer	2,4%	0%	0%	0%	0,6%	0%

However, the answers to the question about which specific initiatives of the Moldovan government they were aware of show that even those who responded affirmatively cannot name any concrete initiatives. In the opinion of V. Moșneaga this is tied to several factors. Firstly, the primary goal of the labor migrant is to make money, as such, they are primarily interested in the situation in the host

country. Secondly, there's the lack and frequent unavailability of information on the actions of the Moldovan authorities. Thirdly, there's the distribution of migrants in the country of residence and their deliberate undesire to communicate with their co-nationals [18, p. 142].

Another aspect pointing towards the unwillingness of Moldovan migrants and their relatives, who stay in Moldova, to invest in the development of entrepreneurship in the country of origin is the structure of distribution of funds, remitted by migrants. The results of sociological surveys show that in 2016-2017 every tenth respondent stated that their remittances were invested into land or agricultural equipment. In 2022-2023 only every fifteenth respondent stated this. Even less money is being spent on production. Despite the fact that in 2022-2023 there has been registered a doubling in the number of respondents, who stated their investment into production, this index is still very low.

The presence of investments in the country of origin shows that migrants' desire to maintain ties to their homeland, and likewise acts as a stimulus to return home, to Moldova. Unlike monetary transfers, entrepreneurial investments grant diaspora members a direct control over their own funds. Considering their ties to the country of origin, diaspora members are often more willing than foreign investors to partake in riskier economic ventures, or to get involved in developing markets. Furthermore their familiarity with the local political, economic, and cultural environment, as well as their personal ties and language skills can give them the advantage over competitors, when "pioneering" the investment of resources or establishment of enterprises in their homeland [22, p. 115].

The 2016-2017 survey has shown that only 14% of Moldovan diaspora members have investments in Moldova (table 5). The largest number of investors reside in Portugal and the United Kingdom (18%, each), whereas the smallest number – in Germany (8%). The overwhelming majority of Moldovan migrants have no investments in Moldova. At the same time, the 2022-2023 survey has registered an increase in the number of Moldovan citizens residing in EU countries that have such investments. When asked about investments in the home country, every sixth respondent gave a positive reply.

Table 5. Presence of investments into the Republic of Moldova

	Italy	Portugal	Germany	The United Kingdom	Total	2022-2023 survey
Yes	12,7%	18,4%	8%	18,2%	14,3%	18,2%
No	87,3%	81,6%	92%	81,8%	85,7%	81,8%

Our surveys show that there is a category of Moldovan migrants that should like to invest in businesses in the country of origin. In 2016-2017 this index was of 44%. After five years the number of respondents desiring to invest in the Moldovan economy declined to 36%. This decline can be explained by the instability of the political and economic situation in Moldova, distrust of the Moldovan authorities, the high level of corruption, high taxes, and the lack of perspectives. These are the motives explaining the high number of respondents who have no desire to invest in entrepreneurship in Moldova.

Over the course of conducted surveys we strove to identify what determines the desire of Moldovan labor migrants to invest in business in Moldova. Their replies can be divided into three groups: firstly, the presence of one's own enterprise, which is a source of income; secondly, the ability to live at home, with one's family; thirdly, homeland development. Economic growth as well as political and legal security in Moldova could contribute to the increase of investments. In general we can note that the presence of a migrant's business in Moldova acts as a stimulus for their return home, their desire to introduce European standards and values.

Conclusions

The conducted analysis of the Moldovan migrants' participation in the political and socio-economic processes shows that the Moldovan diaspora plays an important role in the economic and political life of the country of origin. The number of Moldovan citizens abroad partaking in parliamentary and presidential elections in Moldova is increasing yearly. The Moldovan diaspora's active inclusion into the country's political life speaks of its support for Moldova's European integration, its willingness to become an active subject in the process of democratization of the republic of Moldova.

The economic participation of the Moldovan diaspora in the development of the country of origin is primarily reduced to monetary transfers that significantly influenced, and continue to influence the country's economy. Investments in development projects could become a higher level of Moldovan migrants' participation in the sustainable development of the Republic of Moldova, however they did not yet receive appropriate attention from the Moldovan diaspora. Considering that a third of Moldovan migrants are willing to invest into the Moldovan economy, the authorities must create a favorable investment climate, and develop financial tools for attracting investments.

The diaspora's participation in political and economic processes of the country of origin on the national and local levels should mean much more than just financial capital. Moldovan migrants are familiar with European values and practi-

ces, possess rich experience, knowledge, and skill that they have accumulated abroad that can contribute to the development of the country of origin. The measures taken by the state and civil society must become important tools for the attraction and effective use of the resources of the Moldovan diaspora for the country's sustainable development, its advancement along the path of European integration. By participating in the political and economic life of its home country, the diaspora brings the Republic of Moldova closer to European standards.

Bibliographic references

1. ADAMS, R. and J. PAGE, International Migration, Remittances and Poverty in Developing Countries, World Bank Policy Research Working Paper No.3179, 2003.
2. BALTAG, D., BURDELNÎI, E. Raport de evaluare la jumătate de termen a Strategiei Naționale Diaspora-2025, Republica Moldova, International Centre for Migration Policy Development, Chișinău, 86 p.
3. BLOUCHOUTZI, A., NIKAS, C. Emigrants' remittances and economic growth in small transition economies: The cases of Moldova and Albania. In: Journal of Economics and Business, 2014, Vol. XVII No 2, p. 97-117.
4. BOURGUIGNON, F., LEVIN, V., ROSENBLATT, D. International redistribution of income, World Development, 2009, 37(1): 1-10.
5. CATRINESCU, N. LEON-LEDESMA, M., PIRACHA, M., QUILLIN, B. Remittances, Institutions, and Economic Growth. World Development, 2009, vol. 37(1), p. 81-92;
6. Democratic participation for migrant Diasporas. Report1 Committee on Migration, Refugees and Displaced Persons Rapporteur: Mr Andrea Rigoni, Italy,ALDE,<http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-Rigoni-Diaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, (Accessed 25.09.2023)
7. DRBOHLAV, D., BAILEY, A., LUPTAK, M., CERMAKOVA, D. Migrant values and social remittances across the contemporary migration-development nexus: the case of Moldovans in Czechia. In: Geografie, 2017, No 122/4, p.528 (527-553).
8. Economist: Epoca de aur a remitențelor în Moldova se apropie de sfârșit, <https://stiri.md/article/economic/economist-epoca-de-aur-a-remitentelor-in-moldova-se-apropie-de-sfarsit/> (Accessed 25.01.2025)
9. ENACHI, A. Diaspora Lobbying European Future for the Republic of Moldova. Case Study: Participation of Moldovan Diaspora in the Last

- Presidențial Elections. În: Diaspora în lumea modernă: contextual regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine. Conferința științifică internațională. Chișinău, 21 decembrie 2017. Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova, 2018, p. 67-74.
10. *ENEMO International Election Observation Mission Early Parliamentary Elections*, 11 July - Moldova 2021, p.11, 12 VII 2021, <http://enemo.eu/uploads/file-manager/ENEMOStatementofPreliminaryFindingsandConclusionsMoldovaEarlyParliamentaryElectionsJuly2021.pdf>, 9 VIII 2021 (Accessed 17.12.2024)
 11. Evaluarea rapidă a OIM privind impactul COVID-19 asupra bunăstării migranților moldoveni: date empirice privind strategiile și contribuțiile migranților 2020.
 12. GHENCEA, B., GUDUMAC I. Labor Migration and Remittances in the Republic in Moldova, International Labour Organisation, Alliance on microfinancing of Moldova. Chisinau: AMF-SOROS, 2004, 83 p.
 13. GIULIANO, P., M. RUIZ-ARRANZ. Remittances, Financial Development, and Growth. In: Journal of Development Economics, 2009, Vol. 90, Issue 1, pp. 144-152.
 14. Hotărâre cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor și la validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova, <https://new.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=867&l=ro> (Accessed 15.10.2025)
 15. Lege privind implementarea parțială a votului prin corespondență nr.109 din 26 aprilie 2024. Publicat: 10-05-2024 în Monitorul Oficial Nr. 202-204 art. 289
 16. LUECKE, M. Labour migration and remittances in Moldova: Is the Boom Over? IOM, 2009, p. 5. (44 p.) ISBN 978-92-9068-522-7
 17. Moldovenii din străinătate pot vota fără înregistrare prealabilă, în 231 de secții https://www.ipn.md/index.php/ro/moldovenii-din-strainatate-pot-vota-fara-inregistrare-prealabila-in-8013_1108661.html#ixzz8zw4eabGk
 18. MOSNEAGA, V. Cartografierea diasporei moldovenești din Germania, Marea Britanie, Israel, Italia, Portugalia și Rusia. – Chisinau, OIM, 2017, 220 p. ISBN 978-9975-4469-9-0.
 19. Numărul beneficiarilor programului „PARE 1+1”, în creștere, <https://www.oda.md/ro/media-page/presa/comunicate-de-presa/numarul-beneficiarilor-programului-pare-1-1-in-crestere> (Accessed 01.03.2025)
 20. O sută de secții de votare vor fi deschise peste hotare pentru alegerile Președintelui Republicii Moldova din 30 octombrie 2016. Comunicat de presă, <http://brd.gov.md/ro/content/100-de-sectii-de-votare-vor-fi-deschise-pestehotare-pentru-alegerile-presedintelui> (Accessed 17.12.2024)

21. OLESEN, H. Migration, return and development: An institutional perspective. In: *International Migration*, 2002, 40(5), p. 125-150.
22. PORCESCU, S., DONU, V. Dezvoltarea capacităților de antreprenoriat sociale diasporei ca dimensiune a politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora. In: *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*, 2018, Nr 4 (LXXXIII), pp.114-125.
23. *Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2005-2010*. Organizația Internațională pentru Migrație, 2013. (324 p.)
24. *Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2008–2013*. Chișinău, 2015. (142 p.) ISBN 978-92-9068-714-6
25. PUTINĂ, N. Participarea diasporelor la procesul politic din statul de origine: abordare electorală. În: *Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine*. Conferința științifică internațională. Chișinău, 21 decembrie 2017. Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova, 2018, p.132-143.
26. SHELBURNE, R., PALACIN, J. Remittances in the CIS: Their Economic Implications and a New Estimation Procedure, *UNECE Discussion Papers Series No. 2007.5*.
27. TAYLOR, E. et al. *International Migration and Community Development*. In: *Population Index*, 1996. Vol. 62, No. 3, pp. 397-418.
28. Tinerii în Republica Moldova în anul 2023, https://statistica.gov.md/ro/tinerii-in-republica-moldova-in-anul-2023-9578_61426.html (Accessed 01.03.2025)
29. The socioeconomic impact of economic crisis on migration and remittances in Moldova, Chisinau, International Organization for Migration, 2009.
30. Voting Matters: Diaspora Parliamentary Representation. Available at: <https://diasporafordevelopment.eu/wp-content/uploads/2021/06/Voting-matters-diaspora-parliamentary-representation-EN.pdf> (Accessed 01.03.2025)
31. Votarea diasporei la alegerile prezidențiale și referendumul din 20 octombrie 2024, <https://www.adept.md/ro/activities/article/votarea-diasporei-la-alegerile-prezidentiale-si-referendumul-din-20-octombrie-2024> (Дата обращения 27.01.2025)
32. Выбор диаспоры: как опыт Молдовы дает Украине рецепт сохранения западного курса страны. <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2020/11/30/7117079/> (Accessed 12.02.2025)
33. Диаспора способна внести вклад в устойчивое развитие Республики

Молдова, https://www.ipn.md/ru/diaspora-sposobna-vnesti-vklad-v-ustoychivoe-razvitie-respubliki-moldova-komment-7978_1082887.html#ixzz85EU7P3N2 (Accessed 12.02.2025)

34. Объем денежных переводов в Молдову из-за рубежа в пользу физлиц через банки в январе-мае 2024 г. составил \$664,48 млн, сократившись на \$20,16 млн (-2,9%), в сравнении с тем же периодом 2023 г., <https://infomarket.md/ru/banks/346647> (Accessed 24.02.2025)
35. Рекордный объем денежных переводов в январе-феврале, <https://mybusiness.md/ru/novosti-biznesa/item/17439-rekordnyj-objom-denezhnyh-perevodov-v-yanvare-fevrale> (Accessed 24.02.2025)

**REZILIENȚA GEOPOLITICĂ A SECURITĂȚII
NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA:
REPERE METODOLOGICE ȘI CONCEPTUAL-TEORETICE**

CULEGERE DE ARTICOLE ȘTIINȚIFICE

Asistență computerizată – Maria Bondari

Bun de tipar 2025. Formatul 70x100 $\frac{1}{12}$.
Coli de tipar 17,2. Coli editoriale 15,9.
Comanda 141/25. Tirajul 120 ex.

Editura USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009
e-mail: *editurausm@gmail.com*